LIDOVÁ KNIHOVNA.

VYDÁVÁ

ZEMSKÉ SDRUŽENÍ KATOLICKÝCH SPOLKŮ

V KRÁLOVSTVÍ ČESKÉM.

REDAKTOR

ThDr. JOSEF BURIAN,

sídelní kanovník na Vyšehradě.

Se schválením nejd. kniž. arcib. Ordinariatu v Praze ze dne 28. března r. 1899 č. 3375

SVAZEK II. DÍLO II.

INKVISICE

(církevní, španělská, protestantská a židovská) ve světle pravdy.

V PRAZE.

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba.

1901.

INKVISICE

(církevní, španělská, protestantská a židovská)

ve světle pravdy.

Dle různých pramenů

napsal

VÁCLAV OLIVA.

V PRAZE.

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba.

1901.

Svému druhému otci,

vroucně vším kněžstvem diecése kralohradecké milovanému

Pánu a Pánu,

Jeho Milosti,

okrase a perle veškerého kleru,

Monsignoru Th. Dru. Aloisiu Frýdkovi,

kapitulnímu děkanu,

generálnímu vikáři, praelátu Jeho Svatosti, protonotáři apoštolskému, dvornímu kaplanu, křížem „pro Ecclesia et Pontifice“ vyznamenanému, prvnímu předsedovi politického tiskového družstva atd., atd., atd. v Hradci Králové,

na důkaz

obedience, reverence i lásky

ku svaté římsko-katolické církvi a magisteriu Petro-apoštolskému

věnuje

spisovatel.

Ku práci této, jež je výňatkem z většího díla: „Protestantismus ve světle pravdy“, použil jsem hlavně těchto spisů:

Dr. C. A. Schelbicky: Die Inquisition und ihre Gegner. Graz, 1899; (cituji: Schy).

Wetzer und Welte's: Kirchenlexikon. Zweite Auflage. Freiburg im Breisgau. Sechster Band, 765—783.

Alois Hlavinka: Bludy a lži v dějinách. Brno, 1888, 235—268; (cituji Hl.).

Paul Siebertz: Geschichtlicher Führer. Stuttgart, 1899; 52—53, 38—40, 221—245, 515—517.

Dr. Frant. Xav. Kryštůfek: Všeobecný církevní dějepis. Díl II., část 2, str. 382—397; (cituji Kr.)

Gibbons-Pavelka: Víra našich otců. Brno, 1895. 259. nn.

Dr. Jos. Burg: Protestantische Geschichtslügen. Essen 1897, I. Theil, 346—367.

Philipp Wasserburg: Die Wahrheit. München 1896, 276—285 a 500—509.

Hefele: Cardinal Ximenes und die kirchlichen Zustände Spaniens am Ende des 15. und Anfang des 16. Jahrhunderts, insbesondere ein Beitrag zur Geschichte und Würdigung der Inquisition. 2. Auflage Tübingen 1851,

a jiných tu a tam v poznámkách uvedených.

„Nad divoce se dmoucí vlny lidských vášní stavíme Kristův kříž . . .“
(Almanach bohosl. král.-hrad. 1898.)

Nevím, jak bude přijato, co psala ruka vedená láskou k Bohu, Pravdě a Církvi . . .

Prohlašuji: nejsem přítelem novinářských polemik; jen práce positivní zušlechťuje, obšťastňuje jednotlivce i národy; avšak mnohdy, jak již proslavený Fenelon dí, obrana jest nutnou a svatou povinností . . .

Nad divoce se dmoucí vlny, abych užil krásného hesla hradeckých bohoslovců, ovšem že s malou pozměnou, židovsko-protestantsko-liberálních vášní, stavím Kristův kříž a dodávám: ctím pravdu, neboť pravda a Pravda věčně se milují . . .

V RANNÉ, 28. září 1899.

Professor historie a známý německý protestantský básník Jan Schiller, promluviv na počátku dějepisných přednášek roku 1789 na universitě jenské o pravém „evangelickém“ náboženství, řekl mezi jiným, že „znetvořeno bylo (od Krista až po Luthera) nevěrnou rukou (patrně katolickou církví!) jež nám je odevzdala.“ Myslím, že tato slova o katolické církvi jsou pravdiva, ale jen potud, pokud o ní psali a píší spisovatelé protestantští, ať již dějepisci či bohoslovci, (pastoři) anebo povídkáři a básníci, neboť, ačkoliv katolická věda a nepředpojatá věda i nekatolická mnohokráte vyvrátila sta a sta lží, roztrušovaných o „církvi římské“, přece „nevěrná ruka“, sloužící „čistému evangeliu“, vedená jediné záštím proti Římu a všemu katolickému, či, jak se rádo říkává a píše „římskému“, vytlouká podnes z nich, jakožto „historicky pověřených fakt“, kapitál pro svou, nevěrou, jako červotočinou roztrhanou a rozlezlou boudu „pravé“ „evangelické“ církve. Patrně vládne u ní zásada: „Calumniare audacter, semper aliquid haeret“ t. j. „lži statečně, někdo přece uvěří.“ (Wahrheit d. c. 276.)

Z bohatého, „historickými“ fakty přeplněného skladu „nestranné pravdy“ vybírá nevěrná ruka, (nám katolíkům vždy tak přátelská?!) s obzvláštní zálibou inkvisici, aby celému světu dle lživých slov Schillerových ukázala, jak „kněžstvo umí tiše a bez hluku moc nad svědomím člověka zaměňovati za světský meč“ (Wahrheit d. c. 275.) a aby lidstvo líčením „planoucích hranic, tmavých žalářů, hrozných mučidel a tortury“, odsouzení tisíců tisíc „nevinných

obětí“ a tyranisování lidského svědomí, hrůzou naplnila před nenáviděnou „církví římskou“ a panstvíchtivým klerikalismem. Správně dí o tom Damberger[1]: „Nesčíslněkráte již byla tato hrozná povídačka tištěna a kdo pramenů nezkoumá, myslí, že musí na tom něco býti pravdy. Člověk skutečně žasne, jak lehkomyslně a nesvědomitě citují se místa, z nejpošetilejších kronik a z nejdrzejších strannických spisů na doklad těch nejneuvěřitelnějších událostí. Většinou, na první pohled zcela jasně možno poznati úmysl, aby na katolickou církev, na papeže atd. uvaleno bylo, co jest s to, aby nenávist proti nim vzbudilo; než každý, kdož nemá zlé vůle, snadno přijde na stopu očernění, zvláště onoho, že inkvisitoři odsuzovali ku smrti a sami ji vykonávali.“ (Josef Ferdinand Damberger S. J.: Synchronistische Geschichte der Kirche und Welt im Mittelalter. Regensburg, 1850—1863. Svazek 10., str. 242.)

Poněvadž lži o inkvisici, ačkoliv i v české literatuře vyvráceny byly, (vizme české spisy na počátku uvedené!) znovu se píší a tisknou i u nás, [„Národní Listy“ obzvláště ve článcích nedělních o Španělsku od Dra P. Durdíka; Kozák: Co jest pravda; Šádek: Na obranu reformatorů a reformace; Ottův Slovník naučný, kdež nejmenovaný spisovatel (charakteristické, že své jméno utajil!) dí o ní: „tak krutě pronásledovati a trestati pro přesvědčení náboženské zasluhuje plného odsouzení“ (XII. díl str. 660); Jakub Malý: Vlastenecký Slovník historický; časopisy: „Hus“, „Hlasy ze Siona“, „Evangelické Listy“, „Evangelický Církevník“, „Český Bratr“, všecky sociálně demokratické a liberální, ano i s nádechem staročeským, dále protestantské listy německé, polské (Nowy Czas, Pismo polityczne i ewangelicko-koscielne, Przyjaciel Ludu, Pismo ewange-

---

[1]) Josef Ferdinand Damberger S. J., církevní historik německý, narodil se 1. března 1795 v Pasově a zemřel 1. května r. 1859. Hlavním jeho dílem jsou citované „Synchronistische Geschichte der Kirche und Welt im Mittelalter.“ Regensburg, 1850—1863, v 15 svazcích.

lickie atd., atd.,) z nichž čerpají naši „inkvisiční učenci“] nebude s pohoršením zajisté ani u strany nekatolické, ani ne k neužitku u těch, kdož věrně stojí při zásadách katolické církve, tím méně u těch, kdož sice jsou katolíky, ale o svou církev pramálo se starají, anebo i proti ní brojí, pojednám-li o inkvisici na základě spolehlivých pramenů katolických anebo nekatolických sice, ale nestranných a to 1. o inkvisici církevní a španělské s malým dodatkem o velinkvisitorovi Torquemadovi, inkvisitoru Petru Arbuesovi, procesu Perezově a Carranzově, 2. protestantské a 3. židovské.

V milém mi národě českém, jako po většině u všech evropských národů, existují hlavně tři konfesse: katolická, protestantská (helvetská a augsburská) a židovská; proto podobné mé rozdělení.

Prve než ku vlastnímu pojednání přikročím, promluvím jako úvodem, odkud vyprýštěly lži o inkvisici či o jich pramenu.

Pramen lží o inkvisici.

I. Kdo rozšířil lži o inkvisici.

Snad o ničem v dějinách se tak mnoho nepsalo a nemluvilo, ale také tak mnoho nelhalo jako o inkvisici. Tento smutný zjev vysvětlí se tím, že *protivníci katol. církve i zdánlivých poklesků orgánů církevních všemožně využitkují ve prospěch svůj. První*, kdož tak činili, byli *protestanté.* Od nich pochází veliké množství pamfletů o inkvisici. Není na místě rozebírati tu důvody a podněty, jež protestantismus k takovémuto dílu svedly. (Kdo o podnětech těchto více věděti chce, čti: Hlavinka etc. 17.—23.)

Všecky *novější přídavky* (Schy 3—4) o inkvisici více méně jsou opsány z nepřátelského katol. církvi a tendenčního spisu **mravně pokleslého a zednářského** *kanovníka Llorenta.* Tento ctihodný muž, jemuž nejednalo se o historickou pravdu, jako o štvaní proti katol. církvi a hlavně o dobrý obchod, opisoval

zase věrně, neohlížeje se na instruktivní spisy, jednající pravdivě o inkvisici, všecky tehdejší protestantské pamflety, téhož předmětu se týkající. Ku sepsání svého díla o inkvisici byl Llorente vyzván od španělského vladaře Josefa Bonaparte,[1]) jenž Španělům za krále Napoleonem I., svým bratrem, byl vnucen. I záleželo tedy Josefu Bonapartovi velice na tom, aby inkvisice, jež od starých oprávněných králů podporována a řízena byla, ba s dynastií panovnickou a lidem srostla, byla vylíčena co nejšpatněji a tak, aby vlastně zákonitá dynastie u lidu přišla o všecky sympatie.

Llorenta *opsal* — ovšem že „nepředpojatý“ a „liberální“ ***Karel Václav Rodecker von Rotteck***, jehož dílo „Všeobecné dějiny“ (Allgemeine Geschichte, 6 svazků, Freiburg 1813—18, roku 1866—77 již 25 illustrované vydání pro lid) „přivodily veliké rozšíření liberálních ideí mezi všemi stavy německého národa“ (Brockhaus Conversations-Lexikon. 14. vydání v Lipsku, Berlíně a ve Vídni 1896 XII. 1024. Cituji Br. Zastupuje směr augsbursko-liberální!) Protestant ***Bernard Röse*** (nar. 1795) *opsal* Rotteckého i Llorenta. (Schy 4.) ***Ve směru*** a názorech ***těchto tří*** „inkvisičních badatelů“ ***byla*** pak ***sepsána rozličná konversační lexika.*** (Brockhaus, Kürchner, Meyer, Payne, Riegrův Slovník naučný, Ottův Slovník naučný, Malého: Vlastenecký Slovník, historický, Rank: Příruční slovník všeobecných vědomostí atd.) encyklopedie a traktáty, z nichž naše intelligence většinou svou moudrost čerpá a mezi lid rozšiřuje. Proto není divu, že v přívalu spisů pojednávajících s nepřátelského stanoviska o inkvisici, zmizelo na dobro několik objektivních a nestranných děl, není divu, že i u vzdělanců a lidu zakořenilo se přesvědčení, že inkvisice byla „hroznou obludou, na níž nebylo poctivého a dobrého ani vlásku.“ (Schy 4.)

Z konversačních lexik dostaly se lži o inkvisici

---

[1]) Josef Bonaparte, hrabě Survelliers, narodit se 7. ledna r. 1768 v Cortě a zemřel 28. července 1844 ve Florencii. Ve Španělích panoval od roku 1808—1813.

i do *děl odborných*, vnikly mezi intelligenci a *romány mezi lid.* Tu sluší jmenovati Herzogovu realní encyklopedii protest. theologie i církve („Real-Encyklopädie für prot. Theologie und Kirche. Hamburg 1854 až 1866, 3. vydání od Haucka, Leipzig 1896. nn.), dílo to protestantské „učenosti“, kdež ve článcích krví mokvajících jedná se o „hrozné krvavé práci“, o „strašné zuřivosti inkvisice“. Směrem daleko horším psal „starokatolický“ publicista Fridolin Hoffmann (Die Geschichte der Inquisition. Bonn 1878 až 1879, 2 svazky. Mnozí pokládají dílo jeho spíše za „sensanční román“ než za dílo historické. Tam jsou obyčejné pomluvy a hrozné lži o inkvisici skutečně vyloženy „obecně pochopitelně“, jak slibuje se na titulním listě. (Hlavinka 254.)

Kritika dílo Hoffmannovo odsoudila na dobro. Tak Schürerův protestantský literární list (Theologische Literaturzeitung 1878, str. 235.) praví, že v této knize se roztahuje polemika, která „jinak u slušných lidí platí za nedovolenou“. Pařížská „Revue critique (1878, str. 214.), jíž zajisté nikdo nevytkne smýšlení církvi příznivé, soudí o ní, že „tato práce jest spíše všeličím jiným, než dílem historickým, že jest to plod všední polemiky, pošlé z úmyslů, které se nikterak nesrovnávají s vědeckou nestranností.“ Liberální pařížská „Revue historique“ zahrnuje svůj drtivý úsudek o knize ve slova: „Un livre détestable,“ a Kraus nazývá knihu Hoffmannovu jedním slovem: pamflet. (Hlavinka d. c. 254.)

Z těchto zdrojů čerpají pak „naši“ spisovatelé a předkládají, lidu »pravdu“ o inkvisici *ve protikatolických novinách a brožurách.* Tu platí o takových plodech: „Co slovo, to lež.“

2. Juan Antonio Llorente.

Katolický učenec Hefele podává („Kirchenlexikon“ a. c. VIII. 56—59.) životopis Llorentův následovně: „Jan Antonín Llorente, representant „osvěty“ ve španělském kleru na konci 18. století,

narodil se ze šlechtické rodiny arragonské v Rinconu del Solo u Calahorry dne 30. března 1756; studoval světské i církevní právo v Tarragoně a Saragosse a stal se 1779 knězem diecése calahorrské a doktorem kanonického práva ve Valencii. Již tenkráte náležel k tak zvaným osvícencům, a protože španělská vláda právě tomuto směru přála, otevřela se mu rychle dráha občanských a církevních důstojností. Již dvě leta po vysvěcení stal se advokátem v Madridě, členem vysoké rady kastilské a akademie sv. Isidora, jež povstala po vypuzení Jesuitů a hned od počátku jansenismus pěstila. Následujícího roku 1782 stal se Llorente, ač teprve 26 let stár, generálním vikářem calahorrského biskupství a očistil se, jak sám doznává, roku 1784, uzavřev přátelství s jedním učencem, od posledních zbytků ultramontanního kvasu. Dle vlastních jeho slov jest jisto, že již tenkráte byl ve spojení se zednáři. Tyto okolnosti způsobily, že roku 1789 jmenován byl od krále kanovníkem v Calahoře, od osvíceného ministra hraběte Floridablancy členem nové dějepisné akademie a od velinkvisitora Augustina Rubina de Cevallos, biskupa jaenského, generálním sekretářem inkvisičním v Madridě. Místo inkvisičního sekretáře zastával až do r. 1791, kdy byl z hlavního města vypověděn a do Calahorry poslán; od osvíceného veleinkvisitora Manuele Abada y la Sierra r. 1793 byv zpět povolán, pracoval s Abadou a po jeho pádu s ministrem Jovellanosem, hraběnkou montijskou a j. o církevně a politicky liberální změně ve Španělsku. Kompromitován zachycenou korrespondencí, ačkoliv již byl v seznamu kandidátním na uprázdněné biskupství, byl Llorente chycen, svého místa při inkvisici zbaven a ku konání měsíčního pokání v jednom klášteře odsouzen. Neoblíbenost Llorentova potrvala až do r. 1805, kdy pověstný kníže, španělský ministr Godoy,[1]) si usmyslil,

[1]) Don Manuel Alvarez de Faria Godoy, vévoda z Alcudie, narodil se r. 1767 v Bajadozu a zemřel 1851 v Paříži. Sličnou postavou získal si přízeň královny Marie Louisy a postaven za Karla IV. v čelo vlády. Politikou svou byl by Španělsko nadobro zničil.

že baskické provencie o jich výsady (fueros) oloupí a svému despotismu podrobí. Aby dílo tyranovo lépe se podařilo, mělo násilí provázeno a ospravedlněno býti tak zvaným vědeckým odůvodněním, a tu Godoy vzpomněl si na Llorenta. Llorente byl ihned do Madridu povolán a rychle kanovníkem při stoličném chrámu v Toledě, scholastikem arcibiskupského nadacího ústavu, kancléřem universitním a rytířem řádu Karla III. jmenován, protože ve třídílném svém díle „Noticias historicas sobre las tres provincias bascongadas“ (Madrid 1806) svobody jmenovaných provincií potřel. Svobodomyslný Llorente dal se využitkovati za nástroj despotovi a byl proto, jako na výsměch okradených provincií, jmenován členem vlastenecké společnosti v provinciích baskických. Když pak Napoleon 10. května 1808 krále Ferdinanda VII. španělského v Bayonu ku poděkování se přinutil, aby španělský trůn mohl dáti svému bratrovi Josefovi, povstali španělští patrioti proti vnucenému vetřelci; než byla i strana, jež zapomenuvši na národní tradice, francouzskému násilníku se zaprodala. K ní náležel i Llorente. Řehole byly potlačeny, kláštery o jmění oloupeny a kněz Llorente obdržel krásné poslání, aby dekret, jímž kláštery se zrušují, provedl, lupičství ve Španělsku prosadil a sekularisovaných statků se zmocnil, za což nějaký drahokam z církevních paramentů do jeho kapsy spadnouti měl. Osvědčil takovou dovednost v konfiskaci, že brzy jmenován byl generálním ředitelem tak zv. národního jmění, kterýmžto titulem pojmenovány jsou skonfiskované statky španělských vlastenců. Obžalovan pro zpronevěření 11 millionů reálů, ztratil Llorente za krátko svůj úřad, obdržel však, protože mu vina dokázána nebyla, úřad generálního kommissaře při křížové bulle, jíž kdysi papežové španělským králům zvláštní důchody ku vedení maurských válek povolili. Účelu již nebylo, ale odevzdávání důchodů zůstalo. Od r. 1809 zaměstnával se Llorente, dle rozkazu krále Josefa, mimo sepisování rozličných, Francouzům příznivých brožur, hlavně zpracováním dějin inkvisice. Tuto práci vzal s sebou,

když po pádu vlády Josefovy, ze Španělska jakožto velezrádce r. 1814 do Paříže byl vyhnán. Tu právě vydal pověstnou „Histoire critique de l'Inquisition d'Espagne“ ve 4 svazcích v oktávě, kterou sám napsal španělsky a Alexis Pellier (1817—1818) za jeho dohledu do frančtiny přeložil (německy od J. K. Höcka, Gmünd 1819 nn. ve 4 okt. svazcích). Konsistoř pařížská zapověděla mu pro tento spis, čísti mši sv. a zpovídati, a když pak privátním vyučováním španělské řeči živiti se chtěl, zapověděla mu královská universita i toto tak, že jednak pérem, jednak podporou francouzských loží zednářských se živil. Ačkoliv r. 1820 s jinými vypovězenci byl amnestován, zůstal v Paříži, překládal nemravné „Aventures de Faublas“ a vydal roku 1822 své hrozné „Portraits politiques des Papes“. Tento spis přiměl francouzskou vládu, že Llorenta v prosinci 1822 vypověděla Sotva přišel do Madridu zemřel tu Llorente 5. února 1823.“

Takový tedy člověk, jak vidno. neznabožských zásad a hnusného charakteru, církevní odpadlík, politický zvrhel a zemězrádce stal se pramenem pravdy všem těm, kdož z předpojatosti anebo ze záští ku katol církvi píší nebo mluví o „zlopověstné inkvisici španělské“. (III. 255.)

3. Cena Llorentových spisů.

Vynikajícím *rysem* ve spisovatelské *činnosti Llorentově* jest neobyčejná *trpkost proti církvi*, jež péru jeho diktuje veliký počet nepravd, lží a nesprávností. V díle „Politické podobizny papežův“ jmenuje papeže Řehoře Velikého (I. 166.) „mrzským lichotníkem“, Řehoře VII. „největší obludou a nejhorším zločincem člověčenstva“. Dí o něm, že jest „největším monstrem, jež ctižádostivost zploditi mohla, příčinou tisíce válek a vražd, člověkem, jenž více zlého učinil, než kdokoliv jiný na světě.“ Řím jest Llorentovi „le centre des intriques“ a dějiny, praví, nikdy neodpustí evropským vladařům znovuzřízení církevního státu. (Hefele d. c. 58.)

V historii dělá Llorente hrozné *kotrmelce.* V politických podobiznách papežův (I. 66.) píše, že Pavel samosatský upadl do bludů Sabelliových; a zpráva ta jest nepravdiva, neboť její směšnou hloupost pochopí i začátečník v dějinách církve. Na jiném místě praví, že Justin napsal svá díla již před Ignatiem antiochejským, že Apollonius z Tyany byl kacířem atd. (Hefele d. c. 58.)

Jako v historii vůbec, tak zvláště *v historii inkvisiční Llorente,* ať již vědomě či nevědomě, *chyboval velmi mnoho.* O tom svědčí práce Hefelovy.[1] Inkvisice od dávných dob bylo používáno jako berana proti katolické církvi. Teprve novější spisovatelé strhli s ní roušku hrůzy a ukázali ji v její pravé podstatě. Hlavní zásluha v tomto ohledu náleží znamenitému učenci Hefelemu, kterýž jmenovitě církevního i politického odpadlíka Jana Llorenta úplně vyvrátil (Kryštůfek d. c. III.² 382), a ne že by jen, jak protestant Kurtz ostýchavě praví „některé omylem upřílišené zprávy Llorentovy na pravou míru uváděl." (Hl. 256.)

O malé ceně historických *zpráv* Llorentových o inkvisici dávají důkaz i sami *liberálové a protestanté.* Ottův Slovník naučný (XII. 660) píše: „zprávy Llorenteovy jsou asi **značně přehnány** a **strannicky uspořádány.**" Brockhausova encyklopedie: „Kniha tato (o španělské inkvisici), protože inkvisiční akta se ztratila, podrží jakožto pramen jistou cenu, **nezasluhuje** však zcela **žádné důvěry, jakéž po dlouhý čas požívala.**" (XI. 240.)

Katolíci Llorentovi nevěří. Kardinál Gibbons píše o něm: „Veden svým zájmem, . . . aby se zavděčil svému královskému pánu, učinil vše, co mohl, aby očernil povahu tohoto ústavu (t. j. inkvisice" m. c. 265.) Hefele pak podává *důkaz, proč nemá se mu věřiti.* Píše (l. c. 58.): „Jak pod jeho rukou dějiny

---

[1]) Karel Jos. Hefele narodil se 15. března 1809 v Unterkochenu ve Virtembersku a zemřel 5. června 1893 v Rottenburku. Napsal více historických děl ve smyslu obranném Byl okrasou církve.

*

vyhlížejí, budiž poukázáno na to, co v dějinách inkvisice (I, 26.) pronášejí o křižáckých výpravách: Tato válka (první křížová výprava) a ostatní podobné expedice, jež následovaly, byly by Evropu pro svou neoprávněnost pobouřily, kdyby národům již nebyla bývala vpravena protismyslná zásada, že ku zvelebení a oslavě křesťanství válka jest dovolena." Kde by se nalezlo druhé péro, jež by se za to nestydělo? A o kus dále: („inkvisiční dějiny jsou plny chyb jako) Řehoř VII. musí tu na př. (I., 23.) bojovati s císařem Jindřichem III., pseudoisidorovy dekretálky byly složeny již v 8. stol. atd."

Jednu *zásluhu* dílo Llorentovo přece *má*. Píše o ní Hefele (m. c. 59.): „Co však tomuto dílu velkého významu dodává, jsou velmi četné výtahy z originálů inkvisičních a právě tyto umožňují, aby správný soud o španělské inkvisici pronesen býti mohl... Llorente dle smýšlení svého jistě ona akta, jež nejvíce by proti inkvisici mluviti mohla, nevynechal, ale usiloval, aby právě nejfamosnější procesy dle originálu podal a přece všecky jím uveřejněné originály inkvisiční, statuta atd. staví inkvisici do lepšího světla, než jemu, dle podaných strannických reflexí, milým jest."

4. Llorente a Hefele.

Llorente ve svém spise napřed k tomu *směřuje, aby dokázal* o inkvisici, že byla *ústavem čiře církevním, jenž sloužil jen zájmům církve.* Pak snaží se, aby inkvisici vylíčil jako *úřad ukrutný, krvavý a hrozný.* Proti tomu však Hefele dokazuje, že inkvisice držíc se zásady za těch dob obecně platné, „cujus regio, illius religio" nekonala nic jiného než to, co se tak, anebo ještě hůře konalo v zemích protestantských; že trestní zákon za těch časů byl přesnější a krvavější než v naší době; že ve všech zemích a vyznáních se na kacířstvo ukládal trest smrti; pak že inkvisice vyslýchala a rozsuzovala nejen kacíře, nýbrž všeliké jiné zločince, jako rouhače, smilníky, vrahy, buřiče, lichváře a podloudníky, jakož i kouzel-

níky a čaroděje. Ony domnělé nebo skutečné oběti inkvisice nebyly tedy všecky trestány pouze pro svou víru nebo pro nevěru, nýbrž i ze sprostých zločinův občanských. (Hl. 256.)

Dále *dokazuje Hefele* zevrubnými doklady, *kterak lživě Llorente zveličuje počet obětí.* Ze všech procesův inkvisičních, jež Llorente uložil ve svém díle, jen málokterý skončil rozsudkem na smrt a jisto jest, že Llorente nevybíral si případův nejmírnějších, nýbrž nejtěžších. (Hl. 256.)

Po té vykládá Hefele dopodrobna, kterak *mírněji* a opatrněji *si vedla inkvisice než kterýkoli jiný soud*; dále, že vězňové nebyli sázeni do hrozných žalářův, ale že vězení inkvisiční byla mnohem přívětivější než v jiných zemích; že mučidla nesmělo se užiti několikráte, jako u jiných soudů, ale jen jednou; že sanbenito neukládalo se podezřelým a odsouzeným na znamení veřejné hanby, nýbrž jen na znamení skroušenosti a lítosti, jelikož taková kajicí roucha od pravěku byla v církvi zvykem; že autodafé nezáleželo v pálení a vraždění, nýbrž v tom, že buď nespravedlivě obžalovaný byl propuštěn z obžaloby, nebo že kajicník s církví zase se smířil; že poprava u kacířů byla přece jen řídkou výjimkou; že apoštolská stolice stále napomínala k mírnosti a laskavosti. (Hlavinka d. c. 256—258.)

Zvláště důkladně *vyvrací* Hefele *lži o inkvisitorech*, jich *krvelačnosti a krutosti*, o tom, že inkvisice rozprostírala se nad Španělskem jako příšera, temná noc, jako těžké duševní otroctví, že zničila kde který květ svobody, volnosti, vědy a vzdělanosti.

I.

O inkvisici církevní a »španělské«.

I. Význam slova: inkvisice.

Zvěčnělý papež Pius IX.[1]) v allokuci ze dne 18. března 1861 řekl: „*Buďtež věcem pravá jména vrácena.*“ Tedy co jest vlastně inkvisice?

Slovo *inkvisice* jest slovo latinské; pochází od inquirere, což znamená hledati, vyhledávati, tázati se, vyšetřovati. Inkvisice tedy znamená vyhledávání, zkoumání, *vyšetřování něčeho*. Proto nepřekvapí, tuším, nikoho, řeknu-li, že i dnes na začátku dvacátého století všude, kde jest soudnictví a se soudí, nacházíme inkvisici, inkvisiční vazbu, žaláře, nemocnice, lékaře atd., a že podnes říká lid místo jest vyšetřován, sedí ve vyšetřovacím žaláři, nebo nachází se ve vyšetřovací vazbě: jest v inkvisici, v inkvisičním žaláři a pod. Ba, soudíme-li důsledně, inkvisice bez vyšetřování by ani nebylo.

Proti tomu, co posud jsem řekl, tuším, že nikdo ničeho namítati nebude, proto že nemůže. *Co však platí* a správným jest *v záležitostech světských*, *musí* platiti a správným býti, alespoň do jisté míry, i *v záležitostech duchovních* či náboženských. Téhož přesvědčení byli nejen pohané, jako na př. Řekové a Římané, ale i židé před Kristem Pánem. Známoť

---

[1]) Pius IX., jeden z nejslavnějších papežů (dříve slul hrabě Mastai Feretti), spravoval církev od r. 1846—1878.

přece, že vysoká rada židovská v Jerusalémě vedla na př. Krista Pána též před inkvisici, před inkvisitory: Annáše, Kaifáše, Heroda a Piláta. (Schy 5.)

Církevní *inkvisice* tedy není nic jiného než vyšetřování, *soud, jejž řídí církev a vynáší ve věcech a o věcech čistě církevních*, soud, jejž církev ve věcech svých vynášeti musí, má-li poklad víry, jejž Spasitel jí svěřil, neporušený zachovati. (Kryštůfek d. c. II.[2] 382.)

2. Poměr církve ke kacířům.

Abychom církevní inkvisici [inquisitio haereticae pravitatis = vyhledávání kacířské nešlechetnosti, nebo Sanctum Officium = svaté officium (soud)], náležitě pochopili, třeba uvážiti, *kterak církev již od počátku chovala se ke kacířům.*

„Ježíš Kristus, věčná *Pravda, odevzdal poklad víry*, jejž s nebe přinesl (Jan 1, 18.) *církvi*, již založil a jí výslovně nakázal, aby jej rozdílela všemu stvoření (Mat. 28, 19.). Církev proto má právo a povinnost, aby víru (poklad víry = depositum fidei) všem národům hlásala, ji v neporušenosti chovala, proti útokům bránila, a každou vzpouru proti pravdám, od Boha zjeveným, zákonitými prostředky odrážela a potírala (1. Tim. 6, 20.; Gal. 1, 8.). Z těchto povinností vysvítá poměr církve k nepokřtěným (infideles = pohani a židé) a k pokřtěným (t. j. všem křesťanům). Nepokřtěným má církev víru hlásati a je křtem sv. do církve uváděti a přijímati; u pokřtěných má o to pečovati, aby víru v neporušenosti zachovávali, protože pravda — pravá víra jenom jedna býti může, a aby podle ní živi byli. Bloudí-li tedy pokřtěný ve víře (stane-li se kacířem), člen církve, má církev právo, ale i povinnost, aby jej poučila o jeho bludu, napomenula, jeho povinnosti k sobě mu připomenula, případně, kdyby neposlechl a vzdoroval, tělesně a duchovně potrestala, aby tak přivedla jej k lítosti a sebepoznání, neboť úkolem církve na zemi jest usmiřování lidstva či jednotlivců s Bohem. (2. Kor., 5, 19. 20.) Minou-li se však všecky tyto

prostředky s výsledkem, trvá-li bludař i po odsouzení bludu církví při svém učení, autoritě církevní tvrdošijně odpírá a tak stane se z kacíře materielního formálním kacířem (can. 29. 31. C. XXIV. q. 3.), pak má od věřících oddělen a z církve excommunikován či vyloučen býti.“

Dle těchto zásad, jež obsaženy jsou v Písmě sv., počínali si sv. apoštolové Neohlížejíce se na nebezpečí a překážky šli do celého světa kázat víru v Boha a ukřižovaného Jeho Syna, Ježíše Krista, jenž jest židům ku pohoršení, pohanům pak bláznovstvím (1. Kor. 1, 23.); bděli pečlivě nad neporušeností víry, odpírali statečně každému pokusu, který by vedl k roztrhnutí věroučné jednoty (Gal. 1, 8.), varovali věřící před svůdnými kacíři (Tit. 3, 10.; 1. Tim. 4, 1 nn.; 2. Jan 10.), vyzývali kacíře k odřeknutí se bludů, a když mírnější prostředky neprospívaly, vyloučili je z církve (1. Tim. 1, 19.—20.) Podobně aby si počínali, rozkázali apoštolové i biskupům, jimž správu založených osad svěřovali, aby totiž bděli nad neporušeností učení, vystříhajíce se všech novot (1. Tim. 6, 20.), a aby bdělým okem střežili stádce sobě svěřené, zvláště pak, aby dobrý pozor dali na bludy, proti nim vystupovali a svedené na lepší cestu uváděli. (Sk. ap. 20 28., nn.)

„*Jako svatí apoštolové, podobně jednala církev po všecky věky.* Aby nevěřící obrátila ke Kristu, vysílala missionáře do pohanských zemí, zamítala však při obracování nevěřících ku Kristu všeliké a jakékoliv násilí, protože přijetí víry musí býti aktem svobodné vůle, a vyžadovala od vladařů pouze ochranu pro hlasatele evangelia. (Greg. II. ad Carol. Mart., Ep. 18. ed. Jaffé.) A jako při obracení pohanů řídila se církev zcela zásadami sv. apoštolů, tak řídila se jich zásadami i u kacířů, t. j. oněch křesťanů, kteří zřeknuvše se pravé víry, od ní odpadli, anebo těch křesťanů, kdož pravdy náboženské překrucovali a blud hlásali nebo přijali. Ačkoliv takovíto křesťané vzpírali se víře a autoritě církevní, nakládala s nimi přece církev, jakožto se svými, nehodnými sice členy, co nejmírněji, ukládala jim tresty ponejvíce

duchovní: klatbu, anathema, exkommuuikaci, vyloučení z církevních úřadů, odepření pohřbu a snažila se všemožně, by se podrobili a blud opustili. Církev bludy slavnostně na koncilech zamítala, bludaře žádala, by se svých nauk odřekli, stíhala censurami a jinými tresty nepoddajné, vynesla nad tvrdošijnými exkomunikaci a snažila se zvláštními zákony chrániti pravověřící před bludaři známými a notorickými (excommunicati vitandi), dovolovala však i těmto bludařům, aby ještě nyní, poznavše pravdu a vykonavše pokání, k církvi se vraceli. Biskupům důtklivě nakazovala církev, učitelka pravdy, aby pečlivě střežili stádce sobě svěřené, bludy vymítali, jim zabraňovali, je osvětlovali (Sk. ap. 20, 29.—30.) a bludaře k pravdě přiváděli.“ („Kirchenlexikon“ d. c. str. 766.)

Tutéž praxi s bludaři zachovává církev katolická i dnes a zachovávati bude stále, protože Písmo svaté samo tak konati káže.

3. Oprávněnost církve k napomínání a trestání bludařů.

Právo nad čistotou církevní nauky bdíti, před bludy a bludnými výstřelky věřící chrániti, *musí církvi přiřknouti každý,* nechce-li vůbec popříti, že církev jest náboženskou společností ustanovenou k dosažení cíle. Toto právo jest v podstatě církve zakořeněno a nutnou podmínkou jejího bytí. Víra jest podmínkou spásy, pročež musí zde býti strážce její přesnosti, který by měl právo, moc a povinnost všecky útoky na ni činěné odrážeti a neškodnými učiniti. Úřad tohoto strážce vykonávala církev a vykonává církevním soudem, jenž dostal název inkvisice a jenž od jsoucnosti církve odděliti se nemůže. (Kr. 382.) *Apoštolové a jich nástupci trestali bludaře.* První inkvisici vykonal svatý Pavel na hříšném Korinťanu. [1]) (1. Kor. 5, 5.) Biskupové činívali tak na sněmech

---

[1]) Srovnej o tom článek 7. této knížky: „Počátek církevní inkvisice“.

a synodách. V naléhavých okolnostech činil tak nástupce knížete apoštolského sv. Petra, římský papež, hlava veškeré církve. Dokladů netřeba uváděti, jsou známy z dějin církevních. (Schy 6.)

Když bychom církev jen *za obyčejný spolek*, jenž své stanovy má, pokládali, tu musí každý připustiti, že musí býti v tomto spolku nějaká autorita, která nad zachováváním stanov bdí, chybující napomíná, varuje, trestá a konečně tvrdošijné a nehodné členy ze spolku vylučuje. Inkvisice jest nutným výsledkem církve. (Kryštůfek d. c. II ² 383.)

Církev může strpěti pohany, protože z nevědomosti bloudí, může strpěti také *židy*, protože jsou jí svědky pravdy, ale nikterak jí *nelze strpěti kacířů*, kteří zatvrzele **chtí** blouditi a urputně se staví proti pravdě. (Hlavinka d. c. 240.)

Starověk křesťanský považoval kacířství a apostasii za nejhorší *zločin*, spáchaný na Bohu, církvi, státu, všeobecném dobru. Z této příčiny musila církev kacíře trestati, jako se musí trestati každý zločin. Musila-li církev trestati, pak, trestala-li, dozná každý, že byla i oprávněna.

4. Státní moc a církev, či trest smrti u kacířů.

Že církev byla a jest oprávněna ku trestání bludařů, uznali záhy i římští, křesťanští císařové a dle toho se k bludařům také chovali.

Pokud církev a říše římská žily v nepřátelství, jež vyvolalo dlouhé a krvavé, často se opakující pronásledování křesťanů,[1]) *musila církev spokojiti se pouze s duchovními tresty* proti kacířům. *Změna nastala až za císaře Konstantina Velikého.*[2]) Uznal sice před Kon-

[1]) O pronásledování křesťanů od císařů římských, o jeho příčinách a způsobu velmi pěkně píše Dr. Frant. Kryštůfek v d. c. I., str. 153 nn.

[2]) Konstantin Veliký, první křesťanský císař římský, vládl od roku 306–337. Znám od něho edikt milánský z roku 313, jímž daroval katol. náboženství svobodu. Všecky jeho výsady u Kr. I., 306 nn.

stantinem již pohanský císař Aurelian [1]) církevní inkvisici za správnou, když biskupský dům v Antiochii tomu přiřkl, komu biskupové římští dopisují (Kryštůfek d. c. I., 180.), uznávaje tak vyobcování biskupa Pavla samosatského [2]) za správné (Kryštůfek d. c. II.² 383.); než rozhodnutí toto nemělo dalších, trvalých následků. Když Konstantin Veliký stal se křesťanem, tu on a všichni jeho nástupci považovali se za protektory církve a jaksi za světské biskupy mající povinnost, aby církev v její působnosti podporovali a zvláště každému pokusu o znetvoření jejího učení na odpor se stavěli. (Odůvodnění všeho tohoto viz v převýborném článku „Církev a stát ve středověku." Napsal Dr. František Ehrmann, „Hlídka" 1897, 7. nn.) Döllinger [3]) (Kirche und Kirchen 50.) píše v té příčině: „Ve středověku byl lid i kníže údem katolické církve, vedle níž nebylo jiné žádné. Všichni byli zajedno, že stát při své těsné přilehlosti k církvi nemůže trpěti, aby kdo od ní odpadl nebo nové náboženství zaváděl že každý takový pokus jest zločinným útokem na ustálený řád společenský. Každá nauka kacířská ve středověku, ať to vyslovila slovy nebo jen v nezbytných důsledcích, byla rázu revolučního, to jest: pokud se jí dostalo platnosti, potud rušila ustálené ústrojí státu a přiváděla politický i společenský převrat."

Z těchto příčin prohlásili *císařové římští kacířství za státní zločin, a stíhali tresty ty, kdož při bludu*

---

[1]) Aurelián Lucius Domitius, císař římský, vládl od r. 270—275 a náleží mezi nejznamenitější císaře (Otto, sl. n. II., 1051 n.).

[2]) Pavel samosatský, bludař v druhé polovici 3. století, učil jako Artemon, že Kristus byl pouhým člověkem. „Pavel sám byl muž marnivý, pyšný, milovník pochlebenství, lakotný, světsky smýšlející . . " (Kr I., 233.)

[3]) Jan Josef Ignát Döllinger, narodil se 28. února 1799 v Bamberku a zemřel 18. ledna 1890. Všeobecně jest znám pro svůj odpad od katolické církve a odporem proti koncilu vatikánskému. Spisů jeho jest celá řada, a to dobrých a učených, pokud byl katolickým knězem; jakmile odpadl, brojil ve svých spisech proti církvi, již dříve obhajoval. Považuje se za zakladatele „starokatolické" církve.

tvrdošijně trvali. Domnívalit se, že k tomu jsou tím více oprávněni, protože stát má povinnost, jako majetek vůbec, tak zvláště nejdražší majetek a poklad, to jest víru chrániti a každý pokus směřující k uloupení tohoto pokladu jakožto atentát, a to trestuhodný na všeobecné dobro trestati. Tak přikázal císař Theodosius II. r. 407., aby odštěpení náboženské se považovalo za zločin politický: „Volumus esse publicum crimen (s. haeresis Manich. et Priscill.), quia quod in religione divina committitur, in omnium fertur injuriam" (L. 40. Cod. Theodos. 15, 5. Theodosius byl císařem východořímským od roku 407 do roku 450 a vydal snůšku zákonů nazvaných po něm codex Theodosianus). Kacířství považovalo se za nejtěžší zločin, za zločin, jehož křesťan by se nikdy dopustiti neměl, za zločin horší nežli modlářství, za hřích větší (Sv. Cyprian, De unitate eccles. c. 19.) nežli zapření Krista při pronásledování, za velezradu na majestátu Božím, jenž přísněji má se trestati než vzpoura proti světským panovníkům, cum longe gravius sit aeternam quam temporalem laedere majestatem (c 10. X. 5, 7). Odtud si lze vyložiti ostré výnosy církevní na kacíře a také proč se církev tomu nevzpírala, když stát jich od církevních soudů žádal ku potrestání.

Tresty, jimiž kacíři bývali stíháni, nebývali vždy stejny; řídily se dle charakteru učení a mravní zachovalosti kacířů. Trest (Riffel: Geschichtliche Darstellung des Verhältnisses zwischen Kirche und Staat von ver Gründung des Christenthums bis auf Justinian I., str. 656 nn.) spočíval ve ztrátě občanských práv, konfiskaci majetku, vypovědění z území, žalářování, tělesných trestech, infamii, zákazu ku konání služeb Božích (suspensi, interdiktu), uzmutí kostelů atd. Nejpřísnějším trestem církevním bylo přece jen vyloučení z církve. Mnohdykráte použilo se od státu i trestu smrti, anebo alespoň se jím vyhrožovalo. (Codex Theodos. lib. 16, tit. 5. De haeret.) Tak dělo se zvláště u Manichejců, [1]) čehož příčinou ne-

---

[1]) O manichejcích a jich bludech. Kr. I., 224 nn.

bylo tak hrozné, přímo křesťanství odporující jejich učení a jeho škodlivých odnoží, jako spíše snaha kacířův, aby pokud možno co nejtajněji učení své hlásali a jakožto tajná, církvi a státu neznámá společnost co nejvíce oběma škodili. Právě tajnost to byla, jíž sekta Manichejských se vyznamenávala, a pro niž již císař Dioklecián [1]) chtěl ji trestati upálením. (Baron. ad a. 287. n. 1.)

První historicky známý případ upálení kacíře od světské moci jest případ Priscillianův. Priscillian,[2]) jehož učení i život velice manichejskému se podobal, byl z rozkazu uchvatitele císařského trůnu Maxima se svými čtyřmi přívrženci v Trevíru r. 385 k smrti odsouzen (někteří — Ottův Sl. n. d. c. 658 — dodávají, „na popud dvou biskupů, Ithacia z Meridy a Ithacia z Osonuby“,) ne tak pro kacířství jako spíše pro kouzelnictví a čarodějství. Jednání Maximovo způsobilo veliké rozčilení na dvoře papežském[3]) a sv. Martin Tourský[4]) a sv. Ambrož Milánský,[5]) zavrhli rozsudek jeho jako nezákonitý a násilnický. Než nicméně i po tomto skutku (upálení totiž Priscillianově) trest smrti u kacířů v říši římské byl přece řídkou výjimkou.

Církevní vrchnost doporoučela stále i u kacířů mírnost a laskavost. Církev, ač kacíři již dávno před r. 385 své náboženské odpůrce odsuzovali do žalářů a ku smrti, jak sám pohanský dějepisec Sozomenos[6]) vypravuje o arianském císaři Konstanciovi[7]), který zavíral katolíky do žalářů, a Valensovi[8]), jenž je trestal smrtí, stále prohlašovala, že jí nepřísluší právo, aby i ty nejurputnější kacíře trestala smrtí řídila se zásadou: tělesný život má člověk jedině a pouze od

---

[1]) Dioklecián císař vládl od r. 284—305.
[2]) O Priscillianovi a jeho bludech. Kr. I., 439 nn.
[3]) Za papeže Siricia (od r. 385 - 398).
[4]) Velmi důkladný životopis sv. Martina jest ve spise Františka Ekerta: „Církev vítězná“ IV., 406.
[5]) Životopis, Ekert, IV., 686.
[6]) Hermias Sozomenos, církevní historik, pokračoval v dějinách Eusebiových a zemřel r. 443 v Palestině.
[7]) Konstans vládl od r. 337—350.
[8]) Valens vládl od r. 361—378.

Boha, proto nikdo nemá práva, ani člověk sám [sebevraždou], ani stát ani církev život mu vzíti; právo to náleží zase jedině a pouze Bohu!) ba když španělský bludař Priscillian, jak již dříve pověděno, v Trevíru za souhlasu (a ne na popud!) tamějšího biskupa Ithacia byl popraven, pokáral papež Siricius [1]) důtklivě Ithacia a přerušil s ním veškeré církevní spojení. I sám sv. Augustin [2]) domníval se, že světská vláda nemá vystupovati proti kacířům a schismatikům, zvláště proti Donatistům [3]), později však změnil svůj úmysl a domněnku, zejména když nabyl vědomí o tak zvaných circumcelliones. [4]) Zatím *zanikla říše a císařství západořímské*, císaři východořímští o církev se nestarali, mnohdy proti ní brojili a k ochraně církve slabí byli (Dr. Ehrmann, d. c. 8 nn.), na ssutinách západu povstala obnovená říše, císařství západní a *regimen jeho přešel na panovníky německé.*

U *národů germánských* považovalo se rovněž jako v říši římské *kacířství za zločin* a trestalo se tím více, čím zvrhlejší bylo učení a kult kacířský a čím přísnější a krvavější bylo zákonodárství. (Dr. Burg d. c. 347.) Mimo tresty, užívané proti kacířům v říši římské, zaveden u Němců hlavně trest smrti na hranici. Církev z počátku protestovala, pak však, ač neschvalovala, z příčin vážných stav tento trpěla.

Tak dospěly poměry až ku papeži Řehoři VII. (*1074—1085*). Tu zamilovaná myšlénka papežova *o theokratickém státu* se uskutečnila. Faktum toto z dějin je dostatečně známo. Uskutečnění idey v theokratickém státě, v němž papež jako protektor jeho ve jménu Božím fungoval, a jehož obyvatelé směli

---

[1]) Siricius papež řídil lodičku Petrovu od 385—398.
[2]) Životopis, Ekert, III., 560.
[3]) O Donatistech a jich bludech, Dr Kr. I., 127, 346 nn.
[4]) Donatisté, bludaři, když r. 521 císař Konstantin odvolal tresty, jimiž jako bludaři stiženi byli, zneužili tohoto dobrodiní císařova, zřídili si jakýsi druh vojínů, nazvaných „circumcelliones“, a naplnili celou Afriku násilím tak, že nikdo před nimi ani majetkem ani životem jist nebyl; circumcelliones páchali hrozné nepravosti.

býti jen členové církve (Dr. Ehrmann d. c.) spojilo germánský stát a církev tak úzce, že jedna část pronikala a prostupovala druhou a obě vzájemně se doplňovaly. Toto spojení přivedlo důsledek, že nebezpečí, jež hrozilo jedné části, hrozilo i druhé a mohlo pochovati a zahrabati obě, anebo alespoň, protože církev dle záslibu Kristova potrvá usque ad consummationem saeculi, pohřbiti stát a tím hrozně, nedozírně, téměř na pokraj záhuby přivésti i církev. Tím se vysvětluje, proč na př. bludařství považovalo se za státní zločin, a ještě pochopíme to důkladněji, uvážíme-li, že v každém bludařství, jak již Döllinger, jak nahoře jsem uvedl, praví, spočívalo a spočívá símě revoluční. (Všecky sekty až po protestantismus a po něm až po naši dobu jsou vlastně dílo revoluční, a protestantismus sám, tak náš sv. Otec Lev XIII. a před tím ti největší učenci prohlásili, byl a jest revolucí.) [1] *Proto církev, jakožto církev nemohla na vyměřování trestu od státní moci působiti* tak, jako by byla chtěla a jak dle svých zásad působiti měla, což hlavně platilo u kacířů, a to zejména těch, kdož již veřejně od církve za kacíře t. j. za osoby státu i církvi nebezpečné či revolucionáře prohlášeni byli.

Církev, jak shora řečeno, trest smrti u kacířů sice neschvalovala, ale trpěla. *Správa církve* přesvědčivši se během století, jako se stalo sv. Augustinovi, v boji proti novým a novým kacířům o hrozných zločinech, jež páchají, dále, že při většině kacířů veškeré duchovní tresty bez výsledků zůstávají a vázána státem, jak nahoře vyloženo, *neodporovala již*, ač stále neschvalovala, *chopila-li se kacířů světská vláda* („brachium saeculare“ t. j. „světské rámě“) *a je potrestala.* Když pak bludařství stále se vzmáhala, rostla jako houby po dešti (menších kacířství církev by si byla tak mnoho nevšímala, vždyť dle slov Písma „kacířstva musí býti“!) a marná byla

---

[1]) Sv. Otec promluvil o tom v encyklice o bl. Canisiovi, načež strhla se, jak známo, v listech protestantských ohromná bouře proti němu. Výroky rozličných učenců o protestantismu jako revoluci u Hl. 299 nn.; i „Katolické Listy“ přinesly jich v té době velmi mnoho.

snaha církve o nápravu, tu vyskytly se i některé *synody*, jež přísné tresty na kacíře stanovily a přiznaly státu právo, že může tvrdošijné kacíře trestati i smrtí. *Tu mnozí*, jako sv. Tomáš Aquinský [1]) již *obhajují zásadu*: „Haeretici possunt non solum excommunicari, sed et juste occidi“ [2]) (2, 2, q. 11. a. 3.) Po něm tak činí i jiní scholastikové. [3]) Při tom pamatovati sluší, že „učení toto zakotvilo se hluboko v mysli křesťanské a reformátoři všickni, lutheránští, helvetští, anglikánští a jiní užívali ho v nejrozsáhlejší míře“ (Kryštůfek d. c. II² 383) a panovalo nesmírně dlouho, neboť „tento stav věcí se neobmezoval jen na Španěly, ale vládl i za mořem v protestantské Anglii. Nacházíme Jindřicha VIII. a jeho nástupce, ani následují téže politiky ve Velké Britanii vůči svým katolickým poddaným a trestají katolicismus jakožto zločin protistátní, právě jako islamismus a židovství byly zapověděny ve Španělsku“ (Gibbons d. c. 267.), ba v zemích protestantských panovalo ještě za doby naší a v církvi ruské panuje podnes, kdežto v katolické církvi již dávno a dávno vymizelo

Ačkoliv mnohé synody, sv. Tomáš Aquinský a někteří scholastikové obhajovali zásadu, že kacíři smějí se trestati smrtí, *církev přece ve svých učebnicích* (názory jednotlivých učenců nepadají tu na váhu!) řídila se zásadou sv. Augustina: „Chceme sice, aby každý usiloval kacíře polepšiti, ne však aby je zabíjel; aby u kacířů nezanedbávala se přísnost a ráznost, oni však stíháni nebyli tresty, jichž v pravdě by zasloužili“, „blud v nenávisti mějte, osoby však milujte“ a usilovala o to, aby mírněji s kacíři se jednalo. **Nikde církev, na žádném sněmu, a nikdy nevydala dogma, že kacíři se mají trestati smrtí.** (Schy 10.)

---

[1]) Doktor andělský narodil se 1225 a zemřel 1274.

[2]) Česky: „Kacíři mohou nejen býti exkommunikováni, ale i podle spravedlnosti zabiti“.

[3]) Název středověkých bohoslovců, kteří šli ve šlépějích sv. Tomáše aquinského a jiných ...

Církev trest smrti u kacířů neschvalovala, ale také jej zabrániti nemohla. Všeobecně zakořeněnému a všude rozšířenému názoru časovému nemůže nikdo, tedy ani církev, najednou postaviti se na odpor, vzdorovati, jej úplně změniti, naopak každý bývá jím a mnohdy i proti své vůli zachvácen. Duch a zákonodárství či názor středověký stanovil na celou řadu zločinů, mezi nimi i na mnohé daleko menší, než je kacířství, trest smrti, právě tak jako zákonodárství a duch či názor devatenáctého století odstranilo (na př. v Americe) trest smrti i při těch nejhrubších zločinech a jako duch a zákonodárství či názor „moderní“ všecka náboženství považuje za stejně dobrá a stejně oprávněná.

Kdyby i sami papežové v této věci byli pochybili (na př. v bullách *nedogmatických*, v bullách, v nichž nemluví „ex cathedra“, v osobních názorech a soukromé korrespondenci, nebo i v knihách od nich vydaných), pak chybili **jako lidé**, jako učenci pod vlivem a nátlakem poměrů časových, ne však jako papežové, t. j. hlava viditelná církve či jako učitelové víry a mravů. Jak nahoře již praveno, a to stále musíme na paměti míti: církev na žádném oekumenickém sněmu nedefinovala a nikdy ani papežové, jakožto učitelé víry a mravů, neoznačili trest smrti pro kacíře za věroučný článek katolické víry. *Církev trest smrti trpěla, ale nikdy neschvalovala.*

5. Zákon o upalování kacířů.

První známý zákon o upalování kacířů mocí světskou vydán byl od císaře římsko-německého Bedřicha II. (1220—1250), podepsaný poprvé pro celé císařství římsko-německé v Kremoně dne 14. května r. 1238 a podruhé v Padově dne 22. února r. 1239. Již dříve, od r. 1232 vládlo se dle tohoto zákona v království sicilském. Originál jeho uveřejněn jest v Pertzově[1]) díle: Monum. Germ. histor., Legum

[1]) Jiří Jindřich Pertz narodil se 28. března 1795 v Hannovru a zemřel 7. října 1876. Obíral se studiem dějepisných

tom. II., Hanoverae 1837 str. 327 a nn. Zní pak dle překladu p. Dr. Ehrmanna („1897 p. 69—70) následovně:

.**Bedřich** z Boží milosti císař římský ... milým knížatům svým ... a všem svým věrným **v celém císařství**, čtoucím tuto listinu (vzkazuje) milost svou a všecko dobré.

Nesešité roucho Boha našeho rozpárati se pokoušejí kacíři a sloužíce slovně chybě, jež znamená rozdělení, snaží se samu nerozdílnou jednotu víry roztíti a ovce z pod ochrany Petra, jemuž byly od dobrého pastýře ku pastvě svěřeny, odvésti. Jsou to uvnitř vlci hltaví, tak dlouho předstírající mírnost ovčí, až by mohli vniknouti do ovčince Páně; jsou to andělé nejhorší; jsou to synové nešlechetní, od otce ničemnosti a klamu původce k nezkušeným duším vyslaní. Jsou to ještěři, kteří holubice klamou; jsou to hadi, kteří, jak povědomo, tajně se vplazují a pod sladkostí medu jed vychrlují, aby se zdálo, že poskytují chléb života, ocasem zraňují, a nápoj smrti jako nejprudší jed vpouštějí. Sekty jejich nejsou označeny starými jmény buď proto, aby se neprozradili, buď, což je snad (tím) ohavnější, protože se nespokojují tím, aby jak od Aria Ariani, od Nestoria Nestoriáni, neb od podobných (mužů) podobně se nazývaly. Ale po příkladě mučeníků, kteří pro víru katolickon podstoupili smrt mučenickou, Patareny se nazývají, jakoby byli vydáni mukám (lat. patior, passio).[1]) A tito tak bídní Patareni, kteří nemají svaté víry ve věčné Božství, jedním rázem ničemnosti zároveň tři urážejí, Boha totiž, bližního a sebe. Boha tím, že neuznávají víry v Boha a Syna; bližního šálí tím, že v naději duchovního pokrmu poskytují zákusky kacířské ničemnosti. Krutěji ještě

---

pramenů; mnoho starých dějepisných pomůcek a pramenů uveřejnil v rozličných sbírkách.

[1]) Nyní se obyčejně odvozuje jméno P. od staré *Patarie* spolku to, který se ustavil ve II. polovici 11. stol. v Miláně proti svatokupectví a konkubinátům. „Patarie“ byl nazýván od svých nepřátel (vlašsky pataria = luza). Pozn. Dr. Ehrmanna.

zuří proti sobě tím, že mimo záhubu duší, život mařice a vraždy nedbajíce,[1]) i těla vydávají nástrahám kruté smrti. které by mohli zaniknouti, uznávajíce pravdu a víru pravou; a co jest nejhorší, potomkové jejich příkladem se nedávají odstrašiti. Proti takovým, sobě, Bohu i lidem tak nepřátelským (kacířům) nemůžeme na uzdě udržeti hněvu svého, abychom meč zasloužené pokuty na ně nevytasili, tím doléhavěji je pronásledujíce, čím více na patrnější potupu víry křesťanské blízko Římské církve, která se považuje za hlavu všech církví, hromadí zločiny své pověry tak, že od hranic Italie a zvláště od krajiny lombardské, v níž zajisté jako povodeň se rozlila jejich nešlechetnost, až k našemu království sicilskému již proudy své nevěry svedli. Pro přetrpké tyto události ustanovili jsme předně, *aby se zločin kacířství a odsouzené kterékoliv sekty, ať se jejich přívrženci jakkoliv jmenují*, jak nařízeno starými zákony, *počítal za politický přečin*; ba musí se ode všech *přísněji* souditi, *než zločin urážky našeho veličenstva*, poněvadž patrně páchán bývá na urážku Boží velebnosti, třeba se na soudě navzájem nerozlišovaly co do zloby. Neboť jako pro zločin velezrády se odnímá odsouzeným život i statky a odsuzuje i po smrti jejich dobrá pověst, tak i při zmíněném zločinu, jenž se Patarénům vytýká, chceme, aby vším způsobem téhož se dbalo; a aby byla odhalena ničemnost těch, kteří chodí ve tmách, poněvadž Boha nenásledují, nařizujeme, aby bylo po pachatelích takových zločinů pilně pátráno, i když nikdo jich neudá, a poroučíme, aby byli od úředníků našich vyšetřováni, jakož i jiní zločincové a kteří za vinny uznáni budou, třeba důvodem toliko lehké pověry, aby byli od duchovních a prelátů vyslýcháni. Když pak tito shledají, **že aspoň v jednom článku od víry katolické se odchylují** a budou pastýřským řádem napomenuti a přece

---

[1]) Narážka na obyčej, podle něhož Patareni sebe i jiné *vrhali do Endury*, t. j. sebe neb i jiné mořili hladem neb jiným způsobem, *sebevraždu a vraždu za znamení víry a svatosti pokládajíce.* (Pozn. Dra. Ehrmanna.)

nebudou chtíti zanechati úkladů ďábla temnosti a uznati Boha světla, nýbrž tvrdošíjně ve bludu zůstanou, *ustanovujeme, aby dle nařízení tohoto našeho zákona Patareni a jiní* **kacíři, ať se jmenují jakkoliv,** *byli odsouzeni a smrtí potrestáni*, po níž tolik touží; **aby za živa před tváří obecenstva byli spáleni, vydáni jsouce soudu plamenův.** A neželíme toho, že činíme to po vůli jim samým, protože tím trestu toliko a nikterak užitku bludu svého nedocházejí. U nás za takové (kacíře) prositi ať se nikdo neopovažuje: Kdo by tak učinil, na toho ne bez příčiny obrátíme šípy svého rozhořčení. Dáno v Padově 22. února 1239.“

Zákon tento, jak z textu patrno, namířen jest hlavně proti sektě Patarenů, kteří se sami Kathary nazývali a po celé skoro říši římsko-německé a západní Evropě rejdy své provádějíce, všecek řád na světě podvrátiti hrozili, směřuje však proti všem kacířům vůbec; jím bylo upálení kacířů jakožto zákonem říšským nařízeno. Zákon ten platil až do míru augsburského roku 1555; dle něho nakládáno bylo se všemi kacíři i s Husem. (Dr. Ehrmann d. c. 69.)

6. Katharí.

Dějiny církevní dostatečně poučují, že nebylo století, v němž by nevzniklo, nevzkvétlo, ale také nezaniklo, anebo alespoň neklesalo kacířství. Již v době apoštolské setkáváme se s Nazarey, Ebionity, Elkesaity, s bludaři kolossenskými a efesskými, s Simonem Magem, Cerinthem, Dokety, Mikulášenci, v době poapoštolské s gnostiky (hellenskými, syrskými, perskými), s manicheovci, montanisty, antitrinitary, ještě v pozdější době s donatisty, s ariany, audiany, massaliany, hypsistariy, priscilliany, antidicomariany, kollyridiany, s bludem pelagiovým, se semipelagianismem, nestorianismem, monofysitismem, monotheletismem atd. atd.[1])

---

[1]) O všech těchto kacířstvích jedná důkladně Kr. I., 100 nn.

V pátém, šestém a hlavně sedmém století vznikli na Východě bludaři Pauliciani.[1]) Císař Konstantin Kopronymus,[2]) dobyv r. 752 Melity a Theodosiopole, kdež mnoho Paulicianů bydlilo, převedl je odtud do Thracie, kteří pak lidu slovanskému, tam přebývajícímu, své bludy hlásali. Přívrženci jich sluli slovansky bogomilové.[3]) Učení bogomilské dostalo se v X. a XI. stol. kupeckými cestami z Bulhar, protože Bulhaři byli tehdy nejznamenitějšími obchodníky mezi evropskými národy, do ostatní Evropy, jmenovitě do Bosny, Severní Italie, jižní Francie, ve stol. XIV. i do Čech.[4])

Vyznavači učení bogomilského sluli na rozličných místech rozličně. V severní Francii a Anglii nazývali se Publikáni, Poblikáni a Populikáni nebo Textores (tkalci); v Německu Runkariové nebo Runkelové; ve Flandersku Pifili, piffres, pifles; v Italii Patarini, Paterini, Patrini, Patarelli, Patelini; v jižní Francii buď manicheové, Bulhaři nebo Albigenští. Sami nazývali se kathaři, t. j. čistí.[5])

„*Katharové*, z jejichž jména pochází slovo kacíř, byla velmi nebezpečná sekta náboženská. Usmyslili si očistiti církev ze všelikého majetku, jímž prý byla časem znečištěna, a vrátiti prý zase církvi řád i stav původní, prakřesťanský. Sekty tyto vznikly nejspíše ze staré nauky gnostické a manichejské, a to ve hlavách lidí, kterým byla bohatá a mocná církev podnětem nespokojenosti. O této věci svědčí mimo vnější okolnosti a důvody také až nápadná úchylnost jejich nauky od učení křesťanského, tak že by sotva zasluhovaly jména sekty křesťanské. Uznávali dvojí věčnou bytost, dobrou a zlou, neuznávali ani základních článků křesťanských, zavrhovali svátostí, neměli chrámův a neuctívali svatých, zrušili společenské rozdíly, složili si výstřední morálku, ve které

---

[1]) Dr. Kr. I., 438.
[2]) Vládl od r. 741—775.
[3]) Kr. I., 438 n.
[4]) František Palacký—Dr. Bohuslav Rieger: „Dějiny národu českého“ III, str. 10 nn.
[5]) O všech těch názvech jedná Kr. II.², 376.

si vyhradili páchati nejhrubší neřesti... V katolické církvi zdálo se jim, že jest všecko klam a mam. Brojili proti ní lstí i mocí a šířili se nemravnými prostředky.... *V Albě žili jako divoká sběř loupežnická:* drancovali venkov i města, bořili chrámy, przníli ženy a dívky, a vraždili, kde koho dopadli, nechtěl-li se k nim dáti." (Hlavinka d. c. 236. nn. Více o katharech i albigenských u Kryštůfka d. c., „Kirchenlexikon" d. c., Ottův slovník naučný d. c., Brockhaus d. c., Geschichtslügen d. c., kdež vykládá se celá jich nauka dogmatická, morálka, církevní kázeň, život atd.)

Probošt Lenz (Socialismus v dějinách lidstva a jeho povaha. Praha, 1893, str. 64) vylíčiv jich nauku, dodává krátce a významně: „Lze o nich říci, že se již k více zásadám moderního socialismu aspoň v jedné části svých souvěrců přiznávali, zavrhujíce i majetek i manželství, v čemž posledním i bezbožecký socialismus překonávají." Tedy „čistí" byli opravdu čistí bezbožci, socialisti, kommunisti, chátra a lůza, jež ohrožovala celý světový řád, poněvadž nauka jich při nevědomosti a materielnosti tehdejšího lidu se šířila jako ohromná lavina.

7. Počátek církevní inkvisice.

První *inkvisice* na světě *vůbec* odbývala se v ráji a prvním inkvisitorem byl sám Hospodin. Písmo svaté líčí nám ji od slov: „I zavolal Bůh Adama a řekl jemu: Kde jsi? (1. Mojž. 3, 9.) až ke slovům: I vyhnal Adama: a postavil před rájem rozkoše cherubiny, a meč plamenný a obratný k ostříhání cesty k stromu života." (Tamt. v. 24.) V Starém Zákoně setkáváme se s inkvisicí mimo uvedenou již zase u Kaina a ještě mnohokráte.

První *církevní inkvisici* konal, pokud víme, zajisté že z rozkazu samého Ježíše Krista, svatý apoštol Pavel. Písmo sv. vyličuje ji, počínajíc slovy: Naprosto se slyší, že jest mezi vámi smilství (1. Kor. 5, 1.), až ke slovům: Já... již jsem usoudil..., aby kdo

tak učinil ve jménu Pána našeho Ježíše Krista... vydán byl takový satanu k zahubení těla, aby duch jeho spasen byl v den Pána našeho Ježíše Krista.“ (Tamt. v. 5)

Od časů apoštolských, po příkladu sv. Pavla a z rozkazu Ježíšova *přináležela inkvisice či vyšetřování kacířství a rozhodnutí* o tom, zda některý člen církve stal se heretikem formálním *biskupům*, jichž nejpřednější povinností bylo, aby pečlivě se starali o neporušenost církevní nauky. Dělo se tak všeobecně na synodách a sněmech; církevní dějiny podávají toho důkaz. .

Povinnost bdíti nad naukou církevní a její neporušeností neobsahuje pouze nutnost vyšetřovati ty, kdož za kacíře označeni jsou, je poučovati a případně i trestati, ale obsahuje ještě více, obsahuje totiž snahu, aby kacíři byli i vyhledáváni, neboť neškodí pouze zlo viditelné, ale i zlo skryté, tajné. Biskupové konali obé. Kacíře, sobě označené, jak nahoře řečeno bylo, vyšetřovali, poučovali, případně duchovními tresty stíhali, ale i buď sami anebo svými plnomocníky kacíře vyhledávali, vyšetřovali, nález pronášeli, a po nálezu buď nevinné na svobodu propouštěli, anebo tvrdošíjné duchovními tresty stíhali, anebo v dobách již středověkých „rameni světskému“ vydávali, by s nimi naložilo dle zákonů platných. V takovémto stadiu trvala církevní inkvisice, byť i jméno její teprve ze třináctého století pocházelo, co se týče vyšetřování a odsouzení bludařů církví již od dob apoštolských, co se pak týče trestání kacířů mocí světskou od dob císaře Konstantina Velikého. („Kirchenlexikon“ 770.)

Bezprostřední příčinu k založení zvláštního a trvalého soudu církevního či inkvisice, zavdali kathaři, kteří kol roku 1170 v jižní Francii a ve Španělsku v provinciích baskidských [1]) se hrozně rozšiřovali. Poněvadž kaharští ohrožovali, jak s hora udáno, veškerý světový řád, protestoval proti nim

---

[1]) Baskové jsou zbytky národu Iberův, druhdy velmi mocných, praobyvatelů jižní Francie, Španělska.

a bludům jich jménem všeobecné, katolické církve za Alexandra III.[1]), který již před tím proti albigenským obmýšlel vyslati křížovou výpravu, roku 1179 slavený, jedenáctý ekumenický (třetí lateránský) sněm v Lateráně.[2]) Učení i mravnost katharů či albigenských zamítnuta tu se vší rozhodností. A ačkoliv přívrženci těchto sekt „byli horší nežli saraceni", ačkoliv „proti orthodoxním krutě si počínali, a neušetřili ani kostelův, ani vdov, ani sirotkův", jak zmíněný sněm výslovně praví, hrozných násilí při rozšiřování svých bludů se dopouštěli, vynesena přece nad nimi pouze církevní klatba, a světským vladařům dovoleno, aby proti násilí užili zase násilí, statky bludařův pro sebe konfiskovali, ale nikterak nebylo dovoleno, aby bludaři, protože jsou bludaři, byli trestáni smrtí.

Snahy církve vždy směřovaly k dobru. Tak bylo i u katharů, neboť, ačkoliv církev dobře věděla, že albigenští jsou kacíři nenapravitelní a nemravní, obmýšlela přece jich dobro a blaho, učinila po sněmu lateránském ještě pokus k jich obrácení, vyslala k nim missionáře, jako již před tím několikráte byla učinila, sv. Dominika.[3])

Vše bylo marné, sektáři se vzmáhali a stále jich přibývalo. Faktum toto vedlo ku založení „létacích" či nestálých, nějakou dobu trvajících inkvisičních soudů či zvláštního soudního dvoru a řádu, zvaného inkvisice.

8. „Létací" soudy inkvisiční.

Ukázalo se, že obyčejné církví užívané prostředky proti tvrdošijným kacířům, zvláště v oněch krajinách, kde kacířství silně se zakořenilo a rozvětvilo, nedostačují, a proto roku 1184 papež Lucius III.[4]) na koncilu slaveném ve Veroně[5]) u pří-

---

[1]) Spravoval církev od r. 1159—1181.
[2]) Celé jeho jednání Kr. II.[2], 145.
[3]) Životopis Ekert III., 364 nn.
[4]) Lucius III. spravoval církev od r. 1181—1185.
[5]) Město v Italii nad Adyží.

tomnosti a za souhlasu císaře Bedřicha I. Rudovousa[1]) obnovil stávající zákony proti kacířům a přidal ještě některé nové. Úrady tohoto koncilu, jenž nebyl, jak z dějin patrno, všeobecným, a tím méně byl pouze a výlučně církevním, jsou velmi důležity: předně proto, že tu světská vrchnost poprvé od církve byla požádána, aby proti bludařům zakročila, a po druhé proto, že tu položen byl základ k církevní inkvisici, jakožto ústavu veřejnému, jenž, byť i stále neměl trvati, přece zřízen byl církví. (Schy 12.)

Protože, jak církevní tak světské moci velmi na tom záleželo, aby nejen veřejní, ale i tajní kacíři jim škoditi nemohli, učinil sněm veronský usnesení za souhlasu císařova, aby každý biskup nejméně jednou v roce buď sám, anebo skrze svého arcijáhna visitoval krajiny, jež z kacířství jsou podezřelé, a tři nebo čtyři rozšafné muže přísežně zavázal, aby vyjmenovali mu kacíře a všecky ty, kdož od věřících se oddělují a ku tajným shromážděním se schází, aby mohli býti před biskupa předvedeni a o svých činech a skutcích tázáni. Dle tohoto měl tedy obžalovaný býti předvolán před biskupa, anebo jeho zástupce, a kdyby se neočistil a v bludu setrval, i potrestán. Též proti těm, kdož kacíře podporují a skrývají, stanoveny zvláštní tresty.

Těmito úradami, jak ze všeho patrno, nebyly zřízeny inkvisiční tribunály, nýbrž pouze nařízeny pravidelné inkvisiční cesty biskupské za přispívání zvláštních, řekněme inkvisičních rad. **O trestání kacířů smrtí není tu ani nejmenší zmínky!!**

9. Stálé inkvisiční soudy či inkvisice biskupská.

Když ani proslavený dekrét Luciův nepomáhal proti kacířům a tito se více a více šířili, tu papež Innocenc III.[2]), aby konečně přece jednou řádění katharských přítrž se učinila, rozkázal proti nim hlá-

---

[1]) Bedřich Rudovous vládl od r. 1152—1190.
[2]) Innocenc III. vládl od r. 1198—1216.

sati křížovou výpravu. Výpravou touto měl i křesťanský západ zachráněn býti od barbarství, do něhož nutně by byl, sveden učením kacířským, klesl. Boj veden byl na obou stranách s prudkostí a rozhořčením velikým a skončil, jak předvídati se dalo, úplnou porážkou bludařů. (Schy 13.)

Po bojích albigenských[1]), v nichž s obou stran právě té největší lásky a mírnosti se neužívalo, záleželo jak církevní tak zvláště světské moci velice na tom, aby podobné případy se neopakovaly, nýbrž aby země kacířstva nadobro zbavena byla. I usnesl se dvanáctý všeobecný či čtvrtý lateránský koncil za předsednictví papeže Innocence III., hlavně ustanovením ze dne 8., 20. a 30. listopadu r. 1215, aby, protože v kacířství nové a nové výstřelky se objevují, posavadní ustanovení proti nim byla zostřena, a aby „světským pánům a vrchnostem uloženo bylo, aby všecky kacíře ze svých zemí vymýtili." Právem tu podotýká Philalethes (Über die kirchliche und politische Inquisition, str. 7): „Ku zavedení inkvisičního procesu byl papež Innocenc III. beze vší pochyby přinucen mnoha nebezpečnými sektami, jež se tenkráte vynořily a nanejvýš záhubnou činnost započaly proti církevnímu a státnímu řádu."

Mnozí snad dle prvního dojmu o usnesení koncilu z roku 1215 budou podezřívati církev, že dopustila se ukrutnosti. Tací musí uvážiti okolnosti, za nichž toto usnesení se stalo. I tento koncil, ačkoliv mezi všeobecné se čítá, měl ve svém středu světské velmože anebo jich zástupce, byl tedy v disciplinárních záležitostech pod jich vlivem a mocí. Ono usnesení však, a to sluší dobře pamatovati, nebylo nikdy a není článkem víry, nýbrž pouze vynesením a usnesením disciplinárním, a proto nemá s církví, jako takovou, nic společného. (Schy 14.)

Uvážíme-li, že na západě vyrůstala kacířstva den jako den, a uvážíme-li jich nebezpečná, veškeren řád a pořádek světový podrývající učení, tu přesvědčíme se, že církev ani jinak jednati nemohla.

---

[1]) O válkách albigenských. Kr. II.², 379 nn.

Sektáři byli netoliko úhlavními nepřáteli církevního, nýbrž i státního společenského řádu; povstalo nebezpečí, že celý západ i sever odtrhne se od církve a upadne do nebezpečných bojů, sociálních převratů a všeobecné bídy.

Vzhledem k tomu, co řečeno, neučinila církev přísnou „úradou“ z roku 1215 nic jiného, než že zachrániti chtěla netoliko své, ale i všeobecné dobro, protože nalézala se, krátce řečeno, v situaci hrozné, i musila se brániti, jak mohla. Byla to její povinnost, aby proti násilí užila zase násilí, a následovala tak i svého zakladatele, který, protože věděl, že každá domluva u prodavačů a penězoměnců v chrámu jerusalémském by byla marná, vzal jednoduše karabáč a vyhnal je ven. Nesluší též zapomenouti, že papež Innocenc III. výslovně na koncilu podotkl, že mezi vinníky jsou mnozí nerozumní a svedení, a proto aby s takovými se nakládalo co nejmírněji. (Schy 15.)

Historický vývoj událostí od papeže Lucia až ku IV. sněmu later. byl následující: Protože papež na světský klerus spoléhati nemohl, ježto, jak všichni dějepisci souhlasí, v něm bylo i mnoho tajných přívrženců, anebo alespoň přátel kacířů, poslal do jižní Francie cisterciáky [1]), kteří ctností i horlivostí tehdy se vyznamenávali, a mnoho bludařů mírnou domluvou, jemným způsobem a poučením do lůna církve uvedli. Zvláště vyznamenával se papežský legát Petr z Castelna [2]) neobyčejnou horlivostí, opatrností a mírností. Však kathaři Petra nedbali, počínali si pyšně a vzpurně, ba legáta i úkladně zavraždili. Teprve tehdy, a jak protestantský dějepisec Hurter [3]) dí, proti vůli papežově, úrady koncilu lateránského třetího z roku 1179 počaly se prováděti. Papež vyzval krále i pány francouzské, aby konec učinili všeobecně nebezpečnémn bludu albigenských. Arnold,

---

1) Hlavinka d. c. 235.
2) Životopis jeho: „Kirchenlexikon“ II., 2032 nn.
3) Bedřich Emanuel Hurter, životopis, Ot. sl. n. XI., 901; Br. IX., 447.

opat z Citeaux[1]) kázal kříž proti nim. Kacíři, mezi nimiž jako hlava vynikal hrabě Raimund VI. z Toulousy, byli nejprve u Bezieru (1209) a pak u Lovauru (1211) na hlavu poraženi.

Že v takových okolnostech přiházely se v krvavých srážkách albigenských s křižáky všelijaké žalostné ukrutnosti, sotva komu bude s podivením. Albigenským jako poraženým běželo o hrdlo, jako vítězům jim dovolovala „morálka“ všeliké ukrutenství; křižáci viděli v albigenských netvory a byli podněcováni jich ukrutenstvím. Nikterak tedy není po pravdě ani po právu, aby kdo všelikou ukrutnost svaloval jen na křižáky. (Hl. 238.)

Po roce 1211 boje trvaly dále. Zatím sešel se koncil IV. lateránský, jak shora uvedeno, a zakročil proti kacířům.

Krvavými boji byla vnější moc bludařů konečně přece zlomena. Přemoženi však své nauky rozšiřovali tajně, a tak tichou a podkopnou prací směřovali a cílili ku vítězství. Aby tomuto se předešlo, odhodlala se církevní i světská moc, že vyčistí veškeré území i od tajných kacířů. Snahy tyto vedly ku zřízení zvláštního soudu proti kacířům. To stalo se na synodě toulousské za papeže Řehoře IX. roku 1229. Dle úrad této synody za předsednictví kardinála-legáta Romana, jíž i mnoho šlechty a laiků francouzských se súčastnilo, byl zřízen v každé farnosti od biskupa soudní tribunál, sestávající z jednoho kněze a dvou či tří rozšafných laiků, kteří vesměs složili přísahu za tím účelem, že podezřelé osoby z kacířství biskupovi oznámí, aby nad nimi rozhodl. Proti přechovávačům a příznivcům kacířů byly též přísné tresty stanoveny. Hefele (Conciliengeschichte 2. vydání, V. 980) dí, že na toulousské synodě in can. 1. stanoveno: „Biskupové měli v jednotlivých farnostech‘ po venkově i v městech zavázati jednoho kněze a dva nebo více dobře smýšlející laiky, kdyby třeba bylo i přísežně, aby pilně, věrně a často po kacířích ve farnosti pátrali, podezřelé domy atd.

[1]) Životopis, Ot. sl. n. II., 769.

prohledávali, a nalezené kacíře, jich přívržence a obhájce biskupovi anebo místnímu světskému vladaři oznamovali."

Od této doby církevní inkvisice stala se vlastním a stálým soudním dvorem (Dr. Burg d. c. I., 348). Poněvadž pak řídili ji biskupové, sluje v dějinách inkvisicí biskupskou.

Podobné úrady staly se i na italských a jiných provinciálních synodách.

Jak nebezpečný byl blud albigenských, patrno z toho, že ani po přísných trestech synody toulousské v krajinách jihofrancouzských nezmizel a že Raimund VII., hrabě toulousský, musil se brániti proti katharům novými, ještě ostřejšími předpisy z roku 1233.

10. **Inkvisice dominikánská.**

Biskupská inkvisice nevyhovovala, neboť na mnoha místech mezi členy jejími byli přátelé a podporovatelé kacířstva (Hurter: Innocenz III., svazek II, str 220). Z této příčiny papež Řehoř IX.[1]) *svěřil* inkvisici nově založenému *řádu sv. Dominika* (Hergenröther: Kirche und Staat, str. 232), jehož členové k tomuto úkolu obzvláště se hodili, neboť účelem řádu jest obraceti bludaře kázaním.[2]) (Schy 18.)

Protože mnozí dominikáni počínali si tuze přísně, tak že i sami pravověrní nad tím se horšili, a na mnoze udavačstvím se řídili, suspendoval je roku 1237 Řehoř IX. v území toulousském z úřadu inkvisitorského. Po smrti Řehořově vystoupili dominikáni zase jako inkvisitoři a papež Innocenc IV.[3]) r. 1243 svěřil jim zase znovu činnost inkvisiční, ale s tou podmínkou, že nesměli bez svolení místního biskupa vynésti výrok. (Hefele: Kardinál Ximenes, 2. vyd., str. 254.)

V breve ze dne 20. října roku 1248 píše papež

---

[1]) Rehoř IX. vládl od r. 1227—1241.
[2]) Srv. Ekert, Životopis sv. Dominika.
[3]) Innocenc IV. vládl od r. 1243—1254.

k Raimundu z Pennafortu [1]), že poznal činnost dominikánů ve vykořeňování bludařů za velmi zdárnou a uzavřel proto, že jim inkvisici specialiter (zvláště a výhradně) odevzdá, čímž však právo biskupů, aby nad čistotou učení církevního pečlivě bděli, že nikterak nemá omezeno býti. *Konečně* bullou: „Ad extirpanda" (Bularium Romanum ed. Taurin. III. 552 nn.) *odevzdána dominikánům inkvisice zcela.* Od těchto dob objevuje se vždy víc a více na místě inkvisice biskupské inkvisice dominikánská, jež znenáhla se po celé Evropě rozšířila.

Na konci budiž poznamenáno, že myšlenka, jakoby sv. Dominik byl vynálezcem inkvisice, jež liberální tisk šíří, jest pouze ze zášti k řádu dominikánskému vymyšlená lež, protože historicky jest dokázáno, že tento světec, který již r. 1221 zemřel, ani jediného vyšetřování inkvisičního se nesúčastnil. (Schy 18.)

11. Stručné dějiny inkvisice v jednotlivých zemích.

Zřizování inkvisičních soudů dělo se dle lokállních, zemských a jiných potřeb tak, že tam, kde jich potřebí nebylo, ani v život nevstoupily, anebo po nějaké době, kde již zřízeny byly, protože jich více třeba nebylo, vymizely.

Ve Francii, hlavně jižní, kdež inkvisice počátek vzala, prováděna byla někdy s přísností a ukrutností, jak viděli jsme ve článku předcházejícím, tak že lid i pravověřící reptal; ba vzniklo z popudu nepřátel církve i vzbouření lidu proti ní, jako 1234 v Narbonně, r. 1242 v Toulouse, Avignoně a Carcassoně, kde lid rozbořil klášter dominikánský a inkvisitory vyhnal. Než inkvisice obnovena za Ludvíka IX.[2]), který pečoval v celé Francii o vykořenění bludu. Jeho ustanovení „Cupientes" (Mansi XXIII. 186; Hard. VII. 171, Hefele V. 872) srovnávalo se v celku s dekrety hraběte Raimunda VII. Ludvík prosil papeže

[1]) Životopis: „Kirchenlexikon" X., 755.
[2]) Ludvík IX. vládl od r. 1226—1270.

Alexandra VI.[1]), aby dominikány a františkány ustanovil v jeho státech za inkvisitory. Papež tak učinil (Raynald ad ann. 1255 n. 34), ale inkvisice se málo ujímala. Král Filip IV.[2]) přeměnil inkvisici r. 1312 v státní tribunál, jehož použil hlavně proti templářům, načež přišla v zapomenutí. Znovu obnovena byla ve století 16. roku 1535 za Františka I.[3]) a slula chambre ardente[4]), t. j. ohnivá komora a rozhodovala nad kacíři, traviči, čaroději a pod. Tenkráte musila vystoupiti proti tajným kalvinistům i mezi duchovenstvem. Sám velinkvisitor Louis de Rochette byl r. 1538 jako kalvinista spálen a jiný velinkvisitor, kardinál z Chatillonu, jenž roku 1562 stal se kalvíncem, zachránil se před podobným trestem pouze útěkem do Anglie. Král Jindřich II.[5]) odevzdal ediktem ze dne 27. června 1551 v Chateaubriandu vyšetřování herese světským soudům, vrátil je však v září 1555 biskupům zpět a ponechal světským soudům pouze provedení rozsudku. František II.[6]) zrušil roku 1559 inkvisiční tribunály, načež zastupovati je měly parlamenty; ediktem v Romorantinu (1560) vrátil však biskupům právo vyšetřovati kacířství opět. Za Jindřicha IV.[7]) byly inkvisiční soudní tribunály pouze v Toulouse a Carcassoně. Poslední kacíř byl upálen roku 1635; za Ludvíka XV. roku 1772 přestala inkvisice ve Francii nadobro. (Kirchenlexikon d. c. 782; Brockhaus d. c. 621; Ottův slovník naučný d. c. 659.)

V Německu užívalo se proti kacířům, jak již bylo vzpomenuto, těchže trestů jako v říši římské. I k upálení byli tu kacíři odsuzováni. Když v 13. století katharští krutě řádili, tresty proti kacířům byly zostřeny a upálení všeobecně zavedeno. Trestní

---

[1]) Alexandr IV. vládl od r. 1254—1261.
[2]) Filip IV. vládl od r. 1285—1314.
[3]) František I. vládl od r. 1515—1547.
[4]) Viz příslušný článek Ot. sl. n.
[5]) Jindřich II. vládl od r. 1547—1559.
[6]) František II. vládl od r. 1559—1560.
[7]) Jindřich IV. vládl od r. 1589—1610.

ustanovení podobná obsahují Sachsenspiegel [1]) (2. kn., čl. 13, § 7.) a Schwabenspiegel [2]) (Landrecht, § 313.) Vlastní inkvisici však sem zavedl Konrád z Marburku mezi rokem 1231—1233, byl však téhož roku zavražděn. Inkvisi německou podporoval velice císař Bedřich II., úhlavní nepřítel papežů a moci církevní. Na říšském sněmu v Ravenně vydal týž panovník přísné zákony proti kacířům, vzal dominikány jako inquisitores haereticae pravitatis pro celé Německo pod svou zvláštní ochranu, doporučoval je všem věřícím a stanovil, aby všickni kacíři, kteříž od církve byli odsouzeni, světskému rameni odevzdáni a ohněm spáleni byli; kdo by z bázně před smrtí konal pokání, budiž k věčnému žaláři odsouzen. [3]) (Mon. Germ. Leg. II. 326 nn.; Jarcke: Handbuch des gemeinen deutschen Strafrechtes II. sv. (Hefele V. 882.) Karel IV. [4]) zvláštními mandáty prohlásil (1369), že inkvisici bude chrániti. Proti bekyním a begardům [5]) jmenoval papež Urban V. roku 1367 dva dominikány za inkvisitory v Němcích, z nichž zvláště znám jest Walter Kerlinger; papež Innocenc VIII., poněvadž zatím v Německu mnoho čarodějství se rozmohlo, usiloval o to, aby moc inkvisitorů i na toto se vztahovala, a aby inkvisitoři energičtěji si počínali. V té době inkvisitoři Jindřich Krämen (Institor) a Jakub Sprenger uveřejnili: „Hexenhammer“ (malleus maleficarum = kladivo na čarodějnice). V době „reformační“ inkvisice zašla. (Čaroději a oběti pověry. Mat. lidu 1871 ročník V., č. 8 a svrchu uvedená díla.) V téže době jako do Německa přišla inkvisice i do Rakouska.

Do **Čech** vyžádal si roku 1257 inkvisitory na papeži Alexandru IV. král Přemysl Otakar II. k potlačení mrskačů, beghardův a bekyň, a byli za ně ustanoveni dva brněnští minorité, Bartoloměj a Lam-

---

[1]) Viz příslušné články v Br. XIV., 162.
[2]) Viz v Br. XIV., 663 n.
[3]) Srovnej dříve článek 5: „Zákon o upalování kacířů.“
[4]) Karel IV. vládl od r. 1347—1378.
[5]) Příslušný čl. v Ot. sl. n.

bert pro veškeru korunu českou, jejichž úsilí se podařilo potlačiti sektu (Raynald ad ann. 1257 n. 12. Dr. Borový: Dějiny diecése Pražské 166.) Podruhé byl inkvisiční soud v Praze z dominikánů r. 1315 na naléhání krále Jana Lucemburského od biskupa Jana IV. z Dražic (1301—1343) sestaven. Z rozkazu tohoto soudu bylo r. 1318 v Praze 14 beghardů zatčeno a na hranici upáleno. Týž osud byl by potkal i jiné bludaře, kdyby biskup Jan nebyl svou biskupskou mocí zakročil. Jsa spravedlivým hněvem naplněn proti inkvisitorům, kteří si libovolně počínali, otevřel inkvisiční vězení a propustil vězně na svobodu, když pokání slíbili. Za to obžaloval jej jako ochránce bludařů u papeže Jana XXII. v Avignoně sídlícího jeho dávný protivník Jindřich, nemanželský syn hraběte Schönburka, kanovník Vyšehradský, rodem Němec. Biskup musil roku 1318 osobně odebrati se do Avignonu a dlel tam 11 let, až konečně r. 1329 byl za nevinného uznán a k svému důstojenství navrácen. (Borový l. c. 135—137, 167—168.) Stále pak objevuje se inkvisice v Čechách od roku 1341 až do doby husitské, kdy vymizela. (Jakub Malý: Vlastenecký slovník historický 238; Tomek: Dějepis města Prahy, III.; Kryštůfek d. c.; Palacký d. c.)

Inkvisitorský úřad obsazoval arcibiskup pražský; úřad ten byl samostatný a měl zvláštní svou budovu na Starém městě (čís. 208) blíž kostela sv. Jana na Zábradlí (Tomek d. c. 223). Soud pátral po kacířích a věznil je po celou dobu vyšetřování ve svém vězení. Kdo přiznal se k bludu a odvolal, byl odsouzen, aby vykonal veřejné pokání, načež byl propuštěn; kdo neodvolal, byl odsouzen, vydán moci světské k potrestání a dle přijatého v Čechách zákona upálen. Jako inkvisitoři připomínají se: bratr Johl z Prahy (1374), Mikuláš, biskup vladimířský (1392) a Martin, farář pněvický (1395) (Ottův slovn. nauč. d. c. 659.)

Do **Polska** dostala se inkvisice po rozkazu papeže Jana XXII. obsaženém v bulle ze dne 1. května 1318 a svěřena byla dominikánům krakov-

ským. Poněvadž bludy Husovy stykem Čechů a Poláků se valně v Polsku šířily, používal inkvisice Vladislav Jagailo k zamezení toho; kacíři bývali upalováni. Poslední známý inkvisitor byl Melchior z Mościk, dominikán lvovský od roku 1570—1591. (Ottův slovník nauč. d. c. 659.)

Do **Nizozemí** zavedl inkvisici Karel V. a vydal o ní zvláštní ustanovení. Filip II. provedl tu ustanovení Karlova, neustoupil od nich a raději ztratil severní hollandské provincie.

V **Anglii** zavedena katolická inkvisice na krátkou dobu za vlády Marie. Za to bujela tu za nástupkyně Marie, Alžběty, inkvisice protestantská a potrvala skoro až do naší doby.

Do **Portugalska** dostala se inkvisice roku 1577. Velinkvisitor lissabonský býval králem jmenován a od papeže potvrzen. Pombal užil inkvisice proti jesuitům; když však na vyzvání jeho, by slavnostně odsoudila jesuity, že učili bludům, inkvisice neuposlechla, rozpustil její členy a obsadil ji roku 1761 svými stvůrami; provedl svou vůli, ano vymohl, že inkvisice odsoudila brasilského biskupa Gabriela Malagridu jako kacíře k smrti a provedla rozsudek dne 21. září 1761. Z Portugal rozšířila se inkvisice i do portugalských osad zámořských hlavně do východní **Indie**, kdež sídlila v Goe. Zrušena byla v celém Portugalí za krále Jana VI. roku 1821.

Do **Aragonie** zavedl inkvisici král Jakub I., poradiv se roku 1233 s biskupy na synodě tarragonské a vydav tam o ní zvláštní statut o 26 článcích. (Mansi XXIII. 329 nn. Hefele V. 918.) Do ostatního Španělska byla zavedena roku 1248. Dominikáni byli inkvisitory. Ze Španěl přešla inkvisice i do osad španělských v Americe.

12. Stručné dějiny inkvisice v Italii.

Do Italie zavedl inkvisici papež Řehoř IX. roku 1235. Později v Němcích povstalo „reformační“ hnutí Lutherovo a tu papež Pavel III., aby prote-

stantismus nevnikl i do Italie, zavedl podstatnou změnu v inkvisici roku 1542. Založil totiž na radu kardinála Caraffy kongregaci šesti kardinálů (inquisitores generalissimos, santo ufficio, sanctum officium) a .pravomoci jich svěřil, aby všude, kde se objeví toho potřeba, ustanovovali učené a ctnostné kněze za inkvisitory, aby censuru knih prováděli a závadné na index dávali. (Bulla Licet ab initio in Bullar. Rom., ed. Taurin VI. 344.) Pius IV. († 1566) rozmnožil počet členů této kongregace na osm, zmocnil ji, že proti všem, kdo z kacířství jsou podezřelí, zakročiti mohla, tedy i proti vyššímu duchovenstvu, a připojil, že při hlasování rozhoduje většina hlasův. Kongregace inkvisitorů generálních měla bdíti a střežiti i život veřejný.

Vlastní reorganisace inkvisice stala se za Sixta V. jenž zřídil bullou Immensa aeterni Dei (Bull. Rom. ed. Taurin VIII. 985) patnácte kongregací, z nichž první místo zaujímá congregatio sancti Officii (Walter: Lehrbuch des Kirchenrechts, 9. vydání, § 133; Aichner: Compendium juris ecclesiastici). Počet členů této kongredace rozmnožil ze čtyř (neboť před tím papež Pius V. místo osmi členů ustanovil pouze čtyři) na sedm, jimž k ruce přidáno bylo několik officiálů. Od té doby poměry v kongregaci se nezměnily. Podnes první místo mezi členy má comissarius scti Officii (komisař sv. Officia, ustavičně některý dominikán z Lombardie) a assessor (přísedící, rada) scti Officii (světský kněz). První řídí proces až k vynesení rozsudku, druhý referuje v plenárních schůzích. Jako žalobce funguje promotor fiscalis (advokát fiskální), jako obhájce advocatus reorum (obhájce, advokát obžalovaných). Kromě officiálů jsou ve sv. Officiu i konsultoři (rádci) kněží jak řeholní tak světští. Rozeznávají se consultores nati (radové rodem), kteří patří již svou hodností a úřadem do sv. Officia a consultores nominati (radové, jmenovaní papežem). Mezi rady rodem patří velmistr řádu dominikánského, magister sacri Palatii a consultor sancti Officii, taktéž dominikáni. Těžší případy bývají svěřovány qualifikatorům, t. j. učeným bohoslovcům

a kanonistům. Sezení konsultorů bývají vždy v pondělí v paláci sv. officia; kardinálové zasedají vždy ve středu ve S. Maria sopra Minerva. Assessor rozdělí došlé případy shromážděným konsultorům s právem hlasovacím; pak konsultoři vyjednávají a se radí, ale rozhodnutí se děje až ve čtvrtek za předsednictví papežova. Papež sám někdy, ale jen v nejdůležitějších případech, svolává kongregaci. V dobách nejnovějších i počet kardinálů kongregačních spravuje se vůlí papežovou. Členové zachovávají nejpřísnější tajemství. (Secretum sancti officii.) Pokud se týče italské inkvisice v tom smyslu, jak se zřizovala v ostatních zemích, jako na př. Francii, Německu, Čechách, Polsku atd., to jest inkvisice, při níž hlavní slovo měly orgány světské vlády (třebas tato světská vláda v Italii náležela papeži a spravována byla úředníky nejen duchovními, ale hlavně světskými) tu pamatovati sluší, že tuto inkvisici Napoleon I. roku 1808 v Italii zrušil, ale Pius VII. ji obnovil, až roku 1859 zmizela úplně. Posledním její aktem bylo roku 1852 odsouzení manželů madiajských na galeje.

V Benátkách řídila inkvisici republika sama. V Neapoli neměla inkvisice žádných účinků.

13. Některá inkvisiční nařízení.

Inkvisici jako zvláštní soudní stolici nacházíme teprve, jak již řečeno, ke konci 12. a počátkem 13. století. Dříve soudili se kacíři sice také, ale rozsudek vynášeli biskupové buď sami a všickni společně na synodách; zvláštních tribunálů soudních nebylo, a proto také nebylo zvláštního inkvisičního řádu.

Teprve když koncem 12. a počátkem 13. století budova církve od kacířstva na všech stranách byla ohrožena, bylo potřebí, aby dán byl řád, jak s kacíři zacházeti se má. S počátku tyto předpisy byly všeobecné, až teprve později nabývaly detajlnosti (detaillnosti). Tak již všeobecná synoda late-

*

ránská třetí canone 3. dovolujíc užívání zbraně proti bludařům dí: Církevní kázeň má sice dosti na duchovním rozsudku a nepotřebuje krvavých trestů, mnozí však lidé jenom tenkráte pečují o blaho duše, když časných trestů se bojí. Poněvadž v Gaskogni, krajině Albi a jiných krajinách převrácenost bludařů tak se rozmohla, že ne více v tajnosti, ale veřejně svou bezbožnost provozují, prosté a jednoduché svádějí, proti pravověrným ukrutni jsou, a ani kostelův, ani vdov a sirotků nešetří: proto vydáváme na ně klatbu a zakazujeme pod trestem klatby všeliké obcování s nimi; všichni věřící nechť se protiví tomuto moru a zbraně proti němu se uchopí; statky bludařův ať se zabaví a knížata mohou je učiniti otroky; odpustky dvou let obdrží, kdo proti nim bojovati bude" (Hefele V. 636—637).

Na synodě veronské papež nakázal, aby biskupové do podezřelých osad buď sami se odebrali, nebo statné zástupce tam vyslali, kteří by tří nebo více počestných osob z místa nebo sousedstva pod přísahou se tázali, zdali bludaři v obci jsou; bludař budiž obeslán a potrestán, nemůže-li se očistiti neb upadl-li nazpět do bludu; hrabata, baroni a všechny vrchnosti musí po žádosti biskupů přísahou slíbiti, že budou církev proti bludařům podporovati a tato ustanovení, která jsou církevní a císařská, provedou pod trestem, že svou důstojnost ztratí, vyobcováni budou a jejich území interdiktu propadne; všichni příznivci bludařův ať jsou beze cti a nepřipouštějí se za advokáty, svědky a k žádnému veřejnému úřadu (Corp. juris canonici c. 9. X. de haereticis V. 7., Hefele V. 644—645.)

Synoda toulonská 1229 ustanovila: 1. Biskupové musí v každé faře jednoho kněze a dva neb i více počestných laiků pod přísahou vzatých ustanoviti, kteří by s veškerou bedlivostí po bludařích pátrali, všechny podezřelé domy a místnosti prohledali a vypátravše bludaře neb jejich příznivce a ochránce hned je biskupovi neb světské vrchnosti udali, aby náležitě potrestáni byli. 2. Totéž činiti jest exemtním opatům v jejich okresích, které biskupské pravo-

mocnosti podrobeny nejsou. 3. Páni mají dovoliti vyhledávati bludaře a sami jejich skrýše sbořiti. 4. Kdo dovolí bludaři na své půdě se zdržovati, ztratí ji navždycky a propadne svým tělem svému představenému k náležitému trestu. 5. I nedbalý propadne zákonitým trestům, když na jeho půdě zhusta kacíři se zdržují. 6. Nedbalý úředník (balliv) ztratí svůj úřad, a nesmí býti víc ani na tom ani na jiném místě ustanoven. 7. Dům, v kterém byl bludař nalezen, musí býti sbořen, a půda zabavena. 8. Aby však nikdo nevinně netrpěl, nesmí žádný pro bludařství býti potrestán, kdo za bludaře od biskupa neb jeho zástupce prohlášen není. 9. Když haereticus vestitus (oblečený bludař dokonalý, perfectus) se obrátí, musí ze svého místa na jiné přísně katolické se přestěhovati, obdrží na své roucho dva kříže různé barvy od jeho roucha, jeden v pravo a druhý v levo a nebude k žádnému úřadu nebo veřejnému úkonu připuštěn, leč by od papeže neb jeho legata v předešlý stav řádný byl dosazen. 10. Kde ne z dobré vůle, ale z bázně smrti neb jiné příčiny do církve se navrátí, bude zavřen od biskupa, podroben ve své vazbě pokání a vydržován od toho, kdo statky jeho obdrží, a jest-li chudým, od církve. 11. Všichni, mužští i ženské, onino od 14., tyto od 12. roku svého života musí se veškerého bludařství odpřísáhnouti; kdo by to učiniti se zdráhal, jest podezřelý z bludu. 12. Každý musí se třikráte v roce svému faráři nebo jeho zástupci zpovídati a tělo Páně přijímati; kdo toho opomene, jest podezřelý z kacířství, leč by to z dobré příčiny dle rady farářovy učinil. 13. Laikové nesmějí míti knihy N. a St. Zákona, vyjma žaltář a pak brevíř, a to nikoli v domácím jazyku. 14. Žádný bludař nebo podezřelý z bludu nesmí veřejný ústav zastávati nebo býti lékařem (Mansi XXIII. 194; Herd. VII. 176; Hefele V. 872 nn.)

14. Inkvisice španělská.

Od inkvisice církevní, v jejíž obor spadalo rozsuzovati přestupky proti víře, sluší rozeznávati „inkvisici španělskou“ či státní. Pravda, že církevní inkvisice panovala též ve Španělích, jakož bylo i v jiných zemích evropských a odtud šířila se i do krajin zámořských, ale uvážiti dlužno, že ve Španělsku této církevní inkvisice ve druhé polovici patnáctého století zmocnil se stát, jehož pak snahou a úsilím (ovšem že za protestování církve, ale přeco za jejího vědomí o tom) inkvisice se stále zvrhala a od původního účelu, ne-li na dobro, tož velmi velice se odchylovala.

Inkvisice vyrostla ve Španělsku z docela zvláštních okolností politických a náboženských. Tehdejší doba vskutku a v pravdě se domáhala ústavu, jakým byla inkvisice: „nejen aby se provedly platné zákony proti ediktům náboženským, nýbrž také, aby se říši zachovala jednota víry, kteráž jest základem politické jednoty a národní moci.“ (Hl. 248.)

Zvláště důrazně jest připomenouti, že inkvisice státní byla zřízena jen proti tajnožidovským a tajnomohamedánským křesťanům, nikoliv proti veřejným židům, ani proti veřejným mohamedánům. Nekřtěného žida a nekřtěného maura inkvisice na soud pohnati nesměla; mohla a směla jen rozhodovati o těch, kdož byli křesťané. (Hl. 250.)

„Abychom poznali pravou povahu španělské inkvisice a pohnutky, které přiměly španělskou vládu za krále Ferdinanda, zaříditi tento soud, třeba pohlédnouti na vnitřní stav Španělska na konci XV. století. Po osmistyletých bojích podařilo se národu španělskému poraziti maury a rozvinouti národní prapor nad veškerou zemí. Konečně zvítězil kříž nad půlměsícem a křesťanství nad mohamedanismem. Říše byla sjednocena pod spojenou vládou Ferdinanda a Isabelly.“ (Gibbons 266.)

„Ale přece zůstaly ještě v národě živly nespokojené. Obyvatelstvo sestávalo ze tří zápasících plemen — Španělů, maurů a židů. Židé a maurové

nenáviděli vládu španělskou nejen z politických, ale i z náboženských příčin. Byli podezřelí, a to ne bezpodstatně, že touží přenésti svou příslušnost s krále španělského na krále berberského nebo sultána tureckého." (Gibbons 267.)

„Španělská inkvisice byla tudíž zřízena méně z důvodů náboženské horlivosti než z důvodů lidské opatrnosti. Byla ustanovena ne tak za účelem zachovati katol. víru jako udržeti celistvost království. Maurové a židé považováni za nepřátele nejen oltáře, ale i trůnu. Katolíci byli podporováni nejen pro svou víru, ale i proto, že spojovali s věrou věrnost. Pokřtění maurové a židé byli utiskováni pro své kacířství, protože se k jejich kacířství družila vzpoura." (Gibbons d. c. 267.)

Takovéto byly poměry ve španělských zemích před zavedením inkvisice, nebo lépe řečeno, ne před zavedením inkvisice, protože inkvisice církevní již dříve tu zřízena byla, ale před postátněním a to je to pravé slovo, jak myslím, inkvisice církevní. Inkvisice církevní zmocnil se stát tak, že se stala nástrojem v rukou jeho. Církev ovšem o tom věděla, ba proti tomu protestovala, ale marně, proto se podrobila přinucena okolnostmi, o nichž ve článku 4. jsem pojednal. Jest tedy španělská inkvisice pouze odrůdou inkvisice církevní a ne inkvisicí úplně od církevní se lišící, jak někteří spisovatelé tvrdívají, jest inkvisice církevní ve státní uniformě a pod státním komandem.

a) Židé ve Španělsku.

Židé nabyli ve středověku velikého jmění ve všech zemích, zmocnili se obchodů, jmenovitě peněžních a byli nesmírnými lichváři. Mimo lichvu dopouštěli se velikých zločinů, jako podvodů, krádeží, ukrývání ukradených věcí, falšování dlužních úpisů a mince, obřezávání i vražd (rituelních?) křesťanských dětí, sprovozování se světa obrácených židů na křesťanství a svatokrádeží (Erler: Die Judenver-

folgungen des M. A. v „Archiv für des kath. Kirchenrecht“ 44. svazek str. 353.)

Jest všeobecně známo, dějinami a zkušenostmi potvrzeno, že země bohaté, země kvetoucí průmyslem, obchodem a zemědělstvím bývají bohaty i na národ vyvolený, jenž před Pilátem vzal na bedra svá i na své syny krev Ježíšovu, kletbu a proto kletbu přináší, anebo lépe řečeno kletbou jest pro všecky národy. Kdekoliv se usadí žid, tu dosahuje svou chytrostí, nesvědomitostí a vlastním přičiněním moci a vlivu, jehož pak využitkuje ve prospěch svého národa. (Schy 25.)

Španělsko bylo zemí židům obzvláště oblíbenou, kam ze všech stran od nejstarších dob rádi se stěhovali (Kryštůfek d. c. II. 2. 393.) Na počátku čtvrtého století bylo ve Španělsku tolik židů, tak mocných a bohatých, že s úspěchem rozšiřovali židovství den co den a křesťany činili si bílými otroky. Protože pak židé spoléhajíce na svůj majetek i vliv byli stále smělejšími a drzejšími a na lid, jénž úplně lichvou do jich rukou se dostal, zhoubně působili, vydali králové visigotští proti nim repressivní zákony. Židé následkem těchto zákonů dávali se křtíti. Než přemnozí ze židů učinili tak pouze na oko, a tajně přidržovali se židovství a zle bouřili proti trůnu a proti katol. visigotským králům. Aby velezrádná činnost španělských židů více se vzmáhala, spojili se židé s africkými saraceny. Vznikla válka, v níž saracenové a s nimi spojení tajní židé byli poraženi, plány tajnožidovské tedy obrátily se v nivec.

Když v 8. století maurové téměř celých Španěl se zmocnili, dodělali se tu židé takové moci a vlivu, jako nikde v Evropě. Uvalili sice na sebe, protože s maury se spojili proti katol. Španělům, nenávist španělského lidu, ale ve své chytrosti dovedli brzy tuto nenávist zameziti. Vetřeli se totiž v pravém slova smyslu v ochranu apoštolské stolice i biskupů, získali si lásku králův i knížat a tak se stalo, že při vší nenávisti lidu židé nových a nových výsad a zákonů ku svému prospěchu si vydobývali. Tak na př. dosáhli toho židé, že měli vlastní soudy

i soudce, že mohli pouze jako šlechta španělská na výslovný rozkaz králův býti zatčeni atd. Ba nalézáme v té době ve Španělsku i židovské ministry, kteří ve skutečnosti vlastně na místo králův panovali. Jak takováto vláda vypadala a jak asi židům stranila, patrno z toho, že lid proti ní stále a stále se bouřil. Roku 1391 povstala veliká vzpoura proti židům po celé zemi; přemnozí ze židů puzeni strachem dali se pokřtiti, ale v srdci zůstávali židy. (Sehy 25.)

Tajných židů přibylo. Byli-li tito židé nebezpeční státu španělskému za králů visigotských, dvojnásob, protože jich bylo více, byli nyní nebezpeční a to nejen státu, ale i církvi. „Zmocnili se již tito (židé praví) většinou národního jmění a španělského obchodu, ohrožovali (zakuklení, tajní židé) velice španělskou národnost a křesťanskou víru, protože jednak vedrali se ve veliké množství duchovních úřadů a samých míst biskupských, jednak že se všemi šlechtickými rodinami uzavírali sňatky a všeho toho i s bohatstvím využitkovali k tomu, aby židovstvu získali vítězství nad španělskou národností a křesťanskou věrou (Hefele d. c. 277—278.) Zakuklení židé, kteří maraňos t. j. maránové se jmenovali mimo v úřady duchovní vedrali se i v úřady státní, měli hojně přátel v tehdejších biskupech, kanovnících, opatech, prelátech, mniších, ano i v samé královské radě. Soudy, protože tajní židé je spravovali, nespravedlivě soudily, lid utiskovaly, židům pravým nadržovaly. Peníze a důchody státní byly v rukou buď pravých anebo zakuklených židů. Židé stali se kletbou Španělska, která hrozila ze Španěl vytvořiti na újmu křesťanského lidu židovský stát, který tak jako tak ne sice dle jména, ale dle skutků již počínal.

Nebezpečí, jež Španělům od obojích židů hrozilo bylo veliké, ale toto nebezpečí rostlo ještě více, protože mimo židy bylo ve Španělsku i veliké množství maurů, kteří rovněž jako židé na oko dali se pokřtiti, ale v duši zůstali mohamedány a se židy proti státu a církvi se spojili. Židé i maurové

přibrali si za spojence ještě své soukmenovce v Africe; zkáza kvapila; stát i církev toho znamenali; lid to tušil. Pád státu, církve i lidu byl velmi blízký. „Jednalo se o bytí či nebytí křesťanskéhe Španělska,“ dí krátce protestant A. Huber (Über spanische Nationalität und Kunst im XVI. und XVII. Jahrhundert. Berlin 1852 str. 10). Bylo před bouří; zápalky byly nahromaděny, až se vzňaly. V Kordově vylilo jedno děvče mezi procesím s domu vodu na sochu Panny Marie; lid byl neobyčejně tím ve své zbožnosti uražen; povstalo povstání roku 1473, v němž vůdce maránů zabil kopím vůdce povstání. To bylo heslem všeobecného povstání všech katolíků po celém Španělsku proti utiskovatelům, maranům a maurům i židům. Z Kordovy šířilo se do Andalusie a Kastilie. Bylo hojně páleno, vražděno a loupeno (Kryštůfek d. c. 393; Hlavinka d. c. 249.) Konečně po třech letech na místo této lidové justice, která ve své rozzuřenosti ničeho nešetřila, vstoupila španělská inkvisice se svým uspořádaným soudním řízením. To byl počátek inkvisice španělské a zároveň záměna inkvisice církevní v inkvisici ne sice úplně státní, ale v inkvisici se zařízením a regimem státním.

α) Vypuzení židů ze Španěl.

Inkvisice „španělská“, k níž židé, maranové, i maurové, jak na hoře ukázáno, zavdali podnět, nemohla ani mírností, ani přísností se židy, odvěkým neštěstím Španělska a to nejen se židy pravými, ale i zakuklenými a s těmito obzvláště, protože jimi hlavně se obírala, ničeho spraviti. Židé stále tajně pracovali ve prospěch svého náboženství, dopouštěli se strašných i hnusných násilí a útisků na křesťanech, ničili kříže, kradli posvěcené hostie a je zneuctívali, osnovali stále vzpoury a revoluce proti zákonité vládě jako na př. roku 1455 v Toledě a jmění ve svých rukou hromadili tou měrou, že v několika málo ještě letech půdu španělskou,

ba celou zemi se všemi poklady by byli měli v rukou. Nebezpečí tedy od židů hrozící Španělsku bylo velmi veliké. I nezbývalo nic jiného, než aby stát tohoto zla, této kletby, již mu národ vyvolený přinesl, nějakým způsobem se zbavil a tak se zachránil.

Židé sami dobře to cítili, že stát proti nim zakročiti musí, tušili, že jednou konec jejich panství nastane. Proto nabídli Ferdinandovi, králi španělskému, na tehdejší dobu obrovskou sumu peněz 50.000 dukátů ve zlatě, ale ani toto je nezachránilo. Dne 23. března 1492 Ferdinand a Isabella „po dlouhé úvaze a na radu s mnoha moudrými muži“ vydali edikt, dle něhož všickni židé, nedají-li se pokřtiti do 31. července Španělsko opustiti mají. Před tou dobou mohou židé své statky prodati a cenu utrženou v papírech a zboží, ne však v kovu a drahém kamení s sebou vzíti.

Zatím než přiblížil se 31. červenec dostavili se do krajin židovských missionáři, kteří hleděli kázaním, poučováním a vysvětlováním židy na víru obrátit. Než vše bylo marné. A proto musili konečne židé, kteří pokřtiti se nedali dne 31. července r. 1492 Španělsko opustiti. Vláda sama dala jim lodi ku přeplavení do Anglie a do jiných zemí. Dle sčítání Ferrerasově opustilo asi 160.000 židů Španěly čili asi 30.000 rodin a usadili se ponejvíce v Portugalsku, odkudž po čtyřech letech r. 1496 byli rovněž vypovězeni. (Schy 31. n.)

β) Úvaha o vypuzení španělských židů.
(Schy.)

Vypuzení židů ze Španěl, jež, jak patrno, pro blaho španělského království a katolické víry státi se musilo, pokládají knihy, listy a spisy židovské, jakož i knihy, listy a spisy skoro židovské t. j. liberální, zednářské a protestantské za veliké bezpráví a hroznou ukrutnost i brutalitu, jíž se vláda španělská, anebo jak raději se psává, katolická církev na „ubohých“ „israelitech“ dopustila.

I pravím: vypuzení španělských židů nebylo bezprávím ani od státu, ani od církve. Nebylo bezprávím, protože židé již tehdy nebyli mojžíšovci, t. j. vyznavači učení Mojžíšova, ale talmudisté. A postačí snad, poukážu-li na cíle, jež židovstvo od věků dle učení talmudistického sleduje, tajně sice, ale přece tak, že kdo chce je pozorovati, může. Cíle tyto jasně vyznačil president „Alliance Israelite“ francouzský žid Gambetta, když na zavraždění císaře Viléma vypsal cenu a bez ostychu vyznal, že „revoluce jest spásnou jitřenkou židovstva“, cíle tyto světu objasnil žid Cremieux, když řekl: „Nový Jerusalém musí povstati na místě císařů a papežů.“ I Ferdinand španělský věděl dobře, že žid, pokud je židem a pokud žida na dobro nesvlékne, nemůže býti upřímným přítelem křesťanského knížete a lidu; myslil, že pokřestění židovstva by změnilo i jejich povahu a proto dal jim alternativu, aby buď se dali pokřtiti, anebo zemi opustili. Židé vyvolili to druhé — tedy bezpráví žádného se jim nestalo.

Vypuzení židů ze Španěl nebylo bezprávím od státu. Židé byli pro království španělské, jak již poukázáno, velmi nebezpečným živlem. To jest jisto. A proto stát učinil totéž, co podnes všecky státy činí, jednoduše vypuzením tohoto živlu se zbavil. Či snad neužívají naše moderní státy zvláštních zákonů a opatření proti těm živlům, o nichž se domnívají, pravím pouze domnívají, že by zkázu jejich přivoditi mohly?

Vypuzení židů ze Španěl nebylo bezprávím od církve jednoduše proto, že církev v této záležitosti nebyla rozhodujícím činitelem. A pak, zkoumáme-li dějiny, přesvědčíme se, že papežové nikdy nežádali, ba ani neradili, aby židé, protože jsou židy, byli pronásledováni. Naopak proti těm, kdož židovstvo nespravedlivě pronásledovali, vraždili a hubili, stanovili papežové kanonické tresty. Řím nikdy nebránil židům, aby se poctivě živili, spravedlivě nabytého jmění užívali, pouze přál si, aby židé ve veřejných záležitostech nerozhodovali jakožto vysocí státní úředníci a učitelé v katolických školách a národech.

Proto píše čestně a veřejně žid Bail: „Řím dává krásný příklad mírnosti a spravedlnosti proti židům; po všecky věky býval útočištěm pro ně a papeži byli apoštolové tolerance“ a Balmes (Protestantismus und Katholizismus in ihren Beziehungen zur europäischen Civilisation. Aus dem Spanischen übersetzt von Dr. Th. Haas. Regensburg 1888 I., 433—434): „Za času, kdy proti tajným židům největší krutost zavládla, setkáváme se s faktem, jenž naší pozornosti zasluhuje. Kdo od inkvisice byl pronásledován, anebo bál se, že pronásledován bude, unikal dle tehdejšího způsobu před tímto soudním dvorem, že ze Španělska utekl a odebral se do Říma. Toho by se jistě nenadáli ti, v jichž očích Řím je stálým domovem nesnášelivosti a východištěm všech pronásledování. A přece není nic jistějšího...“ Ku vypuzení židů nezavdala tedy církev, protože židy vlastně všude chránila, jako církev ani ve Španělsku toho nejmenšího podnětu. S tímto faktem nesmí naprosto se míchati, že církev již v prvních křesťanských stoletích vydala zvláštní zákony o židech. To stalo se z toho důvodu, že židovství již tehdy mělo ráz talmudistický. A podobně bylo ve středověku. Církev nikdy nevydala zákonů na vyhubení židů, pouze bránila jim, jak zcela dobře sám Renan dí „pro zásady talmudistické“, aby nezastávali vyšší úřady státní a nevyučovali v katolických školách.

Posléze sluší uvážiti následující: Moderní humanita naříká nad židy, že byli vypuzeni ze Španěl, co pak však říká táž moderní humanita tomu, že jesuité nesmí do Německa, muži to, kteří od věků budovali a utvrzovali základy státu, náboženství, mravnosti, muži o vědu, vzdělanost a kulturu velezasloužilí? Žádného zločinu, žádného poklésku, žádné zemězrady ani přestupování zákonů, jak i sami protivníci vyznávají, se jesuité nedopustili a přece nesmí nikdo z nich, pravím nikdo, ne snad jeden, dva, tři, deset, dvacet, celá kollej, ale nikdo do Německa. To je ovšem něco jiného, to jsou jesuité! Neboť co pak platí v jistých kruzích všickni jesuité proti jednomu židovi? Dle talmudistického traktátu

Chullin 91a jsou židé Bohu milejší nežli andělé a dle Sanch. 58b jest žid podstaty Boží! Nyní snad jasno, proč Ferdinand, španělská vláda a církev tak strašně hrozného skutku vypuzením židů ze Španěl na židech se dopustili a proč jistý tisk tuto brutálnost jich stále ohřívá.

Že ve Španělích hrozná brutálnost na židech se nestala, jasno i z toho, že židé, ačkoliv ze Španělska byli vyhnáni, přece v pravém slova smyslu ve Španělích jen se hemžili. To svědčí všickni historikové. Židé totiž, kteří do Afriky se vystěhovali, vraceli se za nějakou dobu, když maurové je o majetek vyssátý ze španělského lidu připravili, zpět. Dali se sice pokřtíti, ale zůstali tajnými židy, a proto inkvisice měla s nimi práce až dosti.

b) Moriskové.

Ze všeobecných dějin jest zajisté dostatečně známo, jak arabové dostali se do Španěl. Zbytkové španělských arabů udrželi se ve Španělsku až do patnáctého století. Nejmocnějším bylo království granadské s hlavním městem Granadou. Maurové království granadského zavázali se králům kastil ským poplatkem, jejž ročně odváděti měli. Když pak maurové poplatek Ferdinandovi arragonskému a Isabelle kastilské, kteřížto za své vlády obě království v celek spojili, odepřeli, válčili s nimi katoličtí manželé po deset let.

Po desetiletém boji s maury, dne 2. ledna 1492, právě téhož roku, kdy židé ze Španěl vypovězeni byli, zmocnil se Ferdinand s Isabellou Granady, jež byla opevněna 1030 věžemi. Maurům dána úplná svoboda náboženská i majetková, to jest maurové mohli zůstati při náboženství svém a podržeti všecky statky movité i nemovité. Ferdinand jakožto rex catholicus (král katolický) chtěl a přál si, aby maurové stali se křesťany. Proto poslal po dobytí Granady k maurům opravdu ctnostné a svaté biskupy Talaneru a Ximenesa, aby kázaním maury obraceli,

a zároveň sliboval těm, kdož se obrátí, zvláštní výsady.

Maurové málo ke křesťanství přistupovali, ale spíše potají připravovali vše k povstání a revoluci, aby nadvlády španělské se zbavili. Povstání bylo prozrazeno a vzpoura od Ferdinanda potlačena. Poněvadž pak viděl Ferdinand v maurech nebezpečný živel pro říši svou tak dlouho, pokud maury zůstanou, dovolil jim po potlačení vzpoury roku 1498, aby buď se stali křesťany, anebo aby se vystěhovali. Většina maurů dala se pokřtíti, zůstala však v srdci maury. Těmto pokřtěným maurům říkalo se moriskové.

Když pak moriskové přes zákaz Ferdinandův uzavírali přátelství s nepokřtěnými maury v Kastilii a Leonu, ba když velezrádné snahy u morisků a maurů byly objeveny, byl 20. července roku 1501 vydán pokřtěným maurům rozkaz, aby všeliký styk s maury nekřtěnými přerušili, načež dne 12. února roku 1502 vydán druhý rozkaz, aby buď se nekřtění maurové dali pokřtíti, nebo se ze země vystěhovali. Většina dala se pokřtíti a zůstala v zemi; někteří přestěhovali se do Afriky.

Poněvadž mnozí z maurů dali se pokřtíti pouze pro jméno, ale v srdci zůstali mohamedány, zřídil velinkvisitor Deza, nástupce Torquemadův v Granadě inkvisiční tribunál, jenž tak mírně proti moriskům si počínal, že sám Llorente to doznává (str. 333). Též roku 1526, kdy moriskové většinou křesťanství opouštěli a k mohamedanismu se vraceli, bylo i dle svědectví Llorentova nakládáno s nimi velmi mírně.

Všecky snahy přivésti morisky na pravou cestu byly marny. Moriskové stále a stále osnovali nová povstání a pěstovali velezrádné styky s africkými maury, úhlavními to nepřáteli Španělska. Z této příčiny byli za Filipa III. úplně ze Španělska vypovězeni.

Vypovězení morisků bylo oprávněno, poněvadž jako maraňové, ba s nimi, by byli říši španělskou zničili.

c) Počátek inkvisice španělské.

Ve Španělích na mnoha místech byla zavedena inkvisice církevní. Z této církevní inkvisice vyvinula se inkvisice „španělská“.

Jak shora řečeno, byli ve Španělsku: katolíci, maránové či pokřtění židé, židé skuteční, moriskové či pokřtění maurové a maurové praví.

Katolíci věrně stáli při zákonitém panovníku, kdežto maránové a moriskové uzavírali i přes zákaz králův přátelství se židy a maury, ano se saraceny v Africe, osnovali spiknutí proti králi a hleděli připraviti jej o trůn. Trůn španělský měl tedy ve vlastních svých poddaných úhlavní nepřátele. Říše byla v nebezpečí.

Tu citem sebezáchrany vedeni, prošeni a žádáni („Kirchenlexikon“ VI., 775.) od duchovenstva na př. od inkvisitora sicilského a přísedícího soudu, rodáka ze Sevilly Diega de Merlo, šlechty a lidu, odhodlali se královští manželé, když roku 1477 přišli do Sevilly, kdež pod ochranou kardinála Mendozy dominikán Alfons z Ojedy mezi marany missie konal, Ferdinand arragonský (vládl od roku 1479.—1516.) a Isabella kastilská (vládla od roku 1474—1504; po smrti otce Ferdinandova Jana II. r. 1479 převzala vládu i v Arragonii. Obě křesťanská království arragonské a kastilské spojila se za Ferdinanda a Isabelly, kteříž proto reges catholici t. j. spolukrálové sluli) protože znamenali převeliký vliv židů ve Španělsku a podlost maurů a malomocnost inkvisice církevní — protože někde jako v Kastilii jí ani nebylo! — v Kastilii zrušený tribunál znovu zříditi. Papež Sixtus IV., povoluje úsilovným prosbám královny Isabelly (Gibbons d. c. 269.) a byv přemluven, že jest inkvisice nezbytná pro zachování pořádku v říši, dne 1. listopadu r. 1478 k tomu svolil a udělil katol. vladařům, ovšem že nerad a s podmínkou, že se zajatými vždy mírně nakládáno bude (Hefele d. c. 313.) moc, aby ustanovili dva nebo tři dignitáře (arcibiskupy nebo biskupy) buď světské nebo řádové kněze, mravopočestné a vzdělané jak v bohosloví

tak v církevním právu, nejméně 40 let staré (Llorente I. 167—168 překlad od Höcka), aby kacíře zkoušeli a je případně ku potrestání vydali.

Před zřízením inkvisice pokoušeli se katol. králové poučováním přivésti židy ku světlu pravdy a potříti kryptojudaismus. Z té příčiny kardinal Mendoza, arcibiskup sevilský (později toledský) vydal roku 1478 dle přání vladaře i církve zvláštní katechismus, kterak má život pravého křesťana býti zřízen od křtu až do hrobu, vysíláni byli k židům nejproslavenější kazatelé a missionáři jak světští tak i řádoví kněží. Vše bylo marno. Zakuklení židé tvrdošíjně odpírali a proti snahám královským vydali spis, v němž tropí si posměch z křesťanství a útočí na vládu, církev i náboženství a to namnoze způsobem satyrickým, kousavým a rouhavým.

Teprve nyní, když všecky snahy královy minuly se s cílem a provázeny byly výsměchem od židů i maurů, rozhodl se král ku zřízení inkvisice a to nejprve v Seville roku 1481, kdež pro diecési sevillskou a pro město samo ustanoveni jsou dne 17. září 1480 za inkvisitory dva dominikáni: magister Michal de Morillo a bakalář Juan de Sto Martino. Inkvisitorům k ruce přidáni jsou don Juan Ruiz, rádce královnin a dvorní královský kaplan Juan Lopez de Barco (Gams d. c. 16—17.). První výrok víry vynesli inkvisitoři dne 27. března 1481 na pět judaistův a odevzdali je, protože zůstali tvrdošijní, světskému rameni ku potrestání.

Zřízení inkvisice „španělské“ bylo, jak patrno, zřízení provedené úplně státem za souhlasu církve. Ve faktu, že inkvisitoři jak duchovní tak světští ustanovováni byli od krále, jak se to stalo již u prvních a pak všech následujících inkvisitorů, že od krále obdržovali direktivy i rozkazy, spočívá důkaz, že nový tento inkvisiční tribunal byl ústavem státním, na nějž církev pouze ten vliv měla, že inkvisitory potvrzovala, avšak o jich konech rozhodovati nemohla, byl to tedy ústav státní okrášlený formou církevní. Inkvisitoři fungovali pod rouškou víry úplně jako státní úředníci a ne jako sluhové církve, tím

méně jako kněži a tím ještě méně jako učitelé pravdy a dogmat.

Zřízení inkvisice s převahou státní bylo, jak historikové svědčí, ve Španělsku velmi nutné. Tak dějepisec Rodrigo (Historia verdadera de la Inquisicion II. str. 69. Madrid 1876, 3 díly) píše: „Zřízení inkvisice bylo tehdy nutností časovou nejen ku provedení našich starých zákonů (proti kacířství), nýbrž i ku zachování jednoty politické a národní mohutnosti“; De Maistre: „Židé musili se chvěti hrůzou, sic jinak naháněli hrůzu sami“ a Pastor (d. c. 581.): „Dlouho poskytovala se zakukleným židům příležitost ku obrácení se. V této době však (za časů Ferdinanda) počínání si katol. vladařů bylo okolnostmi nařízeno.“

d) Protesty papežův proti španělské inkvisici.

Inkvisitoři počínali si ve Španělsku namnoze libovolně, nesprávně a krutě. Krutost, s jakou královští inkvisitoři si počínali, nenalézala záliby ani u pravověrných a nad to došla na ně žaloba až k apoštolské stolici. Tu ihned papež Sixtus IV. po vyslyšení židovské stížnosti vydal dne 29. ledna roku 1482 bullu proti inkvisitorům, v níž, jak nás poučuje Preskott, „káral jejich nemírnou horlivost a hrozil jim i sezazením“, psal Ferdinandovi a Isabelle ostře a sebevědomě, že „Bohu více líbí se shovívavost k vinníkům, než přísnost, s jakou oni si vedou“ a ukládá inkvisitorům za přísnou povinnost, aby ve všem získali si souhlas místního biskupa. Pouze z ohledu na Ferdinanda a Isabellu ponechal papež inkvisitory v úřadech. (Pastor d. c. 582.)

Brevem ze dne 2. ledna 1483 rozšířil papež pravomoc inkvisice i na Kastilii a Leonu, doporučoval inkvisitorům největší mírnost, dal různé předpisy o inkvisici a jejím processu, že totiž „vyřízení appellací v Římě jest platným a zákonitým i ve Španělsku, že stydliví kajicníci mají v soukromí rozhřešováni býti, že jednou absolvováni nemají více před inkvisitory se voditi, a stanovil na inkvisitory tresty,

kdyby, svůj úřad nedbale a nezákonitě konali. Ku konci pak žádal královské manžele výslovně, aby kajícím majetek vrácen byl (Hefele d. c. 287.). „Protože pouze milosrdenství jest to, jež nás Bohu, vládci všeho, podobnými činí, prosíme krále a královnu pro lásku Ježíše Krista, aby Toho následovali, jehož vlastností jest smilovávati se vždycky a odpouštěti.“ (Burg d. c. I. 353.)

V bulle ze dne 2. září protestuje papež Sixtus IV. znovu proti počínání si inkvisice a ustanovuje, že od této doby bude appellace odsouzenců přijímati sám. Později v červnu 1483, aby zneužívání zasílání appellací do Říma, jež zhusta ničím jiným nebývala než zbytečným a svévolným průtahem soudního chodu, omezil, a aby přece obžalovaní chráněni byli, ustanovil arcibiskupa sevillského za apoštolského appellačního soudce (Llorente I. 192. IV. 411—412.), Iňiga Manrique, k němuž všecky appellace se posílaly.

Dne 24. srpna 1484 nastoupil po Sixtovi IV. papež Innocenc VIII. Tento papež hned po svém nastoupení zaslal španělským inkvisitorům bullu, v níž jim dovoluje, aby všecky kacíře, kteří bludu se odříkají, v soukromí přijímali, ovšem že u přítomnosti krále anebo královny (anebo jich zástupců) Gams d. c. 21.

Proti inkvisici protestovali i nástupcové Innocence VIII. papež Leo X., Řehoř VIII. a Pavel III. (Wahrheit d. c. 509.)

Právem píše Gibbons: „Nemoha zlo vykořeniti, povzbuzoval papež pronásledované, aby se utekli do Říma, kde naleznou útulku a kde vezme uprchlíky ve svou ochranu. Ve dvou letech přijal dvě stě padesát uprchlíků ze Španělska. Poslal je papež nazpět či je sám potrestal? Daleko toho; byla jim udělena veškerá práva občanská. Jak bychom se mohli domýšlet, že ve Španělsku napomínal papež vraždit (tak tvrdí totiž protestanté a židé) lidi pod rouškou zákona zatím, co je chránil před násilím ve vlastním městě, kde je mohl beztrestně zahubiti? Nenacházím ani jediného pověřeného případu, aby

který papež ve svém státě jediného člověka potrestal smrtí pro jeho náboženství.

A ještě nad to, stíhal papež mnohdy, když nemohl oběti zachrániti, inkvisitora tresty církevními (censurou a exkommunikací) a ujímal se dětí těch, jejichž jmění propadlo koruně.

Stálo to boj, než se mu podařilo zabrániti španělské vládě, aby nezařídila inkvisice v Neapoli a v Miláně, jež tehdy náležely Španělům; tak velice se mu protivily její ukrutnosti" (d. c. 269—270.).

e) Ustanovení velinkvisitora.

Za tím, co papežská stolice za Sixta IV. usilovala, jak dříve jsme seznali, všemožně o to, aby inkvisice s největší mírnosti se počínala a do původních, pouze od ní dovolených mezí se navrátila, pojal Ferdinand, veden politickými důvody, myšlenku a plán, že inkvisici, vlastně její pravomoc ještě rozšíří, scentralisuje a v čelo její postaví velinkvisitora, jenž by na jeho královské vůli, vyjma papežského potvrzení, úplně závisel. Pod jakou podmínkou papež, který byl nepřítelem zřejmým státní inkvisice pro tento Ferdinandův plán, jenž přece zaváděl inkvisici úplně (vyjma pouze papežského potvrzení) státní, získán byl, není známo. Kryštůfek (d. c. 394) píše: „Ale bez ohledu na toto zařízení (jmenování arcibiskupa sevilského apoštolským appellačním radou, jak nahoře uvedeno) buď následkem libovůle inkvisitorů, buď vlivem státu, který pro nebezpečenství se strany tajných židů až příliš horlivě v inkvisici se účastnil, ukázaly se vady v právním chodu inkvisice: tu zavedl sv. Stolec po žádosti španělských panovníků úřad pro inkvisici předůležitý, totiž uřad velikého inkvisitora." Ať již tomu tak či onak, historické faktum, že papež Sixtus IV. na žádost Ferdinandovu vrchní řízení inkvisice přenesl na velinkvisitora s plnomocenstvím, aby svou moc jiným k tomu schopným mužům svěřoval a appellace přijímal, jest historicky zaručeno. (Grisar v „Zeitschrift für kath. Theologie", Innsbruck 1879. III. 548—578)

Prvním velinkvisitorem na podzim roku 1483 mezi 2. srpnem a 17. říjnem od papeže jmenovaným byl Tomáš Torquemada (1483—1498), převor dominikánského konventu od sv. Kříže v Segovii, jejž sluší počítati mezi nejznamenitější bohoslovce svého věku. Obor pravomocnosti velinkvisitora byl ještě rozšířen, když 17. října 1483 též království arragonské po odejmutí pravomoci tamějším inkvisitorům, kteříž tam dle staršího zřízení působili, papež velinkvisitorovi přikázal. Tomáš Torquemada ustanovil dle papežských plnomocenství tak zvané výpomocné soudy čili nižší úřady, zřídil za souhlasu krále čtyři soudní tribunály v Seville, Cordově, Jaenu a Ville Realu (později přeložen byl do Toleda) a navrhl pro všecky prováděcí nařízení, jež roku 1484 králem byly schváleny.

Jakési zakončení nalezlo toto nové založení ještě roku 1483, když se srozuměním a schválením obou mocností, duchovní i světské, po bok velinkvisitora byla postavena inkvisiční rada (consejo supremo), která měla za účel snadnější vyřizování appellací, k čemuž Torquemada její členy subdelegoval a pečlivější dozor na nižší soudy zavedl. Torquemada ustanovil tuto radu „mocí plnomocenství, která k delegování své auktority od papeže dostal.“ Papež schválil toto zařízení, když se mu představilo, že posavadní appellační soudcové průtahům zabrániti nemohli (Kryštůfek d. c. 395. a Rodrigo d. c. II. 163.).

Poněvadž radové a výpomocní inkvisitoři světskou pravomocnost obdrželi, musilo této pouze od krále se jim dostati; tito soudcové však neměli církevní moci, až ji od velinkvisitora obdrželi. Král jmenoval rady po návrhu velinkvisitora, který schváliv jmenování, apoštolskou auktoritu jim udělil. Inkvisiční radové neměli pouze poradního hlasu, ale rozhodující čili decisivní dle bull vydaných od papežů Lva X., Klementa VII. a Julia III.

Postavení velinkvisitora v čele všech inkvisitorů, kterým duchovní pravomocnost propůjčoval, bylo potvrzeno r. 1494 od Alexandra VI., r. 1507 od Julia II., r. 1518 od Lva X., r. 1529 a 1532 od Klementa VII.,

r. 1539 od Pavla III. atd. Všickni velinkvisitoři obdrželi nastupujíce na svůj úřad, své duchovní plnomocenství (missie) od sv. Stolice, ale král je jmenoval. Podinkvisitoři obdrželi světskou pravomoc od krále, duchovní od velinkvisitora a měli se ve svém jednání a rozhodování říditi jeho vůlí a nařízeními. Velinkvisitorovi dána ve všech věcech, vyjma otázky čistě duchovní, vysoká rada jmenovaná králem; jí měl se říditi. Inkvisiční rada, když místo velinkvisitora se uprázdnilo, vedla vše sama a samostatně spravujíc se vůlí královskou.

Ačkoliv velinkvisitor měl všecka k vedení inkvisičního processu nutná papežská plnomocenství, přece eventuelně vyhradil si papež rozsudky soudních tribunálů, mnohý proces přímo se projednával před jeho forem a papež potvrzoval anebo zamítl rozhodnutí inkvisitorů (Burg d. c. I. 353.).

f) Španělská inkvisice v rukou zednářských.

Za krále Filipa II., jenž byl přesvědčen, že jednota náboženská přispěje k utvrzení a sesílení státu, byla inkvisice podporována hlavně za tím účelem, aby zabránila protestantismu vstup do Španěl. Ovšem bylo tehdy inkvisice též používáno proti osobám, které uvalily na sebe nelibost královu jako proti Perezovi, proti arcibiskupu toledskému Bartoloměji Caranzovi a jiným. Za Bourbonů měla inkvisice potírati zhoubné idee nevěrecké filosofie, jež z Francouz do Španěl se drala, zabraňovati rozšiřování atheistických, frivolních spisů voltaireových i jiných encyklopedistů a sloužiti státnímu absolutismu. Mimo kacířství rozhodovala inkvisice i o hrubých přestupcích proti mravopočestnosti.

Čas byl zvláštní, prosycený voltaireismem. Bdělost inkvisice nezabránila ani vniknutí nevěreckých spisů do Španěl ani nebyla s to, aby položila meze nově zakládanými tajným spolkům. Členové těchto spolků měli v moci i vysoké úřady církevní a to proto, že král téměř všecka beneficia obsazoval sám. S tajnými spolky spojili se royalisté a jansenisté. Inkvi-

sice marně bránila; nepřátelé církve dosahovali u zaslepeného dvora v Madridě i úřadů při samé inkvisici. Dovedný velinkvisitor kardinál Lorenza, arcibiskup toledský, byl pletichami miláčka manželky Karla IV. nevěřícího a nemravného knížete Godoy poslán do vyhnanství a za velinkvisitora ustanoven arcibiskup burgosský Ramon José de Arce, jemuž zednář Antonín Llorente dán za sekretáře. Tak inkvisice přešla do rukou zednářských, jež jí pak využily ke svým nekalým účelům.

g) Zrušení inkvisice.

Když Josef Bonaparte od svého bratra Napoleona královskou korunu španělskou obdržel, zrušil dne 4. prosince 1808 inkvisici. Totéž učinili za prudké debaty dne 22. února 1813 zednářští liberální kortesové v Cadixu. Když Ferdinand VII. roku 1814 na trůn svých otců se navrátil, zavedl na žádost španělského lidu znovu inkvisici, k čemuž papež Pius VII. roku 1816 svolil s tou podmínkou, budou-li mučidla a trest smrti odstraněn a celý ústav dle časových potřeb pozměněn. Revoluce roku 1820 však přinutila slabého a bezcharakterního krále, že přijal konstituci kortesů cadixských z roku 1812, čímž inkvisice zrušena na vždy a její majetek skonfiskován pro pokladny státní.

Vpád francouzského vojska za hraběte z Angoulême zavedl roku 1823 ve Španělsku pořádek a král Ferdinand nabyl své bývalé moci královské, ale inkvisice zavedena nebyla. Sami biskupové si tak přáli, aby špatnému tisku odňata byla zbraň, jíž stále proti církvi útočil.

Tak Španělsko bylo konečně a naposledy ze všech zemí evropských osvobozeno od „hrozné nestvůry“ inkvisiční. Od té doby vzkvetla Španělsku „svoboda“, ale vypučely i revoluce. Jedna druhou stíhá. Dnes pak Španělsko jest vysíleno a národ blízek svého hrobu. To je ovoce revoluční.

h) Charakter španělské inkvisice.

O charakteru španělské inkvisice rozchází se mínění učenců. Jedni myslí, že byla institucí čistě státní, druzí, že byla institucí církevní, na niž stát měl trvalý a rozhodný vliv. Názor, že španělská inkvisice byla ústavem státním, šířil ve Francii de Maistre (Lettre à un gentil-homme Russe sur l'inquisition espagnole. Lyon 1837, 11—12), který prohlásil ji za „královský soudní dvůr jenom duchovní zbraní opatřený“, v Německu Ranke (Fürsten und Völker in Südeuropa. Hamburg 1827, I. 241.; 4. vydání 1877, str. 195.), Gams (Zur Geschichte der span. Staatsinquisition, Regensburg 1878), Hergenröther (Kirchengeschichte, 3. vydání II. 765, Staat und Kirche 607), Knöpfler (Rohrbacher's Kirchengeschichte XXII. 68; Zur Inquisitionsfrage v „Histor.-polit. Blätter“ 1882, sv. 90. 325—353, sv. 91. 165—172) a Hefele (Kardinal Ximenes 1. a 2. vydání 1844—1851 v 18. oddílu). Názor opačný, že „španělská inkvisice jest duchovní, ale královskou zbraní opatřený soudní dvůr“, hájili vedle starých inkvisičních bohoslovců, jako byli Paramo a Carena tito novější učenci: Balmes (Protestantismus und Katholizismus. Regensburg 1845, II. 117.), Prat (Hist. du P. Ribadeneira. Paris 1862, 347.), Orti y Lara (La Inquisicion. Madrid 1877), František Javier Rodrigo (Hist. verdadera de la Inquisicion. Madrid 1876—1877, 3 díly), Grisar (Zeitschrift für kath. Theologie 1879, 548), F. X. Kraus (Alzog's Kirchengeschichte II. 10, 106), Funk (Kirchengeschichte 360), Brück (Kirchengeschichte 4. vydání 533), Julio Melgares Marin (Procedimientos de la Inquisicion. 2 voll. Madrid 1866, I. 82), jesuité innsbrukští ve svém časopise: Innsbrucker Zeitschrift 1879, 549 nn. „Přednost jest dáti, jak dobře podotýká Kryštůfek (d. c. 394 n.), názoru domácích, kteří domácímu závodu jistě lépe rozumějí nežli cizí učenci.“

Státní charakter inkvisice obhajuje, jak podotknuto Ranke, německý protestantský dějepisec. „Nejprve“, dí tento spisovatel, „byli inkvisitoři královskými úředníky. Králové měli právo je ustanovo-

vati i propouštěti.... Soudní dvory inkvisiční byly podrobeny jako jiné úřady královským dozorcům. „Nevíš-li, pravil král Ximenesovi, má-li tento soud pravomoc, že ji má od krále?“

„Druhé, všechen zisk z konfiskací tohoto soudu plynul králi. Ty se konaly v míře velice hojné. Ačkoliv fueros (výsady) arragonské zapovídaly králi konfiskovati jmění obžalovaných poddaných, považoval se povzneseným nad zákon u věcech, týkajících se tohoto soudu.... Výtěžky z těchto konfiskací byly druhem pravidelného příjmu královské komory. Ano věřilo a tvrdilo se od počátku, že králové byli vedeni k tomu, aby zařídili a udržovali tento soud více touhu po bohatství než důvody zbožnosti.“

„Třetí, inkvisice a jen inkvisice odstranila cizí vliv na státní záležitosti. Panovník měl nyní po ruce soud, jemuž nemohl uniknouti žádný grand (velmož) a žádný arcibiskup. Ježto Karel neznal jiných prostředků, aby potrestal biskupy, kteří měli účastenství v povstání communidad (t. j. společností, které bojovaly za svá práva a svobody), vyvolil si souditi je inkvisicí....“

„Duchem i snahami byla (inkvisice) ústavem politickým. Papežovým zájmem bylo, aby byla zrušena a pracoval o to, ale králový́m zájmem bylo stále ji udržovati.“ Jinde dí (Fürsten und Völker. I. 242 n.): „Nemýlím-li se zcela, tu jest jasno.... že inkvisice byla královský jen duchovními zbraněmi opatřený soudní dvůr.“

Téhož náhledu jsou dále Jindřich Leo, jenž dí (Weltgeschichte II. 431.): „Isabella uměla si inkvisicí, jež jsouc ústavem duchovním, dokonce na ní závislým, čelila jak laikům tak kněžím, skloniti nejen šlechtu, ale i kněžstvo kastilské“, Guizot (Cours l'histoire moderne. Paris 1828, V. leç. 11.): „Inkvisice byla spíše institucí politickou než církevní a spíše ku zachování pořádku, než ku obraně víry zřízena.“

Pojem, jak shora podotknuto, o španělské inkvisici, jako by byla ústavem čistě státním, není správným, byla ústavem smíšeným, po nejvíce s církevním rázem. Pro tento názor svědčí vydávání od-

souzenců světské moci. Kdyby inkvisice španělská byla bývala ústavem státním, tu, jak správně dí Pastor (d. c. 584—586), toto vydávání bylo by čirým nesmyslem. Pro tento názor mluví i španělští učenci, jak shora uvedeno Rodrigo a Orti y Lara. První píše: „Tribunály sv. officia nebyly charakteru světského. Byly to církevní tribunály, uvážíme-li záležitosti, o nichž rozhodovali a autoritu, z níž vyšly. Můžeme však, uvážíme-li královskou delegaci, jíž se soudcům částečně dostávalo říci, že měly smíšený charakter t. j. španělská inkvisice byla duchovním, ale královskými zbraněmi opatřeným soudním dvorem" (D. c. 276.). Druhý dí: „Inkvisice sjednocovala papežský meč církve a světský meč králův v jeden jediný" (D. c. 27.). Pro tento názor vystupuje i faktum, že inkvisice zřízena byla autoritou duchovní, inkvisitoři dostávali své potvrzení i moc duchovní od papeže a mohli jen jménem církve o kacířství vyšetřovati a rozhodovati, papežové účastnili se horlivě v dozoru, upravování a řízení jejím. Nejznamenitější historikové jednohlasně ráz tento uznávají. (Pastor d. c. 585 n.)

Pravda tedy jest, že inkvisice byla institucí církevní s uniformou a komandem státním.

ch) Inkvisice a španělští králové či španělská vláda.

Jest známo, že ve středověku politická moc a její vykonávání spočívalo v rukou stavů, zvláště šlechty a vyššího duchovenstva a že králové byli vlastně korunovanými figurami. Tak tomu bylo po celé střední Evropě; Kastilie, Arragonie a Španělsko nebyly z jiných. I tu vládla šlechta a duchovenstvo. Známo dále, že korunované hlavy stále o to usilovaly, aby moc stavů zlomili a sami absolutně vládnouti mohli.

Ve Španělsku byla to inkvisice, jež králům v těchto ohledech měla pomoci. Když činnost svou započala, ukázalo se, že právo koruny naproti šlechtě netušeným způsobem podporuje. Podrobení všech poddaných jak šlechty tak duchovenstva inkvisici,

již král vlastně ovládal, obsazoval a řídil, vedlo nutně ku posilnění moci královské. Tohoto účinku nepředvídali panovníci, ale když se ukázal, nespustili ho více z mysli, aby práva koruny na úkor šlechty rozšířili. Rostla-li moc krále, klesala nadvláda stavů. Nikdo nemohl tomuto mocnému královskému soudnímu dvoru utéci.

Z této příčiny shledáváme, že od nikoho inkvisice nebyla tak potírána jako od šlechty a duchovenstva a od nikoho tak milována jako od lidu, jenž v ní viděl prostředek ku potlačení zvůle, šlechtické pýchy a svou ochranu proti lichvářství, židovstvu a maurům. Rozhořčení šlechty arragonské proti inkvisici tak vzplanulo, že prvního královského inkvisitora své země dra Petra Arbuesa z Epily, kanovníka v Saragoze úkladně v kostele dala zavražditi. Naopak zase o lásce lidu k inkvisici svědčí Balmes, když píše: „Zavedením inkvisice vyplnili katol. vladaři jen všeobecné přání lidu“ (Wahrheit d. c. l. 508.) a neznámý auktor v „Historisch-politische Blätter“ řka: „Inkvisice, což mnohým nesprávným by se zdáti mohlo, co nejpevněji souvisela se španělskou touhou po svobodě, jež vykonávání policejní moci jen ve jménu staré národní víry a od žádné jiné mocnosti na světě, leč od církve by byla nestrpěla, neboť se věřilo, že pouze jejímu mateřskému rameni dohled, správa i trestání jest dovoleno, jež, kdyby dle vzoru ostatních zemí zemskou vládou zavedena byla bývala, by byla pobouřila svobodu neodvislého Španěla až v základech. Proto tato instituce časem splynula s národním charakterem, srostla s mravy a touhami lidu, tak že ve Španělsku ve vlastním a plném slova smyslu stala se populární“ (sv. 5. str. 45.).

Nedivme se tedy, když králové i lid tak inkvisici milovali, že všecky protesty proti ní od šlechty a všecky protestní bully papežův vyzněly na prázdno. Bylať inkvisice, jak protestantský dějepisec píše, „ne náboženskou, ale spíše politickou institucí, nebyla ničím jiným než dobře obsluhovanou policií, jež pranic nehleděla na osobu.“

Králové podporovali inkvisici, ba drželi se jí zuby nehty ne pouze proto, jak již řečeno, že rozšiřovala a utvrzovala jich absolutní vládu, že vyhovovali tak svému lidu a jemu inkvisicí se zavděčovali, ale činilo tak ještě z jiného důvodu. Sluší tu uvážiti i veliký příjem, jenž královskému fisku každoročně z konfiskovaných statků odsouzenců plynul. (Ranke d. c. I. 242—245.)

Tak vedle důležitých zájmů víry ovládaly španělskou inkvisici i vládychtivost, ziskulačnost a lakomství vládní a proto tak dlouho inkvisice se ve Španělsku udržovala, ač papežové „nejméně jí přáli a též po všecky doby o jejím omezení pracovali“ (Hefele d. c. 312 nn. s mnoha doklady o tom ze samého Llorentova díla).

k) Výtky proti inkvisici.

1. Hlavní výtkou, jíž protivníci inkvisici činí, jest zdánlivě veliký počet popravených a odsouzených „obětí.“ Podkladem k výpočtu „obětí“ jsou údaje Antonína Llorenta. Postačí však uvážiti pouze zednářský charakter tohoto muže a již vysvitne pravda. Aniž by nejmenší dokumenty uvedl, provádí Llorente svůj výpočet úplně libovolně v nejkřiklavějším kontrastu s prameny („Kirchenlexikon“ d. c. 781.).

Sami protestanté Peschel (Das Zeitalter der Entdeckungen, 1858, 151.) a Maurenbrecher (Studien und Skizzen zur Reformationsgeschichte 17—18) praví o udáních Llorentových, že zakládají se na „frivolně probabilitní kalkulaci“, kterýžto způsob psaní dějin „nesmí se trpěti.“ Prescott (Geschichte Ferdinands und Isabellas II. 637.) zamítá udání Llorentovo, že „až do roku 1498 bylo upáleno 10.220 osob“ slovy, že „pravdě nejpodobněji“ počet odsouzených až ku smrti Isabelly (1504) obnáší asi 2000 osob. Toto udání potvrzuje i Gams (d. c. 77), jenž uvádí počet odsouzených po celou dobu inkvisice ke 4000 osob.

Hefele a Gams podávají i dokonalý důkaz, že udání Llorentovo, jako by za dobu inkvisice počet

odsouzených obnašel 31.000, jest lživě přehnáno (d. c. 346 a u Gamsa 69—84.). Tak na př. Llorente praví, že roku 1481 ve Seville zřízený inkvisiční dvůr již v prvním roce v diecési sevillské a Cadixu dal utratiti 2000 lidí. Llorente dovolává se zprávy Marianovy, ale Mariana (španělský jesuita † 1624) praví jen, že za celé správy Torquemadovy bylo popraveno ke 2000 lidí. I toto číslo jest sice značné a jest-li také správné, tu příčinu toho hledati jest jednak v tehdejší politické i náboženské rozervanosti španělské, jednak ve veliké rozmanitosti zločinů, jež do kompetence inkvisiční patřily, ale nejlepším důkazem Llorentovy lži, neboť roku 1481 Torquemada ještě inkvisitorem ani nebyl.

A kdyby udaný Llorentem výpočet pravdivým byl, tu by přišlo na jeden rok 74 odsouzených osob. Uvážíme-li, že inkvisice soudila nejen kacíře, ale i kouzelníky, čaroděje, vrahy, lichváře, sodomity, smilníky, zloděje i vůbec zločince, tu tento počet na tak rozsáhlé území je dosti malý. Právem píše Gams: „Kdo upamatuje se, jak mnoho čarodějnic v Německu upáleno bylo, ten počet odsouzených španělskou inkvisicí kacířů, čarodějů, čarodějnic, vrahů, lichvářů, sodomitů, nevěstek, podloudníků, církevních lupičů a zločinců nebude považovati za strašný“ (d. c. 53.).

Ti protestanté, kteří rádi církev katol. ze španělské inkvisice obviňují a veliký počet obětí jí vyčítají jako na př. Herzogova realní encyklopedie (d. c. VI. 679.), která udává, že jediný Torquemada 114.401 „obět“ dal utratiti a že celkem povražděno bylo 341.021 „obět“ (Jak správný výpočet i na jedničku!!), nechť vzpomenou si, co anglikán William Cobbet praví (Geschichte der protestantischen Reformation in England und Irland. 4. vydání, Mohuč 403.) o „panenské“ královně Alžbětě, když tvrdí, že inkvisice „od svého počátku až do přítomné doby (1825) nenatropila tolik ukrutností, jako ona jemnocitná protestantská apostatka za jeden jediný rok své čtyřicet tři leta trvající vlády.“

2. Inkvisice prý rozprostírala se nad Španělskem jako příšerná temná noc a jako těžké duševní

otroctví, zabraňující lidu kde který volnější pohyb, kde jaký radostnější záchvěv života.

O tom, že španělská inkvisice ohrožovala pokrok, kulturu, vzdělanost a vědu, netřeba mnoho šířiti slov. Nepravda tato jest jasná; neboť právě nejslavnější epocha španělské literatury spadá v tuto dobu. V inkvisiční periodě povstaly školy i university ve velkém počtu, tiskařství bylo zavedeno, ožila klassická studia, krásné vědy a všeho druhu básnictví se pěstovalo, španělský jazyk byl jazykem všech vzdělanců, jazykem dvorním a diplomatickým (Philalethes d. c. 118.), ze Španělska pocházel způsob kroje a etikety, cesta do Španěl byla nezbytnou pohledávkou, aby se kdo směl počítati za dokonale vychována a vzdělána, do Španěl svolávali se učenci ze všech končin a studující mládež do té míry byla nadšena, že bylo potřebí vydati rozkaz, aby nikdo studiím filosofie nevěnoval více než pět let, načež aby se obrátil ku vlastnímu studiu, k němuž se cítí povolaným, krátce v inkvisiční době panoval ve Španělsku čilý vědecký život. (Hlavinka d. c. 260.)

V oné době žili nejproslavenější španělští spisovatelé a jich díla byla veřejně tištěna s úchvalou inkvisice. Cervantes, Lopez de Vega, a Calderon, jakož i velcí španělští dějepisci Pulgar, Zurita a Mariana patří oné době. Jak sám Llorente svědčí, inkvisicí žádnému učenci nebyl zkřiven ani vlas (Hefele d. c. 355 n.), naopak výteční učencové španělští, jako moudrý Jeroným Blancas, humanista Petrus Martyr, svobodomyslný Zurita, i svatý Ludvík z Granady inkvisici chválí (Hlavinka d. c. 259. n.).

Sám protestant Schack (Geschichte der dramatischen Litteratur und Kunst in Spanien II. sv. 15—21.) poukazuje na rozkvět věd, literatury a umění ve Španělsku za doby inkvisiční, kdežto Německo a Francie v době té byly zpustošeny náboženským a politicko-strannickým bojem v „době reformační."

3. Mimo tyto hlavní výtky činí se španělské inkvisici ještě mnoho výtek menších anebo zdánlivě menších jako na př. že inkvisice zavedla processy, upalování kacířů, že sv. Dominik byl strůjcem inkvi-

sice atd. atd., jichž lichost a neoprávněnost z tohoto pojednání buď již vynikla anebo v následujícím ještě vynikne.

4. Na konci nemohu se zdržeti, abych ještě jednu námitku a její vyvrácení nepodal slovy slavného kardinála Gibbonse. Píšeť (d. c. 259 nn.): „Nejsem obhájcem španělské inkvisice a nechci zakrývati nebo vymlouvati výstředností, do nichž upadal časem tento soud. Ze srdce nenávidím a odsuzuji jakékoli násilí, nespravedlnost a pronásledování, kterými se španělská inkvisice provinila.... A když odsuzuji ukrutnosti inkvisice, nestojím mimo církev, ale kráčím v jejich šlepějích. Krveprolití a pronásledování nejsou částí vyznání katol. církve.... Než usvědčíte církev z nesnášelivosti, musíte ukázati nějaký pravý (authentický) výnos jejich papežů nebo sněmů schvalující politiku pomsty. Ve všem, co jsem kdy četl, nenašel jsem jediného dekrétu, kterým by hájila mučení nebo popravu k vůli svědomí (t. j. pro blud)... Ale řekneš mi: Což nebyli původcové inkvisice syny církve a neprovozovali své ohavnosti v jejím jméně? Dejme tomu. Ale táži se tě: Je-li spravedlivo, či poctivo považovati církev za zodpovědnou za skutky svých synů, kterých neschvaluje? Nevydáváš svobodu za podvod, protože byly spáchány mnohé zločiny v jejím jméně; ani nemůžeš považovati otce zodpovědným za hříchy neposlušných synů....

15. Pravomoc inkvisice.

Pravomoc inkvisice církevní vztahovala se, jak samozřejmo nejprve pouze na provinění proti víře zejména na všeliké kacířstvo. Později, když inkvisici počal prostupovati duch státní, tu rozličnými výnosy jak královskými tak i někdy papežskými pravomoc inkvisice bývala rozšířena i na jiné přestupky a hříchy, ba stávalo se, že v této době patřily inkvisici i zločiny, jež měly s vírou pramálo, anebo docela nic společného. Tak rozhodli králové r. 1498, aby inkvisice soudila i sodomii a ji trestala jako

kacířství anebo urážku krále. Podobně inkvisici byla podřízena bigamie, polygamie, podrobeni kněží a mniši, kdož se oženili, zpovědníci pro zneužití sv. zpovědi, od roku 1505 lichva a posléze „čaroději, kouzelníci, vyrabitelé nápojů lásky a ti, kdož pověrou jiným škoditi chtěli“ (Llorente d. c. I. 340; II. 16; IV. 297; II. 51—55; III. 431—461.).

Vyšetřování deliktů svěřovali králové inkvisici mnohdy i proti vůli velinkvisitorů (Gams d. c. 53.). Tak na př. velinkvisitor Aveda nechtěl inkvisici nic přiřknouti, leč provinění, jež se týkají čistě a pouze víry, ale králové ve vlastním zájmu trvali na svých požadavcích, aby inkvisice totiž soudila vše. (Hefele d. c. 326.)

Pokud se týče nynější církevní inkvisice t. j. sv. officia, tu kompetence jeho obsahuje vše, co se týče víry, na př. kacířství, odpadlictví, schisma, magie, kouzelnictví, zneužívání svátostí, bigamie, polygamie atd. Výjimkou bývají mu přiděleny i důležité otázky, jež se víry netýkají, když buď záležitost, anebo osoby, o něž se jedná, méně se hodí, aby o nich v jiných kongregacích se jednalo, na př. o platnosti některého, určitého sňatku atd. Bývají sv. officiu předkládány i otázky filosofické a bohoslovné ku prozkoumání, jsou-li orthodoxní či kacířské, kacířstvím zapáchající, kacířství velmi blízké atd. Jest tedy, jak patrno, protože nejdůležitější otázky se mu předkládají, sv. officium nejdůležitější soudní tribunál církevní za naší doby, jemuž všecky ostatní tribunály jsou podrobeny a jemuž všickni křesťané celého světa (vyjma ovšem sv. otce) jakékoliv hodnosti a stavu podrobiti se musí, anebo alespoň mají.

Při té příležitosti budiž ještě poznamenáno, že rozhodnutí sv. officia považují se za direktivní a nejdůležitější; neomylna však nejsou ani tehdy, i když sám papež předsedá, anebo je potvrdí. Jenom tenkráte, když papež rozhodnutí sv. officia si přisvojí a konstitucí veřejně prohlásí, jsou, protože ex cathedra, neomylna a nezvratna. (Grisar: Galileistudien, Regensburg 1882.) Jednání officia řídí se dle zásad

kanonického práva a vyznačuje se velikou moudrostí a mírností.

16. Inkvisiční řízení.

Dle líčení „moderních“ románů, maleb, liberálně zednářského tisku a protestantsko-nevěreckých traktátků, ba i dle našich panorám, panoptik a museí, kdež přesně dle „pravdy“ spatřiti možno bodce, kola a mučidla ze španělské inkvisice, musili by inkvisitoři býti těmi nejhoršími „bestiemi“, co jich kdy na světě žilo. Bývaly totiž, jak „populární“ a přece „vědecká“ pojednání „pro lid“ inkvisici vyličují, „nevinné“ osoby „na udání tajných špehounů“ chytány, tajně, ať již patřily ku kterémukoliv stavu a věku, odváženy, od křivopřísežných svědků usvědčeny, hroznými nástroji mučeny a trápeny, pak spáleny anebo ku smrti hladem odsouzeny. V žalářích proudila krev šedivých starců i nevinných dítek. Lidé byli za živa řezáni, sekáni, bodáni, smaženi, pečeni, tak že již při četbě těchto „dějepisných“ a „pravdivých“ děl vlasy na hlavě vstávají a člověk vidí, jak krev lidská proudně se valí a cítí vůni upražených lidských hnátů.

Co na takovémto líčení jest pravdy, vysvitne, podáme-li vylíčení „krutosti“ španělské inkvisice, a i církevní, dle toho, jak ve skutečnosti se konala, ponejvíce dle líčení zednáře Llorenta. Předem pravím, že forma inkvisičního processu a trestu nelišila se pranic od formy a processu při ostatních proviněních všech zemí a že jako církevní autorisace prvních inkvisitorů tak též první důležité upravení soudního jednání vyšlo od papeže Sixta IV. Protože kacířství považovalo se nejen od církve, ale i státu za zločin spáchaný na Božím majestátu, každý pak zločin proti majestátu i lidskému ku zločinům, jež zasluhují trest smrti, tu veden byl s kacíři týž process jako s velezrádci.

a) Zatknutí.

Jisto jest, že ten, kdo spravedlivě pro nějaký zločin nebo provinění má býti odsouzen a potrestán, musí věděti, že zákon takové jednání zakazuje, anebo zákon musí nezbytně alespoň od příslušných instancí býti prohlášen. Toho byla vědoma si i inkvisice, proto oznamovala zvláštními vyhláškami to, co považovala za trest a přestupek.

Aby i každému stínu „krvelačnosti“ inkvisitoři se vyhnuli, vyhlašovali pro ty, kteří by sami udati se chtěli, určitou dobu, kdy tak učiniti mají, „aby ten, kdo si je vědom odpadu od víry, v určitém terminu dobrovolně se dostavil, pokání činil, svátostně rozhřešen a těžkých trestů ušetřen býti mohl.“ („Kirchenlexikon“ d. c. 776.) Doba tato, jež obyčejně 40 dní trvala, prodlužovala se pravidlem buď jednou anebo vícekráte. (Llorente d. c. I. 152 a 175.) Ti, kdož se přihlásili, nesměli nikdy od světské moci potrestáni býti. Totéž platilo o nedospělých kacířích. Sám „krvelačný pes“ Torquemada nařídil, že synové a dcery kacířů, kteří ještě nedosáhli 20 let, mají pouze dostati pokání a pak ve sv. víře býti vyučováni. Děti nebyly nikdy trestány.

Byl-li někdo u inkvisice obžalován, tu žalobci se nevěřilo a obžalovaný nebyl jat. Byl-li nějaký soud vůbec bedlivý při žalobách, vypovídání a připouštění svědků, pak to byla inkvisice, vždyť na př. osmý velinkvisitor Baldez, o němž i sám Llorente praví, že patřil mezi nejpřísnější, nakazuje, že „inkvisitoři nemají žalujícímu právě tak věřiti, jako obžalovanému, že mají se chrániti všeliké strannickosti!“ a dále „že žalobce nesmí se dáti strhnouti hněvem proti obžalovanému, že žalujícímu nejtěžší tresty, ano i smrt hrozí, bude-li křivě vypovídati.“ Falešní svědkové bývali trestáni. Tak na př. roku 1589 dostal v Seville svědek za křivé svědectví 400 ran důtkami a 4 leta galeje.

Jak byla přísnou inkvisice proti svědkům, tak zase byla mírnou vůči obžalovaným. Třetí článek inkvisičního nařízení vydaného roku 1498 od Torque-

mady dí: „Nikdo nesmí býti jat, není-li jasný důkaz o jeho zločinu podán.“ Jatné právo inkvisitorů bylo stále zmenšováno, až Karel IV. nařídil, „že inkvisitoři nesmějí nikoho zajmouti bez vědomí králova.“ Byl-li někdo obžalován z kacířství, tu musili bohoslovci, tak zvaní kvalifikatoři, kteří nezasedali v inkvisičním tribunále, podati dobrozdání na listě ověřeném podpisem, „zda věta uvedená jest kacířská čili nic,“ (Burg. d. c. I. 355.), lékaři musili rozhodnouti, zda obžalovaný netrpí neduhem nějakým a není-li smyslů zbaven.

Zatknutí nesmělo se státi pro urážku Boží, spáchanou v hněvu a zlosti, nesmělo se provésti leč za souhlasu všech členů soudního dvoru (Gams d. c. 63.). Byl-li někdo zajat, tu dle nařízení inkvisičních byl mu ustanoven poručník, aby o jeho jmění pečoval, a musily se vykonati jisté formality a naplniti podmínky, jak sám Llorente svědčí.

b) Soudní dvůr.

Domnívá-li se moderní stát, že jeho soudní řízení jest humanní a správné, totéž můžeme z týchž důvodů tvrditi s dobrým svědomím o soudním řízení inkvisičním.

Každý soud skládal se ze dvou inkvisitorů, dominikánů a světských kněží, tří sekretářů, několika kvalifikatorů rozsudku, písaře soudního, zástupce státního fisku a pokladníka. (Otto sl. n. d. c. 659.) U inkvisice tedy nesoudil nikdy *jeden* soudce, nejméně musilo tu vždy fungovati alespoň pět členů, z nichž byli dva kněží, kteří v inkvisici nezasedali. Tím zajisté každé zvůli byla položena hráz.

Dvacátý třetí článek ustanovení veleinkvisitora Baldeza nařizuje, že obžalovanému jest volno vyvoliti si obhájce, kterého by chtěl, u chudých že státní pokladna sama jej zaplatiti musí. Kdežto dnes od soudu ex offo ustanovení obhájci odbudou svůj úkol několika šablonovitými frasemi, musil u inkvisice ex offo ustanovený obhájce přísežně se zavázati, že

svého klienta svědomitě bude hájiti. Obhájci bylo dovoleno, aby s ožalovanými důvěrně obcoval a tak o všem vědomosti nabyl.

c) Soudní řád.

Dle soudního řádu zkoumal se nejprve čin, kterého se kdo dopustil (factum, dictum haereticale). Potom nastala potřeba prozkoumati smýšlení obžalovaného (super intentione), vyšetřiti totiž, z jakého vniterného smýšlení pochází onen skutek nebo slovo. Kdož napolo již z viny usvědčeni byli (semiplena probatio) použilo se mučidel k úplnému se přiznání, což jmenovalo se „examen rigorosum" (trapný výslech). Trapný výslech skládal se ze čtvera způsobů, které takto po sobě následovaly: 1. soudce stručně napomene zpola usvědčeného, otáže se, pohrozí mučením (territio verbalis); 2. nemělo-li to úspěchu, mělo se v síni, kde byl obžalovaný vyslýchán, zapsati do protokolu, že se s povolením užije mučidla; 3. obžalovaný měl býti zaveden do mučírny, aby se zalekl (territio realis); 4. nepomohlo-li ani to, byl mučen, a tím skončil „trapný výslech". Všecky tyto čtyři způsoby by dohromady zahrnovaly se slovem „examen rigorosum", ale kdo z nich podstoupil jen dva nebo tři první nebo dokonce i jen první sám, i o tom se říkalo, že podstoupil „rigorosum" podle zásady: „metus torturae est tortura." (Hlavinka d. c. 245 n.)

d) Protokolování.

I protokolování inkvisice (Hefele, Philalethes d. c. 86—87.) musíme prohlásiti za dobré. Sepsaný protokol býval u přítomnosti obžalovaného hned po výslechu a pak o čtyři dny později předčítán, při čemž obžalovaný se vyjádřil, zda protokolu úplně rozumí čili nic.

Protivníci církve obviňují inkvisitory, že protokoly falšovali. Nemají sice ku potvrzení svého výroku žádného důkazu, ale v něčem přece mají

pravdu, v tom totiž, že inkvisiční protokol neuváděl jména svědků, ani jejich řeč přímou, nýbrž pouze nepřímou, jakoby totiž svědčila osoba třetí, neznámá.

e) Výslech.

Výslech řídil písař soudní. Obžalovanému byla přečtena žaloba a protokoly svědků; obžalovaný směl se hájiti buď sám anebo svým prokuratorem, oznámiti své svědky vývodní a označiti osoby, o kterých se mohl domnívati, že by mohly proti němu ze záští nebo zlomyslnosti křivě svědčiti. Výslechu byl přítomen celý soudní dvůr.

f) Svědci

Inkvisiční tribunál nespokojoval se nikdy pouze s jedním svědkem. Nejméně musili se dostaviti alespoň dva svědci. Svědomitost a nestrannost svědků všech, zvláště vývodních musila býti dokázaná a pověřená. Obžalovaný měl právo vyloučiti ze svědectví všecky osobní nepřátely, ano i soudce, a vrchní inkvisiční rada byla povinna ustanoviti soudce jiné. Obžalovaný mohl žádati za předvolání a slyšení všech vývodních svědků, jež udal, ať dleli kdekoliv a v kterékoliv i cizí zemi. Jména svědků, kteří proti obviněnému svědčili, se zamlčovala a to jak inkvisiční statut Torquemadův z roku 1484 vysvětluje, za příčinou ochrany, „aby (svědkové) před pronásledováním často bohatých a mocných provinilců chráněni byli.“ (Ranke d. c. I. 247.) Zařízení toto tím bylo nutnější, že svědkové většinou náleželi k nejchudším třídám lidu.

g) Tortura a mučidla.

Aby obžalovaný se přiznal, mohlo se jako při všech trestních vyšetřováních tehdejší doby i u inkvisice použiti mučidel. To však dělo se zřídka a to ještě jen ku doplnění toho, k čemu již obviněný se přiznal. Dle výslovného ustanovení papeže Klementa V. (Clement, 5, 3. d. c. § 1.) použiti se mohlo

mučidel jen za souhlasu biskupa a inkvisitora zároveň.

O užití mučidel při inkvisičním processu máme mnoho a případných ustanovení v „Sacro arsenale“ (část VI. 154 nn.). Odtud se dovídáme: že rozličné osoby, třeba zletilé, šedesátileté, byly naprosto vyloučeny. Jiný předpis zase zněl: „Než se přistoupí k mučení, musí soudce býti jist, že mu nelze jinou cestou dojíti pravdy.“ — „Tortura vyžaduje tak závažných příznaků čili návěstí viny obžalovaného, že již nic nechybí, nežli aby se vinník přiznal.“ Nesmí se jí upotřebiti „leč by předcházel zákonitý a náležitý důkaz z návěstí.“ „Bylo by nejen svrchovaně nepříslušno, ale i nespravedlivo, ba protivilo by se zákonu lidskému i Božímu, kdo koho potahovati k mučení, pokud by se nenabylo zákonitého a důkladného důkazu a příznaků. Nikoliv od mučení, nýbrž od návěstí má se vycházeti.“ Vynutil-li by kdo bez těchto podmínek nějaké vyznání mučením, jest „vyznání takto nabyté neplatno . . . i kdyby sám žalovaný na něm stál.“ Mučidla má se upotřebiti opatrně, sice „by se snadno mohlo ublížiti spravedlnosti.“ (Hlavinka d. c. 243.)

Vyšetřující soudce nesmí sám o své újmě nařiditi mučení, nýbrž jen s povolením místního biskupa, až by se napřed poradil s přísedícími svého soudu, jimž celý proces má se předložiti.

Usnesl-li se soud, že se má užiti mučidla, bylo mu usnesení vždy formálně zapsati v listiny soudní, a byl-li požádán, měl je předložiti ke zkoušce inkvisičním kardinálům v Římě, kterým v nesnadnějších případech bylo vyhrazeno právo i samého usnesení (Hlavinka d. c. 244.) Soud musil v každém jednotlivém případě prositi u nejvyššího tribunálu, by mučidel použiti mohl.

Každému mučení musil býti přítomen diecesní biskup anebo jeho zástupce, jakož i lékař, aby určili, kdy se musí ustati, by se provinilci na zdraví neuškodilo. Nikdy mučení nemělo déle trvati, než hodinu. Opakování tortury při témž procesu bylo od nejstarších dob zakázáno. I přiznání, jež obžalovaný

za tortury učinil, nemělo platnosti dle ustanovení Karla V. z roku 1532, neopakoval li je obžalovaný po třech nebo čtyřech dnech u soudu sám a dobrovolně.

h) Inkvisiční žaláře.

Obžalovaní a uvěznění nebyli nikdy spoutáváni řetězy a provazy anebo přikováni. O jejich přání, zdraví a ošetřování bylo postaráno. Strava byla dobrá, silná a chutná (Kirchenlexikon d. c. 780.) Zacházení s vězni bylo velmi humanní; bývaliť vězňové tázáni, zda žalářník dobře s nimi zachází čili nic. (Gams d. c. 65.) Všecko toto dosvědčuje i Llorente (d. c. I. 300—301.) Kdežto žaláře tehdejší doby byly člověka nedůstojny a pravými lidomornami, byly žaláře inkvisiční dobře vybíleny, jasné a suché světnice.

O vlídném zacházení církve se zajatci a vězni jedná Karel Krausz (Im Kerker vor und nach Christus. Freiburg 1895, 104—133.) Mezi jiným mluví o asylném právu a o církevním právu, jímž přimlouvala se za provinilce, chtěla je vyjmouti ze světské pravomoci a podrobiti pouze pokání, aby se polepšili. Co římští císařové vydali v zákonodárství cenného, musí církvi k zásluze se připočísti. Biskupové a kněží byli žádáni a splnomocněni, aby úřední činnost soudců kontrolovali, zajatce určitého dne v týdnu navštěvovali. Tak nařizoval jeden kanon synody orleanské r. 599, že arcijáhen všecky vězně v neděli navštíviti má. Spisovatel líčí i dobročinnost bratrstev a jiných spolků r. 148—188. Z mnoha dokladů o dobročinnosti jednotlivců k zajatým a zločincům stůjž zde sv. Karel Borromejský († 1584), který na více synodách dohled k vězňům a zacházení s nimi upravil. Ustanovil pro všecky žaláře v Miláně duchovního protektora, „jenž o všem s duchovními prefekty žalářními (žalářními kněžími), co by k nápravě mravů přispěti mohlo, se radil . . . . Postavení žalářních duchovních k ostatním zřízencům bylo zákonitě stanoveno a denně bohoslužba nařízena . . . Zpovídati se měli zajatci nejméně čtyřikrát

v roce, ba tak často, jak by si přáli . . . Nejméně jednou za týden musil žalářní kněz kázati“ (str. 171.). Ve Francii byl to Vincenc de Paula (1576—1660), jehož obětavá činnost o zajatce jest všeobecně známa a jenž od krále Ludvíka XIII. za generálního almužníka, (nejvyššího ze všech duchovních) všech galejí a žalářů jmenován byl (str. 183.). Konečně budiž uváženo, což přemnozí protestanté doznávají, že papežem Klementem XI. r. 1703 v Římě zřízený žalář San Michale se svým výtečným, k polepšení směřujícím zřízením při zavádění moderních žalářů podstatně vzorem se stal. Zajímavé jsou dále zprávy „o církevních žalářích“ (192—320.). Církevní žaláře inkvisiční byly jako dnes žaláře vyšetřovací a žaláře odsouzených. 1. Vyšetřovací žaláře. Mikuláš Emerycus (Eymerich) narozen 1320 v Geroně v Kastilii, roku 1336 od Innocence VI. jmenovaný generálním inkvisitorem pro Kastilii a Aragonii, zemřelý roku 1399, složil „Directorium Inquisitorum“. Římský kurialista Francesco Peyna napsal k němu komentář (In tres partes Directorii Inquisitorum adnotationes. Roma 1578.) a toto dílo stalo se základním trestním kodexem inkvisice hned po svém uveřejnění. Třetí díl obsahuje návod ku procesům inkvisičním. Krausem citované a na koncilu viennském papežem Klementem V. dané nařízení jest velmi mírné a spravedlivé, jakož i nařízení papeže Bonifáce VIII. 2. Žaláře odsouzených. K trestům, jichž inkvisitoři užívali, náležel i žalář buď dočasný anebo doživotní. Že opatrovníci vždy povinnost svou nekonali a předpisy přestupovali, jest jisto. Tak musil papež Řehoř IX. listem ze dne 16. března 1238 důtklivě napomenouti úředníky a soudce v krajinách albigenských, aby dle došlých do Říma stížností nenechávali zajatce inkvisiční zmírati hladem. V nařízení viennském zakazuje papež Klement V. žalářcům, „aby předepsané dávky nezmenšovali, a zajatcům nebrali, protože jim to dobročinné cizí ruce darovaly.“

ch) Rozsudek.

Rozsudek nesměl se vynésti, pokud všickni od obžalovaného uvedení svědci nebyli vyslechnuti. Rozsudek sám vynášen byl za mnohých podmínek, jež dříve vyplniti se musily. Carena uvádí tyto podmínky na sedmi stránkách svého díla. Každy rozsudek inkvisice provinciální musil býti zrevidován od velinkvisitora a vrchní inkvisiční rady. Revise konala se od advokátů-konsulentů, kteří nebyli při tribunálu inkvisičním na základě originálu akt. Teprve po revisici byl rozsudek potvrzen a vykonán. Rozsudek byl u přítomnosti diecesního biskupa nebo jeho zástupce odsouzenci oznámen a zároveň sděleno, že může z rozsudku tohoto podati appelaci k apoštolské stolici. Odsouzení činili tak dosti často. (Hefele a Philalethes d. c. 87.)

Nepodal-li odsouzenec appelaci, anebo byla-li tato zamítnuta, tu po vynesení rozsudku orgány církevními o skutečnosti bludu, odevzdala inkvisice bludaře světskému rameni s prosbou, aby na těle nebo životě trestán nebyl. „Tato prosba stala se ovšem při právním názoru času znenáhla pouhou formalitou, která bludaři nic neprospěla, avšak měla přece svůj základ a nesmí se pokládati za nějaké pokrytectví." (Kryštůfek d. c. II. 2. 384.)

k) Autodafé

Autodafé (španělsky auto de Fé množné číslo autos de Fé, lat. actus fidei = akt víry) původně ve Španělsku a Portugalsku nebylo nic jiného než slavnostní vyhlášení inkvisičního rozsudku nad kacířem. Proticírkevním dějinám se však podařilo z autodafé udělati přehrozného strašáka, tak že „moderní" člověk, jak ironicky poznamenává Hefele, pomýšlí při slově tom na „hrozný plamen a kolosální rozpálenou pánev, kol níž sedí Španělové jako kannibalci, aby téměř každého čtvrtletí pokochali se nad smažením a pečením několika set nešťastníků" (d. c. 322. n.)

Konalo se pak autodafé dle líčení Llorentova takto: Prvního dne zahájilo se slavnostním průvodem, v jehož čele šel soudní inkvisiční dvůr, za ním pak všickni řeholníci z blízka i z dáli; dominikáni šli ze řeholí první; před soudním dvorem nesl sluha zelený kříž, jenž na popravišti se vztyčil. Při průvodu hrála hudba. Lid hojně se účastnil.

Druhého dne vykonalo se vlastní autodafé. Provinilci vedeni byli obyčejně do kostela (zřídka přímo na popraviště), kde oznámen jim rozsudek a odtud na popraviště. Napřed šli provinilci oděni dle velikosti trestu buď sanbenitem a caperuzou anebo jen sanbenitem poznamenaným křížem. Kdo měl býti zardoušen, měl na krku oprátku. Naposledy nesly se podobizny těch, kdož in effigie měli býti spáleni (protože sami uprchli!) a kosti těch, kteří mezi vyšetřováním zemřeli. Na popravišti stáli k smrti odsouzení (reladajos) nejvýše, pod nimi pak ti, kdož jinými tresty stíženi byli (reconciliados a penitenciados). Kol popraviště na povýšeném místě byl inkvisiční soud; v pravo duchovenstvo, na levo měšťanstvo a šlechta. Následovalo kázaní, které míval některý dominikán a po něm přečten rozsudek. K smrti odsouzení na to na hranici upáleni; ostatní smířivše se s církví svlékli sanbenito a klidně ubírali se k domovu. Kříž zanesen do kostela a autodafé skončeno.

Jak patrno nemusila při každém autodafé planouti hranice a také neplanula. Tak slavívaly se autodafés od roku 1481 až ku konci osmnáctého století a bývaly většinou nekrvavy, jak píše Gams (d. c. 60.) Dne 12. února 1486 bylo v Toledu autodafé, při němž ze 750 odsouzenců ani jeden popraven nebyl. Druhé velké autodafé bylo 2. dubna téhož roku rovněž v Toledu a tu z 900 obžalovaných ani jediný nebyl potrestán smrtí. Třetí autodafé 1. května téhož roku čítalo 750 a čtvrté 10. prosince 950 osob, ale k smrti odsouzen nebyl nikdo. (Hefele d. c. 322.)

U přemnohých autodafés hořela jen svíčka, kterou kajicník na znamení, že mu znovu víry světlo vzešlo, držel v ruce. U Španělů byla autodafes velmi

oblíbena tak jako Auto sacramentales, jež se podobala pašijovým hrám a jako zápasy býčí.

i) Sanbenito a caperuza.

Při autodafé býval kajicníkům oblékán sanbenito. Mnozí „osvícenci", jimž krev pění se v žilách již při pouhém pohledu na kněžské, obzvláště mnišské roucho, vyličují sanbenito nejčernějšími barvami. Liberální tisk činí podobně.

Mezi osobami, jež od inkvisice souzeny byly, byli lidé trojího druhu: z kacířství podezřelí, jimž však toto nikterak se dokázati nemohlo, z kacířství usvědčení, ale ochotní pokání činiti a se polepšiti a z kacířství usvědčení, kteří naprosto polepšiti se nechtěli a tvrdošijně v bludu trvali. První nebyli podrobeni ani trestu církevnímu, ale přece ad cautelam (t. j. z opatrnosti) od bludařství rozhřešeni, druhým bylo uloženo církevní pokání a třetí po odsouzení církevním byli vydáváni světskému rameni ku potrestání. Všickni tito lidé bývali oblečeni v sanbenito (Philalethes d. c. 96.)

Slovo sanbenito je ze španělského saco bendito a z latinského saccus benedictus = posvěcený pytel, roucho. Známo, že již v době apoštolské i po ní kajicníci na znamení lítosti oblékali se v kajicí roucho. Šat tento slul saccus a byl-li posvěcen saccus benedictus, t. j. sanbenito.

Sanbenito vypadal jako mnišský habit a byl barvy žluté. U těch, kdož z kacířství byli usvědčeni, ale se káli, byl na sanbenitu vzadu kříž, u těch, kdo pro kacířství byli odsouzeni a světské moci vydáni, protože nechtěli pokání činiti, byly na sanbenitu vymalovány rozličné figury ďáblů a plamenů. Těmto bývala i na hlavu stavena vysoká čepice (caperuza nebo coroza), na níž rovněž byli namalováni ďáblové a někdy i rozličné nápisy.

Ti, kdož dobrovolně před inkvisici se dostavili, bývali osvobozeni od nošení sanbenita. Po autodafé sanbenito se odkládal. Ze 100 „obětí" bývalo jich

jak Hefele významně dí (d. c. 350.), 99 odsouzeno pouze k nošení sanbenita.

Sanbenito nebyl znamením veřejné hanby ani znamením Kainovým, jak tvrdívá „moderní věda“. O tomto obleku nesmíme souditi dle našich názorů, ale dle názorů doby tehdejší. Ve středověku v pokání spatřovalo se něco povznášejícího a ne zahanbujícího. Llorente sám vypravuje, že ti, kdož sanbenito nosili, pranic proto nebyli posmíváni a znepokojováni, ba naopak, že po jeho odložení uzavírali přátelské styky i sňatky s těmi nejvznešenějšími rody, ano s rodinou královskou, dosahovali všech hodností státních, ano stávali se i biskupy. (Philalethes d. c. 95—97.)

k) Jmění odsouzenců.

Největším jměním člověka jest čest. Inkvisice ji lidem nevzala. Kdo, jak shora uvedeno, pokání vykonal, byť sebe těžší, nabýval všech svých dřívějších hodností a ctí.

Pokud se týče majetku realního, tu, jakmile někdo z kacířství podezřelý byl jat, ustanovila mu inkvisice kurátora, jenž spravoval všechnu jeho movitost i nemovitost. Byl-li nevinen a na svobodu propuštěn, jmění se mu vrátilo; byl li vinen a uložilo se mu pokání veřejné, ztrestán byl tak, že stát část jeho majetku skonfiskoval pro svou kassu a byl-li vinen a k smrti odsouzen, pak stát sebral všecko. Církev, vlastně inkvisitoři neměli ze jmění skonfiskovaného žádného podílu. Z toho jasno, jak pravdiva jsou slova „kněžského zrcadla“: „lakotným zrakem brala inkvisice z konfiskovaných statků odsouzenců obrovské sumy“.

Že pravdou jest tvrzení mé, patrno z Llorenta, onoho miláčka všech židů a protestantů. Od něho dovídáme se, že inkvisitoři z konfiskovaných statků neměli praničeho, ba že spíše jako státní úředníci brali čtvrtletně svůj ustanovený žold a že má-li někdo z lakomství býti v podezření, pak to nejsou inkvisitoři, ale stát. Ale ani kassa státní příliš neztučněla, pro-

tože skoro vše, jak Llorente svědčí, bylo obráceno zase k účelům státním, t. j. na vedení války proti Maurům.

Konečně historie učí, že papežové všemožně snažili se o to, aby kajícím a dítkám kacířů jmění se zachovalo a aby vdovám a sirotkům jmění bylo ponecháno. Stát tak činil, ale velmi zřídka.

l) Výtky proti inkvisičnímu řízení.

Pravdou jest, že kdo chce nestranně a správně souditi o nějaké události, věci a faktu, nesmí souditi dle doby své, ale dle doby, v níž ona událost, věc, nebo faktum se přihodilo. A tak jest tomu i při procesu inkvisičním.

1. *Největší výtkou*, jež se procesu inkvisičnímu činí, jest, *že užívala*, ať již třebas velmi zřídka, anebo houfně *tortury a mučidel.* Hned s počátku musí se důrazně k tomu poukázati, že mučidel, jichž se při církevní inkvisici užívalo, užívalo se již mnohem dříve u starých Řeků a Římanů a přešlo odtud se zavedením římského práva ke všem národům. Užívalo se jich jako prostředku ku vyzkoumání pravdy. Podobně jako u Řeků a Římanů, bylo a jest od nepamětných dob u Číňanů, kdež ustanoven je zvláštní tribunal, aby bděl nad neporušeností náuky Budhovy a Konfuciovy. *Nepopíratelným faktem je, že za doby středověké žádný zákonník jak v protestantských tak katolických zemích nebyl ani o vlas mírnější ku kacířům než zákonník inkvisiční.* Ba vychvalovaná Carolina byla přísnější.

V každém století *rozšiřují se jisté idee*, jež uchvacují lidstvo. Dle ideí středověkých nespatřoval tehdejší lid v mučidlech nic barbarského a zvláštního. Theoretické rozpravy slovutných za těch dob právníků světských i církevních hájily tohoto způsobu vyšetřování za dovolený i prospěšný. Věhlasný theolog Leonard Lessius mluví (De justitia et jure, Lugduni 1635, kn. 2. k. 29 zák. 17.) s právního stanoviska své doby takto: „Mučení se nezavedlo na potrestání spáchaného zločinu; neboť se ho užívá jen

tehdy, když zločin není ještě úplně dokázán, a proto ovšem nemůže býti ještě trestem stíhán. Toho toliko chce se mučidlem dosíci, aby v nedostatku úplného důkazu vinník sám se vyznal a tak doplnil, čeho se k úplnému důkazu ještě nedostává. Srovnáváť se s přirozeným rozumem, že v onom případě smí se užiti mučení, aby se vinník přiznal. Neboť nesmělo-li by se ho upotřebiti, páchali by zlí lidé směle a beze strachu všeliké zločiny a činili by jiným škodu a křivdu, kdykoli by se jim vidělo, že se jim vina nemůže dokázati ani svědkem ani čímkoli jiným. Tak alespoň přece spíše se zdrží zločinu, neboť vědí, že v onom případě (semiplena probatio) bude se směti při nich užiti mučidla. Nic se tomu neprotiví případ, že by snad sem tam některý nevinně byl mučen, neboť v lidských věcech nemůže se člověk uchrániti každinké nepříslušnosti. Vždyť se přece také přihází, že někdo nevinně bývá odsouzen, a přece nikdo neřekl, že by se všecky soudy měly zrušiti. Jen toho sluší dbáti, aby se všelikou opatrností bránilo větším křivdám."

Členové církevních soudů *byli syny své doby* a tkvěli na názorech a zásadách své doby jako kde kdo jiný. Proto jsou také oprávněni žádati, aby jejich činy zrovna tak se posuzovaly z oné doby a podle oné doby, jako činy ostatních světských soudů, aby tedy nikoli jen jim samým a jediným se vykládalo za ukrutnost, co se tehdáž vůbec konalo a považovalo za dovoleno.

Na právních názorech své doby tkvěla i církev; pravím na právních názorech, jež, jak každému jasno, nezasahají a nemají vlivu na věrouku. A proto praví se v Arsenale s důvěrnou přesvědčeností, která byla za oněch dob všeobecně platnou: „Takto naložiti s provinilcem (mučiti jej, aby se přiznal) neprotiví se mírnosti a laskavosti církve. Jsou li příznaky viny zákonité, dostatečné a, jak se po právnicku říká, in suo genere usvědčivé, pak může a má inkvisitor beze strachu tohoto prostředku užiti, aby provinilec vyznáním zločinu k Bohu se obrátil a pokáním duši svou zachránil."

Pravda, nám zdá se, že zákony středověké byly příliš kruté a to proto, že naše mravy od té doby s rostoucí vzdělaností již se zjemnily, že naše doba plná sentimentálnosti každé potrestání zločince zavrhuje a že v době vševládnoucího indifferentismu nemá svět dobrého pojmu o víře a kacířství. Než, i na naší době, době plačtivých humanních frází a hrůzy před „hrozným středověkem lpí mnohá skvrna a mnohá ukrutnost, již zase budou haněti a nebudou moci pochopiti století budoucí.

Krátce: církev užívala mučidel, jako se užívalo u soudů všech; sama je nezavedla, ani „vládychtiví kněžouři“, ale obdržela je ze starého, moderním světem pro kulturu tak velebeného Říma, ba církev užívání mučidel omezovala a znenáhla tímto jednáním svým připravovala půdu, že i světské soudy mírněji jich užívaly, až konečně mučidla ze soudnictví vymizela zcela. Že církev mírněji užívala mučidel, jasno z předpisů v „Sacro arsenale“ a z předpisů tehdejších zákonníků světských. Libovůle při užití mučidel byla úplně vyloučena při inkvisici, protože bylo nutno žádati o povolení k užití mučidel u velinkvisitora, kdežto u soudů světských jako na př. v Německu záleželo užití mučidel pouze na libovůli kterého purkmistra. I krutost středověkých mravů a nevzdělanost jest třeba uvážiti.

O mučidlech možno veškerý soud uzavříti slovy Bouixovými (Revue des sciences ecclés. 1866, I., 217.): „Haněti jen inkvisici pro upotřebování mučidla bylo by nespravedlivo. Tento způsob soudního procesu, jenž po několik set let v Evropě se považoval za platný u věcech trestních, tím se lišil u inkvisice od ostatních soudních dvorů, že u inkvisice nemohlo a nesmělo se ho zneužívati ku křivdám.“

2. Druhou výtkou, jež se inkvisičnímu procesu činí, jest, že církev při vyšetřování užívala násilí, což spravedlivo a církve důstojno není. Nechci v tomto bodu orgány církevní fungující při inkvisici obhajovati ve všem a zcela, neboť jisto jest, že, ač o vyloučení libovůle jednotlivých členů při vyšetřování bylo úplně postaráno, na př. appellací až k apo-

štolské stolici, přece přihodilo se někdy, že ten či onen člen nepočínal si právě dobře a „církevně“, ale chci uvésti několik slov na jich omluvu a nikoliv obhájení.

Jest až ku podivu, jak moudří a často „nepředpojatí“ dějepisci a spisovatelé vypravují svému čtenářstvu o ukrutnostech a násilí inkvisice, aby vyloudili z očí jeho krokodilí slzy a naprosto si nevšímají ukrutností a do nebe volajícího násilí, jež páchají se na lidstvu v nedaleké vzdálenosti anebo i v naší vlasti. Bez ukrutnosti a násilí není žádná doba a ani doba naše.

Když ještě dnes baťuška Rus násilím nutí své katol. poddané ku přestoupení k pravoslaví a přemnozí z poddaných jeho, že nechtějí opustiti katol. víru otců svých, zmírají v žalářích, v poutech a v „nehostinné“ Sibiři a jiní vysvlečeni jsou mrskáni knutami a jiní od vojska přiváděni do pravoslavných chrámů, kde si jim násilím otvírají ústa, aby popové mohli jim dáti nejsvětější svátost, a opět jiní s rozedranými údy hynou v cizině nerozloučivše se ani s přáteli, ani s dítkami, ani se ženou, když ještě dnes turecká vláda sta a tisíce katol. Arménů utratí, když ještě dnes Prušák katol. Poláky násilím nutí k protestantismu a o katol. víru okrádá je i o národnost, když ještě dnes českým dítkám ve Vídni odpírá se české vyučování, když ještě dnes v „uzavíraném území“ Čech není jist životem, to není násilí? O tom „humánní“ Evropa neví, o tom pastoři nepíší? Ovšem většinou při těchto faktech jedná se o katolíky a to je něco zcela jiného!

3. Jinou výtkou proti procesu inkvisičnímu je, že trval velmi dlouho a tak, že často nevinně obžalovaný dlouho se v žaláři trápil. Pravda, některé procesy inkvisiční trvaly dlouho, což však v moderních státech netrvá vyšetřování někdy také dlouho? Trvá-li tedy vyšetřování za doby naší, plné kommunikace, pošt, drah, telegrafů, telefonů, lodí atd. měsíce, můžeme obviňovati z toho inkvisici, že vyšetřování její za tehdejších kommunikačních prostředků trvalo měsíce, někdy i léta? Jisto jest, že

mnohdy býval proces zúmyslně protahován, buď obžalovaným, udával-li svědky vzdálené, neznámé, appeloval-li do Říma a někdy i inkvisicí samou a to z toho důvodu, aby obžalovaný nabyl času ku sebe poznání, lítosti a vyznání, protože ti, kdož se přiznali, nebývali světské moci ku potrestání vydáváni. Nebylo tedy vlastně dobrodiním pro obžalovaného v takovýchto případech prodloužiti vyšetřování? Právem táže se Bourgoigne: „Jest mimo inkvisici nějaký soudní tribunál v Evropě, jenž viníka osvobozuje, lituje-li a lítost jeho je opravdová?“ Že mnozí nevinní byli též vyšetřováni a dlouho, nikdo neupírá, vždyť v moderním státě neděje se jinak!

4. Že církev vlídně a humanně se zajatci zacházela a nikoliv krutě již bylo pojednáno. Staly-li se tu přehmaty od úředníků, za to církev z mnoha příčin nemohla.

5. Nejtěžší a hroznou výtkou proti procesu inkvisičnímu jest, že církev inkvisicí zavedla trest smrti. Již dříve v poměru moci státní k církvi na nepravdu tohoto bylo částečně poukázáno. Z té příčiny k výtce této ještě zbývá připojiti: Když církev kacíře po usvědčení jich viny napřed duchovními tresty stíhala a pak rameni světskému vydávala, aby s ním stát naložil, jak mu libo, anebo jak zákony jeho velí, tu uzná každý, že toto vydání nebylo přece vydáním na smrt. Trest smrti nad kacíři nebyl ani vynášen, jak patrno, ale také ne zaveden. Teprve mnohem později, když církevní inkvisice již dávno úřadovala, byl trest smrti na kacíře uvalen. A nebyl to nikdo jiný, než liberálně protestantským tiskem velebený a oslavovaný, největší nepřítel církve a papežů Bedřich II., císař německý, jenž první, jak dříve jsem uvedl, trest smrti pro kacíře diktoval. Podobně učinil Raimund VII. z Toulousy a Ludvík IX. král francouzský. Ne tedy církev, ale světská moc zavedla u kacířů trest smrti.

Musí ustavičně důrazně na to váha se klásti, že církev stále řídila se zásadou kanonického práva „ecclesia non sitit sanguinem“ a že nikdy ani je-

diného kacíře ke smrti neodsoudila, nýbrž že jej světské moci vydala, aby ta s ním naložila dle svého zákonodárství. Když pak světská moc nabyla přesvědčení, že kacíři jsou vlastně revolucionáři a proto jak revolucionáře tak i kacíře smrtí trestala, můžeme za to stát kárati? Nakládá moderní stát s revolucionáři jinak? Vzpomeňme na § 53. a § 59. trestního zákona ze dne 27. května 1852, kde na velezradu stanoven jest trest smrti. Náš bezkonfessní stát nepřipouští si, jak známo velikých starostí s kacířstvím, pokud popírá pouze základní věroučné pravdy katolické církve, anebo křesťanství vůbec, jakmile však kacířství obsahuje v sobě něco nebezpečného a státu škodlivého, ihned zakročí třebas násilím (jako u nazarénů v Uhrách!) k jeho potlačení.

Jsou případy, že ty největší urážky církve (němečtí pastoři a heslo: „Pryč od Říma;“ Wolf) ano i Boha (Právo lidu!) se mluvily a tiskly, kdežto i malinké se dotknutí některé Excellence bylo potrestáno jakožto „zneuctívání vládní osoby“. Na takovémto stanovisku středověk ovšem nebyl! Jemu byl Bůh více nežli pan ministr, jehož sláva jako kteréhokoliv člověka podobá se květině polní, „jež dnes kvete a zítra do pece vržena bývá.“ Ve středověku byl i státu Bůh nejvyšší auktoritou, neboť bylo přesvědčení a to správné, otřese-li se autoritou Boží, že otřese se i autoritou církevní, státní, ba každou. Z té příčiny trestal se ve středověku každý blud neuprositelně, protože blud vlastně není nic jiného nežli vzpoura proti Bohu, jeho Slovu a jeho dílu na zemi. Že názor ten byl správným ukazuje „reformace“ kde za Lutherem duchovním (věroučným) kráčí ihned Luther politický.

Tím, ač se neospravedlňuje státní trest smrti pro kacíře, přece poněkud se omlouvá. Byl to trest nejpřísnější, neboť život je po duši majetkem největším, ale i tu, a nemohu toho opomenouti, uvážiti dlužno, že ve středověku byla i menší provinění nežli kacířství trestána smrtí.

6. Církev tedy nezavedla trest smrti, ani k němu neodsuzovala, ale zavedla autodafé, tak zní námitka

nová, zavedla hranice! Tu pravím: církev autodafé nezavedla, ale církev autodafé zmírnila. Všickni nestranní dějepisci (na př. Janssen) uvádějí faktum, že církev již dříve, kdy po inkvisici španělské nebylo potuchy, nalezla ve všech zemích (tedy i ve Španělsku), ale hlavně v Němcích hranice. Staří Germani mimo jiné kruté tresty znali hranice velmi dobře! Tak na př. zapomnělo-li se některé děvče, bylo za živa spáleno a svůdce její oběšen. A proto naši protestanté, kteří z Němec víru svou mají, mají nejméně příčin vytýkati církvi hranice! Naopak církev krutost hranic mírnila, když snažila se, jak vidno ve Španělích, proměniti průvod při autodafé ve průvod kající, aby tak odsouzence připravila ku pokání a tím, když již nemohla zachrániti tělo, aby zachránila, alespoň duši.

Správně tu dí Gams (d. c. 92): „Chtí-li někteří formu inkvisice sváděti na katol. církev, pak mohou jí stejnoprávně vyčítati i španělské býčí zápasy.“

m) **Moderní stát a inkvisice.**

Schelbicky 60. n.

Srovnáme-li dle posud řečeného soudní řízení inkvisiční se soudními procesy moderních států: nalezáme mnohé podobnosti a mnohé věci, jež by moderní soud od inkvisice si měl vypůjčiti a jistě nikdo rozumný by mu toho ve zlé nevykládal. Moderní stát nemá mučidel a hranic; užívá věcí pohodlnějších a méně křiklavých. Ve středověku se nebezpeční provinilci pálili, dnes poručí stát do bezbranného lidu a mnohdy i nevinného zástupu střílet! Padlí se odstraní a je konec! Moderní stát neodpravuje před zraky všech, ale v soudním dvoře. Moderní společnost a stát neužívá mučidel a skřipců, v nichž by provinilci po nějakou dobu trpěli, má však jiná mučidla a skřipce a to takové, že v nich zcela počestní lidé zdlouha sice, ale jistě a v nepřehledné řadě, v millionech se olupují o život a klesají v předčasný hrob, jsou to naše moderní továrny. Moderní státy neužívají sanbenita a caperuzy, oblékají však

své trestance přece ve zvláštní roucho, ovšem že ne kající...

A tak bychom mohli pokračovati dále... než dosti. Kdož ví, co budoucí věky budou smýšlet, psát a mluvit o době naší, jak budou vychvalovat „humanní“ zařízení naše. Možno, že hůře vše odsoudí, nežli dnes protestanté a židé odsuzují inkvisici s celým jejím zřízením!

Dodatek.

1. Tomáš de Torquemada.

Tomáš de Torquemada, (španělský dominikán; O. Pr. = ordinis praedicatorum = ze řádu kazatelského) první velinkvisitor španělský pocházel ze staré šlechtické rodiny, zvané Torquemada dle jejího statku a vsi v diecési palencijské. Narodil se roku 1420 ve Valladolidu a stal se po svém vstoupení do řádu dominikánského po několika letech převorem v Segovii, kterýžto úřad zastával 22 let Byl proslaveným a vynikajícím bohoslovcem. R. 1482 byl přidělen ku španělské inkvisici a r. 1483 stal se velinkvisitorem pro Kastilii a Aragonii. Od něho pochází veškeré inkvisiční zřízení, jehož od dob velinkvisitorských se užívalo. Ku konci svého života odebral se do kláštera v Avile a zemřel tiše a klidně 16. září 1498. (Gams. d. c. 22. nn.)

Proticírkevní tisk snad nikoho tak černými barvami nevylíčil jako Torquemadu. Tak na př. „Obrana náboženství evanjelického proti křivým úsudkům jiných věřících“ (Praha 1850, 13.) dí: „jeden jediný papežský pronásledovník (Torque Mada) na jedenkrát 100.000 duší umučil, poškrtil, do neštěstí uvalil...“ a náš liberální Rank: „dal ukrutně utratiti mnoho tisíc lidí“... atd.... a protestantští Němci pošpinili ho až běda. Nemíním Torquemadu obhajovati, připouštím, že chybil anebo chyboval, ale tak ukrutným „krvežíznivým psem“, jak protestanté píší, jistě nebyl. Každý pozná pravdu slov mých, přečte-li si pořádně „Obranu...“ nahoře citovanou: „na jeden-

krát 100.000 duší“ (!) umučit, uškrtit (!) to přece přesahuje síly lidské. Abych déle neunavoval, uvedu jen ještě několik dokladů o tom, že 'inkvisitoři a tedy i Torquemada nebyli „bestiemi“ lidskými.

Hergenröther praví, že inkvisitoři „byli z pravidla mužové bezúhonní ve své povinnosti, a dosvědčuje, kterak i nejkrutší nepřátolé uznávají čisté úmysly a neúhonný život španělských inkvisitorů.“ Jak H. T. Buckle, tak Llorente, dějepisec a největší nepřítel inkvisice, jenž měl přístup k jejím listinám, dokazují neoblomnou a neporušitelnou správnost inkvisitorův. J. Towesend, duchovní církve anglikánské, nemůže inkvisitorů z ničeho viniti, ba mluvě o inkvisici v Barcoloně vyznává, že všickni její členové byli mužové ctihodni a z pravidla na výsost šlechetní. (Hlavinka d. c. 259.)

Myslím, že by jistě právě uvedení mužové chyb Torquemadových nezamlčovali, kdyby jich bylo tolik a takových, jak naši „přátelé“ líčí. Ostatně nepravda protestantsko-židovsko-liberálního tisku vyplývá ze článku napřed uvedeného: autodafé.

2. Inkvisitor Dr. Petr Arbues.

(„Kirchenlexikon“IX., 1891. n.; Hlavinka: 262., nn.).

Dr. Petr Arbues dle svého rodiště Epily v království aragonském a dle tehdejšího zvyku jako magister bohosloví, Maestro Epila zvaný, narodil se r. 1442 ze šlechetné a zbožné rodiny. Protože byl jinochem velice nadaným, poslán jest od rodičů na studie na universitu do Hucsky v diecési saragosské. Tu stal se doktorem filosofie a magistrem věd. Roku 1468 byl zvolen do komise, jež měla opraviti universitní statuty vysokého učení v Huesce (Osca.) Následujícího roku byl Petr Arbues od arcibiskupa saragosského poslán do Collegio maggiore di S. Clemente v Bologni založené kardinálem Aegidiem Albornozem pro šlechtické španělské syny. Tu obzvláště obíral se studiem Písma sv. Po dvou letech počal v Bologni vyučovati morální filosofii. R. 1473 promován za doktora theologie. Profesoři i žáci mi-

lovali jej velice, jakož i obyvatelstvo bolognské, jež na důkaz lásky své k němu udělilo všem členům koleje čestné občanství. Vrátiv se do Saragossy vstoupil. Petr do řádu augustinianského, (roku 1604. sekularisovaného), složil sliby a stal se kanovníkem. Jakožto řeholník byl Petr vzorem klášterní observance a plnění povinností. Milovník svaté chudoby miloval chudinu velice a vše své jí rozdal. V choru účastnil se denně s velikou zbožností a láskou. V 35. roce svého věku dal se posvětiti na kněze a vstoupil do duchovní správy. Ohnivá jeho výmluvnost, planoucí láska k Bohu a snaha po rozšíření a zachování sv. víry, jakož i účinná práce ve zpovědnici přivábili mnohé zpět do lůna sv. církve a na dráhu ctnosti. Alfons aragonský od roku 1478 arcibiskup saragosský svěřil mu, Martinovi Garciovi a Juanu Cebrianovi vydání nového missálu.

Dne 4. května 1484 byl Petr Arbues a dominikán Kašpar, Juglar od Tomáše Torquemady jmenován arragonským inkvisitorem. Úřad svůj nastoupil 19. září 1484. Jako inkvisitor neobmeškal Petr v ničem svých dřívějších povinností; modlíval se dlouho a vroucně. Nový úřad spravoval s opatrností, mírností, horlivostí, svědomitostí a láskou. Pevný charakter a věrné plnění povinností vyvolalo mu brzy mnoho nepřátel a dalo podnět ku spiknutí „nových křesťanů", jehož cílem bylo odstranění inkvisice. Upozorněn od svých přátel, aby úřad inkvisitora opustil, řekl Petr: „Rád chci proto podstoupiti smrt." V noci ze dne 14. na 15. září 1485 vykonána na Petrovi vražda.

Právě když Petr Arbues byl se odebral kolem půlnoční hodiny do kathedrály sarragosské, aby se účastnil společné modlitby a kleče na stupni oltářním konal tichou modlitbu, vypadli tu naň na posvátném místě najatí vrahové a poranili ho na smrt právě, kdy v choře se pělo: quadraginta annis proximus fui generationi huic. Se slovy: „Pochválen buď Ježíš Kristus, nebo umírám za jeho svatou víru" klesl k zemi. Vrahové prchli a raněný byl donesen do

bytu, kdež zbožně přijav svátosti a odpustiv ze srdce svým nepřátelům a vzývaje svatá jména Ježíš a Maria nábožně skonal dne 17. září 1485, ve věku 43 let.

Všeobecné a převeliké bylo vzrušení nad touto hanebnou vraždou, jakož i žalost ze ztráty muže tak moudrého a ctnostného. Sotva se podařilo zkrotiti rozkácený lid na vrahy a spiklence.

Petr Arbues byl pochován přeslavně, lid jej hned uctíval za mučeníka a od té doby konal jeho památku 17. září. Dne 8. prosince 1487 byl mu postaven překrásný pomník a brzo se také žádalo v Římě, aby církevně byla potvrzena a posvěcena úcta, kterou mu lid již vzdával. Již roku 1490 začal se kanonisační proces; roku 1537 se ho ujali znovu, když byl císař Karel V. o to požádal Pavla III., jakož později učinil Filip III. u papežů Pavla V. a Řehoře XV. Teprve dne 17. dubna 1663 prohlásil jej Alexandr VII. za blahoslaveného a po nové zkoušce a vyšetření kanonisoval jej Pius IX. r. 1867 dne 29. června.

Katolíci těšili se z tohoto skutku papežova, ale nepřátelé církve, jichž právě před vypuknutím kulturního boje v Němcích až dostatek bylo, jakmile zaslechli slovo inkvisitor, ačkoliv proces kanonisační jak Hergenröther praví „tak zevrubně se konal jako každý jiný,“ strhli velikou bouři nejen proti světci tomuto, ale proti inkvisici a církvi katol. vůbec. Až doposud téměř v Německu neznámý Petr Arbues stal se v několika dnech zásluhou protestantů „morem země, jenž jméno své krví vepsal v annály inkvisiční“, „mužem, jenž patří k nejkrvežíznivějším inkvisitorům“ („Augsb. All. Ztg.“ 1867. číslo 126. a 155.) ba známý malíř v Kaulbach zneužil svého talentu k tomu, aby pošpinil památku Arbuesovu.

Malíř Kaulbach vymaloval obraz: „Velinkvisitor Petr Arbues“, na němž vyobrazeny jsou osoby odsouzené rodiny kacířské s výrazem nebeské vznešenosti a nevinnosti, Arbues pak a jeho mnichové jsou namalováni jako zvrhelové ďábelského fanatismu a šelemsky surové ukrutnosti. Obraz byl vy-

staven v Lipsku a pod ním tkvěl se nápis: „Petr Arbues, z Epily, velinkvisitor jesuitův.“ Imitace obrazu toho rozhozeny byly po celém Německu.

Protestanté Hase, Kurtz, Löwenberg, Schlottmann, Jacobi a j. vyličují Arbuesa jako „krvežíznivého starce“ jako „kata mnoha tisíců“. Tak na př. Kurtz píše o Arbuesovi, „že přehrozné ukrutnosti páchaje s takovým zelotismem spravoval svůj úřad, že již po 16 měsících bylo těch, jež dal upáliti, mnoho set“ J. Löwenberg dí: Columbus tedy zůstal vyloučen ze řady „blahoslavených“ a „svatých“, k nimž papež Pius IX. ještě 29. června 1867 přidal velinkvisitora Arbuesa, jenž vrstevníkem jsa velikého objevitele, mnoho tisíc lidí mučidlem trýznil a po tisících honil na hranici“. Podobným tonem mluví professoři university hallské Schlotmann a Jacobi a spisek, jenž vykládá význam obrazu Kaulbachova.

Proti těmto křivdám a lžím vydán byl s katolické strany důkladný spis: „Mučeníci protestantské intolerance oproti španělské inkvisici, věnováno řediteli Kaulbachovi“ a práce R. Bauera S J. v „Stimmen aus Maria Laach“ (ročník XXIII. 1882, str. 308), kdež na základě studií učinil důkladný tento historik prohlášení: „Arbues nastoupil úřad velinkvisitora arragonského dne 19. září 1484 a dne 14. září 1485 židé ho zavraždili. Z celé však této doby neví se ani o jediné popravě! — Kterakým tedy právem tito pánové ohánějí se nadávkami krvavcův a zabíječů lidí? Připadá jim nyní úloha, aby dokázali, že tomu není tak, jak jsem pravil! Mohou-li dokázati z pramenův (nikoli z pamfletův, nikoliv z Llorenta, ani z Jana, ani z Quirina, ani z Augsb. Allg. Ztgu nebo z Kaulbachových karrikatur), že Arbues jednoho člověka „zabil“ nebo dal zabíti, jsme ochotni veřejně odvolati, když i oni se ukáží ochotnými, že nebudou-li moci své pomluvy dokázati, také ji veřejně a s podpisem odvolávají v berlínské „Germanii“.

Protivníci ztichli, ani nedokázali ani neodvolali. I prohlásil P. Bauer dále: Vyzvali jsme spisovatele „Erasma rediviva“, aby dokázal, že blahoslavený Petr Arbues, jemuž spílal krvavců, jen jediného člo-

věka odsoudil na smrt; toto vyzvání podepsané naším jménem jsme mu osobně zaslali. Pan Schlottmann uznal za radno mlčeti.... že pan professor Schlottmann mlčením vyznává svůj omyl, jest sice pěkné; ale pěkněji a počestnější by bylo, aby veřejné nesprávnosti a ošemetnosti také veřejně odvolal."

Že P. Bauer pravdu má, vyplývá: 1. Souvěkovci Arbuesovi nezanechali určitých důkazův o popravách nařízených tímto inkvisitorem. Tak Paramo (De origine et progressu officii sanctae inquisitionis.... Madridi 1598) neví ani o jediné popravě za inkvisitorského úřadu Arbuesova. Mariana (Historia de rebus Hispaniae 1592) praví jen o této době, že z několika rozsudků na smrt (nonnulis irrogata supplicia) vzali si daremní šlechticové příčinu učiniti veliké spiknutí a inkvisitorovi strojiti úklady. Gams rozumí slovu supplicia, že to byly tresty jen vynesené, ale nesplněné: ať by tomu třeba nebylo tak, přece tu běží jen o několik (nonnulli) a nikoliv o „tisíce". Kronikář Zurita (Annales de Arragon 1562—80. IV. str. 342), jenž sám byl tajemníkem inkvisice vypravuje, že Arbues proti mnohým zakročil, kteří nebyli dobré pověsti a silně pracovali ve prospěch židovstva. Tímto „zakročením proti mnohým" nemůže a nesmí se rozuměti „poprava mnohých" neboť z listin jest dokázáno, že z těch, kteří byli pohnáni, venkoncem jen docela nepatrnou část stihl trest nejtěžší, trest na hrdle (Hlavinka d. c. 267.) 2. Sám Llorente, jenž ve svém díle „krvavé dílo" inkvisice co nejobšírněji a nejvýrazněji popisuje dí: „Oba inkvisitorové Arbues a Juglar odsoudili několik novokřesťanů" (quelques nouveaux chrétiens d. c. I. 185—210.) 3. Roku 1664 vydaný krátký životopis Arbuesův mluví o několika popravách" (Vitae compendium seu Vita brevis. Ex relatione italica Romae impressa; Bolland. Acta Sanctor. t. 5. p. 753.) 4. Gams (d. c. III. 27.) dí: „Mírností a trpělivostí, nejupřímnější láskou k bližnímu podařilo se Petrovi Arbuesovi, že mnoho bludařův přivedl na cestu pravdy" a str. 30.: „Nemůže sice provésti se důkaz, ale není

to pravdě nepodobné, že za Arbuesa několik málo osob bylo popraveno.“

Patrno tedy, že za inkvisitorství Arbuesova buď nikdo (dle Baura) na hrdle trestán nebyl, anebo (dle Gamse) několik málo osob. Ať již tomu tak nebo onak, jisto, že Arbues nebyl ani „krvelačným starcem“ (člověk 43 let přece není ještě starcem!) ani „katem mnoha tisíců“ ani „vrahem celých zástupův!“

Nebyl-li Petr Arbues „katem moha tisícův“, proč popudil proti sobě hněv „lidu španělského“ a proč byl zabit? Protestantský tisk vysvětluje vraždu Arbuesovu z krutého jeho si počínání. Tak dříve uvedená encyklopedie Brockhausova píše: „Pro jeho kruté počínání si utvořilo se proti němu spiknutí“ (d. c. I. 826.) Že pravdou toto není, nahlédne každý, kdo vzpomene na španělské židy, maury, marany a morisky. A právě v té době, kdy Arbues byl inkvisitorem, brojili židé a židovští křesťané proti inkvisici co nejprudčeji; zejména snažili se maranové, aby král prohlásil zabavení statkův za neplatné. Jelikož král tak neučinil, umínili si, že si od inkvisice pomohou zavražděním úředníků. Najali vrahy a tak sprovodili inkvisitora Arbuesa se světa.

Že Arbues nebyl jesuitou, jest patrno z toho, že zakladatel řádu jesuitského sv. Ignác z Loyoly narodil se teprve 6 let po smrti Arbuesově. Arbues zemřel 1485 a sv. Ignát se narodil 1491.

8. Inkvisiční proces Perezův.

(Brockhaus: XII. 1010.)

Mezi inkvisičními procesy španělskými velmi mnoho hluku nadělal proces Perezův. Antonio Perez narodil se roku 1539 v Aragonii, stal se v 25. roce svého věku státním sekretářem a miláčkem krále Filipa II. Don Juan d'Austria, nevlastní bratr Filipův, když proti Anglii vystoupiti chtěl, poslal svého důvěrníka Juana de Escovedo, aby Filipa jemu získal. Filip pak, protože s d'Austriou nesouhlasil a pře-

mluvami Escovedovými stále byl obtěžován, přemluvil tajně Pereza, aby Escovedu zavraždil. To stalo se 31. března 1578. Rod Escovedův brzy prohlásil Pereza za vraha, načež Perez roku 1579 jat a k smrti odsouzen. Perez utekl do Aragonie, do svého rodiště Saragossy, kdež roku 1591 byl postaven před inkvisici a odsouzen. Rodina Perezova pobouřila lid, ten udeřil na inkvisici a Perez byl propuštěn. Perez postavil se v čelo lidu a bojoval za arragonská stará práva (fueros) proti vládě. Filip II. přitáhl sem s vojskem, aragonské porazil, výsady zrušil a náčelníky vzpoury dal popraviti. Perez utekl a zdržoval se v Paříži a Londýně. Inkvisice odsoudila Pereze znovu k smrti, stát zabral statky a celá rodina Perezova stížena infamií. Perez zemřel v Paříži 3. listopadu 1611.

4. Inkvisiční proces Carranzův.

(„Kirchenlexikon“: II., 1982.)

Druhým v dějinách často připomínaným inkvisičním procesem, jest proces arcibiskupa toledského Bartoloměje Carranzy. Bartoloměj Carranza narodil se roku 1503 v Mirandě; vstoupil roku 1520 do řádu dominikánského a účastnil se koncilu tridentského. Po mnohých službách prokázaných panujícímu rodu stal se konečně arcibiskupem toledským. Po vstoupení na trůn arcibiskupský brzy byl obžalován u inkvisice z kacířství, roku 1559 jat a po sedmnácte let, pokud trvalo vyšetřování, držen ve vězení, jednak ve Španělích, jednak v Římě.

Inkvisiční jednání s Carranzou líčí Hundhausen v „Kirchenlexikon“ následovně: „Působení Carranzovo jakožto arcibiskupa toledského nemělo dlouho trvati. Již roku 1558 prvé než z Flanderska do Španěl se navrátil, byl proti němu dle téhož roku v Antverpách vydaného a králi Filipovi II. dedikovaného díla Comentarios sobre el Catecismo Cristiano (Poznámky ku křesťanskému katechismu) velinkvisitorem a arcibiskupem sevilským Ferdinandem Bal-

derem zaveden proces pro podezření z kacířství. Za kvalifikatory procesu byli ustanoveni i oba proslavení bohoslovci a řeholní spolubratři Carranzovi Melchior Canus a Dominik de Soto. První censuroval v Comentarios 141, druhý 91 proposicí. Mimo zmíněné Comentarios sloužily jakožto důkazný material při processu přemnohé manuskripty arcibiskupovy a výpovědi svědků o jeho kázaních, hovory téhož jakož i rozličné jeho dopisy anebo psaní o něm. Když velinkvisitor brevem Pavla V. ze dne 7. ledna r. 1559, protože ve Španělích protestantismus se počínal šířiti, byl auktorisován, aby ve dvou letech nejbližších proti všem španělským biskupům vyšetřování zavedl, kde by nutno bylo, dal je zajmouti a když i od krále Filipa II., který ještě tehdáž ve Flandersku se zdržoval listem ze dne 26. června téhož roku obdržel dovolení, aby proti arcibiskupovi použiti mohl zákonů, jež za nutné uzná, byl arcibiskup Carranza dne 22. srpna 1559 v Torrelaguně chycen a do Valladolidu odveden.

Proces se velmi táhl, tak že na koncilu tridentském shromáždění biskupové důrazně po legatech sněmovních u Pia IV. žádali roku 1562 a znovu roku 1563, aby proces, jenž veden byl před španělskou státní inkvisicí, odbýval se před papežským forem v Římě. Pius IV. odpověděl shromážděným biskupům několika listy doručenými od sv. Karla Boromejského legátům sněmovním, že již co se týče záležitosti arcibiskupovy zakročil u krále Filipa, že však proces do Říma posud přenésti nemohl, ale vyhradil si přece konečný rozsudek. (Pallavicino Lib. 21, c. 7, n. 7.)

Mezi tím obírala se Carranzovými Comentarios sobre el Catecismo Christiano i indexní komisse na koncilu. Dle dobrozdání některých bohoslovců prohlásila komise dne 2. června 1563, že kniha zasluhuje úplné approbace a nic neobsahuje, co by ospravedlňovalo k zakročení proti jejímu spisovateli (Caballero 328.) Tomuto prohlášení komise na odpor se postavil španělský vyslanec na koncilu hrabě

z Luny a biskup z Leridy (Baronii Annal. ecclesiast. continuati auct. Raynaldo ad ann. 1563. n. 137) a kniha dána dodatečně (a to právem) na index.

Když španělská inkvisice roku 1564 vyšetřování proti Carranzovi skončila, zaslal král Filip papeži list, v němž uvádí celou řadu důvodů a pronáší přání, aby proces nikoliv v Římě, ale ve Španělsku skončiti se mohl. Pius IV. svolil přání králově a jmenoval v konsistoriu dne 13. července 1565 čtyři soudce a jim rozkázal, aby odebrali se ku procesu do Španěl. Tito čtyři soudcové byli kardinál Hugo Buoncompagno, pozdější papež Rehoř XIII., arcibiskup rossanoský, Jan Křt. Castagna, pozdější papež Urban VII., auditor sv. roty Hipolyt Aldobrandini, pozdější papež Klement VIII. a generální prokurator ze řádu františkánského, Fel. Peretti, pozdější papež Sixtus V. V listopadu 1565 dorazili tito papežem poslaní soudcové do Španělska a byli králem Filipem velmi uctivě přijati. Avšak nemohli proces uspíšiti, protože dle návrhu Filipova byl zřízen soudní dvůr, kdež mimo ně i přemnozí členové inkvisiční zasedali a rozhodovali.

Po smrti Pia IV. (9. prosince 1565) podařilo se nástupci jeho, Piu V., tím pouze, že španělským inkvisitorům a králi Filipovi pohrozil exkommunikací, přenésti proces do Říma. Carranza dne 28. května roku 1567 v předvečer Božího Těla dorazil do Říma, když téměř osm plných let strávil v žaláři španělském. V Římě za žalář vykázány byly vysokému tomuto hodnostáři ony komnaty v Andělském hradě, jež papež sám obýval, a bylo s ním zacházeno vlídně a mírně dle jeho důstojnosti. V Římě táhl se proces hlavně pro obtíže, jež prokurator španělské inkvisice a král Filip sami činili, ještě po devět let a skončil se teprve za nástupce Pia V. (zemřel 1. května 1572), Řehoře XIII. dne 14. dubna r. 1576.

Carranza byl odsouzen, aby šestnácte lutherských proposicí, pro něž byl podezřelým, odvolal, ještě po pět let aby správy arcibiskupství se zdržel, zatím

v dominikánském klášteře se zdržoval a exercicie za příčinou pokání konal. Arcibiskup zemřel, když v pondělí velikonoční sedm hlavních chrámů římských navštívil a následujícího dne v Lateráně bohoslužby konal dne 2. května 1576 po nemoci, již si o minulých svátcích uhnal. Na smrtelné posteli slovy dojemnými a mocnými před přijetím nejsvětější svátosti slavně prohlásil, že po celý svůj život věrně stál při katolické víře a že rozsudkem censurovaným proposicím nikdy ve smyslu kacířském rozuměti nechtěl, že však i takto rozsudek za správný uznává a jemu se úplně podrobuje. (Llorente III., 309—311.)

Mnozí se domnívali, že hněv a závist několika španělských prelátů byly vlastní příčinou tragického osudu Carranzova; jiní myslili, že Carranza z neznámého důvodu upadl v nemilost Filipovu a že král použil pak inkvisice, aby Carranzu o arcibiskupský stolec připravil. Avšak jedno i druhé není správným; příčinou tragického skonu Carranzova je spíše strach, aby protestantismus nevnikl do Španěl, strach, jenž tehdy ovládal jak Španělsko, tak Italii. Carranza ovšem protestantismu nepřál. Protože však čítal jakožto censor knih i knihy kacířské, přisvojil si z nich, ani nevěda, některé z kacířství podezřelé výrazy, pronášel některá nesprávná, neopatrná a nevčasná slova i ve svých kázaních a dopisech, a tak byl v podezření, jakoby čistotu katolického učení nezachovával. Když jedenkráte podezření proti němu tu bylo a ve známost vešlo, tu v onó nebezpečné době, kdy protestantismus všude se dral, nemohl déle ve svém úřadě jako primas španělský setrvati. Carranza není tedy obětí zloby několika osob, ale spíše obětí zloby svého času, a tím zloby toho, co čas zlým učinilo, zloby protestantismu.

Sedmnáctiletý žalář snášel Carranza s klidem a odevzdaností do vůle Boží a zemřel odpustiv ze srdce těm, kdož při procesu jeho se súčastnili. Římský lid ctil jej stále jako arcibiskupa a pohřbu jeho účastnil se v ohromném množství. Tehdejší generál

jesuitů, sv. František Borgiáš, s nímž Carranza již ve Španělsku přátelství uzavřel, byl mu velice nakloněn. Papežové Pius IV., Pius V., Řehoř XIII. měli s ním upřímnou soustrast a všemožně mu jeho postavení jako zajatci hleděli zpříjemniti. Za několik dní po smrti Carranzově dovolil papež Řehoř XIII., aby mu v dominikánském kostele S. Maria sopra Minerva v Římě, kdež jest pochován, postaven byl pomník s významným nápisem.

II.

Inkvisice protestantská.

Španělská inkvisice ve středověku *nebyla jedinou institucí* a Španělé nebyli jediným národem, *který pronásledoval lidi*, jak se obyčejně říká, *pro náboženské přesvědčení*. Zkoumáme-li klidně dějiny jiných národů a dějiny jednotlivých konfessí, shledáme, že v té době, kdy španělská inkvisice kvetla, *každý národ a každá konfesse činila totéž*, co národ španělský a jeho inkvisice, ba že u některých národů a některých konfessí dělo se tak v rozsahu mnohem větším a způsobem krutějším nežli ve Španělsku.

Z předchozího pojednání o inkvisici církevní a španělské jest jasno, že *výtky, jež protestanté činí katolické církvi pro inkvisici, jsou* jednak *přehnány* a jednak *neoprávněny*, ba *vymyšleny*. Pravda těchto slov vynikne ještě více, uvážíme-li, že i praotcové našich protestantů tak dobře inkvisici pěstili jako národ španělský a proto že naši protestanté nemají nejmenší příčiny, posmívati se katolíkům s inkvisicí a pro inkvisici.

„Žádný nestranný dějezpytec," píše kardinál *Gibbons* (d. c. 281.), „nebude popírati, že vůdcové reformovaných vyznání, kdekoliv nabyli vrchu, provozovali násilí proti těm, kteří se od nich různili vírou. Připomínám to ne jako obvinění, ani, abych zakryl pronásledování vlády španělské, neboť bezpráví bezprávím se neodčiňuje. Chci jen ukázati, „kdo má skleněnou střechu, nesmí házeti kamením na střechu sousedovu" a že není poctivo činiti Španěly hříšnými kozly, kteří by snímali hříchy druhých

a nesli na ramenou svých nenávist náboženské nesnášelivosti.“

Správně řekl dne 27. února 1885 *Dr. Windthorst* v pruském sněmě protestantům: „V ústech máte snášelivost, *ve skutcích nesnášelivost.* Či nevíte, odkud máte své jméno „protestanté“? Zapomněli jste, co se stalo na sněmě špýrském r. 1529? Tam se stalo usnesení, že má se zanechati hádek až do všeobecného sněmu církevního, a knížata, která zavedla reformaci, mají ji sice podržeti, ale svým katolickým poddaným mají zabezpečiti, že jich ve svém území pokojně budou trpěti. A proti tomu se ohradili někteří pánové a některá města, nechtějíce uznati, aby jim někdo překážel, by *násilím* nesměli převáděti svých poddaných na novou víru, kterou ze sobeckých příčin sami byli přijali.“ Teprve *u protestantů vznikla nemravná a násilná zásada*: *cujus regio, illius religio*, jako že které víry jest panovník, že k té víře i násilím smí nutiti své poddané. *Kamkoliv se obrátil lutheranismus, šířil nesvornost, násilí, vraždu,* nejen *proti katolíkům*, ale i proti všem, kdož se byli od něho uchýlili. (Srov.: Döllinger: Církev a církve, 63 nn.). Nikomu rozumnému ani *nenapadne, aby španělskou inkvisici obhajoval do těch nejpodrobnějších detailů*, anebo, aby dnes obraňoval mučidla, torturu a trest smrti, ale proti tomu musí každý rozhodně protestovati, kdyby inkvisice se všemi svými podrobnostmi měla, jak protestanté činí, považovati se za soubor všech špatností a ničemností a kdyby vše to jako Kainovo znamení mělo se vypáliti na čelo katolické církve.

Faktem nepopíratelným jest, že *církev, kamkoliv ve středověku zasáhla, snažila se zmírniti ducha středověku.* Že církev ducha středověku nadobro nevymýtila a celou formu středověku nezvrátila, nemůže se jí přičítati za vinu, protože jednak pro stávající poměry tak učiniti nemohla, a jednak ani k tomu, kdo uváží úkol a poslání církve na zemi, příliš oprávněnou nebyla. A přece známo, že duch středověku byl zvláštním, zcela rozdílným od doby naší!

Celý sociální pořádek středověký byl zbudován na

církevním učení, jež nebylo jako učení reformátorů něčím subjektivním, změnitelným a nejistým, že dnes tak a zítra právě opačně vytvářeti se mohlo, nýbrž byl to objektivní, nezměnitelný princip, jenž svou auktoritou převyšoval všecko. Jediná křesťanská či lépe křesťansko-katolická víra se svou všecko převyšující božskou auktoritou byla sloupem světového středověkého řádu.

Tento středověký ráz jeví se i v zákonodárství své doby u všech konfessí a proto i v zákonech *o kacířství*, jež, jak dobře podotýká Döllinger (Církev a církve str. 51.): „chovalo buď jasně vyslovený, anebo nutný a konsekventní ráz revolucionářský,“ či bylo revolucí. *V celém středověkém zákonodárství*, pokud katolická církev alespoň poněkud na ně vliv měla, tedy i v zákonodárství proti kacířství, (— jak doznávají i nepřátelé! —) *jeví se rozum, spravedlnost, princip a důslednost* **A právě opak toho nalézáme u „reformace“.** „Reformace též zavedla tresty na kacíře, čili zřídila inkvisici, ale ve zřízení tom jest nerozum, nespravedlnost a nedůslednost.

Vizme! Již to jest *nerozum*, že *reformátoři* a jich stoupenci *mluvili o kacířství*, (= heresi), ač se sami katolické víry odřekli a základním principem své nauky stanovili evidenci a sufficienci Písma, t. j. že každý z Písma sv. sám si víru čerpati může a jakou si „vyčerpá“, ta že je pravou, ježto Písmo jest každému jasno a srozumitelno. Jak tedy zde možno mluviti o kacířství? A přece již od počátku rozdělili se stoupenci reformátorů ve více sekt, a kolik bylo sekt, tolik bylo kacířství! Tak již roku 1526 lutheráné cvingliány a cvingliáné lutherány považovali za „kacíře a sektáře“, za „zatracenou spřež a odštěpence.“ (Dr. Burg d. c.)

Světská moc jenom tam proti kacířům vystupovala, kde toho žádala, anebo když toho žádala *jednota víry*; kde jednota víry přestala, ba, kde více věr bylo definováno učením církevním jako na př. v „reformaci“, tam i zločin herese měl vymizeti ze zákonodárství! Ale víme, že u „reformovaných“ se tak nestalo — tedy že „reformovaní“ počínali si nespra-

vedlivě a nedůsledně, čili že spravedlnost a důslednost „zreformovali". Právě ti, kteří vychloubali se, že papežství s jeho hrůzami zničí, svobodě svědomí a víry k vítězství dopomohou a „čistému evangeliu" přístup a průchod zjednají, nedovedli nejen neubrániti se duchu středověku jako katolická církev, nýbrž oni byli i proti svému učení, docela nedůsledně duchem téhož středověku strženi, že podrželi to, proti čemuž zásadně bojovati za účel si zvolili, že podrželi to, co jich nynější přívrženci nejvíce odsuzují, tupí a haní, krátce podrželi inkvisici, a to mnohem horší, než byla španělská, ježto zakladatelé protestantských věr inkvisici schvalovali a udržovali, kdežto papežové, protože nemohli inkvisici odstraniti, jak nahoře jsme viděli, alespoň proti ní protestovali, ač titéž nebyli a nejsou zakladateli katolicismu, jako byli „reformátoři" zakladateli protestantismu!

Inkvisice u protestantů je tím horší, ježto Luther a Kalvín veřejně prohlašovali, že jimi nastává **nová doba**; lid o tom věděl, všeobecně se u protestantů tomu věřilo (— a věří po dnes, že Lutherem a Kalvínem vzešlo světlo a svoboda! —) a proto mohli zcela snadno v nové době odstraniti všecko, což by jim „zkažené křesťanství" dřívějších dob připomínalo, proto mohli odstraniti i inkvisici. Inkvisice u protestantů jest tím horší, že *principem nového křesťanství bylo* **„svobodné badání"** v Písmě o pravdách víry, čemuž přece inkvisice rozhodně odporovala.

Že se nemýlím, dosvědčuje sám professor *Masaryk*, nynější duševní jaksi vůdce protestantů v Čechách, jenž v „Čase" čís. 146. roku 1901 napsal: „Mám pocit, že *upálení Serveta Kalvínem tím je hroznější, že se Kalvín sám papežství už vzepřel.* Jestliže se svolením Kalvínovým a pod nátlakem jeho učení a discipliny v Ženevě v několika málo letech 1542—1546 vykonáno bylo 58 ortelů smrti a provedeno 76 prokletí, jest to ovšem méně než tisíce obětí katolické inkvisice, které vypočítává Hoensbroech, avšak i v tomto, jako *v každém jiném případě neplatí jen numerantur, nýbrž také ponderantur.*" *Inkvi-*

sice protestantská jest faktem *nepochopitelným*, neboť, řídí-li se protestanté zásadou, že „si každý z bible víru vyhledati může“, jak již nahoře připomenuto, kterak mohou, anebo mohli zazlívati katolíkům, když i oni odvolávajíce se na Písmo sv. věří některým článkům, jimž protestanté nevěří? Mohou-li sami věřiti, a mají-li právo věřiti, čemu chtí, proč upírají téhož práva vyznáním jiným, zejména katolíkům?

Tolik z úvahy o inkvisici protestantské! *Protestanté sami*, jak na konci dodati musím, *nechtí o své inkvisici ani slyšeti.* Než v naší době „zakřidovati“ násilnosti, jež jich předkové jménem náboženské svobody ve věcech víry provozovali, naprosto nemožno. Sami *moudřejší z protestantů*, řídíce se slovem Kristovým: „Jen pravda vysvobodí vás“ *doznávají toho.* Významná v tomto směru jsou slova vládního a konsistorního rady protestanta Karla Adolfa Menzela, jenž v předmluvě ke druhému, třetímu a čtvrtému svazku svého znamenitého díla: „Nejnovější dějiny německé“ píše: „Protestanté si již navykli představovati sobě reformátory jako hrdiny a polosvětce . . Čekají, že při každé nové líčni naleznou muže i poměry reformace v záři, jakou je obklopilo nadšení, vždy toliko větší a větší, a proto „pocítili nelibost“, jakmile mou knihou ze zděděných a zamilovaných představ nepříjemně byli vyrušeni . . . Kdo ze sladkých snů se probudil, musí se připraviti i na zamračené tváře. Den hlásí se ku svému právu a ač ten, kdo ze sna byl probuzen, mrzutě protírá si oči, přece posléze přivykne sluneční záři. *Požadavek, aby nejvlivuplnější* a stále živý *akt německých dějin byl pozorován toliko* **zbarvenými skly strannickosti**, *nedá se naprosto srovnati s pokrokem*, jejž historické studium v posledních desetiletích učinilo. Kdo se domnívá, že o tomto důležitém předmětě . . . výtahem ze Seckendorfových dějin o lutherství tak šťastně upokojiti se může, že s dobrým svědomím každý pokus o samostatné, na stanovisku sedmnáctého století spočívající dějiny reformace smí prohlašovati za vzpouru proti staré a nové pravověrnosti . . ., ten prohlašuje sama sebe za toho, kdož hledal v parách

propastí Trofoniových moudrost a ztratil rozum.“ (Neue Geschichte der Deutschen. Breslau 1828, II. sv., str. IV., 1830 III. sv., str. III.—V.) Podobně o „reformaci“ vyjadřují se protestant K. *Henke* a Jan Bedřich *Böhmer*.

Pravda, *ústav inkvisiční v tom slova smyslu, jako byla inkvisice španělská, u protestantů*, vyjma několik případů, **všeobecně** *neexistoval, ale nezáleží snad, jak každý moudrý dozná, ani na slově, ani na ústavě, ale na* **skutcích**! „Po ovoci poznáte je...“ A ovoce pronásledování katolíkův se strany protestantův bylo totéž jako ovoce inkvisice španělské...: „*Žaláře, týrání, mučení, hranice... pro náboženské přesvědčení!*

Počátky protestantské inkvisice.

Sektářská nesnášelivost, ač všem kacířstvím jest společnou, *dostoupila* svého *vrcholu v protestantismu*. „*Posledním cílem reformace* nebyla parita s církví římskou, nýbrž *nadvládí církve evangelické*“, píše krátce německý list die Grenzboten. (1895, 1, 642.) Již jméno protestant jest důkazem zásadní nesnášelivosti.

Roku 1525 táže se bavorský františkán *Kašpar Schatzger* lutheránských pastorů: „Rád bych věděl, jakým evangeliem se vlastně řídíte, že tak jste smělí a tak odvážní, že *všecky ty zatracujete, kdož k vaší sektě nepatří* a co nejvíce je urážíte, haníte a potupujete?“ Týž píše o predikantech protestantských: Umějí znamenitě hanobiti, haněti, urážeti a bíti ty, kdož o jich bludu píší, kážou a učí, neboť to jest první lekcí v lutherské škole.“ (Der Katholik 1887, 2, 509.) Všichni křesťané mají dle *šmalkaldských článků* odpadnouti od papeže a jeho pomocníků jako od říše Antikristovy a ji proklínati. (Janssen: Deutsche Geschichte IV., 5.)

Protestantská inkvisice byla officielně prohlášena na říšském sněmu ve Špýru r. 1529 a po něm ihned **počala veřejně činnost svou**. Janssen (II. 136.) dí: „Říšský sněm špýrský dovolil lutherským stavům, že mohou podržeti nové náboženské a církevní re-

formy ve svých územích a *požadoval pro katolíky*, kteří své víře věrnými zůstali a bohoslužby své církve vykonávati chtěli, *pouze trpění* (= *toleranci*). „Články na říšském sněmu stanovené," doznal sám Melanchton, „nečiní nám žádných obtíží. Spíše chrání nás mnohem více, než usnesení dřívějšího sněmu ve Špýru." Než *knížata a města, jež toliko nesnášelivostí ku všem jinak věřícím* své *nové církve zemské zřizovati mohla*, chtěla je podržeti touto nesnášelivostí. *Protestovala* proto proti *úradě říšského sněmu, jenž za povinnost jim kladl snášelivost*, a obdržela od této protestace jméno protestanté.

„Staré církvi oddaná většina říšských stavů," dí Pastor, (Die kirchlichen Reunionsbestrebungen während der Regieruug Karls V. 14. n) „podala důkaz (na sněmu špýrském) o veliké mírnosti. Většinou hlasů bylo usneseno „císaře ještě jedenkráte požádati, by vypsal všeobecný koncil, anebo národní synodu a sám na ni se dostavil. Pro budoucnost měly ony stavy, jež posud řídily se wormským ediktem, i na dále jím se říditi. Ostatní pak stavy, v jichž území nová nauka byla zavedena a bez vzpoury, nátisků a nebezpečí odstraniti by se nedala, měly upustiti až do budoucího koncilu ode všech dalších novot, pokud jen to možno. Obzvláště pak neměla se přijmouti a veřejně kázati nauka, jež odporuje svátosti oltářní (cvingliánský názor o večeři Páně), neměla se odstraňovati mše a na těch místech, kde nová nauka nabyla převahy, nikomu nemělo se brániti anebo zakazovati mši slyšeti neb sloužiti." *Pravověrná většina žádala* tímto pro ona území, jež novou nauku přijala, *aby vedle nové nauky stará víra byla* **pouze trpěna** až ku rozhodnutí všeobecného koncilu. *Proti tomuto* usnesení *protestovala menšina* dne 25. dubna 1529: kurfirst saský, lantkrabí Filip hessenský, markrabí Jiří z linie frankobrandenburské, vévodové Arnošt a František brunšvicko-lyneburští, kníže Wolfgang z Anhaltu a nějaká část říšských měst. Obdrželi proto jméno protestanté. *Jest dobře uvážiti, proti čemu, jak se právě jmenovaní domnívali, protestovati musí. Ne proti ne-*

omylnosti církve, jak až posud ještě namnoze se věří, *nýbrž proti* **trpění bohoslužeb** *těch* kdož při víře a kultu svého mládí a svých otců setrvati chtěli."

Protest proti trpění mše sv. u zbytku katolického obyvatelstva, jež až posud v územích některých, kdež nová víra byla zavedena, se udrželo a jež nyní dle ustanovení říšského sněmu budoucně násilím od víry otcův odváděno býti nesmělo, to a nic jiného, jak z uvedených výroků nejznamenitějších historiků německých jasno, jest **podstatou** *protestace špýrské*. Sám, tak velice oslavovaný, moderně *protestantský dějepisec* L. von *Ranke toho doznává;* neboť dle něho (Deutsche Geschichte 3 vydání III. 121.) mohly nové církve zemské, jako toliko nesnášelivostí k ostatním vyznáním nabyly většiny, pouze nesnášelivostí dále trvati, a proto již pouhé trpění mše sv. bylo by jim připravilo hrob. Ranke píše: „Co jiného dalo by se čekati (od trpění mše sv.), než úplné zničení založených církví? Jest nepopíratelno, že, kdyby byli ti, kdož byli odmrštěni, opustili říšský sněm, že posud v počátcích se vytvářející evangelický svět v krátkosti by zase byl musil zaniknouti." Překrásné doznání! *Protestant Ranke doznává, že nové církve zemské založeny byly* pouze **hrobým násilím** a **největším nátlakem** *od moci světské!*

Melanchton dle Janssena (II. 137.) nazval v důvěrném listě ku Camerariovi ze dne 21. dubna 1529 protestaci špýrskou „hroznou věcí". *A vskutku jednalo se ve Špýru o věc hroznou*, jednalo se dle slov Döllingerových (50.) o *„hluboce nemravný a nekřesťanský princip"*, o„ nauku až posud v křesťanském světě neslýchanou", o „hrozný systém territorialní," jednalo se o jus reformandi, *o právo, by světská vrchnost* dle svého názoru *poddané ku kterékoliv nauce náboženské dle její libovůle* **nutiti** *mohla* Pastor významně dí: *„Ve špýrské protestaci* z r. 1529 byl poprvé princip „čí jest země, toho i náboženství", **princip nesnášelivosti officielně prohlášen.** Slova **protestantismus**

a nesnášelivost *platila* od té doby, dle svého vzniku tehdy **za synonyma**" (d. c. 15.).

Mohučský biskup Haffner (hraběnka Hahn-Hahn str. 13.) dí: „Jméno protestant, jak známo, vzniklo na říšském sněmu špýrském. Protestovala tu evangelická říšská knížata proti zákazu, aby své poddané ku reformaci nenutila násilím. Slovo *protestantismus jest tedy* historicky *tolik, co nárok* **na násilí ve svědomí** . . ."

Dosti. Jasno, že protestanská knížata na špýrském sněmu officielně prohlásila princip nesnášelivosti. Co pak ale jest to: princip nesnášelivosti? Princip nesnášelivosti není ničím jiným, než principem inkvisice v nejhorším slova smyslu. Prohlásila tedy knížata protestantská na sněmu špýrském officielně protestantskou inkvisici a to tím, že přijala zásadu „cuius regio, illius et religio" t. j. „čí jest území, toho má býti i náboženství!

Po sněmu špýrském inkvisice protestantská vstoupila ihned v život. Píšeť Dr. Řehák: „Na základě této zásady (čí jest území, toho má býti i náboženství) vrchnosti protestantské poddané své ku libovolným změnám v náboženství s neslýchanými ukrutnostmi nutívali. Každý vladař protestantský, ač papežem pohrdal, že od víry apoštolské ustoupiti nechce a jednotu všech pravověřících s nezlomnou bedlivostí střeží: dělal se po pravidlu tom daleko více než papežem, když poddaným **svou** *novou víru* **vnucoval** . . ." (str. 272.)

Janssen pojednávaje o stížnosti duchovních knížat proti násilnostem protestantských vrchností, jež katolíky utiskovaly, dí: „Světští vladaři, pokračovali žalobci (na sněmu augsburském ku císaři Karlu V.), zmocňují se klášterů mužských i ženských „**nutí** *osoby k odřeknutí se své víry*, anebo je vyhání," používají jich statků pro sebe a berou i nadace zbožných lidí. „Z klášterů ženských, jichž nesmí veřejně se zmocniti, vyhání kněze a zpovědníky, posílají sběhlé mnichy na jich místa a nutí ubohé jeptišky, aby poslouchaly rouhavá kázaní. Proto jsou mnohé kláštery a kostely desolovány (= zničeny) a zcela

zpustošeny.“ Než světské vrchnosti jdou ještě dále. Zavádí na svou pěst nový řád církevních ceremonií a církevních úkonů a nutí duchovenstvo v jich územích, by pod ztrátou beneficií (obročí) a pod jinými těžkými tresty tento řád přijímalo. Na přemnoha místech *zabraňují těm, kdož v těžké jsou nemoci, se zpovídati a velebnou svátost přijímati, ba nedovolují, aby zemřelí byli pochováni do země posvěcené*, nýbrž musí se zakopávati do země neposvěcené. Zrušují zcela duchovní jurisdikci biskupů a jiných duchovních představených, *zabraňují visitacím far a klášterů, zakazují kněžím by nepřijímali biskupských nařízení*, potahují čistě duchovní záležitosti, zvláště všecky záležitosti manželské před svůj světský soud, *nutí faráře, aby těm, kdož jsou exkomunikováni, udělovali svátosti*. podřizují všecky špitály a jakákoliv jiná církevní zřízení a nadace své světské moci a administraci, zmocňují se veškerých církevních statků, a ač sami ukládají berně, nechtí dovoliti, aby jich poddaní občané, měšťané „měli rozsáhlé statky podřízené duchovní t. j. katolické vrchnosti, z těchto statků berně a daně platili, anebo jiné měšťanské povinnosti s měšťany téhož místa konali.“ (III. 192—193.)

Protestantská inkvisice jedenkráte ve Špýru veřejně prohlášena a za princip protestantismu přijata, pokračovala, jak z citátu uvedeného jasno, statně v před. Marně žádal sám císař Karel V., marně žádaly katolické stavy, *marně prosili* biskupové a církevní knížata, **by katolíci alespoň byli trpěni.** Luther sám pronásledování katolíků obhajoval. Protestantská inkvisice rostla a mohutněla tak, že právem napsal *protestant Gustav Diezel*: *Zevnější dějiny německého protestantismu* **hned od počátku jsou hanebné. O toleranci nebylo nikde ani řeči, za to tím více mluvilo se o vynucené násilím** několikeré *změně náboženství* u poddaných, jakož i o všech nemravnostech žádnými hranicemi více nespoutaného knížecího despotismu, jenž despotismus francouzských králů daleko převyšoval ... *Odtrhnutím se od katolické církve rozpoutal se německý individualismus*, jejž

církev do jisté míry na uzdě byla držela **ku nejdivočejší sebelásce...**"

* * *

Uplynula staletí... *Počátkem XX. věku orgán českých protestantů* „Čas" v čísle 206. z roku 1901 píše: „V mnohých státech zastavili dávno mnohé to konání pobožnosti po ulicích a mají svatý pokoj. Nač jsou kostely! I jiné pouliční obřady, jako návštěva nemocných dají se zjednodušiti bez újmy jejich vážnosti... *Jest na čase, aby se tím pořádně hnulo*, třeba že se kostelníci a kněží dají do křiku.." Jablko, dokládám k tomuto citátu, nepadne daleko od stromu...

O nynějších německých protestantech dí Stauracz: „Poučný doklad (o toleranci) podalo generální shromáždění „evangelického spolku" v Děvíně počátkem října (1898). *Tu bylo jasně řečeno, co chce „evangelický bund" v Němcích.* Nejprve *potlačení katolicismu* ve všech směrech a pak *vyhubení jeho v německé říši*; degradaci katolíků za státní občany druhé, anebo docela třetí třídy a **násilné** „*obrácení*" jich ku „čistému, nezfalšovanému evangeliu", ku „náboženství německého „národa". (Pastors v. Zimmermanns Theologie, Philosofie und Historie. Vídeň 1898, 28.) Právem, řekl jsem, že sektářská *nesnášelivost* v protestantismu dostoupila svého vrcholu! Ač „čas vše mění i časy" a k „vítězství on vede pravdu", jak dí básník, *protestantská nesnášelivost posud se nezměnila!* Z té příčiny ku počátkům protestantské inkvisice, považoval jsem za nutno, přidati dva doklady z doby nejnovější!

Inkvisice a „reformátoři".

Jak zakladatelé protestantismu rozuměli „svobodnému badání" v Písmě a jak byli snášelivými ku vyznavačům věr neprotestantských, či jak „potí-

rali“ inkvisici a ničeho si z ní neponechali, učí velmi pěkně nestranné dějiny „reformace“. Zde některé ukázky.

„Když zloděje, píše **Luther**, *trestáme* provazy, vrahy mečem, *kacíře ohněm*, proč nechápeme se raději zbraně proti škodlivému učení pekla, proti papeži, kardinálům, biskupům a proti veškerému hnusu římské Sodomy a *proč raději neskoupáme ruce své v jich krvi?*“ Bezpochyby, že Luther obíral se ideálem apoštola nového náboženství, jakým byl na příklad Mohamed, když těší se: „Čekám jen, až seženu 20.000 mužů pěších a 5.000 jezdců, pak chci táhnouti na Řím a tam získati si víru.“ Že toto „zbožné“ přání Lutherovi se nevyplnilo, tím ovšem on vinen není. Jako Mohamed svým bojovníkům za boj a vítězství nad křesťany sliboval největší radosti tureckého nebe, podobně slibuje Luther: „*Všickni, kdož o to usilují*, tělo i čest za to obětují, *aby biskupství byla zničena* a zahlazena, to *jsou milé dítky Boží a praví křesťané*...“

Za nejzpustlejších vtipů a nadávek, týž Luther podpichoval knížata a lid ku vyhnání katol. biskupů, protože biskupové o jeho novém učení nechtěli ani slyšeti (Janssen II. 233 nn.) Popouzel knížata na sedláky a domlouval jim, „aby neměli více trpělivosti ani milosrdenství, nýbrž aby pobíjeli, pokud rukama vládnouti mohou, aby *sedláky* **zabíjeli** *jako vzteklé psy*, z nichž každý s duší i s tělem bude zatracen a na věky ďáblův...“ a dále: „proto má je *rozsekat, zardousit a pobodat, kdokoliv může, buď tajně, buď veřejně*...“ (Luthers Werke, vydání Walchovo sv. 16, str. 90–99 nn.) Krátce před smrtí psal Luther ony netolerantní a sprosté listy proti židům, kdež nazývá židy „mladými, do pekla zavrženými ďábly“ a v nichž prosí křesťany, „aby synagogy *židovské spálili a každý, kdož může, aby síru a smůlu přihazoval*,“ aby jim veškeru bohoslužbu zapověděli, aby s nimi co *nejnemilosrdněji nakládali*, a kdyby to nepomohlo, aby je jako „vzteklé psy“ *ze země vyhnali*. (Luthers Werke d. c. sv. 20. 2478—2500.)

Při výkladu 82. žalmu pojednává Luther o otázce

„zda světská vrchnost má opačným naukám či kacířství zabraňovati a je trestati." *Učí, že jsou kacíři dvojího druhu:* předně ti, kteří bloudí jako novokřtěnci; ti *mají se beze vší pochybnosti trestati*, po druhé jsou kacíři, „kteří učí proti obecným článkům víry a o těch dí: *ti nemají se též trpěti, ale jako veřejní zločinci trestati*... Mojžíš v zákoně nařizuje, aby zločinci a všickni falešní učitelé byli kamenováni... *proto tu nemá se dlouho disputovati, ale bez výslechu a vyšetřování (!) takový veřejný zločin trestati*... Kdo chce kázati anebo učiti, podej důkaz o svém povolání a rozkazu, jenž jej k tomu nutí a pobádá, anebo mlč. *Nechce-li poslechnouti, tu ať vrchnost odevzdá takového kluka mistrovi pravému, kterýžto mistr kat se jmenuje.* („Luthers sämmtliche Werke XXXIX. (vydání erlangské) 250—256.)

Jak viděti z těchto malých ukázek (O Lutherově netolerantnosti důkladně jedná: Die grundsätzliche Unduldsamkeit der Reformation von Dr. Irenicus. Trier 1890, 7—13.), zuřil Luther proti všem, kdož „čistého" jeho „evangelia" nechtěli se přichytiti. „Já Martin Luther jsem vaším apoštolem, vaším evangelistou. *Kdo mé nauky nepřijme, patří v nejhlubší propast pekelnou*", dí „snášelivý" Luther a jindy: „Panovníky, knížata a pány, kteří náležejí ku havěti římské Sodomy, všelikými zbraněmi sluší napadati a *v jejich krvi ruce koupati.*" (Vitemberk, vyd. 1, 51 a 9, 24 b.)

O Lutherově **inkvisičním duchu** svědčí i tato místa: Písmo nazývá vrchnosti žalářníky, přidržovateli, poháněči jako v podobenství. Jako poháněč oslů musí osly mrskati, tak *musí vrchnost luzu, sprostý lid poháněti, bíti, rdousiti, věšeti, páliti, odpravovati, kolem lámati, jako divokou zvěř honiti a nutiti*: aby se jí báli a lid tak v uzdě držán byl." (Evers V. 160.) Knížata lutherská měla dle Luthera „evangelium lidu i **násilím** *vnucovati*, poněvadž prý proti jeho evangeliu přestalo všecko právo i vrchnost ztratila svou pravomoc." (Evers V. 222.) Luther vybízel kurfirsta, aby násilím donucoval poddaných svých ku zřizování lutheránských škol, far a

kazatelských míst; *přenesl právo ku posuzování knih a rozhodování ve věcech víry na universitu vitemberskou*, kde sám ovšem rozhodoval; od nálezu university nemělo býti odvolání. Jasno, že Luther daleko předstihl Torquemadu a všecky velinkvisitory! *Tisíce tisíc padlých sedláků* „té buřičské sedlače a holoty" — **toť oběti inkvisice Lutherovy!**

Že úsudek tento jest správným, dosvědčují i sami protestanté. Tak mezi jinými dí Dr. *Schenkel* (Das Wesen des Protestantimus 2. vydání, 687 n.): Odpad Lutherův od zásad o svobodě svědomí jest úplný; **tyranie svědomí** *jest na novo sankcionovaná*; stát ochotným vykonavatelem církevní intolerance. Luther ostatně pociťuje při svých vývodech (o pronásledování jinověrců) poněkud výčitky svědomí a nezdráhá se neodmítnouti ani ty nejmenší vytáčky sofistiky, aby v lepší světlo oděl **od něho dovolenou** *tyranii svědomí*. Státní moc nenutí prý ku víře, zapovídá pouze veřejné pohoršení a zabraňuje dobrovolnou zkázu duší. Stát, potlačuje-li katolickou bohoslužbu jedná jako duchovní správce. Dovoluje totiž katolíkům v zemi zůstati a „že ve svých komůrkách mohou se modliti a bohoslužby konati, chtí-li, a vzývati kolik bohů chtí; veřejně pak nemají pravého Boha tak hrubě urážeti a lidi sváděti, nechť dokáží z Písma, že k tomu právo a moc mají." Kurfirst jest tedy povinen katolicismus potlačovati."

Daleko horším inkvisitorem než Luther byl Kalvín, Zwingli, Melanchton, Beza a jiní „reformátoři".

Kalvín, „helvetský apoštol", výslovně se domáhal „**inkvisice** *na vyhubení kacířského pokolení*" (inquisition contre tels hérétiques afin d' extirper telle race de la terre), jak svědčí *protestant Galiffe*, (Nouvelle pages d' histoire exacte soit le procès de P. Ameaux, v Ženevě, 1863, 109.) jenž počítá z let 1542—1546 osm až devět set obžalovaných „kacířů".

Aby se nezdálo, že přeháním, uvádím následudující *dle protestanta Stähelina*: „S návratem Kalvínovým do Ženevy počíná zřízení jeho theokratie a tak nastává episoda, jež v dějinách křesťanské církve právě tak jest osamocenou, jako . . . ohromné po-

pření toho, čemuž za svůj vznik děkuje . . . *Kalvín identifikoval své dílo a svůj názor jednoduše s vůlí Boží a s pravdou samou. Jinak smýšlející jsou mu proto úhlavními nepřáteli Boha* a nástroje ďábla, *na jichž odstranění netoliko* **násilné skutky a prostředky se dovolují, ale nařizují.** Přikázaní Boží dané Israelitům, aby nepřátele vykořenili, platilo dle něho zúplna i pro křesťany; mírnost proti nepřátelům jest dle něho crudelis humanitas. Své theologické odpůrce pronásleduje neunavně a náruživě, mnohem více, než sám Luther. Když Eck v Řezně onemocněl a zdálo se, že brzy se uzdraví, psal Farelovi: „Svět ještě si nezasluhuje, aby se zbavil této bestie" (Opp. XI. Ep. 309.), a v listě k vévodovi somersetskému prohlásil, že všickni, *kdož buď pro kacířstvo anebo pro věrnost ku staré víře* (katolíci) *evangeliu se protiví, zasluhují aby byli* **potlačeni i násilím** (Opp. XIII. Ep. 1085, 1087.). Hlavní podmínkou, již Kalvín při svém návratu si učinil, bylo přijetí jeho církevního zřízení... V církevním zřízení správa církve byla přenesena na dva obory. Jedním byli kazatelé, jichž počet stanoven na pět a doplněn třemi pomocníky. Kazatelé s bohosloveckými učiteli tvořili ctihodný sbor (venerable compagnie), jenž volil duchovenstvo a bděl nad naukou. Druhým oborem byla konsistoř (consistoire), jež bděla nad mravním životem a kázní. Záležela z duchovních a 12 laiků, již měli se voliti ze středu rady a měli shromažďovati se vždy ve čtvrtek k vykonávání svých funkcí... *Členům (konsistoře) měl býti vstup do každého domu stále volným, a dle nařízení z r. 1550 měli členové konsistorní v každém domě ročně více návštěv vykonati, aby o životě a smýšlení obyvatelstva se přesvědčili. Nalezli-li by něco, co nesrovnávalo se s křesťanským životem, mělo se to bez ohledu případně i exkommunikací ztrestati. Mimo to měli provinilce* oznamovati, zdálo-li se nutným, což ovšem odporovalo původní Kalvínově theorii, i *světské vrchnosti ku světskému potrestání*, jež záleželo v peněžité pokutě anebo v žaláři, a *uložený trest beze všech výmluv světskou mocí vykonati* . . . Na stejný stupeň s občanským proviněním postaveny jsou

i hříchy náboženského oboru, a *každý bohoslovecký odpor proti panující nauce církevní označen* **za zločin** dle principu, že občanskými zákony právě tak čest Boží chrániti se musí, jako život člověka. Ku záležitostem, jež trestaly se, patřily nejen provinění proti mravům a cti, nýbrž i hříchy v ohledu náboženském. **Utrhání božské pravdě** *bylo právě tak jako zrada* **trestáno smrtí ohněm**; *urážka jména Božího* měla právě tak, jako faktické sáhnutí na rodiče, cizoložstvo a nemravnost trestati se **šibenicí.** *I zanedbání služeb Božích* bylo *těžce trestáno*, jakož i luxus v oděvu, zábavy, jako hry, tanec a divadla... Krutost jak trestů, tak *inkvisičního procesu* bývala i dle tehdejších pojmů často nesnesitelnou. **Mučidla, jichž se při každém vyšetřování užívalo**, byla vynalezením nových muk ještě strašnějšími. Máme nařízení, aby ti, o nichž **se zdálo**, že vinni jsou, anebo za vinné považováni byli, tak dlouho byli zazděni, až by se přiznali... *Ke konstatování provinění byl zaveden* **systém špehounství,** jenž velice zhoubně působil v životě privátním a na vzájemnou důvěru. Ba *i svědectví dítek bylo přijímáno proti rodičům*, a těm, kdož vinníka označili, byl zabezpečen díl z pokuty. Čítáme mezi r. 1542—1546 58 poprav a 76 vypovězení. Když r. 1545 vypukl mor, bylo v několika měsících **34 žen** na obžalobu, že čarami nemoc rozšiřovaly, **upáleno nebo rozčtvrceno.** (Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche von Dr. Albert Hauck, 3. vydání III. 665 nn.)

Kampschulte napsal: „Hrozně se jevily následky nového ducha ve přísnosti uložených trestův i celého soudního řádu. Padesát osm hrdelních trestův a sedmdesát šest výkazů ze země dokazovalo, že Kalvínova kázaní nepadla v půdu neúrodnou.... *Trapné výslechy* **mučidlem** *staly se pravidlem.* Obžalované mučili tak dlouho, až se vyznali, *někdy je za ruce i nohy ukovali*, ba nutili děti svědčiti na rodiče. **Pouhé podezření** *dostačovalo* k zatknutí, ba *k odsouzení*... Soudy řádily zrovna hrozně... „Čarodějství, spolek s ďáblem“... byly obsahem žalob, pro

které **nesčetní** *ubožáci*, muži a ženy, *byli drženi ve dlouhé vazbě, voděni do mučírny, vykazováni ze země, posíláni* **na popraviště i na hranici.** Začátkem roku 1545 rozmohly se soudní případy a zatýkání hroznou měrou. Dozorce žaláře oznámil dne 6. března soudní radě, že žaláře jsou plny, že nemůže již vězňů přijímati. Toť prý je, jak sám uznával, věc dokonce neslýchaná a neobyčejná. *S vězni se zacházelo* **nad míru a víru strašlivě** ... Stará mučidla byla jim příliš jednoduchá, vymýšleli nová muka ... *Katovo rámě umdlévalo* ... **(Kalvín) byl s hroznými rozsudky úplně srozuměn,** ba sám udával jména podezřelých, ‚aby toto pokolení bylo vyhubeno'.“ (Joh. Calvin, seine Kirche und sein Staat in Genf. Lipsko 1869, 425.)

M. Philippson (Westeuropa im Zeitalter von Philipp II., Elisabeth und Heinrich IV. Berlín 1886, 26.) píše o ukrutné tyranii Kalvínově: „Za čtyři léta bylo z 15.000 tehdejších obyvatelů v Ženevě 800--900 zatčeno, 76 vypovídacích dekrétů a 58 rozsudků na smrt vykonáno, částečně i u těch, u nichž i po nejhroznějších mukách **pouze bylo podezření.** Počítá-li se dospělých mužů asi 5000, tu byla v těchto čtyřech letech šestina ženevského občanstva zatčena, třicátá sedmá část vypověděna a popravena, *horší to poměr než za hrůzovlády francouzské republiky.*“

V uvedené již nahoře důkladné monografii o Kalvínovi od bonnského historika Kampschulteho se dí: „Kalvín žádá od městské rady *provedení náboženského a věroučného* **násilí** *rozhodnými slovy.* Důslednost jeho theorie toho vyžaduje. Kacíř a heretik jest zločincem jako zloděj, ba on je horší a škodlivější nežli zloděj, poněvadž uvádí v nebezpečí netoliko vnější jistotu, ale i základy celého státu. *Trest pro kacíře jest smrt ohněm a mečem. Mírnější trest není dovolen!* Kalvín vyžaduje trest smrti zvláště z ohledu na spásu a štěstí ostatních duší věřících a nazývá to hroznou mírností, nechají-li se ovce v nebezpečí, že budou sežrány a zničeny od vlků. „Kacíři vraždí jedem svého zlotřilého učení duše,“ dí, „a zákonitá vrchnost má je šetřiti?“ (Calvini opera VIII., 514 a, b.)

Ženevský reformátor vyžaduje v podstatě táž *práva a přednosti pro své duchovenstvo*, *jež* **katolickému duchovenstvu odpírá vášnivými slovy**... Kalvín pronesl kruté slovo (Galiffe: Quelques pages d'histoire exacte. Ženeva 1862, 88): lid musí ustavičně v chudobě udržován býti, aby byl poslušným. Obžalovaný musí tak dlouho býti mučen, až se přizná, musí býti spoután řetězy; dítky mají se přinutiti, aby svědčily proti rodičům. Pouhé podezření postačilo k zatknutí, ba i k odsouzení: mezi oněmi 76 vypověděnými bylo dle výkazu protokolárního 27 těch, kdož pouze byli v podezření, že zločin spáchali, nebo že „obmýšleli" jej spáchati. A přece se stalo, že tito nešťastníci, když se navrátili, jako usvědčení zločinci ihned na šibenici anebo na hranici byli utraceni... Rámě katovo bylo vysíleno pracemi, jež síly jednoho muže daleko převyšovaly. Bylot v málo měsících od 17. února do 15. května 1545 třicet čtyři oněch nešťastníků — a mezi nimi i vlastní matka katova — **mečem, hranicí, šibenicí a čtvrcením** *se světa sprovoděno. A nezřídka se stávalo*, že poslední exekuci *předcházelo* **hrozné tělesné zmrzačení**... (d. c. 404—430)."

V podobném smyslu jako *Kampschulte* a hlavně *Stähelin* vyjadřuje se o Kalvínovi i *Dr. Benrath* z Královce (Der Protestantismus am Ende des XIX. Jahrhunderts in Wort und Bild, sešit 5.), z jehož slov pro celek hlavně uvádím: „Celý život (ženevských), skutky, řeči i myšlenky, doma, ve přátelském kruhu, na ulici i v kostele — vše bylo pod kontrolou. Mravní řád byl velmi přísný a — bez všelikého zatajování — občanské, církevní a náboženské zločiny propadaly stejnému soudu. *Tu jeví se zcela konsequentním, což ovšem také bylo vůdčí myšlenkou inkvisice v katol. církvi (!), že sáhnutí na božskou pravdu bylo trestáno největším trestem, smrtí na hranici*, a braní jména Božího popravou" (str. 107).

Tuším, že tyto *doklady protestantské* stačí každému, by poznal, že *Kalvín zřídil v Ženevě* **zvláštní inkvisiční sbor** (= konsistoř), jenž měl u víře podezřelé ve všech koncích a všude co nejpečlivěji

pozorovati, k zodpovídání potahovati, *podezřelé mučili a trestati. Vinníci aneb jen podezřelí byli žalařováni, ukováni, upalováni, stínáni, čtvrceni, ze země vyháněni!*

Kdo reformátora urazil, byl pohnán před inkvisiční jeho soud a přísně ztrestán. Dokladů máme několik. *Protestant Stähelin* píše: „Boj s politickým libertinismem začal (Kalvín) odsouzením váženého občana *Petra Ameauxa*, jenž tím, že trvale zdržoval se bohoslužeb, a i jinými známkami svou nepoddajnost pod zákon zřejmě ukazoval. Byl zároveň se stejně smýšlející svou ženou do žaláře uvržen, ale radou dvou set vzdor tomuto odsouzení ihned do rady zvolen. Kalvín žádal, protože Ameaux ho veřejně z falešné nauky obvinil, aby buď toto nařknutí bylo vyšetřeno, anebo zlolajce k veřejnému odprošení přinucen. Rada po dlouhém vyjednávání zrušila volbu Ameauxovu a odsoudila ho k odprošení, jak Kalvín žádal. Ameaux musil, když prve pouze v košili a bos od soudních sluhů byl městem proveden, na velikém náměstí kleknouti a hlasitě prositi o odpuštění svého provinění...“ (d. c. 669—670).

Kalvín poručil Františka Favrea a jeho dceru, manželku generálního kapitána Ami Perriny, do žaláře uvrhnouti, protože při svatbě tančili. *Perrin*, jenž ujal se své manželky a proti Kalvínovi použil výhrůžných slov, byl do vězení uvržen, místa svého zbaven a k slavnostnímu odprošení donucen; později byl k smrti odsouzen a, ježto utekl, in effigie *spálen*.

Jakub Grüet, jenž po zatknutí Faneově nazval Kalvína psem a jeho konsistoř tyranií, byl chycen, několikráte na skřipec natažen a posléze *sťat* (Hergenröther, Kirche und Staat 440.) *Valentin Gentilis*, jenž obviňoval Kalvína z bludařství v učení o nejsvětější Trojici, byl na smrt odsouzen; když slavnostně odprosil, zachován, později však přece v Bernu jako kacíř *sťat*. (Henry: Leben Calvins. Hamburk 1835—1844, 2 svazky.)

Sedlák, který by v pátek nebo v sobotu nebyl jedl masa, byl uvězněn a trestán. Roku 1543 byli

i chlapci, že si zaskotačili, chyceni a ztrestáni. (Brück: Kirchengeschichte 621.)

Za svého pobytu ve Štrasburce seznámil se Kalvín s učencem *Šebestiánem Kastalionem*. Po návratu svém do Ženevy dopomohl Kastalionovi k místu gymnasijního ředitele. Když pak Kastalio zabývaje se překládáním a výkladem Písma sv., v některých náhledech od učení Kalvínova se lišil, napadl ho Kalvín tak prudce, že týž, obávaje se smrti, roku 1544 ze Ženevy se vystěhoval. Ale ani potom nedal Kalvín pokoje. I napsal mu Kastalio: „Zahrnuješ mne urážkami, jež jen zášť vnuknouti ti mohla. Nazýváš mne rouhačem, štěkajícím psem, nevědomcem, nestydou, podvodníkem, svůdcem, sviňákem! Voláš, aby Bůh mně jako ďáblu hubu ucpal! Tedy zapomínáš, že jsi spisovatelem „života křesťana", v němž jsi mnohé moudré rady složil, takže mně přátelé moji radili, abych se tě zeptal, zdali tyto tvé „klukovské pomluvy" a „život křesťana" z jednoho péra vyšly?"

Jeroným Bolzek, jenž nesouhlasil s Kalvínovou naukou o věčném předurčení, byl jat, do žaláře vsazen a ze Ženevy později i z Bernu *vypovězen*.

„Nejznámější," píše *Stähelin*, „jak osobností protivníkovou, tak hrůzným zakončením jest boj (Kalvínův) s *Michaelem Servetem*. Kalvín odsoudil Servetovu nauku jako křesťanské víře odporující již dříve pro pantheistickou tendenci, ač s počátku malou váhu kladl na dogmatické výrazy. Již roku 1546 napsal Viretovi: „Přijde-li Servet do Ženevy, tu nepropustím ho, platí-li posud něco má auktorita, odsud živého". I ve spise svého času proti spiritualistickým svobodářům sepsaném (De scandalis z r. 1550) počítal Kalvín Serveta (Villanovanum) mezi „kyklopské posměvače evangelia", „kteří nejen zatracení hodné urážky Syna Božího se dopouštějí, nýbrž i vzhledem ku spáse duše na stejném jsou stupni se psy a prasaty." Roku 1153 přišel Servet vskutku do Ženevy, a to na útěku před arcibiskupským soudem ve Viennu, *jemuž od samého Kalvína byl denuncován* jako spisovatel nedávno vyšlého spisu Restitutio Christi-

anismi... Jak dokázati možno, chtěl Servet jen krátký čas v Ženevě se zdržeti a čekal toliko na loď, jež jej měla přepraviti přes moře. A právě v této době byl na podnět Kalvínův chycen a v obžalobu pohnán pro kacířství dne 12. srpna 1553. *Kalvín neměl žádných skrupulí, že tímto činem* **acceptoval** (= *přijal*) **pronásledovací systém** *svých katolických protivníků.* Spíše zdálo se mu, jak později řekl, že jest svatou povinností, potrestati muže, jenž čest Boží tak frivolně uráží a tolik bludů po světě roztrušuje, by tak pro budoucnost neškodným byl učiněn. Než, *zůstane to na vždy skvrnou Kalvínovou a* **skvrnou celého od něho zavedeného církevního systemu,** když katolickou inkvisicí pronásledovaný sběh na své cestě protestantským městem byl chycen, před světský soud, jako před soud kompetentní vlečen a **od těchže mužů, kteří naproti katol. církvi hlásali svobodu** zkoumání v Písmě, pro svůj odchylný výklad Písma **ku hrozné smrti odsouzen.** *I proces, jenž s obžalovaným byl veden, neslouží Kalvínovi nikterak ke cti.* Kalvín nespokojil se s obžalobami, jež zřejmé odřeknutí se křesťanské víry obsahovaly, nýbrž kladl váhu i na exegetické maličkosti a formality, jako je okolnost, že Servet vylíčení nového zákona o obzvláštní úrodnosti Palestiny nazval přeháněním a proroctví o Božím služebníku, aniž by popíral jeho vztah ke Kristu, obracel na Cyra. Jednaloť se Kalvínovi vedle dogmatické otázky i o existenci jeho díla v Ženévě... Kalvín prosadil, že Servetovi, ač tak žádal, nebyl dán advokát, že použil všeho vlivu svého a zasáhl osobně co nejvíce v proces. Posléze sdělil Kalvín, aby zodpovědnost odsouzení pouze na něho nepadla a aby soudce spíše k odsouzení naklonil, postup procesu spřízněným církvím v Curychu, Basileji a Strasburce a považoval za zadostučinění, že jich odpovědi jednohlasně žádaly odsouzení Servetovo, ježto proti takovémuto nepříteli nemá býti brán žádný ohled. Toliko basilejští vyjádřili se pro mírnější soud. Bullinger píše: „Pán vydal Španěla do rukou vašich, a potrestáte-li ho dle zásluhy, uhlídá

celý svět, že u vás v Ženévě hříšníci se nenávidí a že víte, jak tvrdošijní kacíři ke cti božského majestátu mečem se trestají“. Dle tohoto dobrozdání se ženévští zachovali. Rozsudek zněl pro smrť *na hranici upálením* a byl den po té, 27. října, vykonán s prodlužováním muk a smrtelného zápasu, zaviněným nedovedností . . .“ (str. 675—676.)

Ku ospravedlnění svému napsal Kalvín pojednání (Defensio orthodoxae fidei de sacra Trinitate contra prodigiosos errores Michaelis Serveti Hispani, ubi ostenditur, haereticos jure gladii coercendos esse et nominatim de homine hoc tam impio justum et merito sumptum Genevae fuisse supplicium Opp. VIII. 453 nn), ve kterém *dokazuje, že* **kacíři mečem trestati se mají**. I knížete somersetského, který za Eduarda VI. v Anglii panoval, žádal, aby ty, kdož nové ústavě církevní odporují, zvláště **katolíky, mečem vyhubil**.

Melanchton, „spolureformátor“ Lutherův a přítel, „holubice protestantismu“, pochválil Kalvína za upálení Serveta, přál mu k tomuto skutku štěstí (Hergenröther d. c. 317) slovy: „*Zcela souhlasím s tvým rozsudkem* a myslím, že vaše vrchnost jednala zcela dle spravedlnosti, že dala popraviti člověka blasfemického. Pouze se divím, že jsou lidé, kteří se opováží tuto přísnost haněti,“ (List ke Kalvínovi ze dne 14. října 1554 v Calvini Epistolae et Responsa d. c. 148) a žádal, by katolíci byli trestáni smrtí. (Corp. Reformat. Halis Saxonum 1834, II. 18, 711, 713, IX. 77; Maasz: Neues Kapitel über „freie Kirche und Gewissensfreiheit“, Gratz 1875, 275.)

Oproti katolíkům a jinak smýšlejícím Melanchton nikterak mírným nebyl. Nebo odpůrce svého Švenkfelda zle zneuctíval . . . Když roku 1538 o smrti některých věrných kněží slyšel, radoval se z toho a přál si, aby jich hodně mnoho zahynulo. O Jindřichu VIII., králi anglickém napsal: „Kéž by Bůh některému statečnému muži vnukl myšlenku, by toho tyrana zavraždil!“ Církev svou chtěl Melanchton míti podporovanou meči, a odpůrce své trestány na hrdle. Přítel jeho Baumgaertner o něm již roku 1530

napsal: „Ač sám častěji náhledy své mění, přece si velice urážlivě proti jinak smýšlejícím počíná, a klením a nadáváním si pomáhá! Odpůrce své nazval „modlářskými sofisty a krvavými psy“. (Dr. Karel Řehák: Kde jest reformace, 1894, 245.)

Funk dí o Melanchtonovi: „Schvaloval nejen popravu Servetovu, ale přál si, aby Švenkfeld a jeho přívrženci přísností knížat stali se pariemi; žádal dále, aby odpůrci většiny, která byla rozhodně lutherská, od světské moci byli trestáni na těle... Uvedená fakta jsou velice význačná, protože ukazují, jak málo tak zvaní reformátoři uplatňovali zásadu, jež se jim tak často připisuje“, (t. j. zásadu o svobodě svědomí. Kirchenlexikon VIII., 1214.)

Beza, žák a stoupenec Kalvínův, napsal spis (De haereticis a civili magistratu puniendis), v němž dokazuje a odůvodňuje vědecky popravu a upalování kacířů, důkaz to, že mimo Serveta mohli se přesvědčiti, a zajisté i přesvědčili, přemnozí jiní, *jak v církvích protestantských za oné doby inkvisice ani o poznání mírnější nebyla než ve Španělsku!*

Protestant Eugen Choisy dí o Bezovi: „Druhá kontroversa (Bezova) týkala se nejsmutnější a nejčernější partie ženévských dějin reformace, totiž upálení Michaela Serveta dne 27. října 1553. Výkřik hrůzy zavzněl tehdy celým evangelickým křesťanstvem, a proto Beza k ochraně Kalvínově uveřejnil roku 1554 spis o kacířích, kteří civilní mocí mají se trestati. Týž obsahuje polemickou a apologetickou část; v části polemické snaží se Beza vyvrátiti zásady indifferentismu, v apologetické obhajuje se ženevský čin *zásadou, že trestání kacířů jest právem světské vrchnosti.*“ (Realencyklopädie II. 679.)

Beza, „dostav se do sporu se starým *Bernardem Okinem* (Ochino), bývalým kapucínem, jenž mnohoženství kázal, s takovou krutostí ho i ve vyhnanství již pronásledoval a i po smrti tupil, že, jak tvrdí jistý učenec, mnohem více uškodil sobě, než ubohému starci! Také učence *Kastalia*... tolik pronásledoval, že jemu nikde pokojného místečka nepopřával, ale o čest... ho olupoval, i když ten již

tolik zchudl, že musil se železným hákem dříví z Rýnu loviti, aby si mohl v příbytku svém zatopiti!" (Dr. Řehák, 259.)

Zwingli pronesl zásadu: „evangelium sitit sanguinem", t. j. „evangelium žízní po krvi" těch, kdož nechtějí Zwingliovu nauku přijmouti. Týž 4. května r. 1528 (Zwinglii opera. Epist. vol. VII. a VIII. Turici 1830—1842, vol. VII. 174—184) psal Blauerovi: „Nakazuje-li pravá láska, musí, dle příkladu Ezechiáše a Josiáše, magistráty, obrazy a mše odstraniti, ale kněze hned nezabíjeti... Nemůže-li se však toto provésti bez krvavé oběti, tu *jest i dnes* **kněze zabíjeti dovoleno**."

Se svolením Zwingliovým byli r. 1527 a 1528 učený novokřtěnec *Felix Manz* a dva jeho soudruzi po hrubých nadávkách se slovy „qui mergunt, merguntur" (= kdo znovu křtí, ať znovu se pokřtí, t. j. potopí) *ve vlnách pohřbeni*; jich soudruh *Blaurock* zmrskán a *mnozí jiní*, protože hlásili se k nauce novokřtěnců, *žalářováni*.

„Reformátor" **Jan Oekolampad** reformoval hlavně v Basileji. Tu na jeho podnět statky církevní byly zabrány, kláštery roztlučeny a zpustošeny, obrazy zničeny, papež a biskupové hanobeni, kněží církvi oddaní chytáni, trápeni a mučeni.

Podobně počínali si „reformátor": **Jindřich VIII**, „panenská" **Alžběta**, **Jan Knox** a jiní, jak při následujících odstavcích bude ukázáno.

Správně dí souvěkovec zakladatelů „evangelických" církví *Jan Hoffmeister*: „**Většího násilí nikdy nebylo a se nestalo jako v evangelické víře**, kdež jinak se kázati a konati nesmí, než jak ráčí Dr. Martin a jeho apoštolé! A kdyby lidé se měli říditi tím, co Bucer augsburským napsal, tu byla by již dávno *potopa*, ale *spíše* **z krve**, než z vody, v našich německých zemích povstala." (M. Paulus d. c. 28. Citát jest vzat z: Warhaftige Entdeckung und widerlegung derer Artikel, die M. Luther auff das Concilium zu schicken furgenummen. Durch Joh. Hoffmeister.) *C. Hagen* (Deutschlands litterarische und religiöse Verhältnisze im Re-

formations-Zeitalter. Frankfurt 1868, I. 157) dí: „Reformátoři *nestyděli se o svobodě svědomí mluviti, ačkoliv sami každý protivný názor zamítali* a jen pro svůj právo zákonité existence si osobovali.“

Janssen (III. 201) významně píše: „*Všickni bohoslovečtí předáci novověrcův*, ač mezi sebou byli velmi nesjednoceni, ve svých spisech a kázaních nezanechali ani nejmenší pochybnosti, že **na úplné potlačení a vyhubení katolické církve** *pomýšleli*. Prováděli pak, jakmile se cítili dosti silnými, toto potlačení a vyhubení *se světskou vrchností*. Kdežto sami činili si stále nároky na svobodu svědomí a jakmile jim bylo odporováno, stěžovali si na násilí ve víře a tyranii, počínali si naproti jinověrcům **despoticky násilně**.“ Specielně pak o Lutherovi píše protestant, známý statistik *Kolb*: „Luther byl *násilná, ba despotická povaha*. Pravdu, již jedině pro sebe si vyhradil, naprosto upíral všem ostatním... Při tom byl neústupný, krutý a nemilosrdný, což zejména u ubohých sedláků se změnilo až v krvelačnost... Saský reformátor, ač sám se vzbouřil proti církevnímu řádu, *nemůže vůbec osvobozen býti od těžké výčitky ukrutníka*. Nemluvíme tu o sprostotě a obyčejných nadávkách, o nichž důkaz podávají přemnohé Lutherovy polemické spisy. Kdo jinak smýšlel nežli on, byl pronásledován“ (Kulturgeschichte, 2. vydání 1873, II. 316, 331, 336), v kterýchžto slovech zračí se hlavní rys všech „reformatorů“, ježto, jak všeobecně se tvrdívá, Luther byl jedním z nejmírnějších...

Soud svůj o „reformátorech“ a jich inkvisici můžeme shrnouti, mluvíme-li nejmírněji, ve slova kardinála Gibbonse: „nestranný dějepisec nebude popírati, že vůdcové reformovaných vyznání, kdekoliv nabyli vrchu, provozovali násilí proti těm, kteří se od nich různili vírou,“ t. j. „reformátoři“ **nikterak nezůstali**, nechceme-li říci, že předčili je, *za inkvisitory španělskými!*

Inkvisice a protestantští bohoslovci.

Že zakladatelé protestantismu, a tím také nejpřednější jeho bohoslovci, byli horlivými stoupenci inkvisice, právě na základě spolehlivých i protestantských pramenů jsem uvedl. Než, nejen zakladatelé, ale i ostatní bohoslovci protestantští, jak jinak ani býti nemohlo, inkvisici obhajovali. I dá se tedy všeobecně pronésti zásada: trestání kacířů náleželo i u protestantů dle jich bohosloví stále ku veřejnému právu.

Bohoslovec **Jan Gisenius**, jeden z nejmírnějších protestantů, prohlásil, že jest „povinností světské vrchnosti“ i „prostého sektáře, jakmile byl církevním rozsudkem odsouzen, potrestati a dbáti toho, aby nemohl dále škoditi rozšiřováním svých bludů a sváděním lidí“. **Jakub Silvanus** ve spise proti radovi Löfenius-ovi z r. 1607 se táže: „Řekni nám sám, tvým li jest názorem, že kacíři nemohou od světské vrchnosti či nemají býti trestáni? Proč tedy musil ubohý Servet skončiti na hranici! Poslyš Bezu, svého poloboha. „Kdož popírají,“ dí on, „že kacíři nemají se trestati, dopadnou tak, jako by v církev Boží zavedli náhled zcela otrávený a morový. Ti jednají hrozněji a příkřeji, než kdyby domnívali se a prohlašovali, že nemají se trestati svatokrádci a úkladní vrahové otce a matky, protože kacíři beze všeho porovnání daleko jsou horší, než svatokrádci vrahové.“ (Philippica 18.)

Martin Bucer dí: „Světská vrchnost nesmí trpěti, aby vedle pravé evangelické nauky i falešná víra a papeženské modlářství se konalo. Jsou-li zloději, vrahové a lupiči krutě trestáni, tu musí přívrženci falešné víry mnohem krutěji se trestati; *vrchnost požívá práva*, **je vyhubiti ohněm a mečem, ba i ženy a děti zaškrtiti,** jak Bůh to poručil ve Starém Zákoně. Námitka, že Kristus takovouto ukrutnost neporoučel, neplatí; neboť za časů Kristových světská vrchnost evangelium ještě nepřijala, proto tedy nemohl takovýto příkaz jí býti dán.“ (Janssen III. 202, V. 465.) Protože papež a biskupové

„nesčíslné národy k ďáblu do věčného zatracení vedou“, musí jich modlářství a urážky Boží, jež větší jsou, než kdykoliv jindy na světě, v celé říši násilím světskou vrchností býti vyhlazeny. Nemají sice „všecka města, jež v papežensko bludy upadla, dle přísnosti zákona se ztroskotati, protože pak všecky země musily by se zpustošiti“, než jakmile světská vrchnost dle své povinnosti odstranila veškeru falešnou bohoslužbu ... *musí*, kdyby někdo ji znovu vykonávati chtěl, *zakročiti* **ostrostí meče**...“ (d. c. III. 203.)

Roku 1554 učil „reformátor“ **Jeroným Zanchi** ve Štrasburce, že mohou katolíci, kteří nechtějí býti protestanty, býti ze země vyhnáni, do žaláře vsazeni, ba ke smrti odsouzeni. Vrchnost jest povinna trest smrti nad kacíři vykonati, neboť tak učí všickni v pravdě zbožní a učení muži. Praví do slova: *„Jest to učením církve v Curychu, Bernu, Ženévě, Lausaně, slovem téměř všech církví švýcarských a jihoněmeckých. Bullinger, Bucer, Melanchton učili témuž.“*

Protestantský professor **Petr Martyr Vermigli** učil témuž. (Paulus: Die Stellung der protestantischen Professoren Zanchi zur Gewissensfreiheit. Katholik 1891, 201—228.) Podobně **Urban Rhegius**, jenž dí, že jest povinností světské vrchnosti „mečem brániti, aby kacířstvím nebylo uráženo nejsvětější jméno Boží“; veřejní kacíři mají se trestati mečem. V církevním řádě, jejž roku 1536 Urban Rhegius pro Hannover sepsal, se dí: „Nemůžeme nejen nižádnému učiteli, ale i nižádnému otci a nižádné matce, ať jest to kdokoliv, u nás dovoliti, aby své dítky poskvrňovali falešnou naukou“. **Jan Benz** ukládá vrchnosti za povinnost, „falešné učitele vyhladiti“. Skutek tento není potlačováním svobody svědomí, „neboť kde má býti řeč o svědomí, tu musí býti napřed vědomí, tomu však tak býti nemůže bez pravdy. Proto všickni, kdož klamem ďábelským bloudí, ve lžích a svodech žijí, nemají ve vlastním slova smyslu svědomí, ale svědomí falešné, otupělé tak jako falešná mince, není mincí a namalovaný muž mužem skutečným. Kde není víry, není

i srdce, moudrosti a rozumu; proto tu nejedná se proti svědomí, jedná-li se proti takovýmto lidem. Kde není víry, tu nesmíme hledati svědomí, aniž si ho vážiti. Nemá se šetřiti toho nikterak, kdo nemá víry.“ (F. Bidenbach: Consilia theologica III., IV. 168—173.)

Když roku 1570 se jednalo o upálení kurfalckých ariánů Neusera a Silvana, vyjádřili se **heidelbergští bohoslovci**, že oba mají buď mečem, anebo provazem býti sprovoděni se světa. Kurfirst Bedřich III. podepsal vlastnoručně rozsudek smrti, ač Silvan své bludy odvolal. Kurfirst saský August a jeho političtí radové, otázáni byvše od Bedřicha, souhlasili s popravou kacířů, ježto jich „strašné urážky Boha a nanejvýš trestuhodné počínání jakožto pro zvláštní příklad a odstrašení jiných musí se citlivě trestati.“

Protestantský bohoslovec a právník **Carpzov** učí r. 1635 o kacířích a jich trestání: „Nešlechetný zločin kacířství jest zločinem nejtěžším a nejčernějším, protože není zradou lidí, jako kterákoliv neřest a špatnost, ale ničemnou a vymítění hodnou zradou samého Stvořitele a společného Otce i Pána všech.“ (Practica nova 1. q. 44. n. 2, str. 241.) „Kacířství pak jmenuji tvrdošijný blud ve článcích víry“ (n. 4.) ... „Naprosto jest nesprávno, že úřady politické nemohou kacíře trestati, ale naopak vším právem tato povinnost jim připadá, chtějí-li vůbec úřad svůj zastávati a služby Boží v neporušenosti chovati. *Proto o tomto ani u* **našich bohoslovců,** *ani u papežských a* **kalvínských** *není nižádné pochybnosti.* Toliko sporno jest, mají-li se kacíři smrtí trestati“ (n. 19). Kalvíniáné přisvědčují. „Tito (kalvíniáné) totiž, protože jsou svobodnější a znamenají, že bezpečni jsou pod ochranou vladařů, propukají v tyranské výkřiky: že kacíři mají se zabíjeti. (Beza vol. 1. fol. 153 n.; Danaeus in ethica Christian. l. 2. c. 13, fol. 159; Francisc. Jun. in defens. 2 de S. Trinitate, p. 4.)“ Orthodoxní evangelíci počínají si, dí Carpzov dále, mírněji: nejprve napomenou, pak exkommunikují a když i to neúčinkuje, vyženou

ze země (n. 30—31). Pak však uvádí výjimku od tohoto pravidla, která vlastně pravidlo ruší. Dí: „*Jsou-li* však kacíři, anebo *zločinci a buřiči, rušitelé pokoje veřejného a občanského*, kteří jiné ku vzpouře rozněcují, nebo jsou-li *rouhači*, kteří beze všeho a zřejmými slovy uráží Boha Otce, Syna i Ducha sv. *tyto na smrt odsouditi a na nich trest smrti vykonati, žádné náboženství nezakazuje.* A v tom souhlasí všickni . . .; z této příčiny byl v Bernu popraven Valentins Gentilis, v Ženévě Servet . . . *Dle* zákona pak a *zvyku* saského *bývají takovýto kacíři, buřiči a rouhači* **upalováni**.“ (Janssen III. 203, n. 41 - 45, str. 242—245.)

Z podaných ukázek jasno, že protestantští bohoslovci XVI. a XVII. století smýšleli o upalování kacířů, či o inkvisici právě tak, jako „reformátoři“ sami a jako učenci těch věkův vůbec. Z té příčiny dobře by učinili naši protestanté, kdyby raději o inkvisici „středověké“, „katolické“ pomlčeli a zpytovali — svědomí své. Zavládl-li v dobách pozdějších i u bohoslovců protestantských názor mírnější o svobodě svědomí, není to zásluhou jejich, ale zásluhou veškerého lidstva, tedy i katolíkův, neboť právě katolíci to byli, kdož první proti pronásledování jinověrců pro jich náboženství rozhodně vystoupili a právě katoličtí učenci to byli, kdož první s vědeckými a bohoslovnými důvody pro pravou svobodu svědomí bojovali. Protestanté jako vždy, i tu katolíky následovali . . .

Protestantská inkvisice v Němcích.

„Historicky není nic nesprávnějšího,“ píše Döllinger, „jako tvrzení, že „reformace“ byla snahou po svobodě svědomí. Pravý opak jest pravdou. Pro sebe lutheráni a kalvinisté vyžadovali vždy svobody: ale také jiným ji dovoliti, kde byli silnějšími, nikdy jim nenapadlo! Církev katolickou úplně potlačiti, vyhubiti, všichni „reformátoři“ měli za něco, co se samo sebou rozumí. Hned z počátku dovolávali se knížat a mocností světských, aby bohoslužby staré Církve

s násilím odstranily. V Anglii, Irsku, Skotsku, Dánsku, Švédsku na vykonávání katol. náboženství až i trest smrti ustanovili! Podobně vystupovali i proti sektám, jež se s nimi současně rodily. I Melanchton, jejž často za mírného vyhlašují, žádal, aby novokřtěnci učení své ztrátou života pykali! Týž žádá, aby katolíci na těle byli trestáni, poněvadž prý jest povinností světské moci, zákon Boží hlásati a chrániti. Kalvín žádal vévodu ze Somersetu, vladaře Anglie za Eduarda VI., aby vyhubil všecky jinověrce, zejména katolíky, kdo se jeho novému zřízení církevnímu bránili. Jeho přítel Beza doléhal na to, aby odpůrcové učení o nejsvětější Trojici (= antitrinitáři) byli odpravováni i tehdy, když by odvolali! Státníci, bohoslovci i mudrci jednomyslně se tomu protivili, dáti svobodu katolické Církvi nebo sektě jim odporující" (d. c. 68 nn.). Patrně následovali tu „reformátoři" svého mistra, Dr. Martina a jeho pomocníků!

Dějiny náboženských změn ve všech zemích, státech i městech, kam protestantismus pronikl, vypravují nám tisíceré hrůzy protestantské inkvisice. Lutheránští a kalvínští po příkladě svých „otců" prováděli všude inkvisici dle svého způsobu a měli hojnost za tím účelem vyzvědačů i tajných. Inkvisitoři-„reformátoři" a inkvisitoři lutheránsko-kalvínští užívali mučidel, na nichž všichni církevní i španělští inkvisitoři teprve by se musili učiti, jak se svobodnému badání v Písmě rozuměti má! (Schy.)

Předem poznamenávám, že *neuvedu všecky případy* inkvisice protestantské jednoduše proto, že by pro svou mnohočetnost vyplnily několik knih. Vizme jen, co příkladů jejích uvádí Janssen, Weisz, Paulus, Gams, Hergenröther, Döllinger a j.! Krásný *příklad, jak v protestantských zemích nakládalo se s jinověrci* vůbec a katolíky zvláště, podává **kurfirství falcké.** Tu Bedřich III., nejprve lutherán, stal se roku 1563 kalvínem a vyhnal ze země všecky, kdož ho nechtěli následovati Roku 1576, tedy o 13 let později, zalíbilo se jeho synu Ludvíkovi, aby z kalvínství přestoupil k lutheránství. Stalo se tak, a Ludvík vy-

hnal ihned všecky kalvínské predikanty a přinutil poddaný lid, by přijal znova lutheránství. Po sedmi letech jeho nástupce Kazimír stal se kalvínem a lid poddaný musil následovati jeho příkladu!

Jak knížata a panovníci protestantští, „otcové lidu“, známost Boží a víru šířili, patrno z věnovacích veršů kazatelů kalvínských Kazimírovi:

O Casimire potens, servos expelle Lutheri,
Ense, rota, ponto, funibus, igne neca!

t. j. česky: Ó, Kazimíre mocný, vyžeň sluhy Lutherovy, zab je mečem, kolem, utopením, oběšením a ohněm!

A Kazimír poslechl: pálil, stínal, topil, kolem lámal lutherské! Ó, jak daleko zůstal tu Ferdinand „katolický“ a inkvisice španělská!!! Jako ve Falci, dělo se i jinde v Němcích.

V Hessensku zavedl lutheránství lantkrabě Filip pomocí několika odpadlých mnichův. Filip ustanovoval na rozličných místech nejprvé lutheránské kazately, pak zapověděl dne 18. července r. 1524 slaviti rozličné církevní slavnosti a svátky, zrušil r. 1525 zádušní mše a zakázal konati průvody. *Poněvadž duchovenstvo a lid po dobrém lutheránství přijmouti nechtěl*, **bylo sáhnuto k násilí.** I nezbývalo poddaným, nežli „vyznávati Krista“, t. j. Lutherův blud, anebo se vystěhovati. Surově zejména počínal si lantkrabě proti sv. Alžbětě Durinské. Násilím zmocnil se kostela jejího v Marburku, zámečníkem dal otevříti dne 6. května 1539 hrobku, kdež kosti její odpočívaly, a hledal v ní stkvosty. Frivolní žerty provázely tento skutek. Protože pokladu nenalezl, vytáhl sám kosti z hrobky a dal je sluhovi, který je hodil do pytle. Homberská synoda zakázala pouti a průvody a rozkázala odstraniti svaté ostatky, obrazy a sochy, *krátce náboženství katolické* **nebylo** ***v Hessensku*** **trpěno.**

Janssen (III. 57) dí: „Veřejné trpění jakékoliv katolického náboženství, *jakákoliv svoboda svědomí byla* z Hessenska, jakož i ze všech novotářských území, *vyloučena.*“

V Sasku, „kolébce reformace“, při smrti Be-

dřicha dne 5. května 1525 panoval ve věcech náboženských největší chaos. Jan Stálý, nástupce Bedřichův, dovolil na úpěnlivé prosby Lutherovy církevní visitaci, která by do církevních záležitostí řád, dle návrhu Lutherova, zavedla. Ustanovení visitátoři provedli visitaci v roce 1527 a 1528, a to tak, že *násilím* zaváděli církevní řád Lutherův a *lid o starou víru katol. olupovali. Janssen* dí výslovně: „Dle kurfirstova návodu musili visitátoři všude hlásati . . . že žádný farář, kazatel, anebo kaplan nesmí se opovážiti jinak učiti, kázati, svátosti udělovati, anebo obřady konati, než jak kurfirst nařizuje: kdo se proti tomu proviní, musí kurfirství opustiti. Neboť „pro vystříhání zkázonosné vzpoury a jiných nepřístojností“ nechce kurfirst ve svém území trpěti „jakoukoliv sektu, anebo odštěpení“. Kde se však shledá, že by se někdo odvážil opak toho kázati, učiti, anebo jinak svátosti udělovati, mají ihned naši úředníci, hradní páni a šlechta proti takovýmto přestupkům zakročiti.“ „*Takováto* **inkvisice** *visitátorů má se zavésti* **i pro laiky.** (III. 65.)

Náboženství katolické tedy v Sasku bylo „**inkvisicí** visitátorů“ potlačeno. Nástupce Janův, Jan Bedřich rozkázal všecky papisty sesaditi a všecky kněze i laiky, kdyby „ve víře bloudili“, t. j. byli katolíky, ze země vyhnati.

V Prusku zavedl bludařství Lutherovo velmistr německého řádu Albrecht. Týž smlouvou krakovskou ze dne 8. dubna 1525 proměnil Prusko, jež až posud náleželo německému řádu, ve vévodství světské a přijal je jako léno z rukou krále polského Sigmunda I. Ihned počal reformovati, t. j. správně řečeno katolíky v pravém slova smyslu vybíjeti.

Janssen píše: „**Nejnesnášelivěji** *postupovalo proti katolíkům* území německého řádu, Prusko . . . Dne 6. července 1525 vydal ku všem zemským kazatelům náboženský edikt, kdež rozkázal: „by svaté evangelium a učení Kristovo čistě a neposkvrněně se kázalo“ a lid k poslušnosti svých vrchností se naváděl. „Kdo tohoto křesťanského rozkazu neposlechne,“ tak hrozil, nýbrž jinak bude učiti a jinak

učiti dovolí, „toho *nechceme* **nikterak** v našem vévodství pruském **trpěti,** nýbrž takových trestů proti neposlušným a obzvláště proti pobuřujícím k použití Bohem dán a poručen jest.“ Mniši a kněží, kteří nechtěli po luthersku kázati a dle nového předpisu obřady konati, byli o své příjmy oloupeni, ze svých obydlí vyhnáni a tak přinuceni buď k odpadu, anebo ku vyhnanství. Veškery památky na starou víru, zejména kříže a obrazy svatých na veřejných cestách byly zničeny . . . (III. 80.)

Podobně jako v Prusku nakládáno s katolíky v **Brunšvicku-Lüneburku,** kdež lutheránství zavedl vévoda Arnošt, v **Meklenburku,** kdež od r. 1527 šířil lutheranismus vévoda Jindřich Pokojný, v **Lehnici a Břehu** (Brieg), kdež obzvláště zuřivostí proti katolíkům vyznamenával se vévoda Friedrich II. Proto můžeme krátce říci s Janssenem (III. 82): „**Násilně** a beze všeho šetření práv katolíků *byla katolická víra v německých vévodstvích* **potlačena** . . .“

V Braniborsku zavedl lutheránství Jáchym II. (1535—1571). Roku 1540 vydal z vlastní pravomoci církevní řád a přinutil poddané, buď jej přijmouti, nebo ze země se vystěhovati. „Duchovní policie, visitační a konsistoriální řád,“ jak dí Janssen na základě pramenů, „posilnily jeho světskou moc velice.“ (III. 423.) Stejného osudu dočekali se katolíci v **Pomořansku**, ba **ve všech územích německých**. — Není na místě zde dopodrobna vyličovati všecka ta příkoří, jež katolíci od dob „reformace“ až po naše dny v Německu pro víru byli vytrpěli a posud trpí, stačí připomenouti toliko „kulturní boj“ a jeho „snášelivost“ ke katolíkům . . .

Jako řádila protestantská inkvisice krutě v jednotlivých územích, podobně počínala si i v některých městech. V malém okolí svobodného města **Norimberka** bylo od roku 1577—1617 asi 356 osob podezřelých z kacířství a kouzelnictví popraveno a 346 osob zmrskáno a zmrzačeno. (Bernards Repertorium II. 1842, str. 301.)

Děvínští (Magdeburg) rozbořili 19. srpna 1548 klášter Hamersleben u Halberstadtu. Několik tisíc

mužů vniklo za nedělních služeb Božích do kostela. Sloužící kněží byli při oltářích buď raněni, buď zabiti; posvěcené hostie pošlapány; kostel i klášter úplně vyloupen; více než 500—600 zlatých ukradeno a zničeno. Když mniši byli svlečeni a nejpodlejším způsobem ztýráni, všecky rukopisy a prvopisy roztrhány, díla umělecká, mezi nimi překrásné malby na skle v křížové chodbě, rozbita, naložily hordy lidu 150 vozů, jež s sebou přivezly, uloupeným zbožím a odtáhly „oblečeny v roucha mešní a mnišská" za zvuku hudby jako po dosaženém vítězství, triumfálně do Děvína zpět." (Janssen III. 658. 13. vydání.)

Ve **Stralsundě** byla roku 1525 provozována hra, v níž papež a duchovenstvo vůbec bylo zasypáno největší potupou, ba i sám císař a Spasitel vydán v posměch. Predikanti láli jeptiškám z kláštera sv. Brigity, nazývali je „nebeskými huriskami" (Himmelshuren); lidé poházeli vše v kostele „na dlouhý čas" kamením a lejny; pak vyhnali jeptišky z kláštera, zplundrovali a zbořili budovu, nadace si přisvojili. I všecky ostatní kostely byly zničeny a zpustošeny; kněží při mši svaté tupeni a hanobeni, oltáře znečištěny, kříže a sochy rozbity; svaté hostie rozšlapány. V kostele sv. Mikuláše poranil městský kat u přítomnosti „mnoha set lidí z rady i z města" kněze tak, „že v kostele plný kotlík krve se červenal". Kněz z kostela sv. Kateřiny byl u přítomnosti městské rady téměř zardoušen. Městský syndikus vychloubal se velkomyslností městské rady, že táž dovolila mnichům a kněžím, kteří dříve byli ztýráni a zmučeni, z města odejíti. (Janssen III. 83.)

Ve spise: „Strassburští reformátoři a svoboda svědomí" („Straszburg. Theol. Studien", II. svazek, 2. sešit 1895) podává Mikuláš Paulus „pravé názory strassburských novotářů o svobodě svědomí z vlastních jich spisů a zpráv" a osvětluje interessantně netolerantnost „reformátorů". Mezi jiným píše: „Není zde na místě vypočítávati všecka násilí, spáchaná na katolících strassburských; přece však nemůžeme se zdržeti, abychom některá z nich ne-

uvedli. Již koncem roku 1524 bylo po vzpouře lidu katolickým kněžím zakázáno kázati, kdežto novotářští predikanti potupy proti „papežemské modloslužbě“ směle mohli hlásati. Přemnozí, kdož nechtěli se zpronevěřiti své víře, utíkali se do kostela sv. Ondřeje; s velikou horlivostí valili se sem lidé i z nejodlehlejších čtvrtí městských, jak predikanti sami v listě k Lutherovi ze dne 23. listopadu 1524 oznamují. Tyto schůzky byly novotářům trnem v oku; již v únoru 1525 byl kostel sv. Ondřeje zavřen pod záminkou, že farář osměluje se ještě čísti latinskou mši. Když pak katolíci farní bohoslužby konali ve dvou klášteřích, žádali ihned lutherští zelotové zrušení nově zřízených farností. *Plnění obyčejných katolických náboženských povinností považovalo se za zločin.* Kněžím bylo zakázáno slyšeti zpověď a rozdávati sv. přijímání; obyvatelé, kteří ještě staré posty zachovávali, byli trestáni, kněží, kteří na květnou neděli, jako obyčejně, „kočičky“ světili, byli vsazeni do žaláře; každý pokus buď před nejsvětější svátostí, anebo před některým obrazem světce rozžehnouti svíčku, byl trestán velikou peněžitou pokutou. Tím ještě nespokojeni, žádali predikanti a jich stoupenci, „aby jeptišky k slovu Božímu byly přinuceny“. Totéž náboženské násilí měli i budoucí strassburští kazatelé ve svých spisech všem vrchnostem protestantským doporučiti. V Strassburku tohoto vyhlazovacího zákona bylo použito již roku 1525. Jeptišky byly nuceny násilím, aby poslouchaly potupy, jimiž odpadlí mniši katol. víru a řeholní sliby zasypávali; byly úplně oloupeny o mši sv., svátosti a poslední útěchu na smrtelné posteli; bylo jim výslovně zakázáno, že nesmějí umírajícím spolusestrám sv. přijímání podati. Jen s rozhorlením můžeme čísti ony hrůzy, jichž dopouštěli se přívrženci „čistého evangelia“ na bezbranných ženách. (M. Paulus d. c., 55—57 s udáním pramenů.)

V **Braunsberku** v Pomořansku napodobil purkmistr Jiří Rabe s ukrutným posměchem při vaření piva mši sv. Jiný purkmistr Leonard von Rosen

oblékl se v mešní roucha a představoval lidem na náměstí komedii se mší sv.

V **Brunšviku** byl roku 1527 o svátcích velkonočních katolický kněz sehnán s kazatelny shnilými jablky; rok po té sbořil lid oltáře, rozmlátil, anebo spálil obrazy a sochy svatých, prodal ve veřejné dražbě mešní roucha a ostatní kněžská paramenta, roztavil kalichy a jiné církevní nádoby („Die Reformation in Braunschweig“, Katholik 1879, 373—392.) Podobně dělo se v **Hamburce**, ve **Vismaru**, kdež katoličtí kněží byli chyceni, před predikanty postaveni a nedovedli-li hbitě na všecky jich i všetečné otázky odpovídati, upáleni; ve **Frankfurtě** *nad Mohanem*, kdež purkmistr na veřejné ulici se svou čeledí chytil r. 1526 kanovníka od sv. Leonarda a zranil ho „těžce“ a jinde ve všech německých městech protestantských tak, že sám heilbronnský predikant Lachmann v květnu r. 1527 píše, že jest tuze zle, „kdy lidé nazí tancují, kdy o poslední večeři urážlivě mluví: aby se k ní bral sýr, a že se stydí ostatní neuctivá slova napsati . . .“ (Srovnej Janssen III., 83—85)

Dosti toho. Abych čtenáře látkou podobnou příliš neunavoval, chci podati mu na konec, aniž bych ho prováděl v duchu ve všech stoletích a všech německých územích a městech, několik obrázků z doby nejnovější, svědčících o tom, jak protestanté rozumějí i v dobách našich toleranci a svobodě svědomí. Obrázky ty vybírám z dokladů jak katolických, tak hlavně protestantských.

V září r. 1754 rozšířila se první zpráva o návratu — jenž stal se již r. 1749 — korunního prince a nástupce trůnu *Bedřicha hessen-kasselského* ke katolicismu. Celý evangelický svět se zachvěl, a ihned zakročeno, by Hesensko se nepokatoličilo. Korunní princ musil podepsati zvláštní vyjádření, v němž slíbil, že své dítky v reformované nauce dá vychovávati a po svém nastoupení na trůn *ničeho nezmění v náboženských poměrech země.* Tohoto příkladu následovaly pak všecky protestantské vlády v Evropě.

(Siegfried Fitte v Allgemeine Zeitung ze dne 9. prosince 1892.)

Že tak zv. *kulturní boj* v Němcích byl vlastně *zuřivým pronásledováním a potlačováním katolíků*, jest všeobecně známo a historicky dokázáno. Vyličovati průběh jeho, není zde na místě. „Kulturní boj“ trvá — ač tiše — v Německu dosud. Uvedu některé doklady. — Protestantismus jest jednou z nejhorších vzpour proti císařství. Cílem protestantismu bylo právě tak zničení moci císařské, jako potlačení papežství. Protestantismus byl vlastně zájmem knížat proti císaři a papeži; byl roztržkou církevní a politickou. A jaký princip ovládá nynější císařství německé? Protestantismus jest naprosto nesjednocen — žijí v něm klidně vedle sebe nevěrci i věřící — toliko v nenávisti proti katolické církvi jest stále stejným. Proto *pronásledování katolické církve za nového císařství jest pouze železnou nutností protestantského principu*. Kulturní boj není činem přesvědčení, nýbrž ustavičného, zakořeněného, ač často i neuvědomělého pronásledování katolíkův. Protestanté většinou jsou vychováni v nejhrubších předsudcích o katolické církvi; nemívají o ní pravých názorů, ale toliko zmatených pojmů. *Potírání, hubení katolické církve zdá se jim býti povinností, jež rozumí se sama sebou*; dějiny vyličují se jim tak, že církev všeobecně prohlašují za nepřítele Německa, protestantismus pak za nejzáslužnější lidský čin, za záchranu německé slávy po všecky věky. (Historisch-politische Blätter 1893. 112 a 123.)

Slovy zatracuje se nezdravý „kulturní boj“, ale *ve skutečnosti vede se dále*, sice kradmo, ale zbraní stejně ostrou jako dříve. (Deutsches Adelsblatt ze dne 31. března 1895. 215.) — Kulturní boj trvá dále, většinou sice tiše, ale tím *nebezpečněji*. Čeho nemohla protestantská vláda dosíci jednou ranou zákony kulturního boje, snaží se dosíci nyní ponenáhlu a hlavně státním donucovacím systémem školním (Historisch-pol. Bl. 1896, 117.) — Kulturní boj, píší Histor.-pol. listy, již minul, ale *kulturní bojovníci zůstali, zasedají posud houfně v bureaukracii, nejvíce však v řadách*

evangelického duchovenstva. Evangelické duchovenstvo závidí katolické církvi vítězství, jehož dosáhla, samostatnosti a svobody, jež v jejím útvaru spočívají, a z nichž žádný vládce ničeho urvati nemohl. Evangelíci by také rádi požívali svobody a samostatnosti, ale tu staví se jim v cestu široce a rozkročmo otec Luther, jenž správu církve vložil do rukou falešných a neoprávněných. Zásada cujus regio, ejus religio jest smrtí církevní svobody a samostatnosti. Luther pak, nejvyšší autorita protestantská, jest otcem tohoto zla. — Kulturní boj zmírnil se sice od posledních patnácti let, trvá však v tichosti dále, což patrno zejména vylučováním katolíků ze škol a úřadů. Že v přemnoha kruzích *panuje nálada k ostřejšímu novému kulturnímu boji*, může každý pozorovati (str. 118 roku 1896).

V říšském rozpočtu — píše Germania ze dne 29. prosince 1894 — vykazuje se každoročně veliká suma peněz pro kazatele při vyslanectví v Římě, tak na př. v rozpočtu na r. 1895—1896 mimo svobodný byt 5400 marek, pro varhaníka tamtéž 750 marek a pro kostelníka 600 marek. Týž rozpočet obsahuje při německém vyslanectví v Cařihradě 7500 marek pro kazatele u vyslanectví, *ač vyslanec kníže Radolin a celá jeho rodina jsou katolíky.* Ku vydržování katolického kněze u vyslanectev v zemích s obyvatelstvem většinou protestantským nenalézáme naopak v rozpočtu ničeho. — Jakýsi Elsasan v „Die Grenzboten“ (1894 1, 11; 1896 1, 534) napsal: „Těžko si ihned zvykneme na jed náboženského záští a kastovnictví, jenž s pruským panstvím k nám se vetřel. U nás dříve mohl syn řemeslníkův právě tak státi se důstojníkem jako syn hraběte, katolickým kněžím nebylo spíláno psů a prasat a *nebylo vůbec pořádáno officielních náboženských štvanic za dozoru vládního.*“

Na universitě strassburské, kdež v zemi žije dobrých $^{5}/_{6}$ katolíků, mezi sto docenty jest pouze šest katolíkův, a na universitě frýburské, založené od katolíků, pouze tři (Germania dne 20. srpna 1893). — V Illzachu (v Elsasku) jest ve škole 40—42 katoli-

ckých dítek, ale učitel protestant! V Schirmecku naopak je pouze 6 protestantských žáků a ti mají svého protestantského učitele, jemuž obec platí 1300 marek (Augsburská Postzeitung ze dne 5. dubna r. 1896.)

Základní zákony *knížectví Koburského* žádají, by i zatímní správce vlády byl vždy evangelíkem. Kníže, jenž jest summus episcopus kobursko-evangelické církve, musí bez výjimky býti protestantem (Der Reichsbote dne 4. října 1893). Podobně jest tomu ve *Virtembersku*. V *Badensku*, kdež katolíci tvoří většinu (62%), rozhodují o všem protestanté. V *Karlsruhe*, kdež mezi 80.000 obyvateli jest 30.000 kato líků, nezasedá ani jediný katolík v městském zastupitelstvu. Městská rada tamtéž zapovídala katolíkům slavnost Božího Těla.

Protostant *Beyschlay* (Deutscher Merkur 1896, 240) naříká: „Římské konfessi se dovolilo v městech s většinou evangelickou, jako jest Mannheim a Karlsruhe, slaviti veřejně slavnost Božího Těla. *To příčí se veškerému dosavadnímu právu a veškerému dosud panujícímu zvyku v Němcích.* Připomeňme jen si, co heidelbergský katechismus dí v otázce 81. o mši a považme, že nynější jeho dědici jsou nuceni od vlády uctivě se chovati při nejvyzývavější slavnosti mše.“ Děje-li se tak na zeleném stromě (t. j. v Badensku), což se stane na suchém (t. j. v Bavorsku)? táže se případně po těchto slovech Beyschlagových katolík J. Röhm.

R. 1880 napsal protestant konsistoriální rada Böhlau: „Dle zemského církevního práva (v Meklenbursku) jest vykonávání každého náboženství, od lutherského vyznání se lišícího, kacířstvím.“ „Proto papeženci jakožto kacířští příslušníci lutherské církve podléhají zemské církevní kázni, a zeměpán požívá v katolických obcích, jež v zemi trpí, práva, **násilně** *lutherskou zemskou církev uplatňovati.*“ (Germania 12. července 1896.)

Katolická církev v Meklenbursko-Šverýnsku požívá daleko menších práv, než v Transvaalu. Velkovévoda sám, nahlížeje tento nespravedlivý poměr,

snaží se mírniti jej osobními dary. Tak přispěl k výživě katolického duchovenstva ve *Šveríně*, ve Výsmaru a jinde. V *Güstrowě* dovolilo představenstvo, by katolíci mohli konati své služby Boží ve škole. V *Rostocku* panuje duch výlučně kalvínský, „obecní správa zapovídá katolickému knězi užívati zvonův a jakéhokoliv zevnějšího znamení, jež by svědčilo o příslušnosti ke katolické církvi!" V *Nové Střelici* dovoluje se městskou radou, by tam katoličtí kněží přebývati mohli, ač zákony výslovně tak zakazují. (Kolínská Volkszeitung, 20. července 1896.)

V *Brunšvicku* a *Meklenbursku* panují podnes pro katolíky výjimečné zákony. Katolický kněz nesmí oddati katolické snoubence, pokřtiti dítko katolických rodičů bez výslovného písemného dovolení pastora, jemuž musí se zaplatiti veliký poplatek. (Historisch-pol. Bl. 1896, 117.) V Meklenbusku, Brunšvicku a v jiných protestantských zemích v Německu *vzpírají se protestanté a jich vlády i tomu, chtí-li katolíci za své peníze vydržovati si buď svého katolického kněze anebo vystavěti kostelík.* V Blankenburgu vystavěli si katolíci krásný kostel, ale vláda **po celých 15 let** *nechtěla dovoliti, by kněz u něho bydlil* a v něm služby Boží konal. (Germania 15. prosince 1894.)

Pro katolické školství neděje se *v Hamburce* absolutně ničeho; za to katolíci musí platiti na evangelické. V Hamburce, jak známo, panují protestanti a židé. Jest zajisté smutným faktem, že katoličtí faráři v Hamburce, Harling, Theissing, Dinkgrefe a Jansen roku 1895 obrátili se k celé veřejnosti, by pro 1700 katolických dítek v Hamburce vyprošovali dárky na zřízení katolické školy. — V Hamburce a Brémách, jak píší Histor.-pol. listy (1896, 117.), byly vyšší katol. školy potlačeny, obecné pak školy neobdržují příspěvků žádných, ač katolíci daně platiti musí. Podobně děje se v Eisenachu, a pak v celém Holštýnsku (Germania 4. prosince 1894).

V Sasku, ač katolíci již roku 1807 domohli se církevní rovnoprávnosti, *panují*, jak poslední události prince Maxa a na zámku Wechselburce svědčí, *po-*

měry, za něž by se **sám Kalvín ani zbla styděti nemusil!**

Jak tolerantně chovali se pruští králové k nesčetným svým katolickým poddaným, praví M. Philippson (Frankfurtská Zeitung ze dne 30. dubna 1896), patrno z toho, že vždy považovali se za panovníky protestantské a střežili co nejpečlivěji svá církevní i duchovní práva, jakožto hlava evangelické církve. Jakékoliv zasáhnutí Apoštolské Stolice v záležitosti i čistě církevní pruských katolíků smělo se státi toliko s povolením vládním. Vláda osobovala si ke všemu práva. (Der Katholik 1884, 171.)

Když Bedřich II. uvázal se v panství Slezska, čímž poprvé větší katolické území dostalo se pod nadvládu protestantského knížete, vydal rozkaz, že *žádný katolík nesmí zastávati veřejný úřad, který vynáší přes 300 dolarů.* Tím tedy byli katolíci již předem vyloučeni z úřadů, jež vyžadovaly vyšších studií. Kdo z katolíků vyšším studiím se oddal, mohl se státi pouze knězem. Toliko někteří důstojníci a generálové byli katolíky. Podobně jako v Prusku jednalo se s katolíky ve všech územích Prusku podřízených.

Po nehodě, jež Bedřicha Viléma III. u Jeny potkala, vydal týž ukaz svým ministrům: že v neštěstí, jež potkalo jeho vlast, tolik důkazů lásky a věrnosti od svých katolických poddaných obdržel, že rozkazuje, aby jak protestanté, tak katolíci požívali stejných práv při obsazování státních úřadů. Bedřich Vilém III. panoval po tomto výnosu ještě 36 let, ale ani jediný katolík nestal se ministrem, vládním radou a vůbec vyšším úředníkem. Jeho rozkaz je tedy spíše památkou historickou, ale nijakým provedením rovnoprávnosti katolíkův s protestanty. V té době dobrá třetina poddaných Bedřicha Viléma III. byla katolickou a katolíci měli mnoho vyšších a znamenitých vzdělavacích ústavů, kdežto protestanté jich neměli. Pro protestantské úředníky byly v čistě katolických krajinách založeny vyšší ústavy.

Veškeré pruské státní ústrojí jest ovládáno a provanuto duchem protestantským. Všude panují a platí protestantské ideje a principy; protestantismem řídí

se rádcové koruny i všichni úřadníci, od ministrů až po soudce maličkého okresu; protestantismus panuje i u všech úřadů obecních, všude tam, kam vliv státní alespoň poněkud zasahá. Proto pruský stát může potřebovati toliko „lidi homogenního smýšlení“; musí vytlačovati katolíky ze všech úřadů a zabraňovati přístup ke všem „důležitým a ton udávajícím místům“ katolíkům i takovým, kteří unášeni jsou zásadami protestantskými. (Hist. pol. listy 1894, 113.) — Jako bývalý úředník, pravil v pruském sněmě svobodný pán z Heeremannů, dávám katolíkům zcela za pravdu, že vůbec jsou značně při všech úřadech pomíjeni. (Germania 23. ledna 1896.)

Jak protestantské *Prusko zachází s katolickými Poláky*, jest všeobecně známo. Germanisuje je, odnárodňuje, připravuje o víru i řeč! a to ne pouze prostředky dovolenými, ale i nedovolenými — násilím. Dokladů možno tu uvésti veliké množství; sami mírnější protestanté a liberálové („Národní Listy“) přinášejí o tom ročně houfy dokladů.

„*V Bavorsku* jsou katolíci jen výjimečně schopnými k tomu, by se mohli státi universitními professory nebo ministry vyučování. Protestant, pokřtěný žid a svobodný zednář považují se posud za dokonalejší.“ (Dr. Scheicher na sjezdě katolického kněžstva ve Vídni v srpnu 1901.)

Z uvedených ukázek jest jasna pravda: protestantismus ještě za dnů našich neštítí se holdovati náboženské inkvisici, t. j. pronásledovati a nespravedlivě jednati s těmi, kdož nevyznávají nauku „čistého evangelia“ — zejména s katolíky.

Ježto protestanté vytýkají „nesmírné oběti“ inkvisici církevní, uvádím *několik* **„obětí“** *inkvisice protestantské*. Tak na př. k žádosti reformatora Oleviana byl dne 23. září r. 1572 reformovaný inspektor *Sylvan z Ladenburgu* pro upírání nejsvětější Trojice **sťat** *veřejně* na náměstí v Heidelberce (Häuszer: Geschichte der rheinischen Pfalz II. 45. n.); osiandrista *Funk* byl roku 1566 v Královci **popraven** (Herzog d. c. XIX. 522); kryptokalvinista kancléř *Crell* byl *po deset let* v **hrozném žaláři držán** a pak v Drážďanech r. 1601

sťat; kazatel *Mikuláš Anthoine*, jenž k židovství přestoupil a podrobil se obřízce, byl roku 1632 v Ženevě **upálen** (Biographie générale Paris 1854 II. 775); Jan *Adelgreiff* byl r. 1636 v Královci nejprve **sťat**, potom upálen; *Günther* pro sociniánské názory byl r. 1687 v Lubecku **sťat**. K uvedeným, jako „oběti" protestantské inkvisice, druží se: L. Ketzer z Konstance (r. 1529), Jakub Guinet v Ženevě (r. 1548), David Joris v Basileji (r. 1556), F. Manz v Curychu (r. 1604), H. Brabant v Brunšviku, Bolseck, Stössel (r. 1567), Jiří Craluzan (r. 1575), Schütze (r. 1589) ze Saska a j.

O protestantské „tolerantnosti" z *doby novější* mohli svého času velmi mnoho zajímavého vypráděti: arcibiskup poznaňsko-hnězdenský hrabě Miecislav Ledóchowski, arcibiskup kolínský Pavel Melchers, biskup trevírský Matěj Eberhard, biskup paderbornský Konrád Martin; münsterský Jan Bernard Brinkmann, vratislavský Jindřich Förster a j. *K nim druží se oněch* **1.000 katolických kněží, kteří na počátku r. 1875 pro svou katolickou víru úpěli v německých žalářích!!**

N. B. Kdo poučiti se chce o poměrech za doby „kulturního boje" v Němcích a vývoji nynějších poměrů, tomu doporučuji instruktivní díla: Dr. Frant. Xav. Kryštůfek: Všeobecný církevní dějepis IV. str. 789—816; Dr. Jan Kryštůfek: Dějiny nové doby II. 72—146, III. 357—409 a J. Röhm: Der Protestantismus unserer Tage str. 296—316 a 286—295.

Stať tuto zakončuji slovy: „*Německo* bylo zemí, v níž mimo Anglii fanatismus „reformace" co nejkrutěji zuřil; co **bylo tu tyranie, ukrutností a násilí, nedá se ani vypsati!** Všude, bez ohledu na svědomí a přesvědčení poddaných, *zaváděla se tak zvaná reformace*, lutherství anebo kalvínství **násilím**, a knížatům v jich území přiznáno bylo reformační právo zásadou „cujus regio, illius religio", již knížata přečasto prováděla nejhrubším násilím a mocí... Protestant František Karel von Moser (Ueber die Regierung der geistlichen Staaten) napsal: **„Nezkrotitelná zášť proti katolíkům stala se zne-**

náhla znakem pravého evangelíka." Historik protestant Wolfgang Menzel dí: „*Za tak zvanou toleranci skrývá se* **nejzuřivější zášť proti staré církvi**, pomluva a výsměch jejího **kněžstva** a můžeme připojiti i jejího učitelstva." Göthe píše (Brief des Pastors zu ***): „Není nic hroznějšího než slyšeti, kterak ti lidé mluví bez přestání o rozumu, kteří řídí se toliko a pouze předsudky. Nezáleží jim na ničem více, než na toleranci, ač jich výsměch všemu tomu, co není *jich* míněním, dokazuje, jak málo možno doufati od nich klidu a pokoje..." Pastor Thümmel, spoluzakladatel „evangelického bundu", zvolal r. 1895 na shromáždění „spolku Gustav-Adolfa" ve Waldecku: „Nesmíme v boji ustati, *pokud* **poslední (katol.) kněz neztratí se za Alpy**, a nedosáhneme-li toho my, dosáhnou toho jistě naši potomci; *nesmíme v boji ustati, byť bychom i padli!*" (Die kath. Bewegung 1895, 299 nn.) A přece protestantismus stále mluví a píše pouze o inkvisici katolické! Ve Falci, jak sdělila právě uvedená katol. Bewegung, prohlásil jistý *protestant*: „Znamenám sám na sobě, jak protestant může býti fanatickým; stane-li se protestant fanatikem, pak vzplane jeho fanatismus desetkráte mocněji, než fanatismus druhého, neboť my (sc. protestanté) jsme fanatiky ze zásady. **Nepřál bych nikomu, aby se přesvědčil, jakými vášnivci umíme býti!**"

Protestantská inkvisice v Anglii.

Z omrzelosti, že Apoštolská Stolice nechtěla uznati nezákonitý rozvod Jindřicha VIII., krále anglického, s jeho zákonitou manželkou Kateřinou, odtrhl se Jindřich VIII. roku 1534 formálně od katol. církve a prohlásil se za hlavu církve anglikánské. Ježto stál svazky manželskými v poměru přátelském k císaři německému Karlovi V., po zapuzení manželky své Kateřiny, ze vzdoru toužil uzavříti přátelství s protestantskými stavy německými. Proto přichýlil se k nauce Lutherově.

Když Jindřich VIII. za papeže se byl prohlásil,

musili všichni úředníci, duchovní a mniši pod trestem ztěmězrady jej za vrchní hlavu církve anglikánské uznati a tak zvanou *supremační přísahu složiti. Kdo se zdráhal tak učiniti, byl krutě trestán. Inkvisice anglikánská vstoupila v život.* Jindřich zuřil proti všem, kdož jeho suprematu nad církví se protivili, a dal mnoho duchovních i laiků odpraviti.

Forest, zpovědník královny Kateřiny, *byl* **upálen**. Učený a zbožný kancléř *Tomáš Morus*, jenž králi prohlásil, že pro několik těch let, pokud ještě žíti bude, nechce nebe ztratiti, pykal za slova svá dlouho v žaláři, pykal za zmužilost svou pod mečem, byl **sťat** 6. prosince 1535. *John Fisher*, biskup rochesterský, o němž král Jindřich řekl, že nižádný král s takovým poddaným pochlubiti se nemůže, *úpěl v zajetí po 13 měsíců a zemřel* statečně *jako mučeník*. Ve vězení jmenoval jej papež Pavel III. kardinálem. Jindřich VIII. uslyšev to, zvolal: „Ať mu Pavel pošle klobouk, já se o to postarám, aby neměl více hlavy, kam by jej dal.“ Jindřich vypsal cenu 50.000 dukátů na hlavu kardinála Reginalda Pola (Poole), který proti násilnostem Jindřichovým povstal a z Anglie prchl; *jeho 72letou matku, bratry a příbuzné kázal* **popraviti**. Král dal *popraviti* i nástroj svého despotismu, *Tomáše Cromwella*. Ač Cromwell králi nesmírně lichotil a pochleboval a sám mnoho nevinných k smrti odsoudil, padl *pod sekerou katovou*. Mezi těmi, jež Jindřich **popraviti dal**, *byly dvě královny, 12 vévodů a hrabat, 164 šlechticů, 2 kardinálové, 2 arcibiskupové, 18 biskupů, 13 opatů, 500 mnichů, 18 doktorů theologie a práv, 124 občanů a 110 žen.* Tento korunovaný „reformátor“ dal v Anglii za *své vlády* **zahubiti** *neméně než 30.000 osob,*[1]) *a to jedině proto*, **že nechtěly odpadnouti od zděděné víry po otcích svých**.

---

[1]) O zuřivosti a „tolerantnosti“ Jindřicha VIII. svědčí i následující faktum: Jindřich před svůj soud předvolal sv. Tomáše Becketa, jenž dne 29. prosince roku 1170 proto u oltáře byl zavražděn, že oproti násilí krále Jindřicha II. hájil svobodu církve. Tohoto světce, po staletí již ve velechrámě v Kanterbury odpočívajícího, předvolal Jindřich VIII. k zodpovídání se z toho, že se stavěl proti vrchní moci královské nad

Za Eduarda VI. (1547—1553), nástupce Jindřichova, protestantská inkvisice vzkvétala. Princezna *Marie*, dcera Kateřiny aragonské, byla stále mořena a **násilím nucena**, *aby od víry katolické odpadla;* její první kaplan byl *vsazen do žaláře.* Arcibiskup Cranmer stal se hlavou inkvisice a pronásledoval každého, kdož mu oznámen byl za nepravověrného. Mnozí *biskupové byli sesazeni;* Tomáš Seymour, bratr vladaře a protektora říše, protože byl již nebezpečným a nepohodlným, byl přičiněním Cranmerovým *popraven.*

Pravé orgie slavila protestantská inkvisice v Anglii za královny Alžběty „panenské“. Roku 1571 dala Alžběta sestaviti tak zvané „vyznání víry anglikánské“ a sestavila komisi, jež měla nad udržováním víry té se vší přísností bdíti. **„Vysoká komise“, či dle některých „anglikánská inkvisice“ opatřena byla veškerou inkvisiční mocí** a *úředníci její,* ježto nebyli obyčejnými právními formami vázáni, *mohli do domů vnikati, po řečech a papírech pásti a u každého* **všemi způsoby** *o jeho smýšlení se přesvědčovati.* Všichni *katoličtí kněží vůbec byli prohlášeni za velezrádce; biskupové uvrženi do žalářů a* **pravidlem i na skřipci natahováni.** Mši svatou sloužiti, anebo na mši sv. býti, považovalo se za nejhrubší zločin; protestantských bohoslužeb se neúčastniti trestalo se velikou pokutou; přijmouti ze Říma bullu, dispensi a pod. bylo *trestáno žalářem.*

Roku 1581 byly „krvavé edikty“ znovu obnoveny a přiostřeny. Všickni, kteří měli pravomocnost jiné rozhřešovati, neb někoho sváděti, aby od panujícího náboženství odpadl, měli se všemi svými pomocníky jako velezrádcové býti potrestáni. Sloužiti mši svatou bylo jednoročním žalářem a pokutou 200 marek, ji slyšeti též jednoročním žalářem a po-

---

církví. Když pak sv. Tomáš se v určené době — třiceti dnů — nedostavil: byl v nepřítomnosti „pro vzpouru, tvrdošijnost a zradu“ odsouzen k tomu, by kosti jeho byly spáleny. Vskutku *kosti světcovy byly vyhrabány, spáleny, popel rozházen a světec ze seznamů svatých škrtnut!* (Sr. Dr. Řehák d. c. 265.)

kutou 100 marek trestáno. Kdo nesúčastnil se za měsíc protestantských služeb Božích, propadl pokutě 20 liber šterlinkův. Konečně, aby žádný katolický kněz v soukromém domě zdržovati se nemohl, nesměl nikdo pod trestem žaláře jednoho roku a 10 liber šterlinků bez dovolení protestantské duchovní vrchnosti státi se vychovatelem neb učitelem.

Osud katolíkův byl hrozný; *po domích pátralo se po kněžích a lidech, kteří mši sv. slyšeli,* ani kaplí cizích vyslanců se nešetřilo. Cuthbert Maine, horlivý kněz z Cornwallisu, a jesuita Campian zemřeli jako mučeníci; četní katolíci následovali po nich. *Byli věšeni, neb rozpáral se jim život, vyvrhla střeva a potom rozsekalo se tělo na čtyři kusy.* Bohatí katolíci byli stálými pokutami ožebračeni, chudí trpěli v žalářích, byvše propuštěni byli zmrskáni, nebo *uši se jim žhavým železem propichovaly.* (Dr. Kryštůfek d. c. III. 197.)

Zvláště *s kněžími bylo nakládáno co* **nejkrutěji.** *Zatím co ještě živí na čekanu viseli, bylo jim břicho rozpáráno a vnitřnosti před zrakoma jich páleny. Vláda vydržovala si své špehouny,* kteří vydávali se za důvěrníky vyhnané a v zajetí držané královny Marie Stuartovny a pak lehkomyslné katolíky, kteří jich kličkami dali se chytiti, sami u vysoké komise udávali. **Mučidla a mučenické nástroje** *všeho druhu* **pracovaly bez ustání.**

Za *panování Alžběty bylo* ve 30 letech *nejméně 204 katolíků pro svou víru popraveno, 120 pouze* proto, že byli katol. kněžími a sloužili mši sv.; *1200 byli netolerantními zákony svých statků zbaveni* a buď žalařováni anebo ze země vypověděni. I nešťastná královna *Marie byla po 19letém žaláři* ve stáří 45 let jako zločinec **popravena** a to na základě listin, jež pouze nacházely se v pravděnepodobných a neověřených opisech. Před smrtí nebyl k ní připuštěn ani katol. kněz. (Sr.: Dr. Řehák d. c. 267.)

Protestant Preskott připouští, že vláda Alžbětina nebyla „*ani zbla méně despotickou* **a sotva byla méně krvavou**“ (Ferdinand and Isabella III. 202), *než vláda Isabellina. Quakéř William Penn* napočetl, že v krátké

době 5000 zajatců pro náboženství bylo v anglických žalářích popraveno. *William Cobbet* píše: „**Nežvástejte mi o pronásledování a ukrutnostech katolíků**! *Kdeže najdete takové, abyste je přirovnati mohli k těm, které já vám tu vykládám?* Alžběta dala za jediný rok více katolíků zabiti, protože nechtěli odpadnouti od své víry, nežli královna Marie za celý čas své vlády, protože odpadli od víry zděděné po otcích. A přece nazývaly a posud nazývají dějiny Alžbětu „dobrou královnou Bětuškou“, Marii však „krvavou“ (Geschichtslügen čl. 43.).

Po Alžbětě nastoupil na anglický trůn kalvínec, skotský král *Jakub VI.*, syn Marie Stuartové pode jménem Jakuba I. (1603—1625). Týž vydal 22. února r. 1604 *rozkaz, aby všickni katoličtí missionáři zemi opustili a nakázal všem úředníkům, by zákony proti katolíkům* **co nejpřísněji** *prováděli. Kdo se z katolíků nepodvolil, byl* **popraven**. Rozhořčení proti králi rostlo; zosnováno od jakéhosi Roberta Catesbyho spiknutí, že v listopadu r. 1605 má býti budova parlamentní s králem a všemi členy vyhozena prachem do povětří. Spiknutí bylo prozrazeno. Ježto Catesby byl katolíkem, nastalo kruté pronásledování katolíků po celé zemi a zavedena nová „přísaha věrnosti“. Někteří kněží, kdož nechtěli „přísahy věrnosti“ složiti, ježto papež to byl zakázal, podstoupili smrt mučenickou. — *Kruté zákony proti katolíkům* trvaly a *se prováděly i za Karla I. a Karla II.*, jenž od parlamentu, jak píše Knöpfler (Lehrbuch der Kirchengeschichte 546), byl přinucen k vydání tak zvaného trestního aktu, dle něhož *všickni katolíci*, toliko s málo výjimkami, ze *všech státních úřadů a posavadních sborů byli vyloučeni*, ježto bylo podmínkou, že úředník musí vykonati přísahu věrnosti na církevní supremát králův a zvláštním písemným vyjádřením má zavrhnouti katol. učení o nejsvětější svátosti oltářní! *Anglický historik Mackintosh* sděluje, že v Anglii od roku 1660—1685 *asi 25.000 osob pro náboženství bylo* **žalařováno** *a 15.000 rodin zničeno* (History of the revolution in England a. 1688. Paris 1834 I., 158—160).

Po malém záblesku lepších časů za Jakuba II. (1685—1688) nastalo katolíkům *nové pronásledování za Viléma Oranžského* (1689—1702), jenž tolerančním ediktem z roku 1689 udělil všem protestantským sektám náboženskou svobodu, ba všem vyznáním, vyjma sociniany a katolíky. Popravy katolíků byly sice v této době řídké, ale žalář, peněžité pokuty, neschopnost ke všem úřadům, odměny odpadlíků svíraly katolíky stále.

Podobné poměry panovaly v Anglii po všecka léta až do doby nejnovější. Ještě **roku 1829** nebyla dovolena katolíkům v Anglii ani ta nejmenší účast ve veřejném životě; neměli ani práva voliti, ani volenu býti a nesměli zastávati žádného veřejného úřadu. (Augsburger Postzeitung, 18. února 1891.)

Prvním katolickým lordmayorem v Londýně od dob reformačních byl Richard Swift, zvolený již v době naší; lord Acton prvním katolíkem, jenž jmenován byl od lorda Roseberryho professorem moderních dějin na universitě cambridgské a Alfred Austin prvním katolíkem, jenž po Tennysonovi obdržel titul poeta laureatus (= korunovaný básník). Ještě před půl stoletím něco podobného nebylo možno ani mysliti!

Protestantská inkvisice, jež ústy puritánů a zvláště presbyteriánů prohlásila katolicismus za modlářství, jež dle božských i lidských zákonů trestati se má smrtí, *jež zajetí, pronásledování a ubíjení katolíků považovala za* **zvláštní oslavu Boží** — anglický parlament žádal častěji krále Jakuba I., aby „k oslavě všemohoucího Boha“ proti katolíkům krutě zakročil! — *trvala v Anglii téměř* **tři sta roků**. Proto právem píše protestantský historik Gervinus († 1871): „Zdánlivá svatost anglikánské státní církve oblibuje si v tom, že pyšně nazývá protestantismus matkou svobody. *Svoboda anglikánská ukázala se však ke svým katolickým dítkám* **jako macocha, jež jim zastavila krev.**“ (Kirche oder Protestantismus? 1883 Mainz, str. 62.)

* * *

Puritáni v Nové Anglii v Americe stíhali napořád tresty ty, kdož od nich se lišili věrou. V Massachusettu byli *katolíci „bičováni, vpalována jim znamení a uřezávány uši, jazyk provrtáván železem a byli vyhnáni pod trestem smrti.* **Vrátil-li se některý z katolíků, byl popraven na šibenici.**" (Spalding: Miscellanea comprising Reviews, Lectures and Essays. Louisville 1885. 355—380.)

Protestantská inkvisice ve Francii.

Ve Francii rozšiřovala se známost, jak píše protestant lic. theol. F. Šebesta, farář v Hustopeči (Dějiny církve křesťanské se zvláštním zřetelem na církev česko-moravskou, str. 310), slova Božího již po více století skrze Valdenské a jiné tak zvané sekty. *V Paříži* učil *humanista Jakub Lefevre* Stapulensis (1455—1537), výborný znalec jazyka řeckého a hebrejského, vychovatel princů královských, který žáky své *na reformaci připravoval* a o ní nadšeně prorokoval. Přičiněním jeho shromáždil se u dvora kruh přátel evangelicky smýšlejících ... Okolo Viléma Briçonneta, biskupa v Meauxu, shromáždil se taktéž kruh evangelických přátel ... *Protestanté z počátku konali svá shromáždění jen tajně* a dáno jim potupné jméno „hugenoti", *brzy však* se tak rozmnožili, že počali shromáždění svá *veřejně* konati ... Zvláště působením Kalvínovým, kterýž byl duší reformace francouzské, ... *nabývalo evangelium vždy širších rozměrů* ve Francii.

Hugenoti zmohli se velice hlavně za vlády nedospělého krále *Františka II. a Karla IX.* (1560—1574), *kdy v čelo jejich postavil se admirál Coligny.* Matka Karla IX. Kateřina hugenotům přála; vydala, jako vladařka, dne 17. ledna 1562 *toleranční edikt*, jímž povoleno francouzským protestantům svobodné vykonávání náboženství na venkově a mimo zdi městské. *Hugenoti* nebyli spokojeni a *počínali si* **násilně** *proti katolíkům: zabili na předměstích pařížských několik kněží a páchali zejména v jižní Francii*

na katolících hrozné ohavnosti; bořili oltáře i kostely, ničili obrazy i sochy svatých, vraždili kněze a katolíky vůbec. Největší jejich ohavností bylo *zneuctění sv. hostie*; v Nimesu byla sv. hostie na hranici vržena a spálena, kolem níž zuřivci tancovali a křičeli, že nechtějí ani mše, ani model, ani modlářů. V Paříži vrazili hugenoti do chrámu sv. Medarda, týrali katolíky a šlapali nohama na sv. hostie po zemi rozházené. *Hugenotská konsistoř* (= protest. inkvisiční soud) v Castresu *kázala* **násilím** *lidi* z ulic na *kázaní zavlékati* a synoda nimesská r. 1562 rozkázala všecky katolické kostely v diecési strhnouti. (Dr. Kryštůfek d c. 226)

Nejzuřivěji ze všech hugenotů počínal si jich vůdce František *Beaumout*, baron z Adrestu, který honil grenoblský parlament na kázaní, *nutil své dva syny, aby se v krvi katolíků koupali*, dal s věží a skal zajaté katolíky dolů házeti a od svých vojáků na hellebardy chytati, a *Briquemant*, jenž, jak kardinál Hergenröther ve svých církevních dějinách (III., 176) a Alzog (v Kirchengeschichte II., 303) sdělují, *nosil na krku pásek ze samých uší* **povražděných kněží**. To stalo se ve jménu náboženské svobody r. 1568! *Aubert le Mire* vypravuje, že *hugenoti* dle vlastního přiznání *v jediném roce 1562 zavraždili na 4000 řeholníků obého pohlaví, násilně zneuctili 12.000 jeptišek, zničili 2000 klášterů, 90 nemocnic a na tisíce kostelů.* Počínala-li si hugenotská inkvisice tak čile v jediném roce, jaké spousty přivodila za celou dobu válek hugenotských, trvajících přes 50 let! Maršál *Montgomery* dal pouze v Orthezu **porubati** *3000 katolíků*; hugenoté, jak svědčí Holzwarth (Bartholomäusnacht, Münster 1871), zbořili v době „noci bartolomějské“ přes 800 kostelů a mezi nimi 50 kathedrál!

Po dlouhých bojích, v nichž katolická krev proudila potokem, dodělala se francouzská „reformace“ *úplné nadvlády nad katolíky ediktem nantesským roku 1598*, neboť hugenoti „tvořili církevně-politický stát“ ve státě, měli přes 200 pevností, hradův a tvrzí, mohli postaviti přes 50.000 mužů do boje a dostávali od vlády 600.000 livrů na posádky, 300.000

*

na pense a 200.000 livrů na své duchovní a ústavy“, (Kryštůfek d. c. 237) nedovolovali v krajinách smíšených katolíkům konati služby Boží a tupili obzvláště svátost oltářní.

Konec panství protestantismu ve Francii, a tím i pronásledování katolíků se strany hugenotův *učinil Ludvík XIV.*, jenž roku *1685 edikt nantesský zrušil.* Roku 1830 byla ve Francii státním zákonem prohlášena nábožensko-politická rovnoprávnost všech lidí i vyznání. V době nejnovější svobodní zednáři přijali ducha hugenotského a chtějí katol. církev ve Francii nejen o majetek oloupiti, ale i nadobro zničiti. (Sr.: Boj proti řeholím.)

Protestantská inkvisice v Irsku.

Papež Hadrián IV. rodem Angličan *daroval Irsko králi anglickému* Jindřichovi II. Nástupcové Jindřichovi zmocnili se Irska a Jindřich VIII. roku 1542 povýšil je na království. *Roku 1534* byl arcibiskup dublinský Allen od hraběte kildaresského ve své metropoli obléhán a když dal se z města na útěk, od syna hraběte Tomáše Ficgeralda zabit. Skutek tento zavdal *Jindřichovi VIII. vhodnou příležitost,* aby *arcibiskupství dublinské mohl obsaditi svojí stvůrou Dr. Brownem. Irský parlament skládající se z anglických osadníků, uznal církevní supremát Jindřichův*; duchovenstvo a irský lid zůstali při staré kat. víře. *Místodržitel lord Grey, ježto netajil se se svým odporem proti nové nauce,* ač dobyl si velkých zásluh o zemi i krále anglického, byl odvolán, ze zemězrady obviněn a sťat. *Lid trval při víře otců svých jak za Jindřicha, tak Eduarda VI., ba i za Alžběty.* Popravy kněží i laiků, konfiskace majetků a p. nic neprospívaly.

Král *Jakub I*, jakmile nastoupil na trůn, *jal se Iry katolické krutě pronásledovati*; ze své amnestie vyloučil „papežence a vrahy“, vsadil irské posly, kteří přišli prosit za náboženskou svobodu, do žaláře a zakázal kat. služby Boží. *Roku 1605 bylo nakázáno*

všem katol. kněžím, aby pod trestem smrti zemi opustili. Král přistoupil k zabavování majetku domorodců; vzniklé vzpoury potlačovaly se krvavě a zabavené pozemky rozdělovaly mezi Angličany a Skoty.

Za Karla I. v utlačování a v olupování Irů se pokračovalo. Když král s anglickým parlamentem a Skoty se svářil, použili toho Irové, aby se nenáviděné vlády anglické zbavili. Vyjednávání o smír se rozbila, ježto král ze strachu před Angličany Irům náboženskou svobodu dáti nechtěl. Když pak později revolucionářský parlament anglický krále ohrožoval, strojili se mu Irové pomoci. Proti Irům vytáhl Oliver Cromwell s 50.000 vycvičených mužů s rozkazem parlamentu: „všechno zabiti, povražditi, zahubiti, zloupiti, spáliti, zničiti, jak to synové israelští chananejským učinili". Irové byli poraženi a *osud jich byl hrozný. Ženy a dítky chladnokrevně byly vražděny, kněží upalováni, kostely loupeny a bořeny, mužové na lodi nakládáni a pak do moře metáni*; *40.000 Irů uteklo do ciziny a 20.000 jich bylo prodáno za otroky. Na hlavu kněze byla vypsána cena 5 liber šterlinků. Kněžstvu bylo nařízeno, by pod trestem smrti Irsko opustilo, studující bohosloví byli nuceni pokračovati ve svých studiích v cizozemských seminářích. Každý kněz, který vrátil se do své vlasti, ztratil život. Kdokoliv pohostil kněze, propadl smrti, a těm, kteří znali jeho úkryt a nevyjevili ho, byly uřezány uši. Katolíkům byly násilně chrámy uloupeny a dány protestantům* (Gibbons d. c.).

Ničeho na osudu katolických Irčanů *se nezměnilo ani* za krále *Karla II.* První irský parlament za jeho vlády obnovil zákon královny Alžběty, dle něhož každý Ir, jenž nenavštívil protestantské služby Boží, byl odsouzen k peněžité pokutě. *Arcibiskup Plunket* byl chycen, do Londýna zavlečen a dle výpovědí falešných svědků roku 1681 **odpraven.**

Hůře ještě než za Karla II. nakládáno bylo s katolíky *za Viléma III. a královny Annu.* Roku 1698 byli všickni katoličtí biskupové ze země vyhnáni. Kněží mohli sice v zemi zůstati, ale dle zákonů z r. 1704 a 1710 musili svá jména dáti zapsati do

zvláštního seznamu kněží, přísežně odříci se Stuartů a složiti dvě kauce po 50 librách šterlinkův. Žádný z kněží nesměl svého území opustiti anebo v jiné farnosti církevní úkony konati. *Katolické služby Boží nesměly se konati veřejně*, toliko v budově uzavřené, jež nikterak ani zevnějškem kostelu podobati se nesměla; zvoniti bylo zakázáno. Soudce měl právo každého katolíka, jemuž bylo přes 18 let, se tázati, kdy a kde naposledy byl přítomen mši sv., které osoby byly s ním, kdy a co kněz kázal a kde týž bydlí. Kdo nechtěl k těmto otázkám odpovídati, byl trestán pokutou 20 liber šterlinků, anebo 20 měsíčním žalářem.

Katolíci nesměli míti žádných škol a nesměli dítky své posílati do katol. škol v jiné zemi; katoličtí učitelé byli ze země vypověděni a nesměli se vrátiti pod trestem smrti. Vláda zřizovala o překot školy protestantské zvané Charter Schools a katolické dítě, jež je navštěvovalo, dostávalo 5 liber šterlinků, když vstupovalo v protestantské manželství.

Papeži, dominikáni a jesuité, píše *A. M. Selss* („Deutsche Rundschau“ 1892, 453.) *chtěli* mezi jiným *založiti v hlavním městě irském katolickou universitu.* Všecky pokusy minuly se s cílem; *vláda pracovala proti jejímu založení*. Posléze odhodlala se vláda sama, že vyhoví svým loyálním anglo-keltickým poddaným tím, že *založí protestantskou universitu*, jejímž výslovným účelem by bylo obrácení katolických Irčanů ku církvi anglikánsko-státní. Myšlénku tuto pronesl anglikánský prelát, arcibiskup Loftus . . . Učiteli byli většinou Angličané . . . a žáci buď Anglo-keltové z protestantských kolonií, anebo chudí odpadlíci z katolíků, kteří byli ochotni čtyřikráte za rok přistoupili ku večeři Páně za bezplatné poskytování příbytku, stravy a vyučování. Čtenář poznává tedy, že Trinite College v Dublině byla původně zaopatřovacím ústavem. *Hlavním a nejstarším účelem jejím bylo proselytství* a duch střídavě puritanský anebo státněcírkevní

Zemřelý roku 1888 kritik a literát *Matthew Arnold* prohlásil, že irské universitní poměry jsou

unikum v celé Evropě. Po celá dvě století zůstaly jediné vysoké školy v katolickém Irsku katolíkům uzavřeny. Teprve roku 1793 nastala jakási změna. Skládání suprematní a testní přísahy při dosažení akademického doktorátu odpadlo, ale **až do r. 1873 nesměl žádný katolík zasedati ve správě university.** Místo starého augustiniánského konventu „u všech svatých" měla dublinská universita protestantská či kollej Nejsvětější Trojice býti středem veškerého duševního, a to protestantského života na zeleném ostrově. Založení, statuta a dějiny této kolleje jsou toho jasným důkazem. Karel I. uložil všem professorům a studentům testní přísahu. *Padlo li toto zřízení* pod nátlakem francouzské revoluce a katoličtí jinoši mohli své studie v Dublině konati, *přece na duševním směru kolleje se ničeho nezměnilo.* **Výsady studentů, povolání professorův a učitelů záviselo stále od protestantské konfesse.** Lefroy, zástupce vysokých škol, v dolní sněmovně ještě roku 1834 veřejně prohlásil, že dle svého zařízení a účelu vysoké školy jsou zřízeny k ochraně pravé víry a že *všecky úřady spočívají výlučně v rukou protestantských.* Fakticky tedy užívala protestantská menšina v Irsku nejen bohatě nadaných vysokých škol, ale i monopolu na vzdělání, ježto katolíci teprve r. 1829 dosáhli jakési výsady, že i oni mohou se vzdělávati (A. Bellesheim v „Katolíku" 1890, 46).

Fanatikové, již vládě nemohli odpustiti, že učitelům „papeženského modlářství" na bohohosloveckém ústavě v Maynoothu, jenž roku 1795 vynikl, poukázala plat, jak sděluje Ath. Zimmermann (Zeitschrift für kathol. Theologie 1896, 340.), *bojovali proti katolickým professorům* **lží a pomluvami** *a usilovali dokázati, že kněží v Maynoothu vyšlí jsou méně loyálními než jejich předchůdci,* kteří ve francouzských a španělských seminářích byli vychováni. Vláda přidala se na stranu ultraprotestantů a ustanovila komisi, jež po tři měsíce vyslýchala svědky, aby katolické professory z neloyálnosti usvědčiti mohla. V komisi zasedal jediný katolík Blake, jenž musil katolické svědky v mocnou vzíti ochranu proti protestantům,

kteří neslýchaně zuřivě proti svědkům si počínali. Loyálnost katol. professorů i kněží byla nad slunce jasněji dokázána.

Ježto protestanté nemohli nikterak proti katolíkům zvítěziti, počali hráti do jiné toniny. *Obviňovali ústav v Maynoothu, že neskýtá svým chovancům vyššího vzdělání.* Mc. Hale, později arcibiskup tuamský, prohlásil, že postaví před komisi 20 kněží, z nichž žádný nemá ani 30 liber ročního platu a dá je zkoušeti z klasických řečí, filosofie a bohosloví, aby ukázal, že katol. duchovenstvo ve vědě daleko předčí anglikánské. Nepřátelé oněměli...

Odpadnutí od katol. víry bylo bohatě odměňováno. Když nejstarší syn z rodiny stal se protestantem, obdržel celé jmění rodičův, učinil-li tak nejmladší, určil mu irský kancléř jeho podíl. Katolíci byli vyloučeni z dědictví po protestantských příbuzných tak dlouho, pokud některý protestant byl příbuzným; manželka, odpadla-li k protestantům, mohla muže svého opustiti; *katolický kněz pod trestem smrti nesměl požehnati smíšenému sňatku.* Žádný z katolíků nesměl býti státním úředníkem, anebo členem parlamentu, aneb jakéhokoliv spolku politického. *Katolíci mohli provozovati řemeslo toliko s jistým omezením* a velkými obtížemi; *nesměli kupovati statků* a byli prohlášeni za neschopné uzavírati nájemných smluv na více než 30 let.

Katolické kněžstvo za velikých prací na vinici Páně žilo v bídě a nouzi; anglikánské v pohodlí a *přepychu*, ježto katolíci musili anglikánům odváděti desátek a přispívati na jich služby Boží.

Veškeré úsilí anglické vlády směřovalo ku vyhubení a ožebračení Irů. Jeden soudní dvůr prohlásil okolo polovice 18. stol., *že zákony nic* **o jsoucnosti katolíků** *v království* **nevědí** a jsou-li tam, jest to potud možno, že to vláda přehlédá." — Již za Jindřicha VIII. bylo skonfiskováno 60.000 akrů půdy. Zvláštní zákon trestal konfiskací veškerého jmění a smrtí toho, kdo přijal do svého domu katol. kněze. *Vojsko zapalovalo Irům úrodu na polích, aby Irové hladem vyhubeni byli.* Každý, kdož polapil katol. kněze, obdržel 5 liber od-

měny a mimo to $^1/_3$ ze jmění té osoby, v jejímž domě katol. kněz byl lapen. Kdo by věděl, že katol. kněz zdržuje se v lese, anebo v nějaké skrýši a tohoto by úřadům neoznámil, byl prohlášen za zrádce a nepřítele vlasti; měl býti chycen, do žaláře vsazen, majetku zbaven, na ulici veřejně zmrskán a uši měly se mu uřezati. Kdo dopisoval knězi, anebo od něho list obdržel, byl trestán konfiskací majetku a smrtí.

Posud řečené — ač tvoří sotva třetinu toho, což o hrůzách protest. inkvisice v Irsku dalo by se říci! — stačí k úsudku: *že protestantská inkvisice, kde cítila pevnou půdu pod nohama, zuřila bezpočtukráte krutěji než španělská.* Nejznamenitější i protestantští historikové sami to potvrzují. Protestant *Burke* napsal: (Zákony proti katol. Irům) „jsou **nejdovednějším a nejmocnějším systémem potlačovacím,** *jejž kdy lidský ostrovtip byl vynalezl, aby národ zminoval* (= zničil), prodajným učinil, snížil a při něm i nejčistší zdroje lidské přirozenosti zkazil.“ *Young, syn anglikánského duchovního,* píše: „Majetník půdy jest proti svým katolickým nájemníkům despotou, kterýž jiného zákona nezná, leč své rozmary. Nelze si mysliti rozkazu, kterého by jeho stoupenci a služebníci neprovedli. *Každou urážku a každý nedostatek úcty může bez rozmýšlení holí a bičem trestati.* Běda nešťastníku, který by se chtěl jenom na oko brániti; okamžitě byl by na zemi poražen a *zmodral by od ran.* O zabití mluví se v Irsku způsobem, který by byl v Anglicku nepochopitelným. Jistě není cestovatele, který by nebyl očitým svědkem, kterak od služebníků celá řada kár do příkopu u silnice vehnána byla, aby se místo vozu pánovu učinilo. Káry náležejí chudým nájemníkům, žádný neptá se po tom, převrhnou-li se a rozbijí čili nic; majetník musí to mlčky přetrpěti, *bič byl by odpovědí na jeho nářky.* Chtěl-li by chudý žalovati svého pána u úřadu, pokládala by se taková žaloba za potupu pánovu, které by se brzo konec učinil. Jenom v jednom případě domohl by se chudý práva proti bohatému, kdyby totiž jiný bohatý se ho ujal; ale *byla by to ochrana, jako jest ochrana ovce určené pro stůl. Ani* **nevinnost manželek a panen**

není bezpečnou *před jejich protestantskými pány, a jejich porušení nepokládá se ani za přestupek.*" (Tour in Ireland 1776—1779 v „Katholik" 1881 str. 172 až 174.)

Anglické *barbarské zákony proti katolickým Irům a proti katolíkům vůbec platily v plném rozsahu po celé 18. století.* Ještě **roku 1790** vydala anglická vláda *zákon, dle něhož i žid směl býti lordem kancléřem*, ale **nesměl jím býti — katolík.** Roku 1792 žádali Irčané krále Jiřího III. za zmírnění zákonův proti katolíkům, ale byli odmrštěni. *Král Jiří († 1820) byl zarytým nepřítelem katolíků*; všecky pokusy katol. Irčanů ku vydobytí alespoň některých práv již v zárodku bývaly násilím potlačeny. *Lepší časy nastaly* Irčanům teprve *po roce 1809*, kdy znamenitý advokát *Daniel O'Connel* postavil se v jejich čelo, ač ani za našich dnů nepožívají katolíci irští stejných práv s protestanty.

Londonderry čítá 32.200 obyvatel a mezi nimi 18.340 katolíků; *katolická většina dle posud panujících nespravedlivých zákonů volebních nemá ani jediného zástupce ve správě města* a ani jeden katolík nenalézá se ve službách městských. Podobně z téhož důvodu nemá ohromný počet 70.000 katolíků ani jediného zástupce v municipální radě *v Belfastu* a pouze jeden katolík z 89 úředníků obdržel místo při úřadech městských. (Augsburger Postzeitung z 10. dubna 1896.)

Protestantská inkvisice v Nizozemsku.

Za císaře *Karla V. a jeho nástupce Filipa II.* protestantství, ač několikrate učinilo útok, *nemohlo v Nizozemsku zapustiti hlubších kořenů.* Císař Karel V. spravoval Nizozemí svou sestrou Marií, Filip II. vévodkyní parmskou Markétou. Za Filipa činil si naději na správu Nizozemska, jako místodržitel, Vilém nassavský, princ oranský a zároveň již místodržitel v Holandu, Seelandu, Utrechtu a Westfrislandu. Ježto Vilém, muž úplně bez náboženství, nevěrec a pokrytec místodržitelství neobdržel, počal proti zákonité vládě brojiti.

Když *královna anglická Marie obnovila* ve vlasti své *katol. náboženství, uteklo mnoho anglických protestantů do Nizozemí,* kdež nauku bludnou počali šířiti *a proti katol. vládě štváti.* Z té příčiny nařídil r. 1565 král Filip II., aby zákony dané proti bludařům již za Karla V. se prováděly. *V zemi nastala* nevole, ba *vzpoura* živena protestanty, Vilémem oranským a tak zvaným kompromisem t. j. spolkem nespokojených šlechticů, kteří „biskupy jako prašivé psy“ vyhubiti chtěli. Vzpoura rostla; jenom ve Flandersku bylo 400 kostelů zbořeno, nesčíslné knihovny a vzácné rukopisy zničeny. *Hrabě Cülemburg krmil svého papouška posvěcenými hostiemi;* nádherná kathedrála v Antverpách padla v plen luze, „poněvadž slovo Boží netrpí více modlářských kostelních okras.“

Král Filip II, místo aby sám do Nizozemska se odebral a je utišil, *poslal tam vojvodu z Alby* s 10.000 muži, aby zavedl pořádek. Vojvoda počínal si krutě, po vojensku.

Vzbouřenci prohlásili Viléma oranského za svou hlavu, který ihned oznámil, že všickni mají se těšiti náboženské svobodě; ve skutečnosti však byli katoličtí kněží a mniši krutě pronásledováni; *dne 9. června r. 1572 bylo 19 kněží v Gorkumu z návodu Vilémova zavražděno.* Vojvoda z Alby porážel sice nepřítele, ale ne na dlouho. Protože nemohl vojínům zaplatiti žold, vzbouřili se tito a r. 1576 vyplenili Antverpy. Z té příčiny spojily se všecky stavy nizozemské, jak jižní, tak severní v tak zvanou *pacifikaci gentskou,* aby Španěly ze země vypudili.

Nový místodržitel Don Juan d'Austria přijal gentskou pacifikaci a schválil ji. Než záhy byl boj obnoven. Vilém oranský toužil po vládě v Nizozemsku a proto započal nové boje. Posléze dne 26. července r. 1581 byl *Filip II. trůnu zbaven a prohlášena republika* spojeného Nizozemska. *Vilém oranský již 20. prosince 1581 zakázal vykonávati katol. bohoslužby pod trestem smrti. S katolíky nakládáno krutě,* ač byli ve většině.

Protestant *Wenzelburger* píše: Pacifikací gentskou

(1576) bylo veřejné vykonávání katol. náboženství v Holandsku a Seelandě úplně a na dobro na všech místech zakázáno... Jan Nasavský reformoval se svým vojskem v Gelderlandu a Overysselu, ve Frieslandě a Groninkách prováděl totéž o něco později Vilém Ludvík, katolíkům v Groninkách byly jednoduše chrámy vzaty a protestantům dány; totéž stalo se v Nymwegách... Za času Oldenbarnevelta tvořili katolíci dle jeho doznání ještě velkou většinu a to nejen v Gelderlandu, Frieslandu, Overysselu, Groninkách a Utrechtu, ale i v Hollandsku, kdež na konferenci kazatelův a deputantů (vyslanců) všech států r. *1587 bylo konstatováno, že ani desátý díl provincie není zreformován* a později 1618 ujistil Oldenbarnevelt anglického vyslance Carletona, že papeženci tvoří stále ještě daleko větší a vážnější díl obyvatelstva a že protestanté nečiní ani třetinu. *A přes to menšina potlačovala většinu a snížila ji za občany bez veškerých práv občanských tak*, že nesměl *nikdo z katolíků zastávati veřejného úřadu*, ale na výdaje válečné musili právě tak přispívati jako protestanté. (Geschichte der Niederlande, 2 díly 1886, 808.)

Alberdingk Thijm píše: Ve čtvrtém článku gentské pacifikace, jíž obyčejně dějepisci malou pozornost věnují, byla princi oranskému v provinciích jemu podrobených jako místodržiteli, v Holandsku a Seelandě udělena neomezená svoboda ve věcech náboženských a týž jako poloněmecké kníže použil zásady „Cuius regio, illius et religio". Ihned po gentské pacifikaci byli všickni katoličtí kněží amsterdámští „zcela tiše" naloženi na lodi a vyvezeni za moře. Cunerus Petri, *biskup* leeuvardský, *byl vsazen do žaláře.* V Brusselu, Antverpách a Gentu změnila se vláda pod vlivem princovým tak, že kalvinisté vládli... *V Brusselu byl vydán zákaz veřejně vykonávati katol. bohoslužbu*; jesuité byli obviněni ze spiknutí a vyhnáni... *V Hollandsku a Seelandě nemohlo býti o toleranci ani řeči*... („Kirchenlexikon" IX. 370—371.)

Po synodě dordrechtské 1618 nabýval kalvinismus

v Nizozemí víc a více práv;*) ve jménu „pravého náboženství“ a „auktority“ byli katolíci, kde nacházeli se v městských radách, úřadů svých zbaveni. Kalvínskými „plakáty“ byli jesuité r. 1622 a 1629 z Hollandska vypověděni; totéž stalo se biskupovi Roveniovi. *Všecky úřady mohly se osazovati toliko kalvinisty.* Roku 1655 žádala hollandská synoda, by katoličtí kněží šmahem z far byli vyhnáni. *Takové poměry panovaly až do roku 1795, kdy Nizozemsko podlehlo Francouzům* a poměry pro katolíky obrátily se poněkud k lepšímu.

Nové útrapy nastaly katolíkům za krále *Viléma I.* nassavsko-oranského. Superior hollandské missie, který v Münsteru se zdržoval, byl na své visitační cestě jat a četníky za hranice vyveden. *Vláda kalvínská,* aby katolíky poprotestantštila, *zřídila* v Belgii dne 25. září 1816 *tři university a obsadila je* **samými protestanty a gymnasia** *nabyla zcela* **rázu kalvínského**. *Nejdůležitější státní úřady obdrželi pouze kalvíni.* Gentský *biskup Mořic Broglie* byl 19. prosince r. 1816 obžalován, pak *do vyhnanství odsouzen a konečně byl jeho obraz mezi dva zločince na kůl hanby postaven. Podobně dělo se všem věrným kněžím katol. církve. Dne 23. srpna 1823 potlačila vláda* belgický *katolický spolek* pro rozšiřování dobrých knih, *zrušila* r. 1825 *biskupské semináře* (14. června) a téhož roku (1. října) *policejně dala zavříti všecky katol. ústavy a jmění jich zabavila.* Teprve roku 1829 nastal pro katolíky příznivější čas.

V září r. 1830 vypukla v Belgii revoluce; Belgie

---

*) Sám *protestantský kazatel Brun* (La véritable religion des Hollandais. Amsterdam 1675, 171.) doznává, že ve stol. XVII. *reformovaná vláda sebrala katolíkům všecky kostely, školy a ústavy, ba že vyloučila katolíky ze všech úřadů.* Brun vidí v těchto skutcích vlády zvláštní důkaz vládní „nábožnosti“! Dr. Řehák (d. c. 271.) píše: „Jak ukrutně bývali v Hollandu katolíci pro víru svou pronásledováni, o tom píší sami protestanté děsné věci. Tak bývali katolíci posazeni nazí na otvory kovových nádob, v kterých byly hladové krysy. Pod nádobami byl rozdělán oheň, aby rozpálením nádob krysy tím více byly poháněny, skrze živé maso na otvorech sedících katolíků se prožrati.“

stala se samostatnou a na její trůn nastoupil princ Leopold z rodu Sasko-Koburského volbou národa dne 4. června 1831. Katolíci volněji dýchali; ústavou ze dne *25. února 1831 byla prohlášena svoboda náboženská. Poměry katolíků se zlepšily*, ač ani dnes ještě nepožívají katolíci za nekatolické vlády úplné rovnoprávnosti.

* * *

Úvahu o protestantské inkvisici v Nizozemsku zakončuji slovy Ferdinanda z Hellwaldu (Příloha ku „Allgemeine Zeitung“ ze dne 1. srpna 1882.), jenž dí: „Zkostnatělý, tmavý kalvinismus, pod jehož praporem lid nizozemský rozbořil domy, rozbil obrazy svatých, *vyvolal po krátkém záblesku svobody mocnou reakci. Z kazatelny a studovny prodrala se* **pochybnost** *ve vzdělané třídy.* Brzo bojoval bohoslovec s bohoslovcem, Arminius, muž tolerance s Gomarem, mužem staré nesnášelivé pravověrnosti; celý národ rozdělil se ve dva čilé tábory: jeden volal po zmírnění učení a po snášelivosti, druhý vyzýval státní moc, aby ohněm a mečem sotva vybojované státní náboženství bránila. Na proslavené synodě dordrechtské dobyl tento druhý (1618) vítězství. Politická hlava remonstrantů, pensiovaný rada Oldenbarnewelt byl 13. května 1619 *popraven*, jeho přátelé Hugo Grotius a Hoogerbeets ku *doživotnímu žaláři odsouzeni.*“ Jasno, že protestantismus nizozemský *při svém největším rozmachu byl až výstředně nesnášelivým.* Rys výstřední nesnášelivosti jest tedy jeho dědictvím, jeho principem . . .

Protestantská inkvisice v Dánsku.

V Dánsku ujalo se protestantství za krále Kristiána II. *kolem roku 1520.* Roku 1530 za nástupce Kristiánova *Bedřicha I. nabylo již v říšském sněmu většiny.* Téhož roku prohlásili predikanti v přípise ku králi, že „žebraví mniši . . . nejvíce překážejí šíření se sv. evangelia a tak že lid prostý nemůže dojíti

ku poznání pravdy..." *Mnoho* staré církvi oddaných *mnichů bylo* od poštvaného lidu v pravém slova smyslu *ubito; ostatní byli*, jak první superintendent Petr Palladius kolem r. 1540 svědčí *„ze země vyhnáni anebo pověšeni"* (Litterarischer Handweiser 1893, 534.). *Reformace*, jak praví protestant O. Zöckler (Handbuch der theologischen Wissenschaften, 3. vyd. II. 233.), *byla dokonána za Kristiána III.* (syna Fridrichova), jehož energickým škrtnutím péra najednou všickni biskupové byli sesazeni a jmění jich skonfiskováno; biskupové byli vsazeni 20. srpna 1536 do žaláře. Všickni duchovní, kteří nového učení nepřijali, byli sesazeni a řeholníci a řeholnice z klášterů vyhnáni. *Říšský sněm* v říjnu téhož roku svolaný *se usnesl, aby katol. náboženství i* **násilím** *bylo odstraněno.*

Lutherův kolega, *Jan Bugenhagen*, byl, jak Hergenröther píše (Handbuch der allgemeinem Kirchengeschichte, 3. vydání, III. 138.), roku 1537 zavolán z Vitemberka, aby reformaci dokončil. Korunoval krále a *zavedl nový církevní řád*, jenž náboženství úplně odevzdal do rukou panovníka a *jenž potvrzen byl r. 1539* v Odensenu *říšským sněmem.* **Poslední práva katolíků byla zrušena** *na říšském sněmu v Kodani r. 1546; katolickým kněžím pobyt v zemi byl zakázán* **pod trestem smrti**, *katolíkům odňato právo dědické a přístup* **ku všem úřadům.** Bugenhagen, jenž býval nazýván „apoštolem severu", obohativ se v Dánsku, opustil je již roku 1539. (Kirchenlexikon d. c. III. 1315.)

Jako málo kde, *podařilo se* v Dánsku protestantským králům *drakonickými zákony* a přísným jich prováděním *katol. náboženství úplně vyhubiti* a jakékoliv vrácení se k němu znemožniti. Nenáviděné zpotvoření katol. víry a katolických obyčejů bylo nanejvýš dobrosrdečnému lidu toliko vyučováním, knihami a písněmi vnuceno. (Germania ze dne 7. října 1894.)

Dle zákona, jejž absolutní státní mocí vládnoucí král *Kristián V.* hned po svém nastoupení vlády (1670—1699) publikoval, a to roku 1683, píše Bedřich Nielsen (Hauck Realencyklopädie d. c. IV. 420.),

smělo toliko anglicko-lutheránské náboženství v území a říších *krále dánského se trpěti.* Proto bylo zavedeno v Dánsku jediné státní náboženství a církev úplně státu podrobena. (Döllinger d. c. 362.) Pouze cizím vyslancům bylo dovoleno, by směli dle své konfesse konati domácí bohoslužbu. Během času, jakožto výsledek živého mezinárodního obchodu a rozšíření liberálních ideí, musilo sice i jiným konfessím dovoliti se vykonávání bohoslužeb, kteréžto dovolení však zůstalo přece více méně omezeno, anebo bylo pouze tolerováno. Jinověrci musili stále státní církvi odváděti jisté dávky a k uhrazení její potřeb přispívati; bylo co nejpřísněji zapověděno proselytství. *Je-li v novější době tomu lépe a jinak, přece stále církev dánská jest církví od státu odvislou...* Právě uvedená změna stalo se 5. června 1849. **Do r. 1849** *platil zákon z r. 1683, dle něhož* **katol. řeholníci a kněží** *vůbec* **pod trestem ztráty hrdla nesměli vkročiti na dánskou půdu.** (Reuters Theolog. Repertorium 70. sv. 168.)

Dne 28. července 1866 byla zrevidována ústava, jejíž § 3. zní: „Evangelicko-lutheránská církev jest dánskou církví národní a jako taková jest podporována od státu“ a § 5.: „*Král* **musí** *přináležeti církvi anglicko-lutherské*“. Zákony tyto platí podnes!

Protestantská inkvisice ve Švédsku.

Bystrým zrakem realisty *poznal* král *Gustav Vasa* švédský, *že reformace* ve smyslu Lutherově by mu umožniła, aby *moc kněžstva zlomil* a jeho statky se obohatil. Jak dobře Gustav situaci pochopil, aby z ní těžiti mohl, dokazuje nejlépe faktum, že koncem jeho vlády bylo 12.000 bývalých církevních statků přivtěleno ku korunnímu pokladu a privátní jmění, jež zanechal, obnášelo 5,200.000 K (asi 24,000.000 mk) na hotovosti a mimo to vládl alespoň 2.000 dvory. Jest známo, že první Vasa ku dosažení svého cíle používal všech prostředků, jako chytrosti, úskoku a násilí. Dalkarlenům, jichž pomocí trůnu se zmocnil,

odměnil se černým nevděkem, když nechtěli se dáti oloupiti o starou víru po otcích zděděnou a o zděděnou svobodu. I odpor Ostgotů a Smalandských, kteří svých práv a mravů hájili hrdinně, byl zlomen násilím a mocí. *Biskupové a kněží byli vypovídáni a nahrazováni královými stvůrami.* Ku posledním v první řadě náležel Olaf Petri, reformátor švédský ... Čím Olaf Petri byl starší, tím horší bylo jeho postavení a s bolestí seznal, že snadnější jest stávající řád rozbiti, než něco nového a zároveň dobrého zavésti. Nová nauka zavedla nový život t. j. nemravnost. („Allgemeine Zeitung“ ze dne 3. února 1893.)

Vasa sesadil *arcibiskupa* Magna Knuta a westeräsského *biskupa* Petra Jakobsona a pod záminkou, že chtěli vzpouru sosnovati, **po krutých mukách dal je odpraviti,** *jejich mrtvoly na kolo vplésti a ptákům za pokrm ponechal* (v únoru 1537). *Podobně dělo se mnohým jiným kněžím a katolíkům.**)

Na říšském sněmu westeräsském 1544 byl protestantismus prohlášen za říšské náboženství a církev katolická nadobro odstraněna. Snesitelnější poměry nastaly za Jana III. (1568—1592) a Sigmunda III. až na národní sněm v Upsale r. 1593, kde bylo stanoveno, že ten, kdo v říši veřejný úřad zastávati chce, musí se přiznávati ke konfessi augsburské.

Když *Gustav Adolf* na říšském sněmu v Nyköpingu (v prosinci 1611) jako sedmnáctiletý jinoch byl prohlášen za zletilého a vlády samostatně se ujal, vydal tamže listinu, v níž *sliboval, že říši při evangelickém náboženství a v evangelické víře uchová.* Šíření se jiných vyznání nemělo se dovoliti ani tajně ani veřejně, *každý jinověrec byl vyloučen od kteréhokoliv úřadu ... Vykonávání katol. náboženství bylo trestáno jako velezrada t. j. smrtí.* (Döllinger d. c. 60.)

---

*) „Muži bývali mučeni a usmrcováni; ženy znectěny. Oproti vší ženské stydlivosti nasypávali jim netvorové lidští střelný prach, jejž zapalovali. Pak s ubohými začali tančiti, se řehtati, je kopati a kousati, jako roznícení hřebci. Mnozí katolíci, aby ukrutností těch ušli, raději do lesů mezi zvěř se odstěhovali, než aby mezi takovými zpustlíky žili.“ (Dr. Řehák d. c. 271.)

Tyto kruté zákony panovaly až do konce 18. století. Kdo ze státní lutheránské církve ke katolické přestoupil, byl vyhnanstvím nebo smrtí trestán. *Ještě roku 1815 byl každý katolický kněz, který se v zemi ukázal, jednoduše k smrti odsouzen.* (Historisch-pol. Blätter 1895 115 a j.)

Roku 1810 zvolil říšský sněm v Örebře za nástupce trůnu, ježto Karel XIII. (1809—1818) neměl žádných dítek, *Jana Bernardotta*, francouzského maršála, který odpřisáhl se katol. víry a syna svého Oskara (1844—1859) dal v bludu vychovati. *Až do doby nejnovější musil každý konvertita opustiti zem a byl svého majetku zbaven.* Roku 1854 bylo sedm žen, mezi nimi šest provdaných, pro katol. víru ze země vypuzeno. Totéž opakovalo r. **1860, kdy šest paní,** *protože ku katol. církvi přestoupily,* **bylo vypověděno** *a jejich majetek zabaven.* Nad tímto atentátem proti svobodě svědomí nastalo veliké rozhořčení po celé Evropě.

Královský návrh na zrušení trestu vyhnanství a smrti pro ty, kdož opustili státní církev švédskou, byl 19. května 1860 od tří stavů, šlechty, duchovenstva a rolnictva, schválen a dosáhl zákonnité platnosti. Měšťanstvo zamítlo zákon „o náboženské svobodě“, protože nebyl mu po chuti. Ostatně jest *i nyní, ač odpad od státní církve zákonitě se dovoluje, stížen velikými a obtížnými okolnostmi* — varováním se strany pastorovy u přítomnosti konsistoře, formálním prohlášením nezměnitelného úmyslu, dosvědčením, že odstupující přijat bude do církve státem uznané — *tak, že v přemnoha případech,* zejména na venkově, kde konsistoř a soudcové vzdáleni bývají několik mil cesty, *stává se* **holou nemožností**. Ku charakteristice zákona budiž uvedeno: *zastává-li vystupující nějaký veřejný úřad, tu v tom okamžiku, jak konvertuje, loučí se s ním;* jen v některých, určitých případech může konvertita toliko na výslovné dovolení vyšších míst dále úřad svůj zastávati. Ohlášky musí se díti ve státní církvi, byť i svatba konala se v jiném kostele, náležejícím i uznané církvi ve státě. Král požívá práva separatní církve zrušiti a utvoření se

nových církví schvalovati. Rovněž třeba jest královského dovolení ku vystavění kaple nebo hřbitova. Církve nelutheránské nesmějí mimo své kaple ani bohoslužeb konati, ani ve shromážděních lutheránských řečniti. Nezletilý úd státní církve nesmí pod žádnou podmínkou účastniti se bohoslužeb nelutheránských. Každá separátní církev musí vládě jmenovati svého představeného, jenž jest zodpovědným za vše pod trestem pokuty, anebo vězení, musí každoročně nejdéle do dvou měsícův oznamovati vládě přehledně všecky vykonané svatby, křty, pohřby a přijetí nových členů. (Protestantische Kirchenzeitung z r. 1860 str. 815.)

Dissidentům (t. j. nelutheránům) zakazuje se co nejpřísněji i nejmenší aggresivní činnost, zejména pak kolportáž, rozdělení traktátů a spisů, missie a p. Dříve, bylo-li v těchto záležitostech zavedeno s některým dissidentem vyšetřování, musilo se to oznámiti od příslušných soudů kancléři ve Stockholmě, nyní přímo konsistoři lutherské.

Občanská práva jsou od roku 1873 (zákonem ze dne 31. října za Oskara II.) *nezávislá od náboženství.* Ze všech státních úředníků musí toliko členové státní rady a učitelé náboženství na obecných a elementárních školách býti členy státní církve evangelicko-lutherské; k ostatním veřejným úřadům bývají katolíci připuštěni. Tím však se nikterak nepraví, že by katolíci požívali i dnes ve Švédsku stejných práv s lutherány.

Jakožto „oběť" švédské inkvisice protestantské, mezi jinými, uvésti dlužno hlavně *Baniera ze Stargardu*, jenž, protože v učení o ospravedlnění lutheránského názoru se nedržel, byl **odpraven**.

Protestantská inkvisice ve Skotsku.

Skotsko, píše protestant O. Zöckler (d. c. II. 233.) *děkuje za svůj převod k reformaci*, po kratičké a vydatné činnosti mučeníků (sc. protestantských) Petra Hamiltona († 1528) a Jiřího Wisharta († 1546) ob-

zvláště energickému působení *Johna Knoxe*, nadšeného přívržence Kalvínova, jenž za Marie Stuartovny od r. 1553 dvakráte na pevninu byl vypověděn. Od roku 1559 působil týž trvale jako kazatel v Edinburgu na evangelisaci své vlasti, vystupuje proti katolické královně Marii Stuartovně s podobnou zmužilostí a zápalem jako Eliáš proti Jesabelle a získav si literárních zásluh jako spisovatel „Confessio Scotica“ a přísně presbyteranského ústavního kodexu (Book of Discipline). Zemřel v Edinburgu 24. listopadu 1572.

Ze Ženevy, kam *Jan Knox* povolán byl za kazatele (1556—1559), horlivě si dopisoval se svými souvěrci ve Skotsku a *doporoučel jim* **veřejné násilí** *na ochranu slova Božího* proti modlářství (= víře katolické) a modlářské vrchnosti. Jeho heslem bylo: „Sůvy se vyplaší zapálením jich hnízd.“ Mezi jiným napsal do Skotska: „*Protestanté ať jsou ve svědomí zavázáni, aby* **královnu Marii zabili a všecky její kněze s ní.**“ (Sr. Zimmermann: Die vermeintlichen Segnungen der schottischen Reformation. Frankfurt am Main 1895.)

Lecky v dějinách 18. století (str. 80.) dí: „Ve skotské církvi tvořil holý tvrdý a úzký dogmatismus vlastní podstatu náboženství a byl *vynucen* **nesnášelivostí až k víře nepodobnou**. *Ze všech reformátorů nezuřil nikdo tak* **krutě fanaticky** *jako John Knox a nebylo zajisté nižádné frakce v protestantském duchovenstvu, která by tak* **nesnášelivě, tak zarputile a fanaticky** *k jinověrcům se chovala jako ve Skotsku.* Jest naprosto nesprávno, že dělo se tak pouze z nutnosti a proti těm, kdož nesnášeliví byli. Důkaz o tom podává poprava roku 1697 osmnáctiletého jinocha pro jeho skeptické názory, které i odvolati chtěl.“

Král *Jakub V.* (1524—1542), ač úsilovný vedl zápas, by *protestantismus* ve Skotsku se nezahnízdil, *nedovedl* přece *od Skotska na dobro* jej *odvrátiti.* Intrikám Jindřicha VIII. podařilo se, že i ve Skotsku protestantismus nalezl ozvěnu. *Jakub V.* po své smrti *zanechal* jedinou, osm dní starou, dceru *Marii*,

za níž dle závěti královy *měl býti* říšským *vladařem kardinál* David Beaton. *Šlechta skotská oddaná protestantismu zavrhla závěť* královu a za vladaře prohlásila hraběte z Arranu, Jakuba Hamiltona, jenž kardinála jal. Kardinálovi podařilo se z vazby prchnouti a postaviti v čelo katolíků. Když reformátor Jiří Wishart byl popraven, spikli se protestanté proti kardinálovi, přepadli ho, jakožto „tvrdošijného nepřítele Krista a evangelia" a na jeho zámku ve sv. Ondřeji v květnu 1546 *zavraždili.*

Rankin o této vraždě dí: „V této době, přese všechny své chyby byl Beaton, kardinál-arcibiskup ve sv. Ondřeji, největším státníkem ve Skotsku; jeho zavraždění (29. května 1546), jež razilo cestu ku povolení církevního zřízení, bylo se stanoviska vlasteneckého a občanského, nenahraditelnou ztrátou." Vrahové kardinálovi „byla rota sprostých a zoufalých lidí; proto nemůžeme nikdy pravý křesťanský soucit míti s Johnem Knoxem, jenž s takovými lidmi se spolčoval; že sám musil s nimi pak strádati (19 měsíců) až do roku 1549 na francouzských galejích, bylo zcela zaslouženým trestem." (Zeitschrift für kath. Theologie 1891, 325)

Dne 24 srpna 1560 zrušil parlament veškeru pravomocnost papežovu nad Skotskem a zakázal sloužiti mši svatou, neb jí obcovati pod trestem ztráty jmění po prvé, pod trestem vyhnanství po druhé a *pod* **trestem smrti** *po třetí.* Na místo církve katolické nastoupila reformovaná. Kalvinismus přijat se svou přísností, moc biskupů zrušena, všecky svátky zakázány a církevní presbyteriánská ústava zavedena. (Funk: Lehrbuch der Kirchengeschichte, 2. vydání 457.)

Co bylo nejúčinnější a nejmocnější *pohnutkou k zavedení reformace* a povalení katol. církve ve Skotsku, pochopíme jasně tehdy, *poznáme li povahu, rozlohu a velikost církevního jmění,* jež stalo se neodvolatelným lákadlem nepokojných a lakomých šlechticů, lordů, kteří chytře rozpoznali, že zavedení církevní revoluce poskytne jim příležitost k obohacení se a zlomení moci prelátů. **Jest pravda, že tento názor v prach povaluje záři reformované církve,**

ale vždy jest přece lépe, aby člověk byl přísně nestranným a abychom měli pravý obraz o církvi, jež **byla církví našich otců a ne pouze církví římskou.** Nevidíme rádi, zapomíná-li se na naše dobré vlastnosti, anebo činí-li se tytéž směšnými a naše chyby se zveličují a přehánějí. (Zeitschrift für kath. Theologie 1891, 324.)

Marie Stuartovna musila r. 1567 vzdáti se vlády ve prospěch svého 13měsíčního syna *Jakuba.* Za Jakuba vládl Murray. Arcibiskup Hamilton a katoličtí lordové povstali pro svou královnu, byli však 13. května 1568 u Langside poraženi. Murray prohlásil *arcibiskupa* za velezrádce a dal jej *v arcibiskupském rouše 6. dubna 1571 na cimbuří zámku* v Stirlingu *oběsiti.* Tím zanikla na dobro ve Skotsku katol. církev. Hrabě Murray nastoupiv na vladařství, zavázal se přísahou, že všechny kacíře a nepřátele „pravé“ t. j. puritánské víry či katolíky vyhubí. Puritáni pronásledovali všemi zákonitými i nezákonitými prostředky katolíky, aby je vyhubili, žádali stále na vládě, aby platné zákony proti katolíkům byly prováděny a nové proti nim vydány, zejména aby katolíkům byly dítky odňaty a puritánsky vychovány. *Dne 10. března 1615 byl jesuita John Ogilwie* **oběšen**, *že sloužil mši svatou.* Krátce dí Lecky: „*Téměř každé město mělo svého kata, jenž dle přísných kriminálních zákonů skotských měl práce plné ruce ... Sta paní bylo za času reformace upáleno*; přemnohé za mučení zemřely. Roku 1678 bylo jednoho dne 10 paní upáleno ...“ (d. c. 81.)

Po celé sedmnácté století nebylo katolíkům dovoleno svobodně bohoslužby vykonávati, aneb jakýmkoliv jiným způsobem ku konfessi své se hlásiti. *Teprve ve století osmnáctém domohli se jakýchsi práv.* Protestant *v. d. Goltz* (Preussische Jahrbücher 1896, 84.) píše: Náboženská tolerance 18. stol. a zákony 19. stol., dle nichž občanská práva nebyla závislá na církevním vyznání, vyvolala ve Skotsku i jiné mimo presbyteriánské církve ku životu.

Pokud presbyteriánská církev za souhlasu lidu podrží svou nauku a církevní kázeň, potud římská

církev nemůže činiti si nějakých nároků, že by zase staré své postavení v zemi zaujmouti a dřívější auktority požívati mohla (The illustrated London News. 30. září 1893.) Přestane-li však státní církev existovati, . . . pak (katolická) římská církev v očích světa nabude dřívější své váhy. (Preussische Jahrbücher 1896, 84.)

Posud ve Skotsku, ač za nejnovější doby mnoho znamenitých mužů a šlechticů ke katolicismu se vrátilo, *netěší se katolická církev pražádné přízni vládní.* Katolíci jsou utiskováni ve školách, v úřadech, ve veřejném životě a všude a pokud to vůbec možno.

Protestantská inkvisice v Norsku a na Islandě.

Lid jako celek, píše professor protestantského bohosloví v Kristianii Chr. A. Bang, *neznal hnutí reformačního* a choval se k němu cize. *Mezi dánskými šlechtici,* kteří v Norsku se blýskali a panovali a *mezi tuzemskou šlechtou čítalo nové učení několik málo přívrženců,* jichž interesy pro reformaci byly zvláštního druhu. Tito páni oháněli se sice zbožnými frázemi a proklamovali s mnohým chvatem, že „chtí podporovati křesťanský mrav čistým a jasným výkladem i hlásáním slova Božího,“ ale *byla to* **pouze žádost církevních statků, bylo to pouhé prospěchářství a lakota, jež tyto lidi učinila reformátory.** Nemůžeme říci, že to bylo u Kristiána III. jedinou reformátorskou pohnutkou; jest tomu u něho tak, jako u mnohých jiných knížat té doby: novou nauku přijali skutečně; věřili, že upřímně jsou evangeliu oddáni a do jistého stupně opravdu mu oddáni byli, ale zároveň vyhlídka, že se církevními katolickými statky obohatí a od politického vlivu katol. biskupů vymaní, byla podstatnou pohnutkou jich reformátorské horlivosti. Což neměli podporovati hnutí, pomáhati mu a zcela se mu oddati, tomu hnutí, jež vydávalo v šanc, beze všech ohledů, pyšnou katol. církev v moc vladaře, hnutí, jež jim podávalo podnět, aby zmocnili se zlata a stříbra církve,

její rozsáhlých statků a ostatních privilegií hnutí, jež, jak se zdálo, udělovalo jim božské právo, by vzdorující arcibiskupy potlačovali, tvrdohlavé preláty ve prach šlapali.*) Měl-li někdo jednou nebo dvakrát poněkud špatné svědomí, že násilně se statků zmocnil, nebylo příliš těžkým přetvařovati se před sebou, anebo před jinými, lid byl přece osvobozen od „strašného papežáctví“, tyranie, služebníci antikristovi byli neškodnými, čisté evangelium se podporovalo, vedly se boje s Bohem pro Boha... (Herzog: Real-Encyklopädie 2. vydání X., 643.)

V Norsku *rozšiřoval lutheránství Olaf, arcibiskup drontheimský,* za vlády krále Kristiána II., po jehož pádu prchl r. 1537 před Kristiánem III. do Nizozemska, *Kristián III. podrobil Norsko náboženství dánskému* a dánské šlechtě; *prelátům a duchovenstvu bylo voliti mezi odpadem anebo mezi vyhnanstvím;* většinou volili odpad. Když pak „reformace“ v Drontheimu r. 1541 nabyla vrchu, nespokojili se původci a vůdcové její — jak jeden pozdější lutherán píše — uzmutím zlatých a stříbrných nádob a drahocenných pokladů i okras, jimiž kathedrála drontheimská (sv. Olafa) bohatě nadána byla, nýbrž rozbili i architektonické okrasy... zpustošili drahocený hrob sv. Olafa nadobro a dům Boží zanechali pustý. *V Norsku platily tytéž zákony o jinověrcích jako v Dánsku.*

Mogk píše: „Od 14. století náležel **Island** s Norskem k Dánsku. Když *Kristián III.* roku 1536 *učení Lutherovo* ve své vlasti byl zavedl, *usiloval co nejhorlivěji, aby i na Islandě ku nadvládě mu dopomohl.* Bylo sice i tu již několik duchovních, již seznali nové učení buď v Němcích anebo Norsku a Dánsku a s nadšením o něm mluvili, ale zakročení jich ve prospěch nové nauky narazilo na pevný odpor islandských biskupů a islandského lidu... Obzvláště moc-

---

*) Poslední katol. biskup z Oslo, Hans Reff, byl jediným biskupem, který v Norsku odpadl. „Byl to,“ jak dí protestant A. Chr. Bang, „člověk všemi mastmi mazaný, beze všeho charakteru!“

nou byla snaha zavésti protestantismus v sídle biskupa skalholtského Oegmundra, letitého a skoro slepého starce, jenž však byl zelotickým stoupencem staré víry. Tento předal, protože necítil se dosti statečným k obraně, biskupství svému synovci Gizurovi, který ve Vitemberce studoval, ale zřejmě k nauce Lutherově se nehlásil. Zcela proti očekávání svého strýce a katolické strany při svém dvoře, *zastal se Gizur brzy nové nauky a počal ve svém biskupství reformovati.* V témže čase byl předčítán rozkaz krále Kristiána III., dle něhož nový církevní řád měl se zavésti i na Islandě. Marně usiloval nyní Oegmundr, by mu jeho biskupství bylo vráceno. Dánské lodi odvezly ho do Kodaně, kdež brzy *v žaláři skonal.* Po těchto faktech povstal biskup John Arason z Holaru a protestoval se severním obyvatelstvem proti rozkazu krále ... Když roku 1548 zemřel Gizur ... zavedl Arason v celé zemi starou víru a starý církevní řád. Brzy však po té byl od osobních nepřátel dánské vládě vydán a *popraven r. 1550.* Po jeho odstranění r. 1551 byl dánský církevní řád pro celý Island zákonitě zaveden ... *Přívrženci nové nauky počínali si* **fanaticky**, což upomíná na vystoupení novokřtěnců. *Kláštery byly zbořeny, kostely splundrovány a mnohé cenné literární poklady zničeny* ... *Proto* **Islanďané bezpočtukráte označili uvedení reformace za národní neštěstí.** Teprvé v 17. stol. pronikl duch Lutherův hlouběji do srdcí ... Dnes jest Island zcela protestantským ...“ (Hauck d. c. IX. 456–457.)

* * *

A tak *bychom mohli pokračovati dále* a uváděti příkladů u všech — až posud vyjmenovaných zemí — veliké množství, jak protestanté pro náboženské přesvědčení uměli pronásledovati zvláště katolíky. *Dr. Hergenröther* (Katholische Kirche und christl. Staat str. 601—604 nn.) a *Döllinger* (Kirche und Kirchen) mluví obšírněji. Každému však, kdož dobré vůle, uvedené stačí k názoru, že **protestantská in-**

kvisice nebyla nejen lepší, než španělská, ale bezpočtukráte horší, *že byla inkvisicí v pravém slova smyslu a nad to ještě revolucí a anarchismem!*

Protestantská inkvisice v Čechách a na Moravě.

Všecky země, kamkoliv protestantismus vnikl, zakusily s dostatek protestantské inkvisice. Uhry, Rakousy, Polsko, Čechy i Morava jsou toho důkazem. **V Čechách** pod rouškou svobody náboženské vystupoval *protestantismus* z počátku, jako v jiných zemích, dosti mírně, když však získal si přívrženců, sebevědoměji a násilněji. až *posléze počal poroučeti a katolíky pronásledovati.* Toť asi postup protestantské inkvisice v Čechách. Zcela případně naznačil jej Slavata ve svých „Pamětech" (I., 44) slovy: *jinověrci nejprv chtějí, aby nebyli ve svých svědomích stěžováni, když toho dosáhnou, chtějí, aby směli své náboženství provozovati, když i toho dojdou, chtějí míti s katolíky rovnost v kostele, a když konečně i toho se jim dostalo,* **vyhánějí katolíky z kostela ven!«**
Vizme tedy, jak v Čechách řádil protestantismus! Především poznamenávám, než s líční začnu, že *neuvedu všecka pronásledování* katolíkův od protestantů v naší vlasti, protože, kdybych vše uvésti chtěl, *vzrostl by obsah této stati* ve veliký objem, jenž by v rámci tohoto malého spisku o inkvisici nemilý činil dojem, a pak i proto, že na základě nejnovějších historických děl chci o inkvisici protestantské v Čechách, na Moravě a ve Slezsku pojednati důkladněji *v monografii zvláštní.*

Rok 1526, rok to nešťastné bitvy u Moháče, v níž zahynul mladistvý král Ludvík, jest velmi důležitým v dějinách naší vlasti nejen světských, ale i církevních. Téhož roku totiž přešla vláda, a to volbou na arciknížete Ferdinanda z rodu habsburského, věrně katol. církvi oddaného po všecky věky. A bylo toho vskutku na výsost třeba, ježto ve století XVI. nebylo již jednoty u víře v zemích koruny svatováclavské. *Tři strany náboženské, vlastně*

čtyři, vystupují v tehdejších dějinách: katolíci, kališníci čili husité, čeští bratři a protestanté (lutheráni a kalvíni). Každý dozná, že mezi těmito stranami musilo dojíti nezbytně k rozmíškám a zápasům náboženským. Dle smlouvy sněmu kutnohorského z roku 1485, jež později roku 1508 králem Vladislavem II. stvrzena byla, bylo jenom dvojí vyznání v Čechách dovoleno a chráněno, a to vyznání katolické či strana pod jednou a strana pod obojí či utrakvistů (kališníků, husitů). Čeští bratři (Jednota) a protestanté (lutheráné, později i kalvíni), když působením poustevníka Matěje roku 1519 do Čech vnikli, ukrývali se mezi utrakvisty. Netrvalo dlouho a protestanté počali vystupovati samostatně.

„*První přívrženec reformace německé v Čechách byl utrakvistický farář Jan v Německém Brodě*, který přes odpor utrakvistické konsistoře již roku 1519 všecky ceremonie odstranil a čisté evangelium hlásal. Spojení Čechů s Vitemberkem stávalo se vždy živější . . . Roku 1521 přišel do Prahy také pověstný novokřtěnec Tomáš Münzer a pobouřil lid proti klášterům, obrazům a ceremoniím.“ (Šebesta d. c. 351.) Kláštery u sv. Jakuba, Matky Boží Sněžné a u sv. Klementa byly zdrancovány.

Protestantství přineslo do Čech tvrdou zásadu, že pán má právo své poddané ke své víře nutiti (Cujus regio, illius et religio). *Z té příčiny protestantismus „reformoval“* **násilně**. Již roku 1539 píše Jaroslav z Pernštýna králi o protestantských stavech: prý se stále tvrdí, že víra má býti svobodna, ale *lutheráni a zvingliáni nikoho nesnášejí*, kdo jinak *věří, nežli oni*; jinověrce kde a jak mohou vyhánějí a statky jim berou. (Dr. Zikmund Winter: „Život církevní v Čechách“, Praha 1895, 95.)

V brzku zmohlo se lutheránství v Čechách tak, že již v roce 1531 učinili lutherští vyšší stavové pokus, aby na dobro zmocnili se utrakvistické konsistoře. Nepodařilo se jim to sice, ale protestantismus rostl; téhož roku stěžují si již katolíci králi, že jim protestanté pobrali 150 far. Náboženský mír v Augsburce z r. 1555 dodal českým protestantům odho-

dlanosti a posily; vystupovali rozhodně všude ve prospěch své konfesse. *Protestantismus rostl mohutně a kvapem.* Sever byl celý protestantský; na jihu a východě bylo jich hojnost, odkudž počínali se šířiti do středu země.

Roku 1556, když protestantismus již značně v Čechách byl rozšířen, *Ferdinand*, chtěje katolickou víru povznésti, *povolal do Prahy jesuity* a usadil je v klášteře u sv. Klementa. Sotva že jesuité v Čechách se usadili, záhy *protestanté je napadali, rozličná jména jim dávali, pamflety a posměšné písně o nich rozšiřovali, ba roku 1560 „vytloukli jim okna, kamna jim pobořili ve školách a znevážili jejich chloubu, Boží hrob nádherný; chodilitě mnozí k dotčenému hrobu, nechávajíce klobouků na hlavě a vypouštějíce drsné posmíšky.“* (Winter d. c. 151.) Podobně počínali si „evangelíci“ proti jesuitům stále. Ze všech příkoří — jichž nesmírný jest počet — na jesuitech spáchaných, uvádím dle Wintra (d. c. 216) jen následující: *V Chomutově* roku 1591 „umřel primas Jan Urgl, protestant a regenti zámečtí nedovolili mu zvoniti k pohřbu. Totéž učinili ještě jiným mrtvým strany evangelické... Hned potom umřela koželužka, o které vzkázali regenti, aby pochována byla krom krchova... Obec... rozběhla se k hřbitovu, někteří vysekali dvéře u věže... Když bylo po pohřbu, kázali (regenti čili hejtmané) šest tovaryšů bečvářských, kteří v tom pohnutí nejvíc vynikli, zavříti... obec se vzbouřila... dav vzbouřených vrhl se s plnou zlostí na kolej jesuitskou, odkudž kněží v pravý čas zadními průchody se spasili... V koleji potloukše nábytky, knihy, zuřiví lidé zdělali do 12.000 kop škody. Nejhůř nakládali s knihami...“ Připouštím, jak někdo by namítati mohl, že mezi davem nebyli sami „evangelíci“, ale táži se: kdo zosnoval útok na kolej jesuitskou? Kdo zná ducha protestantismu, pozná rázem pravé původce bouře protijesuitské!

Ferdinand z příčin politických musil namnoze snášeti nátisky a utlačování, jichž protestanté na katolících se dopouštěli. Hůře tomu ještě bylo za Maxmiliana II.,

který byl v srdci protestantům nakloněn a nepřímo protestanty v utlačování katolíků podporoval. Stav náboženský *za Maxmiliana* možno krátce naznačiti slovy: *Protestanté „katolíkům vyčítali každé hnutí; když katolíci zrovna tím právem jako protestanté něco k svému prospěchu a rozvoji podnikli, považují to protestanté za své obmezování a utlačování. Pro sebe všecku svobodu si osobovali,* **ale katolíkům svobody nepřáli. Nebylo u protestantů snášelivosti ke katolíkům.** Nebyli jen neviňátky pro pravdu trpícími, ale byli sami převelicí utlačovatelé pravdy." (Jan Tenora: „Život sluhy Božího P. Martina Středy, str. 43.)

Na potvrzení slov těchto uvádí Winter (d. c. 204 nn.) mnoho dokladův. *V Berouně* trápili zle utrakvistického kněze, kánon z missálu mu vyřezali, kalicha nedali, *v Domažlicích* otráviti ho chtěli, *v Nymburce* místo kalicha na oltář konev postavili, *v Soběslavi*, umřel-li katolík, nesmělo se mu zvoniti a p. *Veřejné průvody a obřady katol. byly od jinověrců zasypávány posměchem. V Kadani* na př. r. 1584, když šlo processí o Božím Těle, *pastor luteránský* Lasinger schválně usedl na kládu při cestě, *lál svátosti, mužům, ženám, pannám a všem v processí přítomným.*

Obrazy, sochy, církevní roucha byly ničeny trhány, rozsápány, zneuctěny. Přímo hrozné věci v této příčině vypravuje Winter o Marii ze Schenku, rozené Lobkovické, o Ondřeji ze Šternberka, o hraběnce ze Salmu a j. (d. c. 212 n.).

Ne lépe vedlo se katolíkům za Rudolfa II. Do roku 1589 neměli katolíci v Praze, kromě svatovítského, žádného farního kostela; všech násilím zmocnili se protestanté. *Tehdy jednalo se protestantům o úplné zničení katolíků v zemích svatováclavských.* Kristián z Anhaltu, věrný stoupenec protestantů českých, veřejně prohlašoval, že neustává se kojiti nadějí, že prý *„se naskytne výborná příležitost proti církvi katolické*, jelikož všichni protestanté chtějí vstoupiti v evangelickou unii a tomu nenáviděnému domu Habsburků a řádům katolickým *poslední*,

smrtelnou ránu zasaditi“ (Svoboda: Mariánská družina I. 80.) Svobodě náboženské, jíž se stále tehdy protestanté domáhali, rozuměli sami tak, že *měli míti svobodu zabíjeti, páliti, věšeti, mrzačiti kněze, řeholníky a panny řeholné, bourati kostely, páchati svatokrádeže, katolíky hubiti.* (Svoboda l. c. 83.)

Roku 1609 vydobyli si protestanté násilím majestát. *Jak lutheráné majestátu rozuměli,* **ukazovali** *svou* **násilností** ke katolíkům, chtějíce jim odnímati kostely. Ve Hrobu, městečku náležejícím arcibiskupu pražskému, zavedli protestanté v katolickém farním kostele své služby Boží, v Broumově odňali katolíkům farní kostel. Katolíci nechtěli těchto skutků násilných trpěti; král Matyáš nařídil, aby kostely byly zavřeny. Když *arcibiskup Lohel* tam se odebral, aby rozkaz králův provedl, „*přišel v nebezpečenství života a byl by býval ukamenován, kdyby se nebyl útěkem spasil.*“ (Kr. III. 275.)

Protestantští kazatelé v Čechách prudčeji než dříve kázali proti církvi katolické na větší vzbuzení nenávisti proti katolíkům. Honosivě se vychloubali prý svými přednostmi, *vyzývavými kázaními popouzeli katolíky,* směle jim vzdorovali, dráždili a *tupili je, a nejhorší urážky skládali v potupné spisy* proti jesuitům. *I sami protestantští spisovatelé uznávají, že protestanté tuze daleko zacházeli* **a příliš si dovolovali.** (Peschek: Geschichte der Gegenreformation I. str. 277. v Drážďanech a Lipsku 1844.)

V Ústí nad Labem byl koncem roku 1617 **zabit** od protestantů *katolický primátor* Schösser. Týž před vzbouřenci protestantskými utekl se na střechu, kde se zdržoval po tři dni; když ho našli, byl shozen a **proboden 270 ranami.**

V této době od protestantů osnováno i povstání proti císaři. Následovala vzpoura a vlastizrada protestantských pánů, vyhození katolických místodržitelů Martinice a Slavaty a uvedení „zimního krále“ do Čech. — Dne 2. června 1618 oznámeno od protestantských stavů jesuitům zvláštním dekretem, v němž tovaryšstvo Ježíšovo nazváno škodlivou a bouřlivou sektou, která prý řád, práva, svobodu a pokoj v krá-

lovství ruší a mnohého zla původkyní jest, že 8. čevna na věky Prahu a Čechy opustiti mají. *Byl-li by kdo z nich po 8. červnu v království dopaden, že i sám i každý, kdo by jesuitu brániti nebo hájiti chtěl, nejtěžší trest na hlavu svou přivolá.*

Co za tehdejší doby katolíci od protestantů vytrpěli, nedá se ani vypsati! Dle slov dějepisce Skály spravedlnost a právo neplatilo nic protestantští páni ukazujíce na své kordy říkali: „To jest naše právo a zřízení zemské.“ *V Praze nastaly katolíkům těžké doby*, jednomu každému položeno do domu 10, 12 až 18 surových vojáků, kteří tam po libosti své hospodařili. Podobně dálo se i jinde. Tak povolán byl v prosinci 1618 do Prahy *opat sedlecký*, aby položil direktorům 2000 kop míšenských. Než se vrátil, *učinili protestanté útok na klášter*, při tom jednoho *nemocného kněze s lůžka shodili*, *„zpohanilá chasa nejpěknější ornáty na krávy vstrkala, je do nich oblékala a zvoneček, jehož se k pozdvihováuí užívá, k ocasu přivážíc kratochvíli sobě působila.“* Nejinak dařilo se benediktinům v *Kladrubech*, klášteru v *Mostě*, *Teplé* a jinde.

Katoličtí kněží byli **týráni ukrutně**. *V Litomyšli* r. 1618 porazili „evangelíci“ děkana *Daniela Hájka* na ulici a sbili ho, že sotva přišel k sobě. Jednou vpadla hromada evangelíků do kostela, kdež týž děkan kázal, a zde hrozně křičela a lomozila. V červnu r. 1619 odhodlali se evangelíci v Litomyšli již ke skutku krvavému. Nejprve vpadli do kostela; vybili ho, svatými oleji polili si salát, při tom vykonán protestantský pohřeb něčí; *pak vpadli do fary, vytáhli děkana ze skrýše i mateř jeho*; vyčetše děkanovi, proč neodešel ze země, když už jesuité pryč šli, *dali se do něho a* **bili jeho i matku starou**, která syna bránila. *Pak ho vyvedli, řetězy spjali, cestou naň plvali a k průvodu mu zvonili.* Matky velmi utlučené zanechali, ale s *děkanem* **po devět hodin** *se trýznili*, až ho konečně na předměstí za mrtvého majíce odešli, poručivše ženským, aby ho hlídaly...

Hůře ještě než děkanovi Hájkovi vedlo se knězi

v Litrbaších. Tu *vytáhla* evangelická luza kněze Pankracia *z kostela a prali ho*, **kde kdo i sekerou v hlavu, až žalostivo bylo hleděti.** Uvedše ho na zahradu nějakou, dali pekařskému tovaryši ručnici, aby k němu střelil. Ale ručnice selhala. Zatím co jiný pekař z Prahy ručnici natahoval, *prali druzí kněze kyji přes záda a ruce, až mu krev oči zalévala.* Jakýsi soused chtěl se ho zastati, ale když se na něho sápali samého, nechal tak. V tom rozkáže pražský pekařík, aby všickni odchýlili se stranou, a tu střelil. Kněz nebohý zývl a vypustil duši. *Do smrti držel před sebou rytý obrázek Zjevení sv. Jana*... (Winter d. c. 280 nn.) Takovéto výjevy odehrávaly se po celých Čechách . . .

„*Reformaci*“ „*zimního krále*“ Bedřicha *nejlépe illustruje faktum* „*očištění*“ *chrámu sv.-vítského* ode dne 21.—24. prosince 1619 *a nový církevní řád* od něho pro království České vydaný. Dne 21. prosince 1619 dostavili se z rozkazu Bedřichova ráno do chrámu sv. Víta Bohuchval Berka, Václav z Roupova, starý Budovec, pán z Berbisdorfu a Skultetus, aby v něm ne jako křesťané, nýbrž jako pohané svou zlost provozovali. Začali s obrazem Božího Umučení, který před velkým oltářem na trámě přes kostel položeném stál. Drsní dělníci počínali si bezděčně uctivě. Avšak páni nařídili, aby veliký krucifix ten s trámu na zemi shodili. Když se kříž ten skácel a na zemi ležel, tu k němu přistoupil pán z Berbisdorfu a *kopnuv do Ukřižovaného řekl*: „*Hle, zde nebožátko ležíš! Můžeš li, pomoz sobě!*“ Podobně *shodili obraz Panny Marie a sv. Jana Evangelisty* a rovněž s nimi tak zacházeli. *Ničili, co jim do ruky přišlo*; *obrazy řezané, malované a z kamene tesané hanebně trhali, lámali a rušili, ba ani obrazu kamennému do zdi vsazenému neodpustili, nýbrž hlavu Krista Pána urazili.* Také koberce draze ozdobené z hrobů svatých českých patronů strhli a je odnesli; oltář velký, *trůn královský* a arcibiskupský, také stolice kanovnické i jiné všecky jak s malovanými tak také na nich s řezanými obrazy na kusy *roztloukli*, z kostela vynesli a spálili; *roucha mešní zlatem, stříbrem i perlami zdo-*

bená pokradli. (Tenora d. c. 254 n.) Mimoděk jest otázka: Zacházelo-li se takto s katolickými věcmi, jak zacházelo se s *katolíky samými?*

Roku 1620 (v únoru) odebral se „zimní král" do Moravy, kdež mu stavové protestantští, jako svému markraběti, holdovali. Muži řádnému a zákonitému králi Ferdinandovi oddaní byli *úřadů zbaveni,* **žalářováni,** *kostely katolíkům odnímány,* **statky církevní zabavovány,** *kardinál František z Dietrichsteina, biskup olomoucký, nejprv* **vržen do žaláře,** *potom poslán do vyhnanství, katoličtí duchovní* **týráni,** *ano blahoslavený Jan Sarkander,* farář holešovský, pro pečeť zpovědní **krutě mučen,** až dne 17. března 1620 *skonal.* (Procházka: Život bl. Jana Sarkandra, 799—1139.) *Mučidla, tortura, pronásledování, vraždění, loupení, žalář* z inkvisicí španělských *nebyly neznámy,* jak z ukázek patrno, *českým protestantům! Sami používali jich mnohem ukrutněji a častěji, než velinkvisitoři!*

Bitvou na Bílé hoře učiněn rozpínavosti, nadvládě a *ukrutnosti „evangelické"* rázem *konec;* síla protestantismu byla zlomena, ač výstřelky její uplatňovaly se tu a tam ve vraždě katolických missionářů, katolické vrchnosti a v násilných pokusech o obnovení moci protestantské. Případů takových z dějin Českých známo jest několikero. Když *Otto Jindřich z Wartenberka* slovy velmi vlídnými a laskavými napomínal na zámku svém v Markvarticích (Maffersdorf) poddané, aby vrátili se do lůna církve katolické a zřekli se bludů novotářských z ciziny sem zanesených, *byl* **ukrutně zavražděn** dne 28. října r. 1625. — *Karel ze Žerotína,* jak historicky zaručeno, *poručil* **násilím** *otevříti dvéře katol. kostela* v Morašicích a uvedl tam bratrského kazatele, který jinověrce křtil, pochovával a oddával. — Roku 1639 u Kutné Hory opět (— jako dříve byl zavražděn benediktin Kamillus ve Lhotce na panství opočenském, Mat. Burnacius v Libuni u Jičína a j. —) byli *tři jesuité zavražděni; vrahové se přiznali, že čin ten z* **nenávisti náboženské** *vykonali.* (Adámek: Doba poroby a vzkříšení, str. 61.)

Na Moravě a ve Slezsku byly osudy katolíků za vlády protestantské, ne-li stejny, tož velmi podobny osudům katolíků v Čechách. *Zvláště Karel ze Žerotína počínal si oproti katolíkům přímo zběsile*; bojoval proti nim účelně, promyšleně a vytrvale. Prudce i osobními útoky dorážel na vůdce katolíkův; císařským nařízením vydaným ve prospěch katolíků odporoval a se protivil.

Nové *„svobody náboženské“ dostalo se českým evangelíkům za císaře Josefa II.* tolerančním patentem. *Od té doby snaží se protestantismus*, kamkoliv jen vstoupí, anebo kdekoliv nejmenší opory se mu dostane, *nabýti všude* vrchu a **nadvlády** *nad katolicismem; šlape smělou nohou spravedlnost a* **svobodu, již má toliko v ústech,** *nikdy však v činech;* dere se do popředí v obcích, okresích, i ve sněmu; *snaží se tiskem ovládati veřejné mínění.* Jest mnoho míst po Čechách, kde, ač katolíků většina, vládnou protestanté. *Kde jsou evangelíci v menšině*, anebo v područí (— ať v obcích, c. k. okr. školních radách atd. —), *deklamují* ustavičně, že *jsou utiskováni a utlačováni* — ač právě opak je pravdou! — *kde mají nadvládu*, straní své konfessi, **pronásledují katolíky, zvláště kněze** až do krajností, spílajíce jim jesuitův i klerikálův . . .

Nejrázovitěji snad *charakterisoval český protestantismus* znamenitý náš historik doby nejnovější, *Dr. Jan Kryštůfek*, c. k. gymnasijní professor v Českých Budějovicích, jenž píše: *„Národu českému otvírala se* **dvojí cesta** : *buď se spojí se světem katolickým* (po dobách husitských) proti protestantskému Německu a *pojistí si v srdci Evropy své velmocenské postavení a* **svou národnost**, *nebo postaví se po bok protestantskému Německu*, podnikne s ním boj proti světu katolickému a *uvede v záhubu i svoji* **státní samostatnost i svoji národnost**. Staletými hádkami náboženskými srdce i rozum strany pod obojí tak byly otráveny, že zapomněla, že **národ český jen pomocí víry Cyrillo-Methodějské se zachoval a kulturně i politicky** *k takové výši se* **vyšinul,** *že mohl se měřiti s každým kulturním národem evrop-*

ským . . . (d. c. 247, IV.) *Skrývati se za jiného*, **svalovati vinu za jednání své na jiného, tato potměšilost stane se základním rysem stavů lutheránských** . . . ***Protestanti pod rouškou svobody náboženské*** **dopouštěli se na** ***katolících*** **křiklavého bezpráví.** ***Kde byli v menšině, domáhali se svobody svého vyznání*** **kde byli ve většině, netrpěli vedle sebe katolictví . . . Dokud národ český bude národem protestantským, . . . dotud žádný zákon nezabrání. aby němectví všemi pory v národ český nevnikalo, jej nerozkládalo a o národní vědomí nepřipravovalo . . .**“ (Dějiny nové doby.)

III.

Inkvisice židovská.[1])

(Schelbicky.)

Mezi „rozohněnými apoštoly“, kteří proti inkvisici nemilosrdně vystupují, jsou i individua, jichž zkřivená postava nikterak nehodí se k duchu válečnému, jenž myslí jejich zmítá. Jsou to naši spoluobčané, vyznavači náboženství Mojžíšova, židé. Se židy shledáváme se ve všech dobách jakožto s nepřátely křesťanství, zvláště však církve katolické. A protože dle talmudu Israëli proti „akum“ (křesťanům) vše jest dovoleno, tu vyvolenému národu musí býti dovoleno i překrucování dějin, zvláště však dějin inkvisice a reformace.

„Od nepamětných dob usilovali židé o to, aby křesťanstvo rozeštvali a pak lovili v kalných vodách. Varšavský jeden rabín k naší výstraze nasvědčuje tomuto faktu ve své knize „Keviroth Israel“, když píše o nešťastném rozštěpení křesťanského západu, že *moudří israelité, rabíni, usilovali o to, aby spory mezi nazarejci ohněm vzplanuly, a je posilovali, „neboť“ praví výslovně: koušou-li se psi, nechají ovečku na pokoji.“* [2]) Kdo jsou ti psi a kdo ovečkou, jest samo-

---

[1]) Připomínám všem, kdož toto čísti budou, že článek tento mimo kratičký úvod je *překlad* ze Schelbického. Nechtěl jsem tu, ze známých příčin, aby spisek nepropadl konfiskaci, nic přidati, což by censurou již nebylo propuštěno Schelbicky skonfiskován nebyl Pozn. spis.

[2]) Die Polemik und das Menschenopfer des Rabbinismus von Dr. Aug. Rohling. Paderborn 1883, str. 108.

zřejmo. A kdo by tu nevzpomněl na štvaní křesťanství od liberálních židovských listů za *kulturního boje* ať již v Němcích, Uhrách anebo kdekoliv jinde?...“

„Katolická církev ani v dějinách, ani v naukách svých nebojí se světla. Proto nebojí se ani židovských pisálků a jich útoků na církev, jich nářků na intoleranci, nadvládu kněžskou, zotročování ducha a inkvisici, neboť panuje-li někde intolerance, nadvláda duchovních, zotročování ducha a inkvisice, pak jistě jest to v židovstvu, a to měrou převrchovatou. Ne bez příčiny pečuje židovstvo, aby jeho zákonodárné a liturgické knihy, ba i věroučné nespatřily světlo světa. „Ex ore tuo judicaberis.“ *Vizme tedy, jak židovstvo rozumělo a rozumí toleranci, snášelivosti jinověrců!*“

Křesťané učí, že **všickni** lidé jsou stvořeni k obrazu Božímu a že tudíž přikázaní lásky: „Miluj bližního svého, jako sebe samého“ jest nanejvýš spravedlivo a správno. *Židovstvo učí však právě opaku* **o lidech-nežidech.** Dle něho *jsou lidmi* **pouze** *židé*, gojim (nežidé, obzvláště křesťané) lidmi nejsou. Židovská troufalost však ještě stoupá. Židé považují se za bytosti vyšší jako andělé, gojimy považují za zvířata, určená k tomu, „aby dnem i nocí židům sloužila a služeb svých nezanedbávala“, neboť „nesluší se na prince (t. j. žida), aby byl obsluhován zvířetem ve zvířecí podobě, ale zvířetem v lidské podobě.“ Jakožto zvířata nemají ovšem akum (gojim = lidé) žádných práv. Nesmí se jim nic prospěšného poraditi (Hilchoth Roseach c. XII., 15), v nouzi přispěti, pomoci lékařské poskytnouti (Hilchoth Accum IX., 16); jest však dovoleno, ku jich zkáze spolupůsobiti, či „ruku na něho vložiti, do propasti jej svrhnouti anebo něco podobného mu učiniti.“ (Hilchoth Accum X., 1.) Pokud ovšem kde akum nadvládu mají, má se „pro pokoj“ (Hilchoth Accum X., 5) od takového si počínání ustati, jakmile však list se obrátí a „israelité nad modláři (křesťany) nadvlády nabudou, jest nám zakázáno, abychom někoho z nich u sebe trpěli, byť i náhodou

a jen dočasně někde se zdržoval.“ (Hilchoth Accum X., 5 n.)

Co zbývá takovémuto ubohému akum jiného, než aby buď odešel **anebo sežidovatěl!** Nechce-li sežidovatěti a nezachrání-li se v čas útěkem, pak ho jistě čeká smrt, jak výslovně praví se v Hilchoth Melachrinc. VIII., 4: „A tak nám Mojžíš, náš učitel, dle božské tradice poručil, abychom všecko lidstvo na světě ku přijetí přikázaní, jež synům Noëmovým dána jsou, přinutili a *každý, kdo je nepřijme,* **bude zavražděn.**“

„Gojima **zavraždit je židu dovoleno**, *„neboť Všemilosrdný prohlásil, že dítky gojimů jsou bez ochrany“*. Je-li tomu tak, pak pravdivým a ospravedlněným jest výrok Soharu III., fol. 14 b: „**Nejlepšího akuma zab!**“ Krvežíznivý rabbinismus jde ještě dále, až ke kanibalství! Kdo akuma zavraždí, jest u Boha velmi oblíben, neboť v ráji bude připočten k těm nejctihodnějším a bude požívati veliké přízně! Ba ještě více! „**Kdo proleje krev modláře, obětuje Bohu!**“ Vražda nežida či toho, kdo k židovstvu nepatří, jest dle zásad rabbinismu obětí, jíž žid získá si lásku Boží a rajskou blaženost! *Motivem pak ku vraždě nežida, vlastně křesťana, jest vždy motiv náboženský, totiž nenávist proti němu.* Tedy ani osobní nenávist, ani osobní pomsta za příkoří a bezpráví, ale *pouhý náboženský fanatismus pohání žida k prolití křesťanské krve a k uloupení mu života, cti i statku!*“

„*Krvežíznivý charakter rabbinismu dosvědčují i dějiny.* Saul (Sk. ap. 9, 1) krvežíznivě pospíchá do Damašku, aby vraždil křesťany. Skutky apoštolské vypravují na mnoha místech, jak židé štvali pohany proti křesťanům. Židé sami vypravují v „Seder hadoroth“, že rabíni připravili smrt mnoha křesťanům v pohanském Římě. Antonius Pius v dějinách z pravidla bývá líčen jako přítel křesťanů, ale ve skutečnosti jest tomu zcela naopak. „Seder hadoroth“ vypravuje totiž, že rabín Jehuda, syn Nasi, získal si přízeň císařovu, jemu špatnost nazarejců jakožto prapříčinu moru označil a provedl, že roku 3915

(t. j. 155 po Kristu) všickni nazarejci v Římě byli zavražděni. Na téže stránce se udává, že císař Markus Aurelius, poštván židy, dal všecky křesťany povražditi. Na stránce 125 se dí, že židé roku 3974 (t. j. 214 po Kr.) v Římě kolem 200.000 křesťanů a na Cypru všecky povraždili. Kniha „Jefer Juchasin“ (Amsterdam 1717) na str. 108 vypráví, že židé za časů papeže Klementa I. v Římě a v okolí zavraždili křesťanů „jako písku v moři“, obzvláště, že císař Diokletian na žádost židů mnoho křesťanů utratil, jakož i papeže Kaja a Marcellina, bratra Kajova a sestru Rosu. Že židé i Neronem vládli, jest známo. A tak po staletí opakuje se faktum: *Všude, kde vypukla pronásledování křesťanů, horečně pracoval věčný žid.* Jak nestydatě na př. účastnili se židé při posledních pronásledováních křesťanských Armenů v Cařihradě a Malé Asii! Ano křesťanskou krev chlemtá rabbinismus a jeho spisy čpí krví všech století.“ (Die Polemik . . . str. 32.)

„Kdyby někde vypukly bouře proti židům, kdyby lid vyssáváním židů podrážděn se vzbouřil proti nim, toho zajisté by všickni křesťané z lásky, jež i nepřítele objímá, litovali, slavnostně proti tomu protestovali, by bouře ty nebyly přičítány křesťanství, ježto s ním nemají nic společného. *A přece právě to, čím křesťan se brání, jest příkaz rabínský.* Kdyby rabbinismus řídil se tímto pravidlem při obracování — a o obrácení světa se stará — pak nejen svoboda svědomí, ale i život jinověrců by byl ztracen. *Jediný příkaz, že každý akum a nežid všemi prostředky má býti odstraněn, naplnil by svět mořem krve a strašnými hrůzami. Co naproti tomu jsou „hrůzy“ inkvisice?*“

„Namítá-li se se židovské strany, že tyto a podobné zásady talmudu již neplatí, tu jest to jen židovská taktika, aby křesťana obelstili. Šulchan Aruch a Talmud, tyto základní zákonodárné a poučné knihy, mají platnost podnes, což plyne z toho, že každoročně nová vydání tlustého, čtyřdílného Šulchan Aruchu se tisknou. K čemu pak nová vydání zákonníka, jehož zákony neplatí? Vždyť na podzim

roku 1866 usneslo se 94 rabínů a prohlásilo zvláštním dekrétem, že Šulchan Aruch všude a vždy platí „i tehdy, kdyby všecky mocnosti proti němu se spikly a povstal Někdo, jenž větší by byl než Šulchan“.“

Žádné náboženství není tedy tak netolerantní, jako židovské. Toleranci žádají židé jen pro sebe, sami však, kde moci nabudou, provádějí největší intoleranci. Ze židé nemají instituce, jako byla španělská inkvisice, toho příčinou jest jejich rozptýlenost po světě a nesjednocenost v království. V Rusku a Polsku, kde pohromadě bydlí, mají kahal, soud, jemuž židé jsou úplně podrobeni.[1]) Pokud v jediném království žili, tu židovská inkvisice zakročovala proti ostatním „nevěřícím“ s největší přísností a trestala každý přestupek náboženský smrtí.“

I Talmud ustanovuje tresty těžké, jako vypovědění, bičování, **oběšení** na ty, kdož neřídí se jeho příkazy. Proti jinověrcům ovšem židé inkvisice nepotřebují. Napsali si na příklad za Josue na svůj prapor zahubení jinověrců a tisíce tisíc jich zahubili! *Tu zajisté španělská inkvisice se svou krví daleko se nevyrovná potokům a řekám krve, již prolili židé.*

Jak patrno — tedy ti, kdož nejvíce proti inkvisici a jejím „hrůzám“ bouří, mají k tomu nejméně příčin. Sami byli daleko horší a jsou jimi podnes.“ [2])

Zakončení.

Inkvisice církevní, španělská, protestantská a židovská . . . mosaika . . .

Jako kdes v horách z mohutné skály vyvěrá pramen vody čisté a útěchu skýtá ze skály —

---

[1]) Rich. Andrée: „Zur Volkskunde der Juden“. Leipzig 1881. 135—139.

[2]) Více o této věci zajímavým a překrásným způsobem píše: „Die kath. Bewegung in unseren Tagen“ z roku 1872 ve článku: „Israel und die katholische Kirche“, str. 588 nn.

skalou pak Petr je se svými nástupci — vyprýštila z nauky o samospasitelnosti církve a čistou zůstala, pokud nepřišla bouře...

Nastala bouře... Bouř lidských vášní, lakota státu, neposlušnost, hřích a kacířství zrmutily pramen čistý, změnily ve špinavé vlny, chrlící zkázu a v otevřený jícen nelidskosti...

Tělesnost, z ní kacířství se zlobou vyrostly v titánské obry — a obry těmi: „sloupy reformace“ a jich epigoni. Obři, jako kdys v starověku, zasáhli v „království Boží“ a drcením, bořením připravovali si cestu... vždyť byli obry... K drcení, boření patří i prolévání krve těch a planoucí hranice s těmi, kdož nejsou z doby nové...

Kletba pro Kristovu krev spočinula na semeni Semově a tvrdost ovládla srdce jeho... *Krev Kristem vykoupená podnes je mu* **ničím**, vždyť Israël nad anděly...!

A úsudek?... Ač, jak praví kdos, „španělská inkvisice zachovala zemi jednotu víry a zachránila ji před zhoubnými, krvavými, náboženskými bouřemi a válkami, kterých v plné míře zakusily Čechy, Německo a Francie,“ přece srdce slzy roní, že tolik nespravedlností viděla zem, **zač církev,** příliš sevřena pouty sobě vnucenými, kacířstvím a zatvrzelostí lidských srdcí, **nemohla nikdy!!!**

OBSAH.